

Språk i Norden 2009

Tema: Språkpolitik och språkattityder

Publicerat med stöd från Nordiska ministerrådet

© Nordisk sprogkoordination 2009

ISSN 0108-8270

ISBN 82-7433056-0

INNEHÅLL

FÖRORD	7
Nordisk nytte? Mulighederne for at virkeliggøre de nordiske uddannelsesministres deklARATION om nordisk sprogpolitik fra 2006	9
<i>Jørn Lund</i>	
Hver gang du lærer et nyt sprog, bliver du et nyt menneske! Om virkeliggørelsen af den nordiske sprogdeklARATION	23
<i>Karen M. Lauridsen</i>	
SpråkdeklARATIONens mål och Importordsprojektets resultat	37
<i>Pirkko Nuolijärvi</i>	
SprogdeklARATION, sprogkultur og parallelsproglighed	45
<i>Ari Páll Kristinsson</i>	
Sproglovgivning i Norden – og Danmark?	53
<i>Sabine Kirchmeier-Andersen</i>	
Språklovgjeving og hegemonistrid	63
<i>Jan Olav Fretland</i>	
Kan man tage temperaturen på et sprogligt klima? Nogle sprogpoltiske tendenser i danske avismedier 1990–2007	71
<i>Dorthe Duncker</i>	
Moderne importord i språka i Norden (MIN). Ei orientering	85
<i>Helge Sandøy</i>	

Åbne og skjulte holdninger til engelskindflydelsen – hvad kan sprogpolitikken påvirke?	95
<i>Tore Kristiansen</i>	
Replik till Tore Kristiansen: Åbne eller skjulte holdninger – hvad kan sprogpolitikken påvirke?	113
<i>Birgitta Lindgren</i>	
Afløsningsord, tilpassede ord eller importord. Hvad vinder, og hvad skal sprogrøgten satse på?	121
<i>Pia Jarvad</i>	
Om å lage norske avløserord. Rapport fra et dypdykk i Ordsmia	141
<i>Anne-Line Graedler</i>	
Sju nordiske språkkulturar. Korleis? Og korfor?	153
<i>Helge Sandøy</i>	
Nordiske sprogkulturer. Hvorledes? Hvorfor?	173
<i>Inge Lise Pedersen</i>	
Språkpolitiska konsekvenser av importordsprojektet	183
<i>Olle Josephson</i>	
Nordiskt språksamarbete via de nordiska språkmötena sedan 1954 – har de varit till nytta för språkvård och språkforskning?	199
<i>Mikael Reuter</i>	
Noen betraktninger rundt distribusjonen av verbene blíva og verða i moderne, muntlig færøysk	215
<i>Majbritt Pauladóttir</i>	

Sprog i fokus: Færøsk	251
<i>Kristin Magnussen</i>	
Det nordiska språksamarbetet 2008	259
<i>Hannele Ennab</i>	
Ny språklitteratur	265
Om författarna	311
Instruktioner till författarna	315
Adresser til språknemndene i Norden	317
Skrifter och rapporter	319

FÖRORD

Språk i Norden är en årsbok för språknämnderna och språkråden i Norden. Temat i år är språkpolitik och språkattityder. Språk i Norden 2009 omfattar främst artiklar som baserar sig på föredrag på Nordiska språkmötet/Nordmålforum i Helsingør 4–6 september 2008. De överordnade temana för konferensen var dels möjligheterna för att genomföra den nordiska språkdeklarationen från 2006, dels det samnordiska projektet *Moderna importord i Norden* (MIN) som initierats av Nordiska språkrådet.

Språkdeklarationen (*Deklaration om nordisk språkpolitik*) ställer fem mål för den nordiska språkpolitiken. En nordisk språkpolitik bör sikta mot 1) att alla nordbor kan läsa och skriva det eller de språk som fungerar som samhällsbärande i det område där de bor, 2) att alla nordbor kan kommunicera med varandra, i första hand på ett skandinaviskt språk, 3) att alla nordbor har grundläggande kunskaper om språkliga rättigheter i Norden och om språksituationen i Norden, 4) att alla nordbor har mycket goda kunskaper i minst ett språk med internationell räckvidd och goda kunskaper i ytterligare ett främmande språk och 5) att alla nordbor har allmänna kunskaper om vad språket är och hur det fungerar.

Projektet Moderna importord i Norden undersöker dels bruket av importord i språken i Norden, dels nordbornas attityder till språkpåverkan på deras modersmål. Parallella undersökningar inom projektet har genomförts på Island och på Färöarna, i Norge, i Danmark, i Sverige, i finska Finland och i Svenskfinland. Helge Sandøy presenterar projektet i sin artikel på s. 85.

Utanför dessa två teman ligger Mikael Reuters artikel, som ger en översikt över språkmötena de senaste 55 åren och diskuterar på vilket sätt språkmötena varit till nytta för språkvård och språkforskning.

I detta nummer av Språk i Norden finns också en artikel av Majbritt Pauladóttir som referentgranskats anonymt av oberoende bedömare. Avsikten är att Språk i Norden även i fortsättningen ska tillämpa detta vetenskapliga granskningssystem för enstaka artiklar.

I årets nummer finns den tredje delen i artikelserien *Språk i fokus*, som denna gång fokuserar på färöiskan. De tidigare artiklarna i serien har handlat om isländskan (2002) och finskan (2008). Artiklarna i serien ska belysa de olika nordiska språkens särdrag.

Språk i Norden innehåller som tidigare en översikt över det nordiska språksamarbetet under det gångna året och en bibliografi över ny språk litteratur från de nordiska länderna.

Redaktionen för Språk i Norden 2009 är: Ari Páll Kristinsson (Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, Island), Hannele Ennab (Språkrådet, Sverige), Rikke E. Hauge (Språkrådet, Norge), Pia Jarvad (Dansk Sprognævn), Birgitta Lindgren (Språkrådet, Sverige) och Charlotta af Hällström-Reijonen (Forskningscentrallen för de inhemska språken, Finland).

Helsingfors, april 2009

Charlotta af Hällström-Reijonen

huvudredaktör

Nordisk nytte?

Mulighederne for at virkeliggøre de nordiske uddannelsesministres deklARATION om nordisk sprogpolitik fra 2006

Jørn Lund

Artiklen vil samle sig om emnerne nordiske sprogforståelse og sprogvalget inden for forskning og videregående uddannelse.

I den nordiske sprogdeklARATION har de nordiske regeringer tilkendegivet deres vilje til at udvikle en sprogpolitik, der bygger på nogle eksplicite og implicite værdier:

- *Det er godt for mennesket at kunne udvikle sit modersmål.*
- *Det er godt for mennesker i de nordiske lande og selvstyrende områder at kunne indgå i det nordiske sprogfællesskab gennem beherskelse af de skandinaviske sprog.*
- *Det er godt desuden at beherske mindst to ikke-skandinaviske sprog.*
- *Det er godt at udvikle de nordiske sprog, så de kan dække alle udtryksbehov.*
- *Det er godt at fastholde de nordiske sprog som undervisningssprog i den højere undervisning og at udvikle dem som videnskabssprog.*
- *Det er godt og vigtigt at forstå sprogets betydning og funktion i menneskets bevidsthedsliv og for samfundet.*

Når sådanne værdier må slås fast, er det et symptom på, at der er noget galt, på samme måde, som når uddannelsessektoren betoner vægten af *kvalitetssikring* og *kompetenceudvikling*, og seminarer og foredrag centrerer sig om *national identitet* – og på samme måde, som når danskerne laver en *kanon* hver anden måned.

DeklARATIONens baggrund er den til klichegrænsen omtalte *globalisering*. Det er også den, der har skabt interessen for identitet, det er den, der baner vejen for

kanonerne, og det er den globale *konkurrence*, der gør kvalitet til et ord, man skal være på hold med og som har afsporet store dele af forskerverderens ledere og ført dem ind på sporet af gold konkurrencetænkning og elitedyrkelse; vi skal være verdens bedste alle sammen, det er målet overalt i verden. Der rangordnes til stadighed – og altid efter mere tvivlsomme kriterier, end når verdensranglisten i tennis opgøres.

De sprogpoltiske aktiviteter overalt i verden har samme baggrund; se bare på forholdene i de østeuropæiske lande og de baltiske lande, hvor den sproglige protektionisme er markant. Men også her i Norden er vi glade for globaliseringen, men bange for at blive løbet over ende – og vil sikre vore sprog. Vi vil nemlig både have vores hjemmebane og være stærke på udebanen, og det er helt naturligt og legitimt. Så er spørgsmålet, hvor meget *ord* i den sammenhæng kan udrette. Kan en nordisk sprogdeklaration gøre nordisk nytte?

De ord, der er anvendt i deklARATIONEN, er uhyre velvalgte; man kan dog diskutere, om det er rigtigt at udnævne Norden til en sproglig foregangsregion. Men man kan ikke nægte, at Norden bliver et mønster for andre regioner, *hvis* vi lever op til hensigterne. Der er sprogsamfund, som misunder os den hurtige mulighed vi har for at forstå hinandens sprog og kultur. Problemet er, at vi er ved at sætte det hele over styr.

Nordisk sprogforståelse

Vedtagelsen af den nordiske sprogdeklaration var derfor et stort fremskridt. Muligvis har ikke alle politikerne vidst, hvad de skrev under på; i hvert fald har den danske videnskabsminister modarbejdet deklARATIONENS anbefalinger på universitetsområdet fra første dag. Politikerne i Nordisk Råd har udvandet det nordiske ved at inddrage de baltiske lande, som vi alle har sympati og forståelse for, men som ikke har større andel i nordisk sprog og kultur end Polen og Tyskland. Flere og flere nordiske forsamlinger benytter sig af tolkning eller taler engelsk, bl.a. af hensyn til de baltiske deltagere. *Nordisk Ministerråds sekretariat* i København synes, måske ikke eksplicit, at understøtte tendensen til at opgive de skandinaviske sprog som nordiske mødesprog og indsætte engelsk i stedet.

Men opgivelsen af de skandinaviske sprog på nordiske møder kan også ske på anden baggrund, selv blandt deltagere der er nordisk orienterede. Præsidenten for Ungdommens Nordiske Råd, Lisbeth Sejer Gøtzsche, udtalte for nylig til det danske dagblad Politiken: »Kendskabet til nabosprogene i Norden er nu så begrænset, at vi er nødt til at bruge engelsk for at kunne udføre vores arbejde. Det er meget ærgerligt. Det er utrolig rart at kunne tale og blive forstået på sit eget

sprog. Men nabosprogsforståelse bliver ikke prioriteret i skolerne, man hører næsten ikke de andre nordiske sprog i medierne længere, og nu er resultatet altså, at vi er nødt til at ty til engelsk».

Reaktionen fra den danske minister for nordiske anliggender, Bertel Haarder, kom omgående: »Det er helt udelukket, at de kan tale engelsk på deres møder. Det er i strid med hele det nordiske samarbejdes idé. Og det er også i strid med sprogdeklarationen. Hvis de går over til at holde deres møder på engelsk, så vil det føre til en debat i Nordisk Ministerråd, og der vil det være min holdning, at de ikke skal have offentlig støtte, hvis det foregår på engelsk. Og det ved jeg, at nordmændene er enige med mig i. For så kan man lige så godt lægge det i EU-regi«, siger han. Her er altså en minister, der forstår, at sprog er andet end kommunikation. Men nordmænd, islændinge og færing er ryger jo ud, hvis det skulle komme i EU-regi.

Skolen har også svigtet. Arbejdet med det nordiske er marginaliseret, når bortses fra nogle få nordiske ildsjæle. Inspektørerne, fagkonsulenterne, censorerne ved det godt, men gør ikke noget ved det. Det u håndgribelige fænomen *tidsånden* har gjort det svært – med vore dages terminologi – at markedsføre det nordiske, selv om nordiske erfaringer lettere lader sig eksportere fra land til land end erfaringer fra det øvrige Europa og resten af verden.

Argumenterne for, at skolen skal intensivere sit arbejde, skal ikke søges alene i den historiske eller kulturelle samhørighed. I dag kommer man længere med håndfaste nytteargumenter. Man kan gennem en meget begrænset indsats udvide sin kommunikationsradius og lære at forstå sprogene i en række lande, vi handler med, rejser til og sammenligner os med. På få uger kan man opnå en dybere sprogforståelse af nabosprogene, end den sprogforståelse, man kan opnå af et fremmedsprog gennem flere års undervisning.

Aldrig har indbyggerne i de nordiske lande krydset hinandens grænser så meget som nu, og aldrig har så mange for kortere eller længere tid taget arbejde i et andet nordisk land. Realiteten er nemlig, at der faktisk *er* et dynamisk nordisk samarbejde, som har kunnet overleve landenes undertiden forskellige internationale orientering og valg af alliancepartnere. Bag alle romantiske fraser og skåltaler er der en *moderne* virkelighed, hvor man i et nordisk kredsløb investerer, handler, udveksler erfaringer, uddanner sig og rejser i et omfang som aldrig før, og helt uden at lukke sig om sig selv; man er både dansk/norsk/svensk/islandsk/finsk/grønlandsk/ålandsk/færøsk – og nordisk, europæisk og medlem af det internationale samfund.

Det danske sprogpolitiske udvalg bag *Sprog til tiden* har til fulde tilsluttet sig den nordiske sprogdeklaration og fremsat følgende anbefalinger:

Anbefalinger:

- Udvalget anbefaler, at man på alle uddannelsesniveauer følger tilkendegivelserne i den nordiske sprogdeklaration fra 2006.
- Udvalget anbefaler, at man på skolens mellem- og sluttrin arbejder med nabosprog i intensive forløb, gerne i nabolandet, i stedet for indimellem at arbejde med en tekst på et nabosprog.
- Udvalget anbefaler, at der blandt eksamensteksterne i faget dansk forekommer tekster på nabosprog.
- Udvalget anbefaler, at aktuelle nordiske sagtekster hentet på nettet i langt højere grad inddrages i undervisningen, og at det nordiske ikke kun inddrages i danskundervisningen.
- Udvalget anbefaler, at der generelt tales skandinavisk på nordiske møder.

Deklarationen er jo ikke en lov eller en bekendtgørelse, men revision af love og bekendtgørelser kan føre til, at virkeligheden flytter sig. *Sprog på spil* anbefalede for snart 5 år siden, at arbejdet med den sproglige side af faget dansk styrkes og også inddrages i arbejdet med den litterære side af faget; mange steder kunne man sådan set ikke styrke det, for det eksisterede ikke. Men man kunne indføre det. Et læreplansudvalg for det nye gymnasium blev nedsat, og i kommissoriet blev *Sprog på spil* anført som et udgangspunkt, og jeg selv fik sæde i udvalget. Vi endte med at stille krav om, at det sproglige stof indgik i et bestemt omfang i *eksamensspørgsmålene*. Ellers kunne de ikke godkendes.

I år var studenterne for første gang til eksamen efter den nye ordning, og sprogstoffet var fint placeret. Men lærerne havde med den nye ordning fået travlt med at kvalificere sig til at undervise i dansk sprog, for de fleste af dem havde haft meget lidt af den slags på universitetet. Heldigvis fik også læremiddelproducenterne travlt, og i løbet af kort tid udsendtes der glimrende materialer i bogform og på nettet. I begyndelsen knurrede dansklærerne over den nye undervisningsopgave, men i dag er de fleste godt tilfredse.

På samme måde synes jeg tiden er inde til, at der *skal* være skandinaviske tekster og nordiske emner, ikke bare i pensum, men blandt eksamensspørgsmålene. Jeg tror, det vil gå på samme måde, som da arbejdet med dansk sprog blev indført. Men jeg tror ikke, nabosprogsundervisningen bliver styrket, blot ved at der argumenteres for det. For mange af de tekster, der beskæftiger sig med emnet, læses ikke. Jeg tror fx ikke der er ret mange lærere i grundskolen eller i ungdomsuddannelserne, der har læst den nordiske sprogdeklaration eller kender til dens eksistens, og kun få læser de artikler, der beskæftiger sig med sproglige emner af nordisk interesse. Hvis man overhovedet ved noget om emnet, er det, at der er

diskussion om sproget på de videregående uddannelser. *Sprog i Norden* når heller ikke langt ud i uddannelsessektoren, men sagen har fin støtte i modersmålslærerorganisationerne.

Det vil være gunstigt, om gymnasielærerne får mulighed for efteruddannelse på området, ligesom grundskolelærerne fik det med den såkaldte sprog-pilotuddannelse, som i 2007 og 2008 med stor succes og unison deltagertilfredshed gennemførtes på kursusgårde i Danmark, Finland og Norge. Nordens Sprogråd og Nordisk Kulturfond afsatte et pænt beløb, ligesom kursusgårdene gav projektet særdeles favorable vilkår.

Sprog-piloter er der brug for, også i ungdomsuddannelserne og på lærerseminarierne. Ingen andre sprog i verden kommer vi så let til som nabosprogene, så kursusforløbene behøver ikke at være langstrakte. Og de skal gerne indbefatte ophold i et naboland.

Forskning og universitetsundervisning

Det kan blive vanskeligt at føre anbefalingerne inden for forskning og videregående uddannelse ud i livet. Virkeligheden har ændret sig. For 15 år siden lå der en tung argumentationsbyrde hos dem, der ikke underviste på dansk på universiteterne; men nu ligger argumentationsbyrden hos dem, der gør det. Universiteternes rektorer er ikke længere ædle lærere, der for en stund påtager sig et majsommeligt administrativt arbejde, men akademiske krigere, der slås om markedsdele, om studerende, om topforskere – og om opmærksomhed. Store avisannoncer og betalte avisstillæg var utænkelige inden for den videregående uddannelse for bare 10 år siden.

Et argument for undervisning på engelsk er muligheden for at tiltrække studerende udefra. Argumentet er godt nok, men skal afbalanceres af andre hensyn. Og ingen har mig bekendt lavet en grundig analyse af de økonomiske konsekvenser af internationaliseringen af universiteterne.

Universiteterne har, i hvert fald på papiret, fået selvstyre, men selvfølgelig skal også universiteterne holde sig inden for lovgivningens rammer. Deklarationen lægger vægt på, at de nordiske sprog skal videreudvikles som fagsprog og forskningssprog. Det lader sig ikke gøre, hvis der ikke er undervisning på de nordiske sprog, eller hvis der ikke opbygges nationale termbaser.

Der er også alvorlige pædagogiske implikationer ved undervisning på sprog, som hverken undervisere eller studerende behersker til fuldkommenhed.

Medlemmerne af det danske sprogudvalg bag *Sprog til tiden* var enige om alle sprogpoltiske anbefalinger vedr. forskning og universitetsundervisning. Ingen

ønsker, at dansk forsvinder som undervisningssprog på noget hovedområde, og universitetsloven understreger da også sektorens formidlingsforpligtelser. Vi er enige om, at det kan have mærkbare pædagogiske konsekvenser, hvis en underviser har et uprofessionelt engelsk, og hvis de studerende bruger deres energi til at afkode og forstå sproget i stedet for at indlære stoffet og bearbejde det kritisk. Vi er også enige om, at internationaliseringen af sektoren er kommet for at blive og på mange måder er af positiv betydning for miljøerne, at vi skal blive bedre til engelsk, og at der skal udbydes flere kurser på dette sprog. Vi er ligeledes enige om, at undervisningssproget skal være fastlagt og offentliggjort *på forhånd*, og at akkrediteringsrådet skal vurdere hensigtsmæssigheden af det valgte undervisningssprog på de enkelte uddannelser. Men vi blev ikke enige om, hvorvidt der skal sættes magt bag anbefalingerne. Et mindretal havde tillid til, at sektoren ville finde en fornuftig modus vivendi, og det havde jeg også selv efter læsning af Rektorkollegiets sprogpoltiske udredning fra marts 2003, som lægger op til rationelle beslutninger inden for sektoren og fremlægger konkrete anbefalinger, herunder kurser i akademisk dansk.

Men som udviklingen er forløbet, er det svært at bevare tilliden, også fordi flere dekaner, især på det naturvidenskabelige område, i realiteten modarbejder udbredt anvendelse af de nordiske sprog, i hvert fald på kandidatniveau.

Som det er i øjeblikket, forekommer universiteternes sprogvalg undertiden at være mere styret af signalpolitik ("Vi er globale!") end af hensynet til samfundets behov for akademiske kompetencer. Det juridiske fakultet på Københavns Universitet er efter min mening gået for vidt, når man styrer i retning af, at halvdelen af undervisningen i 2012 skal udbydes på engelsk, og at man ikke længere vil forlange, at de studerende kan dansk, men at de skal kunne engelsk. Netop jura er stærkt knyttet til dansk samfundsliv og dansk sprog, og som jeg har forstået det, er det ikke kun elitestuderende, der dominerer billedet af dem, der udefra er søgt hertil for at studere jura. Internationalisering er ikke nogen garanti for højt akademisk niveau.

Også naturvidenskabelige fag kan med fordel bruge dansk som undervisningssprog i mange discipliner. Danske studerende vil i almindelighed få størst udbytte af et undervisningssprog, der også er deres modersmål, og deres karaktergenemsnit er undertiden markant højere, når de har en dansksproget lærebog (tilkendegivelse pr. mail fra professor Kaj Sand-Jensen, Københavns Universitet).

Det mindretal i sprogudvalget, der er imod justering af universitetsloven, gør gældende, at der er rigeligt med bindinger og restriktioner inden for forskning og uddannelse, hvad de har ret i, og de mener, at sektoren selv skal finde frem til det sprogvalg, der passer bedst lokalt. Men flertallet ønsker alligevel justeringer af

universitetsloven, så dansk ikke generelt kan fravælges som undervisningssprog, med mindre det fx drejer sig om uddannelser, der specielt er indrettet med henblik på international rekruttering af lærere og studenter. Personlig er jeg tilhænger af en fleksibel fag- og fakultetsafhængig sprogpolitik inden for rammer, der sikrer en videreudvikling af dansk som undervisnings- og fagsprog og en forsvarlig beherskelse af engelsk og andre sprog.

Der må etableres betryggende rammer for universiteternes valg af undervisningssprog, underviserne må certificeres til at undervise på engelsk, og sprogvalget skal begrundes. Kræfternes frie spil kræver et modspil. Sprogdeklarationen taler klarsprog: Intet sprog skal regnes som et mere meriterende fagsprog end andre. Sprog og forskningskvalitet er to væsensforskellige anliggender.

Deklarationen tilslutter sig ligesom 80 procent af de nordiske universiteters rektorer ifølge en ikke offentliggjort undersøgelse, gennemført af Nordens Sprogråd for Nordisk Ministerråd 2006, parallelsprogsstrategien; problemet er, at strategien ikke er tilstrækkeligt ekspliciteret. Og så lægger den vægt på, at de nordiske sprog bevares og udvikles som fagsprog. Det gør også de seneste danske, norske og svenske sprogpolitiske udredninger, og jeg ved, at opbygningen af et fagsprog er centralt for også færøsk og grønlandsk.

Anbefalingerne over for universitetsverdenen og de fagsproglige termbaser kræver øgede bevillinger. Sprogudvalget fik imidlertid fra begyndelsen at vide, at anbefalingerne skulle være omkostningsneutrale, men man kan ikke føre en fremadrettet sprogpolitik uden øgede midler. Globalisering kræver – naturligvis – penge til sprog.

Andre fremmedsprog end engelsk

Mange synes at mene, at Nordens folk kan klare sig med to sprog, deres eget og engelsk. Deklarationen og den tilsvarende europæiske deklARATION sætter sig større mål. Det danske sprogudvalg mener tværtimod, at der må forventes skærpede sproglige krav i fremtidens samfund. Hvis den økonomiske vækst i Kina, Indien og andre fjernøstlige lande fortsætter, vil vi i højere grad blive eksponeret for sprog, som kun yderst få i Norden har kendskab til. Det må derfor anbefales, at universiteter og større virksomheder finder sammen om at styrke mulighederne for beherskelse af sprogene i disse lande, specielt kinesisk. Det er tankevækkende, at det kinesiske bidrag til den globale økonomiske vækst i 2007 overgik den amerikanske, og udviklingen ser ud til at fortsætte.

Danske universiteter planlægger da også at samarbejde om udviklingen af et dansk universitet i Kina.

Tysk har tabt terræn på alle niveauer – til trods for, at tysk kultur har præget nordisk kultur mere end andre, og til trods for, at Tyskland er en afgørende handelspartner. Russisk har også tabt terræn, men samhandelen med Rusland og eksponering af russisk kultur kan ventes at stige, hvorfor der også på dette felt må etableres særlige foranstaltninger. De romanske sprog er som helhed blevet svækket ved den danske gymnasireform, der blev vedtaget i 2003, mest drastisk fransk; til gengæld er der stigende interesse for spansk. Kulturelt har vi i Norden haft stærkere forbindelse med Frankrig end med Spanien, men ud fra en kommerciel betragtning er det nyttigt at tilegne sig spansk.

Arabisk og tyrkisk er store sprog og fortjener større opmærksomhed, ikke kun fordi de er store indvandrersprog i Danmark.

Kort sagt: Fremtidens samfund har brug for flere sprog end engelsk og dansk, og det anbefales, at universiteterne i Danmark samarbejder om at samle og organisere sprogundervisningen, så bredden i udbuddet af sproguddannelser sikres, ikke nødvendigvis sådan, at alle universiteter skal tilbyde undervisning i alle de nævnte sprog, men sådan, at der etableres en national plan for udvikling af sproglige kompetencer.

Rektorkollegiet i Danmark, som består af ledere fra landets universiteter, påpegede allerede i 2003 risikoen for en ny form for sprogfattigdom; diagnosen lød, efter et afsnit om fordelene ved engelsk som undervisningssprog:

”Den udbredte anvendelse af engelsk i den europæiske universitetsverden skaber dog også en række problemer:

- En række kulturer, også inden for Europa, kommunikerer primært på andre sprog end engelsk (fx fransk, spansk og tysk). Hvis man som dansker udelukkende kan kommunikere på dansk eller engelsk, kan man ikke opnå en tilstrækkelig grad af kontakt med disse kulturer, fx i handelsøjemed eller i en ansættelsessituation.
- Hvis man udelukkende tilegner sig viden, som er formidlet på engelsk (hvis ikke på dansk), afskriver man forhåndskendskab til og interaktion med videnskabelige teoridannelser og projekter, som betjener sig af andre sprog i deres kommunikation.
- På et internationalt arbejdsmarked og i internationale eller internationalt orienterede organisationer er det væsentligt at besidde den nødvendige forståelse af fremmede kulturer og kulturforskelle for ikke at forfalde til hegemoni. Det er vanskeligt at tilegne sig denne forståelse uden også at kunne kommunikere på et for disse andre kulturer relevant sprog.
- Dansk intellektuel historie er præget af franske og tyske traditioner, der i dag er utilgængelige for den, som udelukkende behersker engelsk. Hvis

danskerne generelt, og universiteternes dimittender i særdeleshed, skal kunne begå sig på et internationalt arbejdsmarked og dermed i mange forskellige sammenhænge bidrage til den fortsatte vækst og velfærd i det danske samfund, er det uomgængeligt, at de også skal kunne begå sig på andre fremmedsprog end engelsk. Det er derfor vigtigt, at de får mulighed for at udvikle fremmedsproglige og interkulturelle kompetencer, ikke blot i den primære og sekundære sektor af uddannelsessystemet, men også på universitetsniveau.”

Københavns Universitet åbnede i november 2008 et nyt center for internationalisering og parallelsprog. På sin hjemmeside præsenterer centeret sig bl.a. med disse ord:

CIP er etableret i 2008 efter beslutning fra bestyrelsen for Københavns Universitet. Centret forsker i parallelsproglighed og udvikler og anvender behovsanalyser og diagnostiske test. Kerneaktiviteten i CIP er at gennemføre forskningsbaserede sprogkurser i engelsk og dansk, der er skræddersyede til de forskellige behov på universitetet.

Centeret definerer parallelsprog således:

Parallelsproglighed er når to sprog opleves som ligeværdige inden for en bestemt sproglig praksis, og at valg af sprog er bestemt af, hvad der er mest hensigtsmæssigt i den givne situation. På Københavns Universitet handler parallelsproglighed om anvendelsen af både dansk og engelsk.

Det forventes, at centeret også vil få andre sprog på sit repertoire.

Despekt for sproget

”Hvordan er det, I behandler jeres sprog?” Det spørgsmål stillede EU’s kommissær for flersprogethed, rumæneren Leonard Orban, da han for kort siden var på besøg i Danmark. Han undrede sig såre; han havde ikke været ude for noget lignende i de 15 andre EU-lande, han havde gæstet: Bybilledet var præget af engelsksprogede navne på forretninger og produkter – han kom til landet i udsalgstiden, hvor der stod *sale* overalt – og han noterede sig, at danskerne benyttede enhver lejlighed til at slå over i engelsk. Orban sagde, at det samme var tilfældet i EU. Danske politikere bruger tolkning væsentlig sjældnere end andre, faktisk er det kun Malta,

der trækker mindre på tolketjenesten. ”Det er dårlig stil, og det tolkes symbolsk som en sproglig kapitulation, når politikerne forsøger sig på engelsk. Svenskernes engelsk er lige så godt som danskernes, men svenske politikere taler almindeligvis svensk.” Det skal for god ordens skyld tilføjes, at Orban i Sverige fremhævede Danmark som det gode eksempel på bekostning af Sverige. Men så meget står dog fast, at det pålægges svenske politikere at tale svensk i EU i forslaget til en ny svensk sproglov *Värna språken*.

Kommissæren opfatter det som dårlig globalisering, når man prøver at udviske kulturelle forskelle og mødes i mere eller mindre professionelt brugsengelsk. Energiene kommer bedst til udtryk gennem mangfoldigheden, ved mødet mellem de forskellige sprog og kulturer.

Mit forslag til handlingsplan kan sammenfattes således:

- *Tag konsekvensen af deklarationens anbefalinger. Det koster penge, men pengene er givet godt ud.*
- *Styrk nabosprogsundervisningen ved at kræve repræsentation af nordiske tekster og nordiske emner i eksamensspørgsmålene.*
- *Udbyd nabosprogs- og sprogpilotkurser for gymnasie- og seminarielærere.*
- *Indret universitetslovgivningen, så den sikrer undervisning på nordiske sprog og udvikling af en nationalsproglig fagterminologi. Foretag en årlig kontrol, og udarbejd en tilstandsrapport.*
- *Opret sprogcentre på alle universiteter.*
- *Fasthold den fremmedsproglige diversitet.*
- *Styrk kendskabet til sprogets betydning for samfundslivet og for hvert enkelt menneskes bevidsthedsliv og identitet.*

Litteratur

Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik. Regeringens proposition till riksdagen. 2005/06:2. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/07/61/d32f62b5.pdf>

Bruxelleserklæringen om sprogundervisning. Sammenslutningen af Nationale Sproginstitutioner (EFNIL) 2003. <http://www.eurfedling.org/brusdec/brudecdk.htm>

Dansk Magisterforening: *DM: Ja til dansk sprogpolitik.* Pressemeddelelse af 26. januar 2007. <http://dm.dk/NyhederOgDebat/Nyhedsarkiv/2007/01/DMJatildansksprogpolitik.aspx>

- Dansk Sprognævnets forslag til retningslinjer for en dansk sprogpolitik. I: *Nyt fra Sprognævnet*, nr. 2, 2003. <http://www.dsn.dk/nfs/2003-2.htm>
- Dansk Sprognævn: *Notat om dansk sprogpolitik*. 23. januar 2007. http://www.dsn.dk/meddelelser/DSN_notat_sprogpolitik_2007.pdf
- Deklaration om nordisk sprogpolitik*. Nordisk Ministerråd [1. november 2006]. <http://www.norden.org/sprak/sk/Sprogdeklarationen%20%20endelig%20version.pdf>
- ELAN. Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise*. Europa-Kommissionen, december 2006. http://www.cilt.org.uk/research/projects/employment/elan_finalreport.pdf
- Finsk sprogpolitik kan studeres på Dansk Sprognævnets hjemmeside www.dsn.dk/sprogpolitik
- Forslag til folketingsbeslutning om forberedelse af en dansk sproglov, fremsat den 6. december 2006 af Søren Krarup (DF) m.fl. http://www.folketinget.dk/Samling/20061/beslutningsforslag/B56/som_fremsat.htm
- Jarvad, Pia: *De nordiske sprog og engelsk ved nordiske universiteter, højskoler og andre højere læreanstalter*. Rapport udarbejdet som baggrundsmateriale for konferencen *Engelsken og de nordiske sprogene på højskoler og universitet. En konference om parallellsproglikhed*. Voksenåsen 7. og 8. juni 2004.
- Jarvad, Pia: *Det danske sprogs status i 1990'erne med særligt henblik på domænetab*. Dansk Sprognævnets skrifter 32. Dansk Sprognævn 2001.
- Lund, Jørn: *Den sproglige dagsorden. Dansk sprogpolitik i perspektiv*. København, Gyldendal, 2003.
- Modersmål-Selskabet: Sproglov. I: *Sprog & Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet*, 25. årgang, nr. 1, marts 2007.
- Mål i mun*. Förslag till handlingsprogram för svenska språket. Statens Offentliga Utredningar 2002:27. Stockholm, Kulturdepartementet, 2. april 2002. <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/1443>
- Språkrådets hjemmeside <http://sprakradet.no/Politikk-Fakta/Spraakpolitik/> oplyser om publikationer vedr. norsk sprogpolitik.
- Rektorkollegiet: *Sprogpolitik på de danske universiteter. Rapport med anbefalinger*. Marts 2003. http://www.rektorkollegiet.dk/typo3conf/ext/naw_securedl/secure.

php?u=0&file=fileadmin/user_upload/downloads/Sprogpol.pdf&t=1204207843&hash=96e395c9f39f4ad829cecf26f09d42b6

Sprog på spil. Et udspil til en dansk sprogpolitik. Kulturministeriet 2003. http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Publikationer/Sprog_paa_spil.pdf

Strategisk satsning på dansk sprogteknologi. Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation 2004. <http://cst.dk/sprogteknologi/STRATEGISK%20SATSNING.PDF>

Sprogpolitisk redegørelse. Kulturministeriet 2004. <http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Publikationer/Sprogredego-erelse.pdf>

Tange, Hanne & Lauring, Jakob: *What kind of English is that? Dilute and contained communication in the global workplace*, NIC2006 – Questions of Power in Intercultural Communication, 22. november 2006.

Värna språken – förslag till språklag Statens offentliga utredningar 2008:26, 18 mars 2008, Kulturdepartementet.

Summary

***How do we turn the Declaration on a Nordic Language Policy into reality?
What are the benefits for the Nordic countries?***

The last ten years have seen a great deal of activity in the area of language policy in the Nordic countries. In the light of globalisation, but also overshadowed by it, there has been an ongoing discussion concerning the needs for Nordic citizens to acquire language skills with a wider scope than that which their national languages can offer. Similarly, there has been a growing interest in strengthening the mother-tongue languages as “complete” languages, i.e. as languages that can be used in all areas of life, meeting the needs of all types of communication – from every-day conversation to technical terminology. Moreover, there is a strong wish to improve inter-Nordic language comprehension.

The Nordic Language Council drafted a Declaration on a Nordic Language Policy, which was signed in 2006. The declaration builds on a number of implicit and explicit values:

- *It is good for each citizen to be able to develop their mother tongue*
- *It is good for people in the Nordic countries and autonomous regions to be able to enter into the Nordic language fellowship by mastering the Scandinavian languages*

- *It is good to master at least two non-Scandinavian languages*
- *It is good to develop the Nordic languages so that they are capable of meeting all needs for expression*
- *It is good to retain the Nordic languages as languages of instruction in higher education and to develop them as scientific languages*
- *It is good and important to understand the meaning and function of language in our conscious mental life and in society.*

The declaration is absolutely clear in stating that the Nordic languages should not be banished from the area of research and higher education. If English were the only language used in this field, the quality of teaching and research would suffer. However, the quality of teaching and research and the actual choice of language are two very different matters. Moreover, dissertations written in the Nordic languages should be considered equal to those written in English. The solution is to develop a policy of parallel languages at universities, faculties and institutes, which is authorised by binding decisions concerning the choice of language at universities, by law if necessary. The article ends with a series of recommendations to:

- *Take the consequences of the Declaration's recommendations. Globalisation means that money must be spent on languages, but it is money well spent*
- *Strengthen teaching in neighbouring languages by demanding that Nordic texts and Nordic topics be included in examination questions*
- *Offer courses in neighbouring languages as well as language pilot courses for teachers in secondary schools and teacher training colleges. Language pilots are teachers who are especially qualified to offer didactic advice on teaching neighbouring languages*
- *Adapt university regulations so that they guarantee instruction in the Nordic languages, as well as the development of technical vocabulary in the national languages. This should include annual check-ups and reports*
- *Establish language centres at all universities. Language centres offer teachers and students foreign-language classes and instruction in communicating in their mother tongue*
- *Maintain the range and diversity of foreign languages on offer, so that English does not become the only alternative to mother-tongue languages*
- *Strengthen the understanding of the meaning of language in public life, as well as its significance for the conscious mental life and identity of each individual.*

Hver gang du lærer et nyt sprog, bliver du et nyt menneske!

Om virkeliggørelsen af den nordiske sprogdeklaration

Karen M. Lauridsen

Nedenstående artikel bygger på en replik til Jørn Lunds oplæg på Nordisk Konference om sprogbrug, sprogholdninger og sprogpolitik (4–6.9.2008 i Helsingør). På baggrund af den nordiske sprogdeklaration diskuteres det hvorfor en national sprogpolitik er nødvendig, samt i hvilket omfang den nordiske sprogdeklaration bidrager til en sådan politik. Danmark og dansk sprogpolitik, eller måske netop manglen på samme, anvendes som eksemplificering af artiklens hovedargumenter.

Debatten om nationale sprogpolitikker er igen aktuel i flere af de nordiske lande. Nogle interessenter i denne debat fokuserer på de nationale sprog (de officielle eller samfundsbærende sprog) i de pågældende lande, mens andre er mindst lige så optaget af at sikre det nødvendige og tilstrækkelige omfang af fremmedsprogskompetencer i befolkningen.

Overskriften til denne artikel, der er en dansk version af et slovakisk ord-sprog¹, er et udtryk for den opfattelse at sprogpolitikken skal omfatte såvel de(t) nationale sprog som en pallet af fremmedsprog der tilsammen giver de enkelte borgere de kompetencer som er nødvendige i det globale samfund. Her må sproglige kundskaber og færdigheder nødvendigvis kobles med interkulturel kompetence for at den enkelte kan begå sig på sin arbejdsplads, blandt familie og venner og i samfundet som helhed, men mens det naturligvis er det enkelte individ der udvikler og besidder disse kompetencer, er begrundelsen ikke udelukkende at de skal komme den enkelte til gode. Tværtimod er de fremmedsproglige og interkulturelle kompetencer nødvendige for erhvervslivet, for forskning og udvikling og for samfundet generelt.

¹ Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (2005).

Mens den officielle politik i EU er at hver enkelt borger ud over at beherske sit modersmål eller første sprog skal kunne kommunikere på mindst to fremmedsprog², fokuserer den nordiske sprogdeklaration i vid udstrækning på de (t) officielle sprog i de respektive nordiske lande og på de minoritetssprog som er repræsenteret i de pågældende lande. Deklarationen er imidlertid en hensigtserklæring snarere end et juridisk bindende dokument, og de enkelte nordiske lande kan derfor selv vælge i hvilket omfang de vil virkeliggøre deklARATIONENS hensigter.

De europæiske og nordiske politiske hensigtserklæringer er naturligt nok udtryk for et bestemt ideologisk grundlag, og de tager derfor ikke nødvendigvis udgangspunkt i den relevante forskning på området der bl.a. omfatter forskning i sprogtilegnelse eller kognition. Hertil kommer et bredt spektrum af behovsanalyser inden for såvel forskning som erhverv (jf. nedenfor). På baggrund heraf er det formålet med denne artikel at redegøre for og diskutere hvorfor en national sprogpolitik er nødvendig samt i hvilket omfang den nordiske sprogdeklaration bidrager til en sådan politik. I forlængelse heraf diskuteres situationen i Danmark som eksempel, herunder de tilløb til en national sprogpolitik der har været igennem de seneste år. Endelig diskuteres i hvilket omfang disse tilløb bidrager til en samlet dansk sprogpolitik.

Hvorfor en national sprogpolitik?

I det globale samfund er det altafgørende at borgere både kan kommunikere med hinanden og med borgere uden for landets grænser – professionelt og privat. Globaliseringen har medført en langt højere grad end tidligere af kommunikation på tværs af landegrænserne, mobilitet for at studere eller arbejde i et andet land, professionelt samarbejde, rejser i erhvervsøjemed, international handel og transport, turisme osv. Denne udvikling har øget behovet for at langt de fleste mennesker – og ikke kun en lille elite af sprogeksperter – kan kommunikere med folk der har en anden sproglig og kulturel baggrund end dem selv. Vi har alle – som borgere og som organisationer – behov for fremmedsproglige og interkulturelle kompetencer.

I litteraturen om sprogpolitik har der hidtil været en tradition for at fokusere på et lands interne forhold snarere end at se på det pågældende lands placering

² Den officielle EU politik er at alle europæiske borgere både skal kunne beherske deres første sprog (modersmål) samt kunne kommunikere på yderligere (mindst) to fremmedsprog. Dette ses bl.a. i Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (2008).

i det globale samfund eller på det stigende omfang af internationale relationer. Et eksempel herpå er Tisdell (1998):

A country whose majority language constitutes a minority language outside this country, needs to formulate a language policy which protects this national language against the influences of larger, more prominent language groups in neighbouring countries. [...]

[In countries with large groups of immigrants and a continuous shift in population due to ongoing immigration] language policies need to establish procedures to ensure that immigrants acquire the language of the majority. Also, the language policies of these countries need to define the status and the maintenance procedures of the languages of immigrant groups.

Den første del af ovenstående citat afspejler situationen i de nordiske lande idet det gælder for dem alle at de(t) nationale sprog er et af de mindre sprog i Europa, og at andre sprog – og ikke mindst engelsk – i stigende grad anvendes i kommunikation både inden for og uden for de nordiske landes grænser. Der er derfor en stor opmærksomhed på balancen mellem anvendelsen af engelsk over for anvendelsen af de officielle samfundsbærende sprog i Norden. Samtidig hermed er der i alle de nordiske lande en række sprog som tales af en mindre gruppe af borgere, fx samisk eller (ikke-europæiske) sprog som tales af større eller mindre indvandrergrupper, og en sprogpolitik bør tage højde for at disse minoritetsgrupper får mulighed for at lære og at kommunikere på det relevante samfundsbærende sprog, samtidig med at den tager stilling til om og i givet fald hvordan medlemmer af disse grupper kan bevare deres førstesprog eller modersmål.

Det er ikke mindst på dette sidste punkt at de ideologiske vande skilles: På den ene side anses det for uhyre vigtigt at minoritetssprogene bevares som en ressource for den enkelte og for samfundet, mens det på den anden side anses for helt unødvendigt at afsætte ressourcer hertil. Det anses i hvert fald ikke for at være en sag der hører under en national sprog- eller uddannelsespolitik. Dette sidste synspunkt gælder i høj grad i Danmark, mens fx Sverige og Finland i langt højere grad har taget hensyn til minoritetssprogene (jf. fx Kulturdepartementet 2002 og senere opfølgninger herpå samt Räsänen 2008). – Det er i denne sammenhæng ikke uinteressant at bemærke at nyere forskning i fremmedsprogstilignelse og i læring af forskellige ikke-sproglige fag på et fremmedsprog (*Content and Language Integrated Learning – CLIL*) viser at elever der lærer og behersker flere sprog, generelt har styrkede metakognitive færdigheder (jf. fx van de Craen *et al.* 2008).

Det er måske nok forståeligt at Tisdell (1998; jf. ovenfor) i et (engelsk-talende) australsk perspektiv ikke fokuserer på behovet for et generelt højt niveau af fremmedsproglig kompetence i samme grad som det er nødvendigt i de mindre nordiske lande der som første sprog (nationalsprog) har mindre udbredte sprog, og sprog som der kun i meget begrænset omfang undervises i i resten af verden. Tisdell's definition mangler altså det beredskab der skal være i befolkningen til at kunne kommunikere på tværs af landegrænser og på tværs af kulturelle og sproglige barrierer inden for og uden for hjemlandet.

På baggrund af ovenstående kan det konkluderes at en national sprogpolitik bør omfatte alle de her omtalte punkter: De(t) officielle samfundsbærende sprog, der også er de fleste borgeres førstesprog, minoritetssprogene i det pågældende land samt de fremmedsprog der typisk anvendes, og som der skal undervises i i det formelle uddannelsessystem. Det er i denne forbindelse vigtigt at pointere at der er en tæt sammenhæng mellem en national sprogpolitik, en kulturpolitik, en uddannelsespolitik – og faktisk også en erhvervs politik.

Den nordiske sprogdeklaration

Den nordiske sprogdeklaration (*Deklaration om nordisk sprogpolitik*) blev vedtaget af Nordisk Ministerråd i 2006. Det er deklarationens mål at alle nordboere:

- Kan læse og skrive de(t) samfundsbærende sprog i det land hvor de bor.
- Kan kommunikere med hinanden på et skandinavisk sprog.
- Har grundlæggende viden om sproglige rettigheder og sprogsituationen i Norden.
- Har meget gode kundskaber i mindst et sprog med international rækkevidde og gode kundskaber i yderligere et fremmedsprog.
- Har almene kundskaber om hvad sprog er, og hvordan det fungerer.

Deklarationen omfatter således blandt andet de(t) officielle og samfundsbærende sprog i de enkelte nordiske lande samt kundskaber i to fremmedsprog. Hertil kommer desuden en generel forståelse af hvad sprog er, og hvordan det fungerer, samt af sprogsituationen i de nordiske lande. Til gengæld er der ikke nogen eksplicite målsætninger vedrørende minoritetssprogene i Norden.

Når det gælder udmøntningen af disse mål, sker der imidlertid noget, idet det i deklarationen slås fast at der skal fokuseres på:

- Sprogforståelse og sprogkundskab
- Parallelsproglighed
 - Engelsk og Nordens sprog
 - Mellem sprog i Norden
- Multilingvisme og plurilingvisme³
- Norden som sproglig foregangsregion

De to første målsætninger, at alle nordboere skal kunne læse og skrive de(t) samfundsbærende sprog i det land hvor de bor, og at de skal kunne kommunikere med hinanden på et skandinavisk sprog, synes at være dækket af udmøntningen af parallelsproglighed mellem sprog i Norden. Og målsætningerne om at alle nordboere skal have en grundlæggende viden om sproglige rettigheder og sprog-situationen i Norden samt have almene kundskaber om hvad sprog er, og hvordan det fungerer, synes at være dækket af fokus på sprogforståelse og sprogkundskab.

Når det gælder målsætningen om at alle nordboere skal have meget gode kundskaber i mindst et sprog med international rækkevidde og gode kundskaber i yderligere et fremmedsprog, er det mindre tydeligt om den rent faktisk er en del af udmøntningen idet der her fokuseres på parallelsproglighed mellem engelsk og Nordens sprog og på multilingvisme og plurilingvisme. Det er ikke umiddelbart indlysende i hvilket omfang disse fokuspunkter skal bidrage til at sikre en intra-nordisk multilingvisme, altså at nordiske borgere i et vist omfang kan forstå og tale hinandens sprog, eller der er tale om at sikre en mere global multilingvisme således at de nordiske borgere behersker mindst et sprog med international rækkevidde, og således at borgerne i de nordiske lande kan leve op til de europæiske målsætninger om modersmål plus to fremmedsprog.

Det blev ovenfor fastslået at en national sprogpolitik bør omfatte de(t) officielle samfundsbærende sprog, der også er de fleste borgeres førstesprog i det pågældende land, minoritetssprogene samt de fremmedsprog der typisk anvendes, og som der skal undervises i i det formelle uddannelsessystem. Den nordiske sprogdeklaration omfatter alle tre punkter, men den er ikke tilstrækkeligt eksplicit når det kommer til udmøntningen af målsætningerne vedrørende de ikke-nordiske fremmedsprog; det samme gælder de minoritetssprog der er repræsenteret i de nordiske lande, og som man burde kunne betragte som en ressource i disse lande. I modsætning hertil er fx Bruxelleserklæringen om sprogundervisning

³ I deklARATIONEN er valgt betegnelsen *mångspråkighet* ("mangesprogethed") og *flerspråkighet* ("flersprogethed") for hhv. multilingvisme og plurilingvisme.

(Stickel 2006), der også er underskrevet af de nordiske landes sprogråd, langt mere tydelig i sine anbefalinger af modersmål plus to fremmedsprog.

Behovet for fremmedsprog

Det er en udbredt opfattelse at det ikke er nødvendigt at lære andre fremmedsprog end engelsk – ”for det kan vi jo alle”; men nyere europæiske undersøgelser viser at dette rent faktisk ikke er tilfældet. Det er derfor hensigtsmæssigt at se nærmere dels på behovet for at kunne kommunikere på fremmedsprog, dels på de europæiske borgeres fremmedsprogskompetencer.

For at tage det sidste først, kan vi se på den seneste Eurobarometer-rapport (Commission 2006).⁴ Den viser at 44 % af alle europæere kun taler deres modersmål; 56 % kan kommunikere på mindst et fremmedsprog; 28 % kan kommunikere på mindst to fremmedsprog, og 11 % kan kommunikere på mindst tre fremmedsprog. Lige meget hvorledes man definerer de ”to fremmedsprog”, er der altså endnu et stykke vej før EU-landene som helhed når dette mål.

Hvis man ser på netop målsætningen om at kunne kommunikere på to fremmedsprog, er det påfaldende at alle tre nordiske lande der er repræsenteret i rapporten, ligger under EU-gennemsnittet på 50 %. 48 % af danskerne, 40 % af finnerne og kun 27 % af svenskerne er enige i at alle europæere burde kunne tale to sprog ud over deres modersmål.

Man kunne forestille sig at der er en vis sammenhæng mellem dette og den generelle opfattelse at det er tilstrækkeligt at kunne tale et fremmedsprog, nemlig engelsk. Men hvis vi igen ser på situationen på tværs af Europa, er det nok rigtigt at engelsk er det mest udbredte fremmedsprog, men der er stadig kun 38 % der kan anvende engelsk som fremmedsprog, men de tilsvarende tal er 14 % for både tysk og fransk. Herefter følger spansk og russisk (begge 6 %), italiensk (3 %) og polsk (1 %) (Commission 2006a). Med andre ord, hvis vi vil kommunikere med to ud af tre europæere, skal det ikke foregå på engelsk, men på et andet sprog.

Nogle vil måske tro at dette forhold vil ændre sig med de yngre generationer. Det er også muligt at det vil ske i et vist omfang, men ifølge en rapport fra EU-Kommissionen i 2006, undervises elever i grundskole og gymnasiale uddannelser i Europa i gennemsnit i henholdsvis 1,3 og 1,6 fremmedsprog. De tilsvarende tal for erhvervsuddannelserne er betydeligt lavere. Og, som der står i samme rapport, kan man ikke tage det for givet at eleverne faktisk lærer og kan begå sig på de pågældende fremmedsprog, også selv om de har modtaget undervisning i dem

⁴ Rapporten dækker EU medlemslandene samt Kroatien og Tyrkiet. Hvad angår de nordiske lande, er der altså data fra Danmark, Finland og Sverige.

(Commission 2006b). Der er derfor ikke umiddelbart grund til at antage at alle europæere vil kommunikere med hinanden på engelsk i løbet af få år, og at det derfor ikke skulle være nødvendigt eller hensigtsmæssigt at lære andre fremmedsprog end engelsk. Tværtimod.

I Danmark ser vi i øjeblikket en styrkelse af engelsk på bekostning af de øvrige fremmedsprog idet en større reform af de gymnasiale uddannelser med første optag i 2005 har medført en ændring i søgningen til de respektive fremmedsprog. På hhx (handels gymnasiet) skal alle nu have engelsk på A-niveau (det højeste niveau). Samtidig er der en stigning i både fransk, spansk og tysk på A-niveau, idet man nu ikke længere kan starte et nyt fremmedsprog i gymnasiet uden at gennemføre det til A-niveau, men sammenlagt er fransk imidlertid faldet fra 15 % (gennemsnittet af de sidste to årgange før reformen, 2006–2007) og til 6 % (2009-årgangen). Spansk er faldet fra 38 % til 27 %, og tysk fra 67 % til 62 % på hhx i samme periode (Danmarks Evalueringsinstitut 2009:96). – På htx (teknisk gymnasium) er engelsk på A-niveau faldet fra 45 % til 38 % (Danmarks Evalueringsinstitut 2009:100), mens 10 % har tysk på A-niveau, og 2 % har fransk på A-niveau (Danmarks Evalueringsinstitut 2009:101).

I det almene gymnasium (stx) er engelsk på A-niveau i samme periode gået frem fra 50 % til 61 %. Fransk, spansk og tysk på A-niveau er ligeledes gået frem på samme måde som på hhx, men fransk er sammenlagt gået tilbage fra 30 til 18 %; spansk fra 41 % til 29 % og tysk fra 66 % til 58 % (Danmarks Evalueringsinstitut 2009:104). Omkring 1 % af eleverne læser italiensk på A-niveau efter reformen, mens russisk, japansk og kinesisk er så små fag at de næsten forsvinder i statistikken (Danmarks Evalueringsinstitut 2009:105). Alt i alt er der altså tale om at der er færre elever der vælger andre fremmedsprog end engelsk, og selv om man kunne glæde sig over de mindre stigninger i A-niveau, opvejer det ikke at det samlede antal af elever der læser to eller flere fremmedsprog, er gået tilbage, og de fremmedsproglige og interkulturelle kompetencer som en dansk gymnasieårgang opnår, er smallere end det tidligere var tilfældet.

Fremmedsprog i forskning, udvikling og erhverv

Der er ikke nogen tvivl om at mange anvender engelsk som *lingua franca* i forsknings- og udviklingsammenhænge (jf. fx Sano 2002) og i internationalt samarbejde, handel med videre. Ikke desto mindre har en række rapporter gennem de seneste år vist at engelsk ikke er tilstrækkeligt i den globale samhandel og det globale samarbejde (jf. fx CILT 2006). Dette har også fået selv Storbritannien til at fokusere på det samfundsmæssige behov for fremmedsprogskompetencer som

ellers ikke har haft megen opmærksomhed i en længere årrække, og der afsættes nu en hel del ressourcer for at udvikle briternes fremmedsprogskompetencer og opmuntre eleverne i skole- og ungdomsuddannelserne til ikke at droppe fremmedsprogsfagene på et så tidligt trin i forløbet at de reelt afslutter deres skolegang uden de nødvendige kompetencer i fremmedsprog.

Samme tendens viser sig også i resultater af en række europæiske projekter. Der er behov for fremmedsprogskompetencer på flere forskellige niveauer, og engelsk er ofte nødvendigt, men ikke tilstrækkeligt, hvorfor det er afgørende at europæerne også tilegner sig andre fremmedsprog end engelsk (jf. fx Commission of The European Communities 2007; Helmersen, Lauridsen & Norlyk 2008; Lauridsen 2008).

I Danmark er der gennem de seneste år udkommet en række rapporter som alle kredser omkring videnssamfundet og Danmarks position i det globale samfund. Fælles for dem alle er at de kun implicit anser fokus på fremmedsprogskompetencer for at være helt nødvendigt for at Danmark som samfund og dansk erhverv skal kunne klare sig godt i det globale samfund. I Det Nationale Kompetenceregnskab (Undervisningsministeriet 2005) tales der således om Interkulturel kompetence, Kommunikationskompetence og Literacykompetence. Det sidste omfatter blandt andet anvendelsen af engelsk på arbejdspladsen, og man vil naturligt antage at de to første kompetencer også forudsætter gode fremmedsprogskompetencer, og ikke kun i engelsk, men dette siges ikke eksplicit. Det tages for givet at "det kan vi jo". Men det er langt fra sikkert, ikke mindst fordi vi ser en vigende interesse for andre fremmedsprogsfag end engelsk i grundskole og ungdomsuddannelser, jf. ovenfor vedr. den danske gymnasireform.

I Globaliseringsrådets rapport (Regeringen 2006) er der et afsnit om uddannelser med globalt perspektiv, hvilket blandt andet indebærer at unge skal være bedre til sprog og have større indsigt i andre kulturer og samfund; at mange flere danske studerende skal have mulighed for at uddanne sig i udlandet; at danske uddannelser skal være internationalt attraktive, og – endelig – at vi skal kunne tiltrække flere dygtige udenlandske studerende til Danmark. Her er der altså eksplicit tale om flere former for interaktion med andre kulturer og samfund, men igen tages det for givet at de nødvendige og tilstrækkelige fremmedsprogskompetencer er til stede. I hvert fald fremgår det ikke nogetsteds i rapporten at der er behov for en politik der sikrer disse kompetencer. Det samme gælder *12 udfordringer for videnspolitikken* (Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling 2008) der som de tre første udfordringer har at Danmark skal kunne tiltrække langt flere forskere og nøglemedarbejdere fra udlandet, at Danmark skal deltage

langt mere offensivt i den globale konkurrence om udenlandske studerende, og at det danske engagement i global og europæisk forskning skal øges.

Når man ser på dansk erhvervsliv, er det et gennemgående træk at virksomheder, også selv om de oplever problemer i kommunikationen med fx samhandelspartnere, alligevel ikke mener at de i højere grad skal opprioritere sprog- og interkulturelle kompetencer hos deres medarbejdere. Det er som om de forventer at problemet løser sig selv, først og fremmest hvis deres partnere blev bedre til engelsk (Fjord *et al.* 2007; Verstraete-Hansen 2008).

Når man således ser på de ovenfor nævnte danske rapporter, stikker det i øjnene at de alle implicit eller eksplicit går ud fra at engelsk er tilstrækkeligt, og at det kan vi jo godt i Danmark. Hvis kommunikationen ikke altid lykkes, er det sandsynligvis fordi andre ikke har de tilstrækkelige engelskkompetencer, og der er derfor ikke noget behov for at eksplicite et behov for kompetencer på et tilstrækkeligt niveau i både engelsk og andre fremmedsprog i Danmark.

Sprogpolitiske udspil i Danmark

Vender vi os herefter til de danske sprogpolitiske udspil, *Sprog på spil – et udspil til en dansk sprogpolitik* (Kulturministeriet 2003) og den deraf afledte sprogpolitiske redegørelse fra Kulturministeriet i 2004, samt det seneste eksempel, *Sprog til tiden* (Kulturministeriet, Undervisningsministeriet og Videnskabsministeriet 2008), er det påfaldende at det første udelukkende og det andet i vid udstrækning fokuserer på at bevare dansk som et helt og samfundsbærende sprog.

Sprog til tiden siger dog som noget nyt i den danske sprogpolitiske debat at det er vigtigt at vi i Danmark ud over dansk behersker engelsk og andre fremmedsprog, herunder blandt andet også sprogene på de nye markeder som fx Indien og Kina, og der henvises eksplicit til den europæiske målsætning om første sprog plus to fremmedsprog. Tosprogede elever (oftest børn med indvandrerbaggrund) skal have undervisning i dansk som andetsprog, og deres modersmål (første sprog, hjemmets sprog) ses ikke som en ressource der kan eller skal udnyttes, ligesom læring af forskellige ikke-sproglige fag på et fremmedsprog (*Content and Language Integrated Learning – CLIL*) generelt afvises, også selv om der åbnes en dør på klem for kontrollerede forsøg inden for dette område. Endelig er det bemærkelsesværdigt at denne rapport i meget høj grad fokuserer på at universiteterne ikke bør undervise på engelsk på bekostning af dansk, men at de på samme tid skal sikre et tilstrækkeligt bredt udbud af fremmedsprogsuddannelser, herunder også andre sprog end de store germanske og romanske sprog.

Som det fremgår, har den danske sprogpoltiske debat indtil før 2008 næsten udelukkende fokuseret på en bevarelse af dansk som samfundsbærende sprog, hvilket skulle sikres på alle niveauer i uddannelsessystemet. Og selv om det seneste sprogpoltiske udspil i 2008 åbner op for et større fokus på fremmedsprogs-kompetencer, er det stadig præget af en vis dobbelthed, idet det på den ene side siges at vi i Danmark skal have adgang til at lære både engelsk og (en bred vifte af) andre fremmedsprog, og på den anden side at vi må begrænse brugen af engelsk på de universitære uddannelser, og at minoritetssprog (indvandrersprog) ses som et problem snarere end en ressource. Der synes således stadig at være en diskrepans mellem de sprogpoltiske anbefalinger og de behov for fremmedsprog og interkulturelle kompetencer der er i erhvervslivet og i samfundet i det hele taget. Der er med andre ord stadig behov for en samlet sprogpolitik der inddrager alle disse aspekter i Danmark.

Konklusion & afsluttende bemærkninger

Det blev i indledningen slået fast at en national sprogpolitik bør omfatte det samfundsbærende sprog der typisk vil være flertallets modersmål, samt både de fremmedsprog som der er behov for at en væsentlig del af befolkningen lærer i det formelle uddannelsessystem, og de fremmedsprog der tales blandt større befolkningsminoriteter i samfundet. En sådan sprogpolitik er nok et kulturpolitisk anliggende, men skal være tydeligt afspejlet i uddannelsespolitikken og i konkrete implementeringer heraf.

De efterfølgende afsnit ovenfor har vist at det er hensigtsmæssigt at en sådan samlet sprogpolitik spiller sammen med de behov der er for fremmedsproglige og interkulturelle kompetencer på andre niveauer. En implementering af den europæiske sprogpolitik der som målsætning har at alle europæere behersker modersmål plus to fremmedsprog, bør således være mulig inden for rammerne af de nationale sprog- og uddannelsespolitikker – også selv om disse falder ind under subsidiaritetsprincippet og ikke kan besluttes i EU. De enkelte virksomheders og organisationers behov for fremmedsprogskompetencer bør også blive tilgodeset i uddannelsessystemet – i hvert fald i vid udstrækning om ikke fuldstændigt.

Når man ser på den nordiske sprogdeklaration, kan man ikke hævde at den ikke tager højde for disse krav til en national sprogpolitik, og det samme gælder det danske uddannelsessystems mulighed for at den enkelte elev kan lære mindst to fremmedsprog. Alligevel ses der helt konkret en skævvridning til fordel for engelsk på bekostning af de øvrige fremmedsprog i Danmark, og der udbydes med ganske enkelte undtagelser kun undervisning i de store europæiske kultursprog. Indvandrersprog ses som et problem snarere end en ressource. Det er som

om stort set alle aktører er blinde for at der i en globaliseret verden er behov for at ikke mindst vi der kommer fra de små lande med sprog som næsten ingen andre taler eller forstår, er nødt til at have et bredt sprogligt og kulturelt beredskab for at kunne begå os i verden. Hver gang du lærer et nyt sprog, bliver du et nyt menneske. Vi har som nordboere brug for at blive nye mennesker der kan læse, forstå og kommunikere langt ud over Europas grænser, og dertil kræves en styrket indsats på en lang række andre fremmedsprog end engelsk.

Referencer

- CILT The National Centre for Languages, 2006: *ELAN: Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise*. <http://www.cilt.org.uk/research/projects/employment/elan.htm>
- Commission of the European Communities, 2006a: *Europeans and their Languages. Summary*. Special Eurobarometer survey 243/Wave 64.3.
- Commission of the European Communities, 2006b: *Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training. Report based on indicators and benchmarks*. Commission Staff Working Document SEC (2006) 639.
- Commission of the European Communities, 2007: *Final Report. High Level Group on Multilingualism*. http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/multireport_en.pdf
- Danmarks Evalueringsinstitut, 2009: *Gymnasireformen på hbx, btx og stx*. Evaluering af reformen efter det første gennemløb på de treårige uddannelser. København. www.eva.dk
- Deklaration om nordisk sprogpolitik*, 2006. Ministerrådet for Uddannelse og Forskning.
- Fjord, Mette, Magnus Balslev & Mette Nielsen (red.), 2007: *Mere end sprog*. København: Dansk Industri.
- Helmersen, Ole, Karen M. Lauridsen & Birgitte Norlyk, 2008: *New Trends in the Language Professions: a Report from the World of Work. I: LSP & Professional Communication*, Vol. 8,1.
- Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, 2005: *En ny rammestrategi for flersprogethed*. Meddelelse fra Kommissionen til Rådet. Europa-Parlamentet, Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg og Retsudvalget. KOM (2005) 596 Endelig.

- Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, 2008: *Flersprogethed: et aktiv for Europa og en fælles forpligtelse*. Meddelelse fra Kommissionen til Europa-Parlamentet, Rådet, Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg og Regionsudvalget. KOM (2008) 566 Endelig.
- Kulturdepartementet, 2002: *Mål i mun – Förslag till handlingsprogram för svenska språket*. Slutbetänkande av Kommitén för svenska språket. Statens offentliga utredningar SOU 2002:27.
- Kulturministeriet, 2003: *Sprog på spil – et udspil til en dansk sprogpolitik*. København. www.kum.dk
- Kulturministeriet, 2008: *Sprog til tiden. Rapport fra sprogudvalget*. København. www.kum.dk
- Lauridsen, Karen M., 2008: "Language Policy: How do organisations ensure that instructive texts are written in a language that is understood by the end users?" I: *Hermes. Journal of Language and Communication Studies*, 40. Department of Language and Business Communication. Aarhus School of Business, University of Aarhus. <http://hermes.asb.dk>
- Lauridsen, Karen M. & Daniel Toudic (eds), 2008 *Languages at Work in Europe*. Göttingen: V&R Unipress. Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, 2008: *12 udfordringer for videnpolitikken*. København: Rapport fra Fremtidspanelet. www.vtu.dk
- Regeringen, 2006: *Fremgang, Fornyelse og Tryghed. Strategi for Danmark i den globale økonomi*. København: Globaliseringsrådet.
- Räsänen, Anne, 2008: Language education policy making – the case of Finland revisited. I: *Lauridsen & Toudic* 2008.
- Sano, Hikomaro, 2002: The world's lingua franca of science. I: *English Today* 72,18.
- Stickel, Gerhard (ed.), 2006: *Brussels Declaration on Language Learning in Europe*. Mannheim: European Federation of National Institutions for Language (EFNIL).
- Tisdell, Mariel, 1998: Socio-economic aspects of language policies: an Australian perspective. I: *International Journal of Social Economics*, 25:2/3/4.
- Undervisningsministeriet, 2005: *Det Nationale Kompetenceregnskab*. Afdelingen for erhvervsrettet voksenuddannelse.

Van de Craen, Piet, Evy Ceuleers, Katrien Mondt & Laure Allain, 2008: European multilingual language policies in Belgium and policy-driven research. I: Lauridsen & Toudic 2008.

Verstaete-Hansen, Lisbeth, 2008: *Hvad skal vi med sprog? Holdninger til fremmedsprog i danske virksomheder i et uddannelsespolitisk perspektiv*. København: Institut for Internationale Kultur- og Kommunikationsstudier. Handelshøjskolen i København / Copenhagen Business School.

Summary

Based on the Declaration on a Nordic Language Policy, which was adopted by the Nordic language councils in 2006, the article discusses how a comprehensive national language policy and language education policy should make available the kind of language instruction that would ensure that citizens are able to communicate in at least two languages other than their first language. Denmark and its lack of a comprehensive language policy is used as a case in point, and it is shown that a policy is needed in order to reverse the current situation where all students learn English, but a decreasing number of students opt for a second and/or third foreign language in secondary education.

Språkdeklarationens mål och Importordsprojektets resultat

Pirkko Nuolijärvi

I artikeln diskuteras resultaten från projektet Moderna importord i språken i Norden (Importordsprojektet) i ljuset av den nordiska språkdeklarationen och dess mål. Importordsprojektet har visat att språket och attityderna till språket är en flerdimensionell företeelse som kräver många olika metoder och infallsvinklar. Det är viktigt att forskarna gör de språkliga begreppen och den språkliga förändringens karaktär tillgängliga för alla språkbrukare. Detta hör till språkforskarens samhälleliga uppgifter.

I den här artikeln diskuterar jag det nordiska Importordsprojektets resultat i ljuset av den nordiska språkdeklarationen och dess mål. Som utgångspunkt citerar jag Deborah Cameron:

[...] language is not an organism or a passive reflection, but a social institution, deeply implicated in culture, in society, in political relations at every level. What sociolinguistics needs is a concept of language in which this point is placed at the centre rather than on the margins. (Cameron 1997, 66).

Denna utgångspunkt har enligt min uppfattning varit viktig för projektet *Moderna importord i språken i Norden*, senare i texten *Importordsprojektet* (<http://moderne-importord.info/>). Språket finns samtidigt som vi skapar det hela tiden (jfr Sandøy & Östman 2004). Det innebär att också attityder till språket är ett levande element i språkbeteendet som påverkar vilka val vi gör och hur vi förhåller oss till olika varianter.

I språksociologiska och sociolingvistiska undersökningar kan man inte hitta några enkla förklaringar till talarnas val, utan den språkliga världen är komplicerad och påverkad av många olika strömningar i samhället. Det är fråga om en och samma människas varierande attityder och varierande språkbruk men också om olika gruppers språkbeteende. Det är också fråga om vilka ramar ett samhälle

erbjuder individer och grupper. Vilka är till exempel de utomspråkliga villkor som styr våra språkliga val och vårt språkliga beteende?

De nordiska länderna har länge samarbetat inom språkvård, språkforskning och språkpolitik. I Importordsprojektet har dessa tre områden hört nära samman. Den statliga språkpolitiken ger de yttre ramarna för varje lands språkvård. Språkvården lyfter å ena sidan fram forskningsbehov och ger å andra sidan råd enligt den information forskningen har givit. Alla kan ha nytta av varandra.

De individer som inom attitydundersökningen har svarat på frågor har åsikter som speglar det språkliga klimatet både i omgivningen och i hela landet. Åsikterna kan påverkas av historiska betoningar om språkets status, av positiva och negativa uppfattningar om språklig purism, av skolundervisningen och slutligen av egna språkliga erfarenheter.

Den nordiska språkdeklarationen

De nordiska undervisnings- eller kulturministrarna skrev år 2006 under en språkdeklaration som introducerar språkpolitiska principer i Norden (<http://www.norden.org>).

Utgångspunkten är att alla nordbor har rätt

- att tillägna sig ett samhällsbärande språk i tal och skrift, så att de kan delta i samhällslivet
- att tillägna sig förståelse av och kunskaper i ett skandinaviskt språk och förståelse av de övriga skandinaviska språken, så att de kan ta del i den nordiska språkgemenskapen
- att tillägna sig språk med internationell räckvidd så att de kan delta i utvecklingen av det internationella samfundet
- att bevara och utveckla sitt modersmål och sitt nationella minoritetsspråk.

Språkdeklarationen har ställt upp fem mål som är väsentliga i den gemensamma nordiska språkpolitiken. Dessa mål gäller både majoritetsspråk och minoritetsspråk i ett område, både de språk som man lär sig senare i livet eller utanför hemmet och de språk som man tillägnar sig från första början.

Målet är att alla nordbor

- ska kunna läsa och skriva det eller de språk som fungerar som samhällsbärande i det område där de bor
- ska kunna kommunicera med varandra, i första hand på ett skandinaviskt språk
- ska ha grundläggande kunskaper om språkliga rättigheter i Norden och om språksituationen i Norden

- ska ha mycket goda kunskaper i minst ett språk med internationell räckvidd och goda kunskaper i ytterligare ett främmande språk
- ska ha allmänna kunskaper om vad språket är och hur det fungerar.

Språkdeklarationen lyfter fram fyra centrala frågor att arbeta med: språkförståelse och språkkunskap; parallellspråkighet mellan engelska och Nordens språk samt mellan språken i Norden; mångspråkighet och flerspråkighet samt Norden som språklig föregångsregion.

För att ett samhälle ska kunna bli parallellspråkigt måste individerna ha sådana språkkunskaper att de kan analysera hur man lever på sitt eget språk och andra språk. Vi nordbor är i praktiken flerspråkiga, även om det officiella språkklimatet i samhället kan vara mycket enspråkigt.

I det följande granskar jag närmare språkdeklarationens två sista mål. I ljuset av vissa valda resultat från Importordsprojektet vill jag diskutera de här målen enligt vilka alla nordbor ska ha mycket goda kunskaper i minst ett språk med internationell räckvidd och goda kunskaper i ytterligare ett främmande språk och därtill allmänna kunskaper om vad språket är och hur det fungerar. Dessa mål är viktiga att uppfylla för att vi ska kunna ha någon uppfattning om det språkliga livet och språkets förändring i vår omgivning. Jag vill betona framför allt det sista målet.

Importordsprojektet

Det var uttryckligen lånord, det vill säga så kallade importord, och attityder till sådana ord som var kärnpunkten i projektet Moderna importord i språken i Norden. Projektet bestod av åtta delundersökningar:

- A: Omfång av engelska ord och uttryck i tidningstext
- B1: Anpassning av engelska ord och uttryck i skrift
- B2: Anpassning av engelska ord och uttryck i tal
- C: Ersättningsord i skrift
- D: Normeringshistorik
- E1: Opinionsundersökning
- E2: Djupintervjuer och gruppsamtal
- E3: Reaktionstest (masktest)

Det är omöjligt att i en kort artikel detaljerat diskutera alla de resultat projektet har lett till. Det har varit fråga om många olika metoder och material från alla länder och Färöarna. Projektet har haft olika infallsvinklar på korpus (A, B1, B2 och C),

status (E1, E2 och E3) samt status och korpus (D). Forskarna har undersökt både själva språket och attityder till språket. I en delundersökning (D) var språknormeringens och språkvårdens historia föremålet för intresset. (Se <http://moderne-importord.info/publikasjoner>.)

I det följande tar jag fram endast några resultat och diskuterar dem för att reflektera över vad forskarna borde undersöka i framtiden för att i det nordiska sammanhanget visa vad språket är och hur det fungerar. Jag koncentrerar mig på omfånget av engelska ord och uttryck i tidningstext, ersättningsord kontra importord samt engelskpositivitet, som har undersökts med många metoder i Importordsprojektet.

Engelska ord i tidningar

Importord i tidningar (A) var en viktig del av projektet (Selback & Sandøy 2007). I analysen av tidningstexter ville forskarna få fram om det finns stora skillnader mellan olika länder och geografiska områden i texter som är riktade till allmänheten. Huvudresultaten var att det finns flera lånord i reklamtexter än i redigerade texter i Nordens tidningar, vilket antagligen också kunde förväntas. De nordiska länderna och områdena uppvisar inte samma resultat, utan de isländska, finska och färöiska tidningarna har färre lånord och utgör därmed en grupp, medan de finlandssvenska, danska, sverigesvenska och norska tidningarna har flera lånord och utgör en annan grupp. Det är kanske dock oväntat att norskan har tagit in mest importord, det vill säga norskan är i detta avseende minst puristisk.

I resultaten finns sådant som stämmer med våra intuitiva hypoteser och sådant som inte gör det. Språkvården har varit stark i alla de nordiska länderna, men när det gäller lånord har den kanske tidigare varit mest påtaglig på Island och Färöarna samt i Finland. I dessa länder och områden har man tidigare dragit gränser mellan administrationsspråken svenskan eller danskan och folkets språk, isländskan, finskan och färöiskan och skyddat sitt eget språk mot dessa. Vissa drag av den här attityden finns säkert kvar. Det är dock diskutabelt om finskans struktur inverkar på hur lätt finskan tar in nya angloamerikanska lånord. Finskans avvikande struktur har kanske inte så stor betydelse som man tror.¹ Förändringen har i varje fall varit tydlig: under den senaste tiden har finskan tagit in flera engelska lånord än tidigare. Denna utveckling är naturlig, eftersom de flesta finländare, i likhet med andra nordbor, kommer i kontakt med engelskan i arbetet och under sin utbildning. Attityden till skriftspråket och språksituationen har utan vidare

¹ Jag tackar Helge Sandøy för goda synpunkter på strukturens roll i språkets förändring.

förändrats på det sättet att det nu är lättare och naturligare att använda lånord än tidigare.

För att få mera information om lånordens andel och användningen av dem vore det bra att i framtiden koncentrera sig på vissa centrala domäner, till exempel hur det tekniska språket eller IT-språket fungerar, inte bara i skrift utan också i tal i olika situationer. Vi vet att engelskans del i vardagen är stor inom många domäner, men hur nya ord tas i bruk och hur språkbrukarna använder dem vet vi faktiskt ganska litet om. För att klargöra lånordens vägar in i språket krävs det både kvantitativa och kvalitativa analyser.

Importord och ersättningsord

Ersättningsord används mycket i isländskan och i finskan som har en gammal tradition att systematiskt skapa nya egna ord i stället för lånord. En tolkning av projektets resultat har varit att ju mindre det allmänna intresset för språkvård är, desto flera importord accepteras i språket (Kvaran 2007). Man kan anta att Islands och Finlands historia återspeglas i de nutida språkattityderna och i ordval i praktiken, och i så fall kan den förklaringen till resultaten godkännas. Men man kan också kritisera förklaringen. Det allmänna intresset för språkvård har alltid varit stort överallt i de nordiska länderna, och länderna är faktiskt kanske inte så olika ur denna synvinkel (se artiklarna om språkvårdens historia i de nordiska länderna i Sandøy & Östman 2004).

Det är ett faktum att isländskan och finskan under olika tider har kämpat för sitt språk och under sin kamp intensivt skapat ord för olika ändamål. Men det har å andra sidan också den norska språkgemenskapen gjort under sin historia. När alla nordbor nuförtiden i allmänhet har ganska goda kunskaper i engelska är det antagligen mycket lätt att ta till engelska ord i vardagen. Men på samma gång kan man se en annan utvecklingslinje i språket som har varit väsentlig i till exempel den finska omgivningen: språkbrukarna använder både lånord och ersättningsord, kanske som synonymer men oftast i olika genrer och i olika situationer. Vi kan anta att språkbrukaren vet hur språket fungerar och vilka ord som passar bra i ett visst sammanhang men inte i ett annat. Ersättningsord kan alltså ha en annan funktion än importord, men det är också vanligt att språkbrukarna använder ett eget ord parallellt med ett motsvarande ersättningsord utan att göra någon skillnad mellan dem. Så småningom kan importordet försvinna och det är endast ersättningsordet som används. Dessa exempel hittar man i alla nordiska språk, men kanske mest i isländskan och finskan. Lika ofta kan importordet relativt snabbt anpassa sig till språket och bli ett vanligt ord både i skrift och i tal.

Engelskpositivitet

Engelskpositivitet har inom Importordsprojektet undersökts med olika metoder och sålunda ur olika synvinklar. Opinionsundersökningen, som klargör de medvetna attityderna, visade att de färöiska och isländska informanterna var minst positiva och de danska informanterna mest positiva. (Kristiansen & Vikør 2006.)

I masktestet, där forskarna undersökte omedvetna attityder till engelska, var i stället de norska och finlandssvenska informanterna mest positiva till engelska, medan de danska visade sig vara mest negativa (Kristiansen 2006).

En annan motsättning visar resultaten i norsk omgivning i de nämnda två testtyperna på. Enligt resultaten från attitydundersökningen är norska män mera engelskpositiva än kvinnor, medan norska kvinnor enligt masktestet är mera engelskpositiva än män. Vem står då på den ena sidan och vem på den andra, vem är för engelskan och vem är mot engelskan? Och är det i allmänhet möjligt att ha bara en åsikt om den här mångsidiga företeelsen?

Engelskpositiviteten kan alltså komma fram på olika sätt i olika sammanhang. Vi kan fundera på varför vi i våra samhällen kan få så "motsatta" resultat, om de i själva verket alls är motsatta. Vi kan också fundera på hurdan språkhistoria eller vilka erfarenheter informanterna har som bakgrund för sina svar. Skillnaderna mellan medvetna och omedvetna attityder, det vill säga engelskpositivitet och de rena språkliga val som inte visar att engelskan accepteras utan vidare i vardagliga situationer är kanske inte motsatta. Båda visar på den komplicerade situation som råder i det språksamfund som vi lever i. En och samma person kan ha olika mönster i sitt beteende när det gäller språkbruk, och alla är lika sanna.

Språkforskarens uppgifter utgående från språkdeklarationen

De nordiska länderna liknar varandra, men det finns också tydliga skillnader. Det är självklart att en undersökning ger upphov till nya frågeställningar. De sista målen i språkdeklarationen innebär två viktiga begrepp: kunskap och parallellspråkighet. Om man har goda kunskaper i olika språk kan man också analysera vad som är naturligt till exempel då man använder lånord. Man kan också stå ut med variationen på många språkliga nivåer om man är medveten om att språket är ett varierande fenomen och att det förändrar sig. Om man har tagit till sig begreppet parallellspråkighet accepterar man lättare språkets variation och förändring.

Att veta vad språket är och hur det fungerar innebär många attraktiva uppgifter för våra språkgemenskaper. Det finns en viss oro för engelskans inverkan på våra språk i Norden. Importorden har dock aldrig varit något riktigt hot mot våra språk. I våra språk har man lånat in en stor mängd ord från många olika språk,

och ändå är våra språk fortfarande självständiga och levande. En av de viktigaste uppgifterna för språkforskarna i de moderna samhällena är antagligen att uppmuntra språkbrukarna att se språkets variation som en tillgång som underlättar val och därtill minskar rädsla för olika företeelser i språket.

I skolan och i andra sammanhang borde man betona sådant som förstärker den språkliga medvetenheten och föra diskussioner om språkets viktiga roll i livet. Skolan kunde betona hur viktigt det är

- att ha livliga kontakter mellan olika språkgrupper
- att lära sig olika språk
- att vara medveten om skillnader mellan olika språk
- att fundera på vad det är som är ”eget” i ett språk och hur importdelen ser ut
- att fundera på hur orden anpassar sig och hur purism fungerar i olika situationer
- att fundera på hur språk används i olika situationer och för olika ändamål
- att se importord som en resurs och diskurspotential.

De uppgifter som språkforskarna kan ta itu med för att hjälpa språkbrukarna att förstå vad språket är och hur det fungerar är många. Exempel på dessa är:

- att analysera attityder till språkvården och själva språket
- att analysera domäner mera detaljerat och noggrant
- att göra språket synligt med olika metoder och data.

Importordsprojektet har för sin del visat att språket och attityderna till språket är en flerdimensionell företeelse. Att analysera språket kräver många metoder och synvinklar. Detta arbete kräver också att språkforskarna så långt som möjligt gör de språkliga begreppen och den språkliga förändringens karaktär tillgängliga för alla. Detta arbete bidrar på samma gång till både status- och korpusplaneringen i de nordiska samhällena. Allt detta hör till språkforskarens samhällliga uppgifter. När vi analyserar både själva kommunikationen och den symboliska sidan av språket kan vi för vår del förstärka språkdeklarationens mål i våra samhällen. Detta arbete är varierande och pågår ständigt.

Litteratur

- Cameron, Deborah 1997. Demythologizing Sociolinguistics. I: Coupland, Nikolas & Adam Jaworski, *Sociolinguistics. A Reader and Coursebook*. Macmillan, London. S. 55–67.
- Guðrún Kvaran (red.) 2007. *Udenlandske eller hjemlige ord? En undersøgelse af sprogene i Norden*. Moderne importord i språka i Norden VI. Novus, Oslo.
- Kristiansen, Tore (red.) 2006. *Nordiske sprogholdninger. En masketest*. Moderne importord i språka i Norden V. Novus, Oslo.
- Kristiansen, Tore & Vikør, Lars S. (red.) 2006. *Nordiske språkhaldninger. Ei meningsmåling*. Moderne importord i språka i Norden IV. Novus, Oslo.
- Kvaran, Guðrún se Guðrún Kvaran
- Sandøy, Helge & Östman, Jan-Ola (red.) 2004. *"Det främmande" i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord*. Moderne importord i språka i Norden II. Novus, Oslo.
- Selback, Bente & Sandøy, Helge (red.) 2007. *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn*. Moderne importord i språka i Norden III. Novus, Oslo.

Summary

The article discusses the results of the project Modern loanwords in the languages of the Nordic countries (MIN) with regards to the Declaration on a Nordic Language Policy (2006) and its aims. The MIN project has shown that language and attitudes towards language are a multidimensional phenomenon which calls for many different methods and approaches. It is important that researchers ensure that concepts and terminology relating to language, as well as the characteristics of language change, become accessible to language users. In fact, this is one of the language scholar's tasks in society.

Sprogdeklaration, sprogkultur og parallelsproglighed

Ari Páll Kristinsson

Resultater fra det nordiske forskningsprojekt Moderne importord i språka i Norden bekræfter de betydelige forskelle som findes mellem sprogkulturerne i de nordiske lande. Den nordiske sprogdeklaration (2006) har den målsætning at internordisk kommunikation først og fremmest finder sted på et skandinavisk sprog. I dag er det i mange tilfælde ikke realistisk med skandinavisk kommunikation mellem to nordiske personer. Alene ideologien om en fælles nordisk sprogkultur har altså skabt grundlag for en kommunikationspolicy. Ifølge sprogdeklarationen er det vigtigt med parallelsproglighed. Dette kræver udviklede fagterminologier for alle samfundsberende sprog i Norden, uanset andel låneord og andre forskelle i sprogkulturelle forhold.

Indledning

Denne artikel handler om den nordiske sprogdeklaration, som det nordiske ministerråd for uddannelse og forskning vedtog den 1. september 2006 (*Deklaration om nordisk sprogpolitik* 2006), og resultaterne fra det nordiske forskningsprojekt *Moderne importord i språka i Norden* (jf. f.eks. Sandøy 2005).¹ Artiklen starter med en overvejelse om deklarationen som kulturpolicy og som policy for sproglig kommunikation, og derefter drøfter jeg importord (låneord og fremmedord) og fagterminologier i forbindelse med deklarationens målsætning om parallelsproglighed.

¹ Artiklen bygger på min replik til Pirkko Nuolijärvis indlæg på Nordisk konference om sprogbrug, sprogholdninger og sprogpolitik i Helsingør 4. september 2008, "Språkdeklarationens mål och Importordprojektets resultat", jf. Nuolijärvis artikel på s. 37.

Den nordiske sprogdeklaration som kulturpolicy og som kommunikationspolicy

Nuolijärvi (2008) understreger at vi bør se på sprog som en social institution. Det indebærer at man ikke kan forstå de sproglige forhold uden hensyn til kulturen ellers. Man må altså være opmærksom på at sproget er meget mere end blot et redskab for kommunikation; det er også et kulturelt fænomen. Dette understreger også Sandøy og Östman (2004, s. 7) i deres indledningskapitel til en beskrivelse af de nordiske sprogs normeringshistorie, som var en del af ovennævnte forskningsprojekt om moderne importord.

Det er altså et for snævert syn kun at tænke på sprogenes kommunikative funktion. En policy om sproglige forhold er derfor også altid mere end en policy om kommunikation på et sprog, eller om intersproglig kommunikation. En sprog-policy er en kulturpolicy, og dette gælder uanset om politikere eller andre som skriver sprogpolicyen er opmærksomme på dette eller ej. Enhver sprog-policy er dybt forankret i samfundets "sprogkultur" (jf. begrebet *linguistic culture* hos Schiffman 1996). En sprog-policy siger os altså altid noget om det syn som man har på sprogets/sprogenes rolle som kulturelt fænomen, eller om hvad man mener om sprogets/sprogenes betydning for vores identiteter. Dette gælder både for sprog-policyer som er tænkt for et enkelt sprogsamfund (som f.eks. den nye islandske sprog-policy *Íslenska til alls* 2008) og for sprog-policyer som skal omfatte flere sprogsamfund (som f.eks. den nordiske sprogdeklaration fra 2006 som denne artikel handler om).

En af målsætningerne i den nordiske deklaration er at alle i Norden skal kunne kommunikere med hinanden og først og fremmest på dansk, norsk eller svensk. Dette er måske et nogenlunde realistisk mål i dag. I F(insk)inland lærer alle svensk og i Island lærer alle dansk og det gør man også stadig på Grønland og Færøerne. Samerne bor i lande som har et af de skandinaviske sprog som stats-sprog. Men hvis man nu er lidt pessimistisk så må man indrømme at dette måske ikke nødvendigvis bliver på samme måde om f.eks. 50 år. Der findes diskussioner af og til f.eks. i Island hvor man sætter spørgsmålstegn ved danskundervisningen i folkeskolen. Der findes også forskningsresultater som heller ikke er særlig opmuntrende angående den interskandinaviske sprogforståelse mellem dansk, norsk og svensk (Josephson 2008, s. 236). Selv Nordisk Ministerråd, der er ansvarlig for deklarationen, stoler ikke på skandinaviske sprog i sit arbejde: "Inom Nordiska Ministerrådet har man allt oftare under 2007 och 2008 mött engelska och inget annat i utredningar, arbetspapper och korrespondens från ministerrådets arbete" (Josephson 2008, s. 238).

Men selv om det ikke altid er tilfældet i internordisk kommunikation at man bruger et skandinavisk sprog, og at dette muligvis bliver endnu sjældnere i fremtiden, så findes der altså en nordisk sprogdeklaration (2006), som bygger på fællesnordiske værdier, som alligevel går ud fra at man i princippet stadigvæk kan sætte som mål at internordisk kommunikation finder sted på et skandinavisk sprog og ikke på det globale engelsk. Dette viser at en idé om en fælles kultur kan skabe grundlag for en kommunikationspolicy tværs over sproggrænser. Det faktum at der måske i virkeligheden ikke findes noget praktisk skandinavisk kommunikationsværktøj, f.eks. mellem den jævne finsktalende finne og den jævne islænding, har mindre betydning end den nordiske kulturpolitiske ideologi. Sprogdeklarationen viser at selve ideologien om en fælles sprogkultur er vigtigere i den nordiske sprogpoltiske diskurs end reelle forskelle mellem sprogforhold i de otte nordiske lande.

Parallelsproglighed

Et af målene i den nordiske sprogdeklaration er at "alla nordbor har mycket goda kunskaper i minst ett språk med internationell räckvidd" (*Deklaration om nordisk språkpolitik* 2006). Dette betyder egentlig at alle skal være gode til engelsk. Derudover findes det mål at Nordens borgere skal have "goda kunskaper i ytterligare ett främmande språk". Dette tillægssprog kan naturligvis godt være et af de nordiske sprog som vedkommende person ikke har som modersmål, jf. f.eks. at alle islandske børn lærer dansk i folkeskolen.

Under overskriften "frågor att arbeta med" nævner man i deklARATIONEN parallelsproglighed, dvs. "samtidig användning av flera språk inom ett eller flera områden. Det ena språket slår inte ut eller ersätter det andra, utan språken används parallellt" (*Deklaration om nordisk språkpolitik* 2006).

Det virker som en naturlig reaktion på engelsk i global sammenhæng at beskrive eksplicite strategier om nationalsprogenes plads ved siden af engelsk. Dette er særlig vigtigt indenfor videnskab, i vidensformidling og undervisning og det kræver udviklede fagsprog og terminologier på nationalsprogene ved siden af den engelske terminologi.

Man må alligevel også i nordisk sammenhæng tænke på at parallelsproglighed ikke bare indebærer parallel brug af f.eks. finsk og engelsk, eller parallel brug af islandsk og engelsk, men at det også kan dreje sig om parallel brug af f.eks. finsk og svensk, eller om parallel brug af islandsk og dansk. Der findes otte såkaldte samfundsbærende sprog i Norden, dvs. dansk, norsk, svensk, som tilhører det

skandinaviske sprogfællesskab, og finsk, færøsk, grønlandsk, islandsk og samisk, som ikke er en del af dette sprogfællesskab.

Den nordiske sprogdeklaration indebærer faktisk at det må være en nordisk målsætning at man udvikler fagterminologier inden for alle disse samfundsbærende sprog. Hvis man ikke gør det så er det meningsløst at tale om parallelsprog-lighed i Norden. Hvis man må nøjes med en engelsk fagterminologi inden for en del domæner, så risikerer man at sprogene inden for mange domæner ikke bliver brugt parallelt, f.eks. nationalsprogene og engelsk. Terminologitab kan være første skridt i retning af domænetab.

Fagterminologier og importord

Over hele verden ser man at sprogsamfund der vil modernisere deres fagterminologier, importerer udenlandske ord i forskellig grad, de tilpasser de importerede ord på forskellig måde og i forskellig grad, og hvis ikke de importerer ordenes former på en eller anden måde, så importerer de gerne det semantiske indhold i begreberne som de udtrykker med "afløsningsord" der bygger på hjemmesprogets eget ordforråd (gerne som oversættelseslån). I de nordiske sprog og sprogsamfund kan man finde alle mulige forskellige måder og variationer af de mangfoldige metoder der findes i denne sammenhæng. Importordsprojektet viser bl.a. tydeligt at sproglige traditioner og holdninger kan være meget forskellige fra det ene nordiske sprogsamfund til det andet, uanset om disse samfund ellers har mange andre træk fælles. Forklaringen er naturligvis at der findes forskellige sprogkulturer i de nordiske sprogsamfund.

Resultaterne fra importordsprojektet viser f.eks. en forskel mellem de skandinaviske sprog på den ene side og de ikke-skandinaviske sprog på den anden side: der bruges færre importord i aviser i de ikke-skandinaviske sprog, sammenlignet med de andre. Antal importord er naturligvis ikke nødvendigvis det vigtigste når man sammenligner sprog, men hvis vi går ud fra at dette alligevel kan sige os noget om den sproglige kultur i respektive sprogsamfund, så er det klart at det her drejer sig om et træk som de skandinaviske sprog har fælles, mens finsk, færøsk og islandsk i større grad (i hvert fald traditionelt) har valgt andre løsninger. En ganske vanlig (folkelig) forklaring på mangelen af importord, i hvert fald i finsk og islandsk, er at disse sprog har en så indviklet grammatisk struktur at importordene ikke så nemt finder sin vej ind i sprogbrugen. Selv om dette måske er en del af forklaringen, så virker dette argument alligevel lidt overfladisk. (Finsk har f.eks. ikke grammatisk genus mens norsk har tre genus, og nogen af de slaviske sprog, som har indviklede bøjningssystem, importerer ord i massevis.) Mangel

af importord i islandsk og finsk må have flere forklaringer. Her må der findes en kombineret forklaring som også tager den sprogkultur, eller den generelle sprogideologi, der hersker i de respektive sprogsamfund, i betragtning. I denne sammenhæng tænker man gerne på sprogholdningerne, og på den leksikalske purisme som har været stærk i finsk og islandsk. Men også denne er ikke det eneste sprogekulturelle træk her. Det er også en del af i hvert fald den islandske sproghistorie at det altid har været almindeligt at man laver nye ord ifølge orddannelsesmønstre som bygger på allerede eksisterende morfemer. Dette har været en tendens i islandsk, i hvert fald fra 1100-tallet, dvs. fra længe før den sproglige purisme som ideologi. Med andre ord: motiveringen for afløsningsord i stedet for importord kan bygge på en kombination af mange faktorer. Lav andel importord har ikke nødvendigvis kun noget at gøre med sprogstrukturen i sig selv, men også med sproghistorien og sprogkulturen i vid forstand.

Importordsprojektet viser bl.a. at nordmænd og islændinge er engelsk-negative i deres åbne holdninger selv om de bruger engelsk meget. Islændingene er de mest engelsk-negative ifølge forskningsresultaterne men samtidig er de de mest engelsk-brugende i Norden (Jacobsen 2006, s. 60, jf. Kristiansen og Vikør 2006). Norge er på tredjepladsen i hyppig brug af engelsk, og samtidig er nordmændene de mest negative over for brugen af engelske ord i deres eget sprog. Situationen i Island og Norge viser måske at hyppig brug af det engelske sprog ikke har noget at gøre med islændingenes eller nordmændenes holdninger til engelske ord i deres egne modersmål. Måske er det sådan at traditionelle holdninger til importord ikke ændres så meget, uanset parallel brug af engelsk og de nordiske sprog.

Det blev nævnt ovenfor at der findes forskellige metoder angående importord i de forskellige nordiske sprogsamfund. Alle disse metoder er formodentlig lige fornuftige, lige realistiske og lige nyttige i og for sig; det vigtigste spørgsmål i denne sammenhæng er jo at metoderne er i overensstemmelse med tradition og sprogkultur i de enkelte sprogsamfund. Men uanset hvilke metoder man har valgt på forskellige steder i Norden, så er det klart at man i den nordiske sprogdeklaration har sat (i hvert fald implicit) som et sprogpolitisk mål at der bør findes fagterminologier på alle samfundsbærende sprog i Norden. Hvis ikke sådanne fagterminologier findes, så er det ikke realistisk at regne med parallelsproglighed hvor man har et af Nordens sprog på den ene side og f.eks. engelsk på den anden side. Dette er en vigtig forudsætning. Og selv om der er forskellige sprogkulturer i de nordiske lande, så indeholder den nordiske sprogdeklaration implicit en kulturpolicy der siger at alle de nordiske sprogsamfund bør være "komplette" i den forstand at man bør kunne tale og skrive om alle domæner på alle sprog. I sprogdeklarationen udtrykker man altså det ønske at alle samfundsbærende sprog i

Norden kan fungere ved siden af engelsk inden for videnskab og universitetsuddannelse. Deklarationens målsætning om parallelsproglighed mellem nordiske sprog og engelsk skal på ingen måde tolkes sådan at den nødvendigvis betyder ændringer inden for korpusplanlægningen i de enkelte nordiske sprogsamfund.

Afslutning

Selv om det i princippet kun drejede sig om det leksikalske niveau, giver resultaterne fra importordprojektets undersøgelse, af brugen af og holdningerne til importord, os et syn på sprogkulturerne i de nordiske lande. Sammenligning af sprogbrug og sprogholdninger i disse lande bekræfter ("det som vi jo altid vidste") at sprogkulturerne i Norden er forskellige.

Litteratur

- Deklaration om nordisk sprogpolitik*. 2006. http://www.dsn.dk/meddelelser/Deklaration_NR.PDF. [11. marts 2009]
- Íslenska til alls*. 2008. Tillögur Íslenskrar málnefndar að íslenskri málstefnu. Reykjavík: Menntamálaráðuneyti.
- Jacobsen, Jógvan í Lon, 2006: Færøerne. I: Tore Kristiansen og Lars S. Vikør (red.) *Nordiske sprogkaldningar. Ei meiningsmáling*, s. 40–60. Moderne importord i språka i Norden IV. Oslo: Novus.
- Josephson, Olle, 2008: Litet grand, jodå, nej! Om uppföljningen av Deklaration om nordisk sprogpolitik. *Språk i Norden* 2008, s. 235–240.
- Kristiansen, Tore og Lars S. Vikør, 2006: Nordiske sprogkaldningar – jamføring og konklusjonar. I: Tore Kristiansen og Lars S. Vikør (red.) *Nordiske sprogkaldningar. Ei meiningsmáling*, s. 199–247. Moderne importord i språka i Norden IV. Oslo: Novus.
- Nuolijärvi, Pirkko, 2008: Sprogdeklarationens mål och Importordprojektets resultat. Foredrag på Nordisk konference om sprogbrug, sprogholdninger og sprogpolitik i Helsingør 4. september 2008.
- Sandøy, Helge, 2005: Presset mot språka i Norden. *Språk i Norden* 2005, s. 177–196.
- Sandøy, Helge og Jan-Ola Östman, 2004: Sprogpåverkan och ansvar inom sprogpolitik i Norden. I: Helge Sandøy og Jan-Ola Östman (red.) *Det*

främmande” i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord, s. 7–22. Moderne importord i språka i Norden II. Oslo: Novus.

Schiffman, Harold F, 1996: *Linguistic Culture and Language Policy*. London: Routledge.

Summary

The results of the Nordic research project Moderne importord i språka i Norden (Modern loanwords in the languages of the Nordic countries, MIN) confirm that there are considerable differences between language cultures in the Nordic countries. One of the goals of the Declaration on a Nordic Language policy (2006) is that Nordic residents should be able to communicate with each other, preferably in Danish, Norwegian or Swedish. However, in many situations between two Nordic citizens today, this is not a realistic option for communication. The ideological notion of a common Nordic language culture has served as the basis for the aforementioned communication policy, which aims to reach across language boundaries. Parallel language use is an important issue in the Nordic language declaration, but it requires elaborate and specialised terminologies for Danish, Finnish, Faroese, Greenlandic, Icelandic, Norwegian, Sami and Swedish, irrespective of the amount of lexical borrowings in the languages in question, and regardless of any other differences between these languages.

Sproglovgivning i Norden – og Danmark?

Sabine Kirchmeier-Andersen

I løbet af 2008 har regeringerne i Danmark, Norge og Sverige offentliggjort store udredninger om deres sproglige forhold som alle diskuterer mulighederne for lovgivning til sikring af sprogenes status. Denne artikel gennemgår fælles træk i de tre landes udredninger og sætter dem i relation til sproglovgivning generelt i andre lande. Selvom overvejelserne tilsyneladende er de samme i de nordiske lande, er der stor forskel på hvor langt man vil gå i retning af lovgivning – og ikke mindst hvor meget man vil investere.

Den lovmæssige regulering af sproglige forhold er langt mere udbredt end man skulle tro. UNESCO opregner 173 lande i verden som har bestemmelser om sprog i deres forfatninger. Kun 9 europæiske lande regulerer ikke deres sproglige forhold på forfatningsniveau. Det drejer sig om Danmark, Island, Holland, Storbritannien, Tjekkiet, San Marino, Vatikanet, Serbien og Montenegro (UNESCO 2003).

Sproglovene sikrer typisk 4 grundlæggende forhold. De to af dem tager udgangspunkt i menneskerettighederne: retten til frit at benytte sit eget sprog, som er afledt af retten til ytringsfrihed, og retten til at bevare sin sproglige identitet og kultur, som er afledt af retten til privatlivets fred. De to andre er mere vidtgående og stiller krav til statens opbakning: retten til at blive uddannet i brugen af sit eget sprog og retten til at bruge sit eget sprog i kontakt med myndighederne (Arzoz 2007).

Formulering af sproglige rettigheder i et lands forfatning kan have til formål at genskabe borgernes og omverdenens tillid til staten efter en statsdannelse eller statsgendannelse som vi fx har set det i de østeuropæiske lande. Den kan også have til formål at fastholde den interne politiske stabilitet, fx i lande som Schweiz, Canada, Finland og Belgien hvor forskellige befolkningsgrupper har hver sit sprog.

Et andet formål kan være at sikre international stabilitet i grænseområderne. Således har vi fx i Danmark bestemmelser der sikrer de sproglige rettigheder for det tyske mindretal i Danmark. Tysk er på denne måde paradoksalt nok bedre sikret end dansk i Danmark (Kbh-Bonn 1955).

Et tredje formål er beskyttelse af lokalt forankrede minoriteter eller minoriteter som på forskellig vis er opstået gennem indvandring. Ud fra dette formål er fx samisk, finsk, meänkieli (tornedalsfinsk), romani og jiddisch allerede i dag beskyttet af svensk lovgivning, men altså ikke svensk. Efter samme princip sikres også de sproglige mindretal i Norge, hvor ligestillingen af bokmål og nynorsk netop skal sikre at enhver borger fortsat har mulighed for at tale og skrive et sprog som er så tæt på ens egen dialekt som muligt. Men heller ikke i Norge findes der bestemmelser der fastslår at norsk er hovedsprog i Norge.

Grønlandsk og færøsk er sikret gennem hjemmestyrelovene, som dog samtidigt stiller krav om at man også skal lære dansk, og i kraft af rigsfællesskabet er der en klar forventning om at man skal kunne henvende sig til grønlandske og færøske myndigheder på dansk.

Heller ikke på Island finder man en egentlig lovmæssig forankring af nationalsproget, og dette til trods for at islændingene er kendt for at arbejde meget intensivt med at udvikle deres sprog. Som i Danmark tages nationalsproget for givet – det har været så klar en selvfølge efter selvstændigheden at hovedsproget er islandsk, at man ikke har tænkt på at formulere det i en lovtekst.

Manglen på forfatningssikrede sproglige rettigheder er ikke ensbetydende med at der ikke findes bestemmelser om regulering af sproglige forhold i andre love. Fx har Island ligesom Danmark lovgivet om sproginstitutioner som fx Dansk Sprognævn, som skal følge sprogets udvikling og standardisere retskrivningen, ligesom der i de fleste lande også findes særlige bestemmelser om sprogbrugen i skolen, i den offentlige sektor osv.

Sikringen af den sproglige mangfoldighed har været et centralt argument i lovgivning til beskyttelse af minoritetssprogene. I lyset af globaliseringen og det engelske sprogs fremmarch på stort set alle områder i verden opleves der et stigende behov for nu også at sikre selv store gamle nationalsprog. Bevarelsen af de store europæiske sprog og bevarelsen af de nordiske sprog som samfundsbærende sprog er derfor blevet et centralt tema i henholdsvis den europæiske og den nordiske sprogdeklaration. Danmark har tiltrådt begge deklarerationer, og både i EU og i Nordisk Råd er man nu i gang med at virkeliggøre tankerne i deklarerationerne. EU har med oprettelsen af et kommissariat for flersprogethed understreget viljen til at opfylde målsætningen om at alle EU-borgere skal lære mindst to fremmedsprog ud over deres eget modersmål. Nordisk Råd satser nu bl.a. på at

styrke nabosprogsforståelsen mellem de nordiske sprog og dermed styrke samhørigheden og det nordiske fællesskab.

Sproglov – ja eller nej?

Der er imidlertid stor forskel på hvor langt de enkelte lande har valgt at gå i retning af egentlige lovgivningstiltag. Både den norske og den svenske sprogudredning anbefaler en sproglov. I Danmark er vi mere tøvende og anbefaler blot en regulering af universitetsloven.

Den svenske udredning *Värna språken* (VS 2008) er mundet ud i et konkret udkast til en sproglov som en rammelov der har til formål at fastlægge det svenske og andre sprogs stilling og anvendelse i det svenske samfund, at værne om svensk og sikre den sproglige mangfoldighed samt den enkeltes adgang til sprog, samt at sikre at svensk bruges som klart og forståeligt sprog i det offentlige. Det fastslås klart at svensk skal være hovedsproget i Sverige.

I den norske udredning *Mål og mening* (MM 2008) er sproglovens formål at styrke det norske sprogs position og værdi i samfundsdebatten og dermed danne grundlag for en stærkere sprogpolitisk bevidstgørelse og en mere offensiv sprogpolitik. Man ønsker en legal spærring imod at norsk bliver erstattet med engelsk i konkrete brugssituationer hvor dette ikke er nødvendigt for at kunne kommunikere på en formålstjenlig måde. Også her formuleres det klart at norsk skal være hovedsproget i Norge.

Meget tyder på at også den islandske udredning vil anbefale en sikring af islandsk som hovedsprog i Island.

I modsætning hertil har den danske udredning *Sprog til tiden* (ST 2008) valgt ikke at anbefale at sikre danskernes sproglige rettigheder i en overordnet rammelov. Sprogudvalget konkluderer derimod:

Man kan muligvis godt formulere sproglige rettigheder i lovform fx i forhold til at bruge og udvikle minoritetssprog eller i forhold til at sikre at man kan tage uddannelser på dansk i Danmark, men så skal lovgiverne være parate til at betale hvad det koster at leve op til dem, ellers kan der let blive tale om en tom gestus. Det har ikke været udvalgets opfattelse at der i Danmark er behov for – eller politisk vilje til – denne type rettighedssikring. (ST 2008: 128)

Et flertal i udvalget har i stedet anbefalet bindende bestemmelser om brugen af dansk i universitetsloven, således at det sikres at dansk som hovedregel ikke kan afskaffes i uddannelser hvis kandidater hovedsageligt er beskæftiget i dansk sam-

menhæng. Dette falder helt i tråd med Dansk Sprognævns *Notat om dansk sprogpolitik* (DSN 2007), som anbefaler at der på undervisningsområdet indføres bindende bestemmelser der regulerer brugen af dansk og engelsk i den nuværende lovgivning for undervisning hele vejen fra folkeskolen til universiteterne.

Hvis sprogudvalgets anbefaling følges, vil dansk sandsynligvis være det eneste sprog i Norden som ikke er sikret gennem en generel overordnet rammelovgivning. Til gengæld er anbefalingerne hvad universiteterne angår, klare og præcise idet udvalget har vurderet at det vil være langt lettere og samtidigt mere effektivt at håndhæve få konkrete bestemmelser i universitetsloven end en overordnet rammelov med uklare sanktionsmuligheder.

Fælles træk i de nordiske anbefalinger

Alle tre sprogudredninger udtrykker bekymring for det lokale hovedsprogs status i forhold til det engelske globalsprog, og i alle udredninger er diskussionen om udviklingen af især fagsproget tæt knyttet til den stigende tendens til at undervise på engelsk på universiteterne. Alle udredninger indeholder endvidere en vifte af andre anbefalinger fra modersmålsundervisning til sprogets rolle i medierne. Der er ikke plads til at komme ind på alle anbefalinger her, og jeg vil derfor udelukkende koncentrere mig om de anbefalinger jeg synes er vigtigst, nemlig dem der vedrører universiteterne og fagsproget.

I Norge anbefales de mest vidtgående bestemmelser idet regeringen lægger til grund at norsk skal være hovedsproget ved norske universiteter undtagen ved en samisk højskole, hvor hovedsproget skal være samisk. Den norske regering vil også ved lov sikre at norske universiteter og højskoler tager ansvar for at vedligeholde og videreudvikle norsk fagsprog. Det foreslås i praksis at Språkrådet, det norske sprognævn, skal være nationalt samordningsorgan for norsk fagsprog og terminologi, og der afsættes 1,5 mio. kr. om året til at finansiere denne opgave. Endvidere er der afsat 100 mio. kr. over 5 år til at sikre den sprogteknologiske infrastruktur i form af en norsk sprogbank.

I Sverige har man fremlagt en generel rammelov som ikke indeholder direkte bestemmelser for sprogbrugen på universiteterne. Dog forventes det at intentionerne i rammeloven efterfølgende vil medføre justeringer i den mere specifikke lovgivning, herunder fx universitetsloven. I forarbejdet til det svenske lovforslag, udredningen *Bästa språket* (BS 2005), sigter man mod parallelsproglighed mellem svensk og engelsk på universiteterne. Ansvaret for formidling af faglig viden placeres i Vetenskapsrådet, og der anbefales udførlige resumeer på svensk af de engelske afhandlinger. Også i Sverige ønsker man ansvaret for samordning af

fagsproget placeret i Språkrådet. Der er afsat ca. 1,5 mio. kr. årligt til en national termbank, som oprettes i tilknytning til det nationale terminologicenter. I modsætning til Norge placeres ansvaret for tilgængeliggørelse, udvikling og anvendelse af terminologi i de enkelte fagområder hos myndighederne.

I den danske udredning anbefaler et flertal som nævnt en ændring af universitetsloven. Der er endvidere enighed om at universiteterne skal etablere sprogcentre og formulere klare sprogpoltikker som skal følges tæt af Akkrediteringsrådet. I 5 af udredningens 10 afsnit anbefales en stærkere satsning på udviklingen af det danske fagsprog og især oprettelsen af en national termbank i et nationalt terminologicenter.

Sprogdebatten og det politiske klima

Selv om de nordiske sprogsamfund er stillet over for stort set de samme udfordringer når det gælder forholdet mellem hovedsproget og indflydelsen fra engelsk, vælger de meget forskellige metoder til at imødegå disse udfordringer. I Norge er man meget optaget af at sikre at norsk ikke forsvinder fordi man føler et ansvar for at sikre den sproglige mangfoldighed i verden. Her knytter man direkte an til UNESCOs erklæring om kulturel diversitet (UNESCO 2001), og man er parat til at forsvare både bokmål og nynorsk med næb og klør. Denne holdning er klart præget af det faktum at norsk i lang tid har været domineret af dansk, og at man kun i en forholdsvis kort periode har haft mulighed for at præge sin egen sprogudvikling.

I Sverige er man mere moderat, men dog stålsat i sin vilje til at værne om det svenske sprog med lov og bevillinger. Og i Danmark kører man på laveste blus med mange gode anbefalinger, som der i udgangspunktet imidlertid ikke er nogen økonomisk dækning for.

I alle tre lande har sproglovsprocessen været længe undervejs – ca. fra begyndelsen af år 2000. Langsommeligheden kan skyldes at der ligger nogle indre modsætninger i den offentlige debat. Fx undgår man omhyggeligt at bruge ordet nationalsprog, da det giver uheldige associationer til radikale nationale bevægelser og udelukkelse af sproglige minoriteter. Det gælder især i Sverige, som lægger en ære i at præsentere sig selv som et åbent multikulturelt og multietnisk samfund.

Selvmodsigende er også kravet om at der skal lovgives om et korrekt og vel fungerende sprog, hvis der samtidigt ikke er vilje til at iværksætte passende sanktioner hvis kravet ikke bliver opfyldt. Det ville være ganske utænkeligt i Danmark at en offentlig myndighed kunne få en bøde for udelukkende at omtale sig selv

eller en kampagne med et engelsk navn, eller at en virksomhed kunne få en bøde for ikke at vedligeholde en hjemmeside på hovedsproget ved siden af den på engelsk. Det er imidlertid slet ikke noget problem i den slovenske sproglov, der opererer med bøder på mellem 50.000 og 500.000 kr. for den slags forseelser (SL 2004).

Sidst men ikke mindst ligger der en modsætning i at sprog der tilsyneladende kræver værn og beskyttelse, skal gøres til hovedsprog. I den offentlige debat fremstilles dansk, svensk og norsk gang på gang som truede sprog som taber terræn i forhold til det stærke sprog engelsk. De kaldes af og til ligefrem ”tabersprog”. For nogle borgere kan det virke ulogisk at gøre et tabersprog til hovedsprog, hvorfor dog ikke vælge det stærkeste sprog?

Der er ikke tvivl om at der er mange fælles træk i de nordiske sproglovsdebat-ter, og at problemerne med universiteternes udstrakte brug af engelsk og behovet for fortsat at udvikle et anvendeligt fagsprog for hovedsprogene står meget centralt i debatten. Sverige og Norge har erkendt at man ved hjælp af de nationale termbanker kan sætte et praktisk arbejde i gang som kan komme især studerende og lærere til gavn, og som med relativt beskedne midler kan give en stor effekt hvis man inddrager de miljøer og ildsjæle som brænder for deres fag. Spørgsmålet er om danske politikere vil nå til den samme erkendelse.

Man skal ikke tro at fravalget af en sproglov eller af bindende bestemmelser i Danmark er ensbetydende med at der ikke vil blive truffet beslutninger om sprogbrugen og det danske sprogs status i Danmark. Beslutningerne bliver bare truffet uden om den demokratiske proces, dvs. andre steder end i Folketinget, fx på universiteterne og i erhvervslivet, og de bliver derfor mindre håndgribelige og sværere at forholde sig til. Men truffet – det bliver de.

Måling af sproglovenes effekt – et sprogbarometer

De nordiske sprogudredninger tager alle udgangspunkt i et grundigt og tidkrævende forarbejde. På alle områder har ekspertgrupper og udvalg forsøgt at fremskaffe pålidelige data som kan underbygge de grundlæggende antagelser om sprogenes tilstand. I denne proces er det blevet tydeligt at det er uhyre vanskeligt at etablere et datagrundlag som er sammenligneligt over tid bare for et enkelt sprog – for slet ikke at tale om sammenlignelighed på tværs af sprogene.

I sit notat om en dansk sprogpolitik (DSN 2007) lancerede Dansk Sprognævn for første gang ideen om et dansk sprogbarometer – et præcist defineret sæt af målinger som gentaget med regelmæssige intervaller kan tegne et mere pålideligt

billede af udviklingen og dermed danne grundlag for den politiske beslutningsproces.

Sprogbarometeret er inspireret af et europæisk projekt "European Language Monitor" (ELM) som blev iværksat af sammenslutningen af officielle sproginstitutioner i Europa (EFNIL) i 2003 (ELM 2003).

ELM blev konciperet som et online-system som kan indsamle data og vise information som er indsamlet efter samme principper i alle medlemslande. Projektet dækker både status-, tilegnelses- og i mindre omfang korpusplanlægning i de enkelte lande. I pilotprojektet i 2003 deltog Holland, Sverige, Italien, Frankrig og Tyskland, og der blev indsamlet følgende typer af information¹:

- Sprogets status i landet, fx som administrationsprog, sproglove og sproglige lovreguleringer
- Borgerrettigheder, statsborgerskab og sprogkrav, fx sprogtest og sproglige mindretals rettigheder
- Nationalsprogenes status i uddannelsessektoren fra grundskolen til universitetet
- Fremmedsprogenes status i uddannelsessektoren fra grundskolen til universitetet
- Minoritetssprogenes status i uddannelsessektoren fra grundskolen til universitetet
- Sproget i erhvervslivet, fx som concernsprog, i websider og årsrapporter
- Sproget i medierne, aviser, radio og tv
- Sprogets internationale status, fx som undervisningsfag i andre lande

Siden færdiggørelsen af ELM har EFNIL's bestyrelse arbejdet for at skaffe midler til et større projekt som omfatter alle europæiske lande, og som opdateres hvert tredje eller femte år. Der føres pt. forhandlinger om tilskud til dette projekt med EU's sprogkommissariat.

Også i Norge og Sverige har man planer om at lave et sprogbarometer, og der foregår for tiden drøftelser mellem de nordiske sprognævn om mulighederne for at udvikle et barometer i fællesskab. De danske undersøgelser søges koordineret med de nordiske og de europæiske. Det er et omfattende arbejde som involverer mange forskellige aktører og dataleverandører, i Danmark fx Danmarks statistik, Kulturministeriets kulturstatistik, videnskabsministeriet og mange flere.

¹ Resultaterne af den første undersøgelse kan ses på <http://www.europeanlanguage-monitor.org/> (skriv efnil i begge kodefelter).

Hvor det europæiske barometer primært måler sprogenes status, vil der i de nordiske landes barometre også være fokus på ændringer i sprogets korpus. Resultaterne fra det nordiske importordsprojekt udgør et vigtigt datamateriale i denne sammenhæng.

Det forventes at udviklingen af det danske sprogbarometer vil være afsluttet i løbet af 2009.

Litteratur

Arzoz, Xabier, 2007: The Nature of Language Rights. I: *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* 2/2007.

Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik. Regeringens proposition till riksdagen. 2005/06:2.

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/07/61/d32f62b5.pdf>.

DSN, 2007: *Dansk Sprognævn: Notat om dansk sprogpolitik*. 23. januar 2007.

http://www.dsn.dk/meddelelser/DSN_notat_sprogpolitik_2007.pdf

ELM, 2003: <http://www.efnil.org/projects/elm> og

<http://www.europeanlanguagemonitor.org/>

Kbh-Bonn, 1955: København-Bonn-erklæringerne. Bekendtgørelse angående det tyske mindretals almindelige rettigheder. Tiltrådt af folketinget 19. april 1955.

MM, 2008: *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*. Tilråding frå Kultur- og kyrkjedepartementet av 27. juni 2008, godkjend i statsråd same dagen. (Regjeringa Stoltenberg II) St.meld. nr. 35 (2007–2008). Oslo.

SL, 2004: Act on Public Usage of Slovenian Language. I: Official Gazette No.86/2004. http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/min_eng/legislation/APUSL.pdf

ST, 2008: *Sprog til Tiden*. Rapport fra sprogudvalget. Kulturministeriet. København.

UNESCO, 2001: Universal Declaration on Cultural Diversity. November 2001. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/435cbcd64.html>

UNESCO, 2003: UNESCO's MOST Programme – Linguistic rights. <http://www.unesco.org/most/ln2nat.htm>

VS, 2008: *Värna språken – förslag till språklag*. Betänkande av Språklagsutredningen, SOU 2008: 26. Stockholm.

Summary

In 2008, the governments of Denmark, Norway and Sweden published large surveys on the status of national and foreign languages in their countries with a view to discussing the need for language legislation. This article describes the common features of the three surveys and relates them to language legislation in other countries. It appears that although these three Scandinavian countries share similar concerns about the status of their national language, there are clear differences: first of all with regard to the proposed degree of legislative regulation and, secondly, with regard to the costs that they are prepared to accept. While both Sweden and Norway are prepared to legislate and provide the necessary funding in order to maintain the status of the national languages in all domains, Denmark appears to be disinclined to engage in either legislation or serious financial commitment. In this article, a national language monitor is proposed in order to keep track of future developments.

Språklovgeving og hegemonistrid

Jan Olav Fretland

Sabine Kirchmeier-Andersen gav i sitt grundige innlegg ei interessant oversikt over ulike måtar å tilnærma seg språklovgeving på i Norden. Som ho peikar på, kan det vera svært ulike grunnar for å arbeida med nasjonal regulering av språkbruk. I denne kommentaren har eg valt å sjå nærare på språklovgeving som uttrykk for nasjonal eller regional strid om hegemoni. Avgrensinga er Europa, og utgangspunktet er Noreg.

Det er ulik holdning, både historisk og i dagens språkdebattar, til kva ein kan oppnå med lover og reglar på språkområdet. Globalt er det i dag ei aukande interesse for språk og språkvern, uttrykt mellom anna i *Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*, som generalforsamlinga i UNESCO vedtok i Paris 20. oktober 2005. Her slår medlemmene fast at språkleg mangfald er ein fundamental del av det kulturelle mangfaldet og tilrår tiltak for å sikra vern og utvikling av det språklege mangfaldet i nasjonane. I UNESCO blir det no også arbeidd med å få FN til å vedta ei universell erklæring om språkrettar, på line med menneskerettserklæringa.

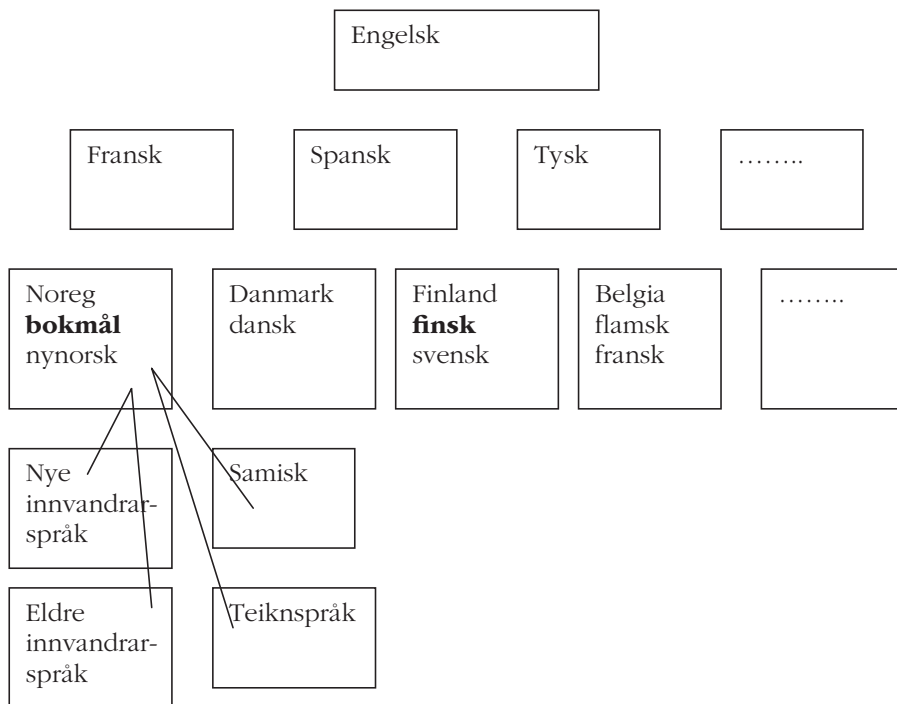
Noreg har opplevd mykje strid om språk, og stridane har oftast handla om sosialt, økonomisk og kulturelt hegemoni. Ein kan nemna framveksten av landsmål (seinare nynorsk) som del av ei politisk og sosial reising mot dansk språk i Noreg. Politisk var dette ein kamp for det rurale Noreg, for bonden, kopla til partiet Venstre i 1870- og 80-åra. Ein kan også sjå den norske staten som nasjonsbyggjar og undertrykkjar av samisk og kvensk i fleire hundreår, inntil det etter kvart i etterkrigstida vart ei større forståing for å lovbeskytta minoritetane og språka deira. I dag ser vi, særleg i debatten om læreplanar i skulen, ein diskusjon om nye innvandrargrupper skal ha rett til å få læra sitt eige morsmål i den offentleg skulen.

Med utgangspunkt i desse døma og det Kirchmeier-Andersen har lagt fram, vil eg hevda at ein kan sjå på språkleg lovgeving og regelsetjing ut frå to synsvinklar:

- som tiltak for å verne språket til ei rådande gruppe mot trugsmål ”nedanfrå”
- som tiltak for å verne mindretalsgrupper i eit land mot språket til den rådande gruppa ”ovanfrå”.

Me kan setja opp situasjonen til språk og språkgrupper i Europa på ulike statusnivå, ut frå dagens aktuelle kulturelle og språklege kontekst. Eg har, ut frå mitt norske perspektiv, laga ei skisse til nivådeling. Viktige faktorar i vurderinga har vore tal brukarar, utbreiing geografisk, utbreiing i samfunnslivet nasjonalt og internasjonalt, vern gjennom lover og reglar osv. Det er rom for diskusjonar på alle nivå, og somme vil med rette hevda at det er andre dimensjonar ved språk enn dei eg legg vekt på her.

Det ser likevel ut til å vera allment akseptert at i Europa er engelsk åleine på det øvste nivået, ut frå situasjonen i forskning, i media, i underholdningsindustri mm. Fransk, som framleis har sterk stilling i EU og i diplomatiet, må i dag plas-serast saman med dei andre store språka i Europa på nivået nedanfor engelsk, vår tids lingua franca. Det same gjeld spansk, sjølv om spanjolane med rette kan hevda at fleire brukar spansk som morsmål enn engelsk. Engelsk har ein unik status i Europa i dag, og denne statusen er ikkje eit resultat av lovgjeving.

Ut frå kor mange som brukar språka, kan vi setja opp eit tredje nivå, som er dei offisielle nasjonalspråka i andre europeisk land, til dømes dei nordiske. Her er færre språkbrukarar, og det går diskusjonar i EU-systemet om ein kan halda fram å gje same språklege rettar til desse som til dei store språka i EU. Dei fleste av desse landa er språkdelte på ulike måtar. I Noreg er bokmål og nynorsk likestilte i prinsipp, men i realiteten er bokmålet det dominerande skriftspråket, med nær 90 % av brukarane. Like tydeleg er forskjellen mellom dei to likestilte språka i Finland, der tal for dei seinare åra viser at berre ca. 5 % brukar svensk. I Belgia er flamsk og fransk meir likeverdige, og der er det nær språkkrig. Dei europeiske regionane har elles gjort seg meir og meir gjeldande også språkleg i dei siste tiåra, og fleire og fleire regionspråk har fått sterkare språklege rettar. Døme er katalansk i Spania og frisisk og limburgsk i Nederland. Vidare har mellom andre Jørn Lund peikt på¹ at i Frankrike, der det har vore sterk undertrykking av regionspråka, er det no større opning for språkleg variasjon. Ei forklaring på dette kan vera at fransk som internasjonalt språk er truga av engelsk, særleg som vitskapsspråk. Dermed blir forståinga for språklege minoritetar større også innanlands.

I Noreg har samane urfolksstatus, og samisk har sterke rettar ut frå Europarådets rammekonvensjon for vern av nasjonale minoritetar, som Noreg ratifiserte i 1998. Eg har og plassert språket til dei nye innvandrargruppene på linje med samisk, i kraft av at desse gruppene er store og nær dominerande i delar av Oslo. I Noreg er no nær 10 % av befolkninga innvandrarar i første eller andre generasjon, i Oslo er talet nær 25 %.

Lengst nede på den reelle rangstigen er det truleg rett å plassera dei eldre minoritetane i Noreg: språket til kvener, skogfinnar, jødar, romanifolk og rom (sigøy-narar). Her finn vi språk som er truga, og der talet på brukarar går stadig nedover. Dette er språk som er heilt avhengige av offentleg støtte og regulering for å overleva. Desse språka har også fått rettar etter den omtalte rammekonvensjonen til Europarådet, men på eit meir generelt nivå enn samane. Eg har plassert teiknspråkbrukarar også på dette nivået, først og fremst fordi brukarane av teiknspråk har fått lite merksemd og vore lite inne i språkdebatten. Ei anna sak er at denne gruppa har fått eit veldig lyft på grunn av det såkalla koklea-implantatet, som gjev ei form for kunstig høyrsel til døde. Behovet for teiknspråk vil likevel opplagt vera til stades i overskødeleg framtid.

¹ I eit foredrag for den norske Norsk i hundre-komiteen i 2005.

Korleis blir språk regulert, og kvifor?

Eg hevda i starten at det kan sjå ut til at lovreguleringa av språk kan tena to formål: å verna språket til den rådande gruppa, eller å verna språket til eit mindretal. Med dette som utgangspunkt er det interessant å sjå nærare på argumentasjonen for å regulera språk og språklege rettar. Eg vil vidare i innlegget gå gjennom eit knippe av argument.

1 Regulering av forholdet mellom to eller fleire språkgrupper som har eller ønskjer å ha nasjonale hovudspråk

Bakgrunnen er som regel knytt til historie og til spørsmål om nasjonalt hegemoni for ulike grupper. I Norden har Noreg og Finland denne situasjonen. Det same gjeld Belgia, men her er forholdet mellom dei to språkgruppene så negativt at ein for alvor diskuterer å dela landet i to statar. Regulering av nasjonalspråka kan seiast å vera ei tidleg form for regulering og har gjerne form av å vera nasjonale kompromiss. Denne typen regulering skaper klåre behov for detaljerte reglar om språkbruken i det offentlege.

Her er altså intensjonen i lovgevinga å ha fleire parallelle rådande språk eller språkformer, etter at eitt språk i utgangspunktet har vore det rådande. Men mange stader har ein ikkje oppnådd nasjonale kompromiss, og vi finn døme på språkleg undertrykking gjennom lover og reglar. Eit par slike grupper:

2 Regulering for å styrkja eit hovudspråk i konkurransen med regionale språk eller andre nasjonars språk

Slik regulering har vore utbreidd i Europa i periodar med nasjonsbygging. I Frankrike har rolla som stormakt og prinsippet om at alle franske borgarar skal behandlast likt, ført til at fransk i skulen, kyrkja og kulturlivet har vore det einaste akseptable språket både nasjonalt og regionalt. Sovjet-unionen har og i periodar drive ei sterk fremjing av russisk i heile unionen og tilsvarande undertrykking av ulike andre nasjonalspråk. Det forklarar kvifor russisk har fått det dramatiske tilbakeslaget til dømes i Latvia.

3 Spesielle reguleringar i samband med hegemoniskifte i ein stat

Vi ser då gjerne at eit språk som har hatt status, blir bytt ut med eit anna. I prinsippet vil det vera tale om å gje ei tidlegare undertrykt språkgruppe ein førerrett og avgrensa rettane til den gruppa som dominerte før. Situasjonen i Latvia er eit døme på dette: Etter at russisk var statusspråk under Sovjet-tida, har Latvia i dag vedteke ei språklov (1998) som gjev russisk språk status berre som framandspråk, endå 30 % av innbyggjarane er russarar (Simonsen 2005: 173). Lova er svært de-

taljert, og det statlege språksenteret, som ligg under justisdepartementet, overvakar regelverket.

Den mest utbreidde reguleringa i dag er likevel knytt til å forsvara språklege mindretal i ein stat:

4 Regulering for å styrkja mindretalsspråk som har ei lang historie i staten

Som nemnt er det her gjort viktige vedtak gjennom Europarådet. Politikken overfor dei såkalla nasjonale minoritetane er dramatisk endra dei siste tiåra. Det gjeld:

- opphavlege nasjonalspråk som er truga (gælisk)
- støtte til urfolk/minoritetar som har hatt språk som har vore sterkt undertrykte (samisk, kvensk)
- regulering av språklege rettar for regionspråk, som eg har omtalt før i innlegget

5 Regulering av språklege rettar knytte til ny innvandring.

Her er spørsmålet om språklege rettar gjerne knytt til ulike politiske syn ("melting pot" eller "lat tusen blommar bløma"). Sjølv innanfor Norden ser ein her store forskjellar, fundert på ein høgre-venstre-dimensjon i politikken.

6 Regulering knytt til forholdet mellom eit nasjonalspråk og eit lingua franca, eit internasjonalt fellesspråk (engelsk, mandarin osv.)

Dette er den nyaste trenden, som framleis er omdiskutert i mange land. Polen og Frankrike har ei streng lovgjeving frå 90-åra på dette området. I Noreg og Sverige ser vi heller konturar av ein politikk for eit parallellspråkleg samfunn: Engelsk er viktig og må ha ein sentral posisjon i samfunnet. Samstundes må nasjonalspråket vera eit komplett, samfunnsberande språk på alle område, noko som gjer det nødvendig med regulering. Eitt døme kan vera at alle doktoravhandlingar på engelsk skal ha samandrag på nasjonalspråket, for å sikra at det blir halde oppe ein nasjonal fagterminologi.

7 Regulering av sjøve språket, i form og uttrykk

Noreg er kanskje det beste dømet her. I nær hundre år førde den norske statsmakta ein politikk for å føra saman språkformene nynorsk og bokmål. Politikken vart endeleg oppheva i Stortinget i 2005. I ein del land, som Noreg og Sverige, er det innført nasjonale stavemåtar for engelske lånord (t.d. sørvis, lunsj, rekkert 'racket' i norsk). Det har også vore gjort forsøk på å gjera rettskriving og terminologi i Norden meir samanfallande. I polsk lovgjeving finn ein formuleringar mot

det som blir kalla mot vulgarisering av språket. Både i Danmark (striden om "det grønne komma") og i Tyskland har vi nyleg sett kraftige diskusjonar omkring framlegg til endringar i den nasjonale rettskrivinga. Island har vore kjent for å driva ei puristisk regulering for å sikra eit nasjonalt ordforråd.

8 Eit nytt uttrykk for språkregulering er å stilla krav til enkelt offentleg språk

Sverige var tidleg ute med dette, som der blir kalla klårspråkspolitikk. Grunnsynet her er også at ein må verna språkgrupper mot det rådande styringsverket i eit land. Det er til dømes gjort forskning som tyder på at vanskeleg språk i sosiallov-gjevinga i Noreg har verka rettsinnskrenkande på innbyggjarane. Det har vore halde fleire større nordiske konferansar om temaet. Vi ser og aksjonar i EU mot uforståeleg språk. Eitt døme er Fight the Fog-gruppa, som har vorte til i det engelske omsetjarmiljøet i EU.

Når er offentleg regulering av språk og språkbruk formålstenleg?

Det er gjort få undersøkingar av korleis språklover og språkregulering elles har fungert. Opplagt er det at gjennomslagskrafta er avhengig av type regulering og av styringsform. I eit autoritært regime, som Sovjet-unionen i si tid, har ein sterke maktmiddel til rådvelde for å gjennomføra ein undertrykkingspolitikk. Det same gjeld nok også i demokratiske statar når det gjeld å undertrykkja minoritetsspråk gjennom kyrkje, skule og kultur. Likeins er det mitt inntrykk at lovregulering har fungert og er heilt nødvendig for å sikra rettane til ulike språkmindretal. I ei undersøking eg gjorde i samband med opninga av det europeiske språkrådet (European Federation of National Institutions of Language, EFNIL) er konklusjonen heilt klart: Utan likestillinga i lovverket ville nynorsk ha hatt ei mykje svakare stilling i Noreg i dag. Men i eit ope samfunn er reguleringar av forholdet mellom språk vanskeleg. Det hjelper ikkje med lovgjeving dersom holdningane mot ei undertrykt språkgruppe er negative. Eitt døme er at redaksjonane i dei store riksavisene i Noreg nektar å bruka nynorsk, mellom anna fordi dei meiner det verkar forstyrrende på lesarane å sjå to språkformer i same avis. Eit anna døme er når Norsk språkråd gjorde framlegg om skrivemåten beiken ved sida av bacon. Framlegget vart hovudtema i den leiande norske nyheitskanalen NRK og i riksavisene, og beiken vart nedstemt. Ei blanding av holdningsskapande arbeid og regulering synest å vera den beste framgangsmåten for å få til språkending i eit demokratisk samfunn.

Ein slik blanda arbeidsmåte er iallfall nødvendig når ein skal gjera språkpolitiske vedtak om skrivemåtar eller ordforråd. Forsøket på å føra saman dei to norske målformene stranda. Samstundes har mange av endringane som er vedtekne i nynorsk og bokmål sidan omkring 1900, vorte gjennomførde etter ei viss tid. Politisk regulering av rettskriving er vanskeleg, men ikkje umogleg. Ofte kan det vera snakk om rett marknadsføring. Dansk Sprognevn prøvde det då dei omtalte dei nye kommareglane sine som "det grønne komma". Det er vel enno for tidleg å seia om dei nye reglane blir ein suksess.

Formålet med denne kommentaren har vore å syna ulike måtar å regulera språk på, og kva grunnar styresmakter og/eller språklege minoritetar har for å fremja slik regulering. Eg håpar at kommentaren også viser samanhengen mellom ulike typar regulering. Ut frå det er det svært gledeleg at den nye norske språkmeldinga, *Mål og mening*, går inn for at det nye Språkrådet skal samordna og utvikla alt arbeid med regulering og vern av språk i Noreg, ikkje berre norsk.

Referansar

- Fretland, Jan Olav, 2003: Positive and negative effects on the relations between the two Norwegian language varieties Bokmål and Nynorsk from legislation and other official regulations. EFNIL på nett, 17.11.2008.
<http://www.efnil.org/conferences/archives/stockholm-2003/speeches/fretland-english>
- Fretland, Jan Olav, 2003: Nytt språkpolitisk klima, ny normeringspolitikk i Norsk språkråd? I Omdal/Røsstad (red.): *Krefter og motkrefter i språknormeringa*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Mæhlum, Brit, Gunstein Akselberg, Unn Røyneland, Helge Sandøy. 2003. *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Mål og mening Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*. St.meld. nr. 35 (2007–2008). Oslo: Kultur- og kyrkjedepartementet 2008.
- Norsk i hundre! Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder. Et forslag til strategi*. Oslo: Språkrådet 2005.
- Omdal, Helge og Vikør, Lars S. 2002. *Språknormer i Norge*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Røyneland, Unn (ed.), 1997: *Language Contact and Language Conflict*. Volda: Volda University College.

- Sandøy, Helge, 2003: Den norske normeringssirkelen. I Omdal/Røsstad (red.): *Krefter og motkrefter i språknormeringa*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Sandøy, Helge, 2000: *Lånte fjører eller bunad? Om importord i norsk*. Oslo: Samlaget.
- Selback, Bente, 2001: "Det er heilt naturleg." *Ei gransking av skriftspråksbaldningar*. Bergen: Uprenta hovudoppgåve Universitetet i Bergen.
- Simonsen, Dag Finn, 2005: Språkpolitikk for styrking av nasjonalspråket utenfor Norden. I *Norsk i hundre, sjå over*.
- UNESCO sine nettsider, 2008: On language rights.
<http://www.unesco.org/most/ln2lin.htm> 17.11.2008

Summary

The article claims that there are generally two main goals for a state to regulate language through legislation: Either the intention is to favour the majority language and suppress other languages used in the country, or the aim is to support minority languages that are threatened by a majority language. The article identifies eight different ways of and reasons for regulating language and discusses them in detail, using Norway as an illustrative example. The article defends certain parts of the Norwegian language legislation, and suggests that the New Norwegian language (nynorsk) would be in a much weaker position in Norway if there had not been any laws stipulating the equal rights of the two Norwegian languages "bokmål" and "nynorsk".

Kan man tage temperaturen på et sprogligt klima?

Nogle sprogpoltiske tendenser i danske avismedier 1990–2007

Dorthe Duncker

Forudsætningen for en dansk sprogpolitik er selvfølgelig at der er et problem med dansk sprog, og at problemet egner sig til politisk regulering. Men problemet skal også være til at få øje på for politikerne, og det sproglige klima skal være gunstigt. Her spiller mediernes en afgørende rolle. I artiklen eksemplificeres det hvordan man kan opspore tendenser i det sproglige klima ved hjælp af den danske avisdatabase, Infomedia.

Politik handler overordnet om at styre eller påvirke et samfunds udvikling og forudsætter dels et ønske om et bestemt mål for udviklingen (ideologi), dels en begrundet forventning om at udviklingen vil gå i andre retninger uden regulering.

Politik bedrives af politikere, men det er ikke altid at politikerne af sig selv opdager de områder der har regulering behov, og som egner sig til politisk regulering. Den slags behov fremmes – eller skabes i visse tilfælde – i mediernes. Det sker ikke sjældent at en sag først får politikernes bevågenhed når den har optrådt i avisernes spalter.

Sprogpolitik er et område som i høj grad er afhængig af den mediemæssige dækning. Hvis ikke mediernes interesserer sig for sproglige spørgsmål, er chancerne for at politikerne vil gøre det, ikke store. Hvorvidt mediernes interesserer sig for et fænomen, afhænger blandt andet af om det rummer stof til at blive fortalt som en historie på journalistiske præmisser. En væsentlig forudsætning for en national sprogpolitik er at der via mediernes formidles en fortælling om sprog der på tværs af partiskel kan anerkendes som problematisk, og som egner sig til politisk indgriben. Det vil sige at der generelt skal være (skabt) en positiv stemning på området, at det sproglige klima skal være gunstigt. Spørgsmålet er nu om man kan

overvåge en sådan medieproces og måske endda spore tendenser som kan spå om dens politiske udfald.

Søgning i avisdatabasen Infomedia

I en egentlig klimaundersøgelse måler man if. *Den Danske Ordbogs* definition af *klima* "et områdes fremherskende vejrforhold mht. temperatur, nedbør, fugtighed, lufttryk m.m." over et længere tidsrum. På tilsvarende måde kan man forsøge at måle faktorer som er relevante for et sprogligt klima, nemlig i den overførte betydning "stemning mellem mennesker; de betingelser der gælder på et bestemt felt". De spørgsmål som er relevante at stille i denne forbindelse, er i første række om der i det hele taget står noget om dansk sprog i aviserne. Dernæst kan man undersøge hvad artiklerne handler om, og om de udtrykker et sprogligt problem. I det omfang dette er tilfældet, kan man spørge om problemet principielt er politisk regulerbart, og i så fald om det ser ud til at have politikernes bevågenhed.

En klimaundersøgelse kræver at man foretager observationer over en lang periode, og at observationerne kan kvantificeres. Til det formål er avisdatabasen Infomedia (www.infomedia.dk) egnet som empirisk grundlag. Infomedia rummer over 20 mio. artikler fra 1974 til 2008. Basens ældste lag rummer kun uddrag af artikler og kun få aviser, men fra o. 1990 og frem indgår flere aviser, og der medtages hele artikler. Artiklerne fra 1990–2007 kan dermed tjene som observationsperiode for undersøgelsen.

Tilvæksten af artikler i perioden beskrives bedst som eksponentiel, og det er i sagens natur hverken praktisk eller muligt at gennemse samtlige artikler for at opspore tendenser.¹ Man må bruge basens søgegrænseflade til at udtrække artikler, og dernæst må den valgte søgestrategi evalueres for at kontrollere om den giver passende udtømmende og præcise søgeresultater. Det vil sige at man ved stikprøver må kontrollere om de artikler søgningerne returnerer, også indeholder den information man søgte efter, eller om det er nødvendigt at tilpasse søgekriterierne.²

¹ Se Lund 1992 for en tekstnær materiale gennemgang af de sprogholdningstilkendegivelser som kommer til udtryk i Dansk Sprognævns presseklipsamlinger i perioden fra 2. verdenskrig til 1990.

² Pladsen her tillader ikke en detaljeret metodisk redegørelse for Infomediasøgningerne (Duncker under udarbejdelse).

Skriver aviserne om dansk sprog?

Første undersøgelsespunkt handler om at finde ud af om der overhovedet står noget om dansk sprog i aviserne i perioden 1990–2007. Svaret er ja. Dansk sprog får spalteplass, nogenlunde jævnt fordelt over hele perioden; i omfang omtrent svarende til omtalen af kongehuset og Dannebrog.

Man kan sondre mellem to former for omtale, direkte eller indirekte. Dansk sprog får direkte omtale i artikler som handler om sproglige emner, og indirekte omtale i artikler der har et ikkesprogligt hovedemne.

Eksempler på direkte omtale af dansk sprog	Eksempler på indirekte omtale af dansk sprog
<p>SPROGHJØRNET Man kan som bekendt snakke for sin syge moster. Men hvorfor netop moster, og hvad fejler hun?, spørger O.K., Thisted. (Pol., 16.2.1997)</p> <p>Det er fedt med en lækker solnedgang <i>Det danske sprog forarmes af uforståelige nyskabelser</i> (Berl., 26.7.1998)</p> <p>Farvel sprog : Når modersmålet mister terræn <i>Det engelske sprogs udbredelse er et kontroversielt sprogpolitisk emne</i> (Inf. 5.4.2001)</p> <p>Fælles indsats for bedre sprog (Flensborg Avis, 3.9.2003)</p> <p>TV fyldt med plathed og beskidt sprog (B.T., 11.9.2003)</p> <p>Nødvendigheden af dansk og engelsk <i>Flere uddannelsesinstitutioner er kritiske over for dele af den sprogpolitik, et udvalg under Kulturministeriet i går lagde frem til debat. Forslagene vil gøre det svært for studerende at begå sig internationalt, men i gemakkerne på Christiansborg bilser flere politikere udspillet velkommen.</i> (Pol., 12.9.2003)</p>	<p>”Man kan jo heller ikke ryge på et pibeløg, vel?” svarede grønthandleren lakonisk, da kokken gjorde opmærksom på, at springløgene ikke hoppede nogen steder, og derfor retteligt burde kaldes forårslæg eller snitlæg i stedet for denne bastard af et engelskdansk miskmask, som er ved at forurene sproget.” (<i>artikel om lög</i>; JP 22.7.2001)</p> <p>Hvor går ord hen, når de dør – og bliver fjernet fra ordbogen? Da jeg var barn – og da min far var det for den sags skyld – havde vi noget, der hed blåelse. Eller rettere: Vi købte det ved købmanden, så mor kunne bruge det til hvidvask. Nu har vi det ikke mere. Et opslag i ordbogen afslører, at vi ikke engang har ordet længere. Der, hvor jeg kommer fra, kaldte vi det nu slet og ret blåelse, men der i gaden blev vi nu heller aldrig fremhævet for en særlig forbilledlig omgang med det danske sprog. (<i>artikel om blomstrende lyng</i>; JP 31.8.2003)</p> <p>Moderne tiders tilbøjeligheder som kindkysseri i flæng, anglisering af det danske sprog, afslappede bordmanerer og dårligt afrettede børn brød den iltert rødhårede, aristokratisk udtryksfulde 96-årige Erna Hamilton sig bestemt ikke om. (<i>tv-anm., portræt af Erna Hamilton</i>; Pol. 17.10.1996)</p>

Skema 1 Eksempler på avisartikler som enten direkte eller indirekte handler om dansk sprog.

Hvad handler artiklerne om?

Artiklerne om dansk sprog fordeler sig på forskellige artikeltyper efter et ret fast mønster (jf. Lund 1992, s. 486–88). Bortset fra almindelige journalistiske artikler som omhandler sproglige emner enten direkte eller indirekte, opererer en række aviser med artikelsierier eller faste sprogklummer som behandler sproglige spørgsmål, ofte på læsernes foranledning, bl.a. "Sproghjørnet" og "Ind med sproget" (Politiken), "Ud med sproget" (Dagbladenes Bureau), "Spørg om sproget" (Berlingske Tidende), "Hvor kommer ordet fra?" (Weekendavisen). Også foramtaler og anmeldelser m.m. er med blandt de artikler der har sproget som emne. I løbet af observationsperioden udarbejdes to danske storværker, *Den Store Danske Encyklopædi* (Gyldendal, 1994–2006) og *Den Danske Ordbog* (Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 2003–2005), og begge værker får fyldig avisomtale både før, under og efter udgivelsen. Desuden udkommer 2. udgave af Dansk Sprognævnets *Retskrivningsordbogen* i 1996, med lancering af "det ny komma" (§ 46–54), og også den udgivelse kaster en del artikler af sig.

Debatstof om dansk sprog fylder generelt godt i spalterne i form af ledende artikler, kronikker og ikke mindst læserbreve. Blandt sprogartiklerne udgør læserbreve en relativt stor andel på godt 9 %. Til sammenligning udgør læserbreve knap 5 % af de artikler der handler om uddannelse og skoleforhold, og knap 3 % af artiklerne i det hele taget. Dette tyder på at sprog er et emne som i højere grad end så mange andre optager det læge avispublikum.

Sprogartiklerne berører forskellige aspekter af emnet dansk sprog. I de faste sprogklummer behandles et bredt spektrum af sproglige emner, enten i form af svar på spørgsmål fra læserne eller emner som skribenten selv vælger at tage op; typisk er der tale om ordforklaringer eller sproghistoriske forklaringer på bestemte udtryk. Der er også en del artikler om dansk som andet- eller fremmedsprog, bl.a. i forbindelse med modersmålsundervisning af børn med dansk som andetsprog. Men det emne man hyppigst støder på i artiklerne er sprogforandring.

Udtrykker artiklerne at dansk har et problem?

Fænomenet sprogforandring opfattes helt overvejende som noget problematisk. Det anskues i artiklerne ud fra to forskellige synsvinkler, fra en intern vinkel om forandring i almindelighed og fra en ekstern der handler om udefrakommende påvirkning af dansk, og der forekommer at være en tendens til at de to synsvink-

ler struktureres i kraft af hver sin begrebsmetafor.³ Den interne forandring kan beskrives som om sproget forfalder, med metaforen SPROG ER EN BYGNING, og den eksterne som om sproget bliver forurennet, med metaforen SPROG ER MILJØ. Forestillingen om sproglig forurening går ifølge *Nye Ord i Dansk* tilbage til 1971, mens forfaldstankegangen er ældre (Lund 1992); ingen af dem er særdanske, de findes begge i fx Norge. Thore Roksvold finder belæg på forfaldsmyten i norske aviser (Roksvold 2005), og miljømetaforen genfindes bl.a. i Norsk språkråds kampagne i 1990'erne, "Aksjonen for Språkleg Miljøvern".

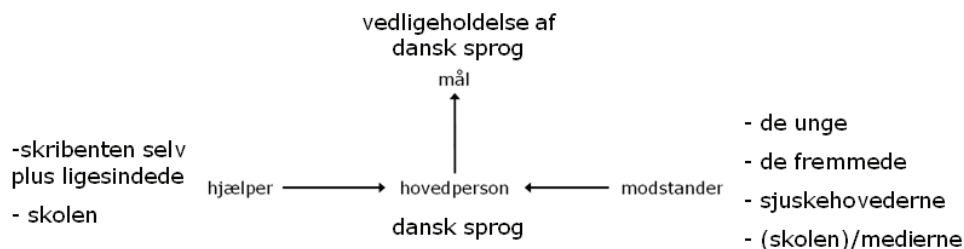
³ En begrebsmetafor fungerer ved at et abstrakt målområde struktureres via et konkret kildeområde, og med udtryk overført fra kildeområdet bliver man i stand til at tale om abstrakte forhold (Lakoff & Johnson 2002 (1980). Begrebsmetaforer anføres traditionelt med kapitæler som MÅLOMRÅDE ER KILDEOMRÅDE, fx TID ER PENGE, KÆRLIGHEDEN ER EN REJSE OG AT FORSTÅ ER AT SE (Ruus 2004).

Eksempler på SPROG ER EN BYGNING	Eksempler på SPROG ER MILJØ
<p>Hvor er det dog skønt -og- erfare, at der endelig er -nog- le-, »som der- vil <u>bevare vort sprog fra at blive rampone-</u>ret. (Berl.,15.12.1990)</p> <p>Der er ikke længere nogen som ved, hvordan en <u>sprog-</u>bygning ser ud. Selvom alle lever i den, færdes de helst i <u>stueetagen</u>, nær ved udgangen, uden anelse om, hvordan huset som helhed er indrettet. På grund af <u>manglende vedligeholdelse</u> er <u>etagerne</u> ved at styrte sammen. (WEA, 10.4.1992)</p> <p><u>Vedligeholdelsesprogram for det danske sprog</u> (Berl., 7.8.1992)</p> <p>Jyllands-Postens læser i det midtjyske Give, Edith Hansen, har hørt sig godt gal på specielt oplæserne i tv: Talemarkedets vejledere – kan ikke tale rent. Hvad blev der af de små ord 'sin' og 'man'? Man siger 'hans' hele tiden, hvor det skal være 'sin'. Nu siger man blandt andet: 'Han slog med 'hans' arm,' det er den andens arm, men det er man åbenbart ligeglad med.' Denne kloge kone fra Give har kun alt for ret: <u>Det danske sprog undergraves</u> i disse år, og forrest i <u>nedbrydningsprocessen</u> finder vi en række kendte tv-journalister. (E.B., 24.10.1998)</p> <p>ET SPROG I FORFALD Selv i seriøse aviser 'synker man skibe' og 'springer bomber'. Man henvender sig til 'de, der vil med', og 'dem, der ikke vil, kan bare blive hjemme'. Hvornår bliver det legalt at sige: 'Mig spiser'? Som altid skyder man på folkeskolen, og det er naturligvis også her, der skal sættes massivt ind. Men der er andre vigtige faktorer, der er med til at fremme eller <u>nedbryde det gode sprog</u> : radio, tv og aviser. (Pol., 4.8.1999)</p> <p>Vi skal vænne os fra at tro, at ord bare er noget, der kommer ud af munden, siger Birk Christensen, der i øvrigt råder forældre til at kigge grundigt på deres eget sprog , for de går i gang med at <u>renovere</u> ungerne." (Fyens Stiftstidende, 6.11.2004)</p> <p>Det må være sådan at folkeskolen, og senere de højere uddannelser bidrager effektivt til <u>vedligeholdelsen og moderniseringen af det danske sprog</u>. Herudover må man kunne forvente, at skribenter, talere, og politikere, som fremtræder offentligt bidrager ved at benytte et korrekt dansk. (Frederiksborg Amts Avis, 12.9.2006)</p> <p>Det engelske sprogs indflydelse på dansk har været stærkere end andre sprogs. ... Det danske sprog er i mange store virksomheder <u>ruineret</u> og reduceret til et ubehjælpssomt og kluntet danglesk. (Flensborg Avis, 22.9.2006)</p> <p>Personligt har jeg kun et forslag til folk, der bliver så indignerede af medierne, at de føler sig nødsaget til at skrive debatindlæg om det, og det er, at de bruger deres magt som forbrugere og fravælger de medier, der generer dem. ... Nu forventer jeg ingenlunde, at dette bliver positivt modtaget, for én ting har jeg lært, og det er at gamle mænd <u>bygger monumenter</u>, så unge mænd kan rive dem ned igen; det gælder også med sproget. (JP, 4.6.2007)</p>	<p>Der er hos mange en fornemmelse af, at modersmålet forurenes af de engelske låneord, og tonen i protesterne bliver sommetider særdeles ophidset. Det kan der måske være grunde til i det enkelte tilfælde – alt engelsk er ikke en lige stor berigelse – men reaktionen er sjældent konsekvent, og forestillingen om at der findes <u>et rent dansk sprog</u> er en illusion. (WEA, 4.11.1994)</p> <p><u>Sprog er også miljø</u>, og kan som sådant <u>forurenes</u>. Om-trent med disse ord opfordrede forfatteren Jess Ørnsbo på et tidspunkt i en avisartikel til sproglig bevidsthed (Ritzau, 20.8.1998)</p> <p>Sprogrensningens genkomst (Berl., 4.10.1998)</p> <p>SPROGETS MILJØVØGTERE (Pol., 18.10.1998)</p> <p>Kampagnen har også en kraftig national side med henvisninger til et Danmark fra en periode, hvor befolkningen var homogen, hvor alle respekterede nationale værdier, og hvor det danske sprog ikke blev <u>forurenet</u> af højteknologisk slang eller engelsk. Det rød-hvide farveorgie på årsmødet og partiets øvrige symbolik med afholdelse af møder på Dybbøl Banke skal yderligere understrege, at her har ægte danskere deres eget parti. (Pol., 4.10.1999)</p> <p>Til slut skal der gøres opmærksom på, at det danske sprog er ved at blive <u>forurenet</u> af "amerikanismer". De sniger sig ind i først og fremmest ungdommens sprog, og avislæsningen besværliggøres for alle, der ikke har mulighed for at følge med i filmstjernernes og rocksangernes meritter. (Erhvervsbladet, 16.1.2003)</p> <p>Der er foreslået tiltag til <u>oprensning af sproget</u>, så engelske låneord erstattes med dertil indrettede danske, ofte med lattervækkende og ganske absurde resultater. Det herskende sprog er præget af en vi-følelse hos dem, der bruger det og et fremmedgørende de hos dem, der ikke mestrer det. Derfor er de ældre generationer tilbøjelige til at stritte imod noget, der måske blot er en naturlig sproglig udvikling. (JP, 5.7.2003)</p> <p>DANISH DYNAMITE Det kan godt være, at politikere, eksperter og sprogrøgttere er bekymrede og mener, at <u>det danske sprog bliver forurenet</u> med engelske ord. Men danskerne er ligeglade. (Berl., 22.4.2004)</p> <p>– Forfatteren Hanne-Vibeke Holst skriver i Politiken, at <u>ligesom i dansk miljøpolitik – hvor forurenere betaler – så bør du [dvs. Niarn] også tage ansvar for at forurene sproget</u>. Hvad har du at sige til dit forsvar?</p> <p>– Jeg har ikke <u>forurenet</u> noget sprog overhovedet. Mine tekster afspejler det sprog, min generation snakker. (E.B., 20.11.2004)</p> <p>Verden skaber sproget, og sproget skaber verden, og hvis man <u>lukker lort ud i det fælles, sproglige miljø</u>, kommer <u>fællesskabet til at stinke af det</u>. (JP, 19.2.2005)</p> <p>Hold det danske sprog rent (Nordjyske.dk, 1.2.2007)</p>

Skema 2 Eksempler på avisartikler der indeholder udtryk for begrebsmetaforerne SPROG ER EN BYGNING og SPROG ER MILJØ.

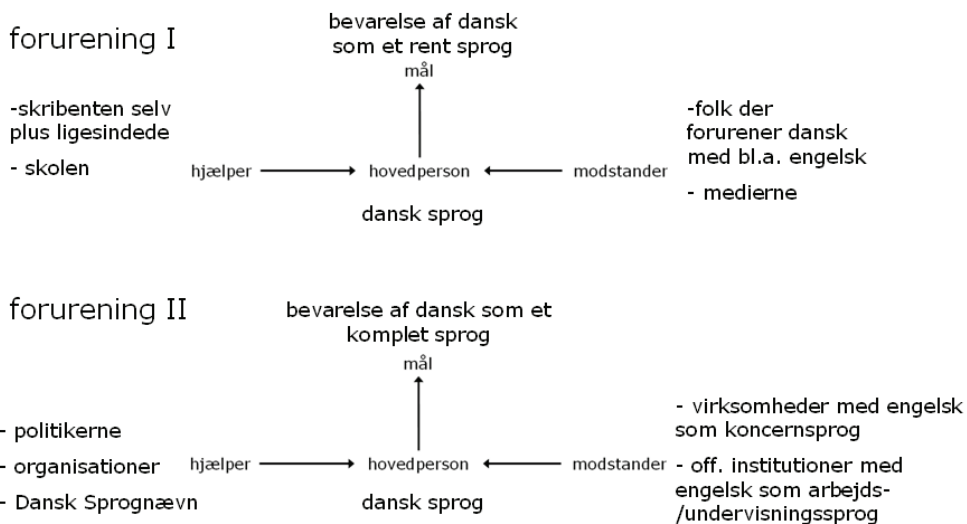
De to metaforer, SPROG ER EN BYGNING OG SPROG ER MILJØ, er ikke de eneste som forekommer i artiklerne om sprogforandring, men de udmærker sig ved begge at passe med formatet for den journalistiske historie. Mange avishistorier er disponeret omkring aktantmodellen, og både historien om sproget der forfalder, og sproget der bliver forurennet, rummer de elementer der skal til.

I historien om sproget der forfalder, er det danske sprog hovedpersonen og målet er at bevare dansk i perfekt vedligeholdelsesstand. Modstanderne er de unge, de fremmede, sjuskehovederne og medierne, og hjælperne er folk med samme sprogholdning som skribenten selv plus (folke)skolen. I nogle tilfælde finder man både skolen i skurkerollen og som hjælper, jf. Figur 1.

Figur 1 Rollefordelingen i historien om sproget der forfalder, fortalt med udtryk for begrebsmetaforen SPROG ER EN BYGNING.

Historien om sproget der forurennes, fortælles i to versioner, en hvor målet er bevarelse af dansk som et rent sprog, og en hvor målet er bevarelse af dansk som et komplet sprog. I den første version, forurening I (jf. Figur 2), er hjælperne omtrent de samme som i forfaldshistorien, mens modstanderne ud over medierne er folk som bander, taler nysprog eller blander engelsk ind i dansk når de taler eller skriver.

Figur 2 Rollefordelingen i to versioner af historien om sproget der forurenes, fortalt med udtryk for begrebsmetaforen SPROG ER MILJØ.

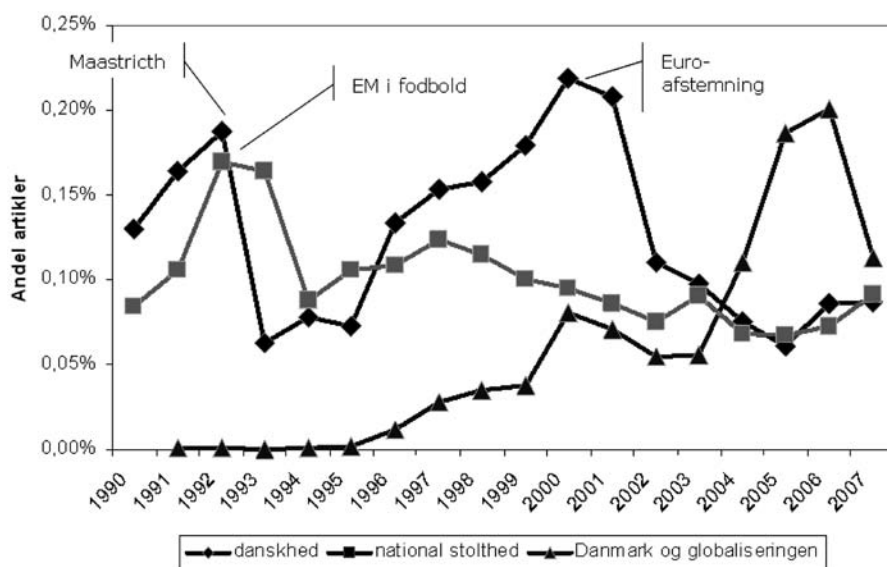
I den anden version, forurening II, er målet at bevare dansk som et komplet sprog. Modstanderne her er navnlig virksomheder med engelsk som koncernsprog og offentlige institutioner med engelsk som undervisnings- eller arbejdsprog, og hjælperne er politikerne, de involverede interesseorganisationer og Dansk Sprognævn. Der er en tendens til at forfaldshistorien og den første version af forureningshistorien fortælles af lægfolk, mens den anden forureningsversion har fortællere med mere sprogfaglig indsigt. Begge versioner af historien viderebringes i journalistiske artikler hvor de forskellige aktører anbringes i modellens rollepositioner som hhv. helte og skurke.

Kan sprogforandring reguleres politisk?

Den slags sprogforandring som historierne fortæller om, er ikke lige modtagelig for politisk regulering. Forfaldshistorien og den første af forureningshistorierne er ikke regulerbare; her er modstanderne i aktantmodellens forstand almindelige mennesker hvis omgang med sproget falder uden for politisk rækkevidde. Og den anden forureningshistorie er kun delvis regulerbar, nemlig den del der har offentlige institutioner i skurkerollen. Virksomhedernes indførelse af engelsk som koncernsprog er ikke en beslutning politikerne kan gøre om. Eller som den siddende kulturminister, Elsebeth Gerner Nielsen, udtalte forud for Kulturministeriets

sprogkonference i 2000: "En lovgivning på sprogområdet ville være noget meget udansk" (Berl., 8.6.2000).

Konfliktpotentialer i foreningshistorie II ser ud til at handle om modsætningsforholdet mellem det nationale og det globale, mellem danskhed og globalisering, og dette billede bekræftes da også af artikelfordelingen ifølge Infomedia. Hvis man søger efter artikler der behandler begrebet danskhed, og artikler der taler om stolthed i forbindelse med det at være dansk, tegner der sig et billede af at begge emner har været til stede i aviserne i hele perioden. Der er nogle udsving undervejs som er knyttet til bestemte begivenheder der har aktualiseret enten det ene eller begge fænomener (jf. Figur 3).

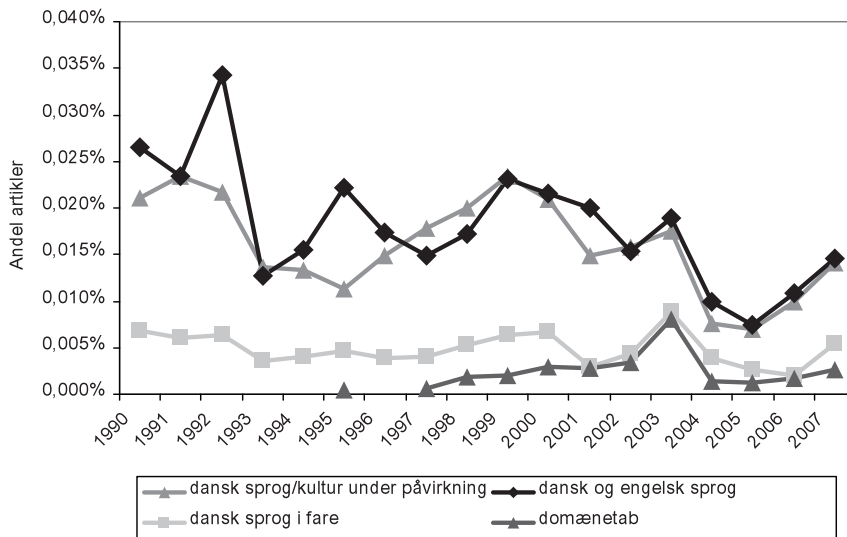

Figur 3 Fordelingen af avisartikler som omtaler danskhed, stolthed over at være dansk og globalisering i perioden 1990-2007.

Danskheden har været oppe i to omgange, i 1992 i forbindelse med Maastricht-afstemningen og i 2000 ved euro-afstemningen, mens den nationale stolthed nåede et foreløbigt højdepunkt med Europamesterskabet i fodbold i 1992. Fra midten af 1990'erne begynder globaliseringen at blive et tema i avisartiklerne, og siden 2004 har globaliseringen fyldt relativt mere i aviserne end det danske, med kulminationspunkt efter nedsættelsen af regeringens Globaliseringsråd i april 2005.

Globaliseringsinteressen kunne tyde på at der i perioden har været en særlig opmærksomhed omkring den eksterne påvirkning af det danske. Dette ville i

givet fald harmonere godt med forestillingen om sprogforandringens årsag i påvirkningen fra engelsk; en forestilling som kan følges tilbage til midten af 1950'erne (Lund 1992, s. 452–456). Gennem hele perioden 1990–2007 skrives der omtrent lige meget om påvirkningen af dansk sprog og kultur og forholdet mellem dansk og engelsk (jf. Figur 4). I noget færre artikler ytres en egentlig bekymring for at dansk er trængt, truet eller ligefrem i fare, og mod slutningen af 1990'erne præciseres bekymringen i kraft af begrebet domænetab.⁴

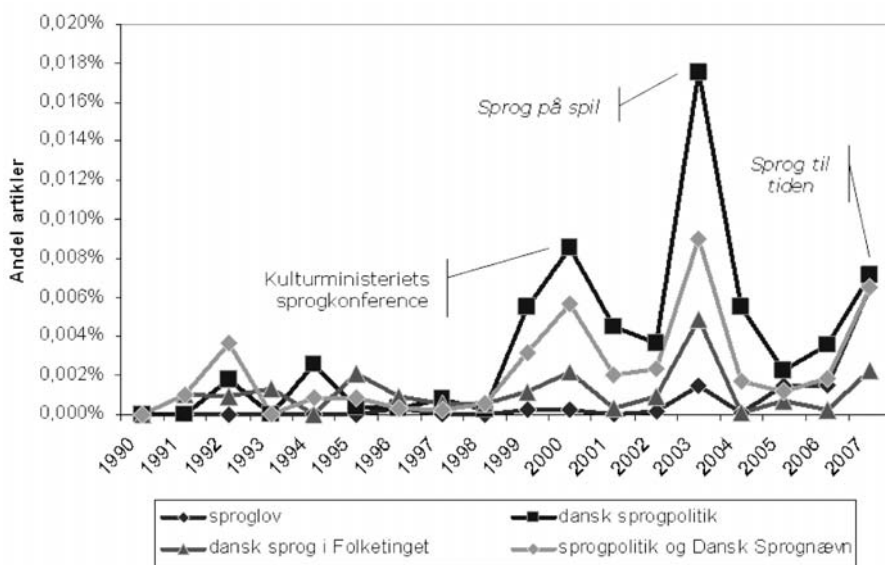
Figur 4 Fordelingen af avisartikler som omtaler påvirkningen af dansk sprog og kultur i perioden 1990–2007.

Vækker bekymringen politisk genklang?

Ud fra Infomedia-artiklerne at dømme ser det ud til at de medieskabte rammer for en politisk interesse i spørgsmålet om den engelske forurening af dansk er på plads med udgangen af 1990'erne, men kan politikerne også se dét? Det kan de ikke lige med det samme. Dansk sprog dukker først op som et emne der tales om på tinge omtrent samtidig med at begrebet domænetab introduceres. Parallelt hermed begynder dansk sprogpolitik at blive et emne i artiklerne, og mod slutningen af perioden dukker spørgsmålet om en egentlig sproglov op i spalterne.

⁴ Den Danske Ordbog anfører 1995 som ældste belæg, og dette årstal stemmer overens med Infomedias oplysninger, men Jørn Lund skrev en kronik i Politiken allerede 2.2.1991 hvor begrebet domænetab introduceres (Lund 1992, s. 450). Denne kronik kan ikke fremsøges med Infomedia.

Man kan via artiklerne følge hvordan en af hjælperne i historien, Dansk Sprognævn, har deltaget som aktiv part i den sprogpoltiske proces. På diagrammet i Figur 5 kan man se nogle toppe som er udtryk for bestemte mediedækkede begivenheder som også har involveret nævnet. I år 2000 er begivenheden Kulturministeriets sprogkonference på kunstmuseet Louisiana (<http://www.kum.dk/sw4337.asp>), og i 2003 afleverer det sprogpoltiske udvalg rapporten *Sprog på spil* (<http://www.kum.dk/sw6576.asp>) med efterfølgende folketingsdebat. Stigningen i 2007 er udtryk for omtale af sprogudvalgets arbejde med rapporten *Sprog til tiden* (<http://www.kum.dk/sw69649.asp>) som blev offentliggjort den 7. april 2008.

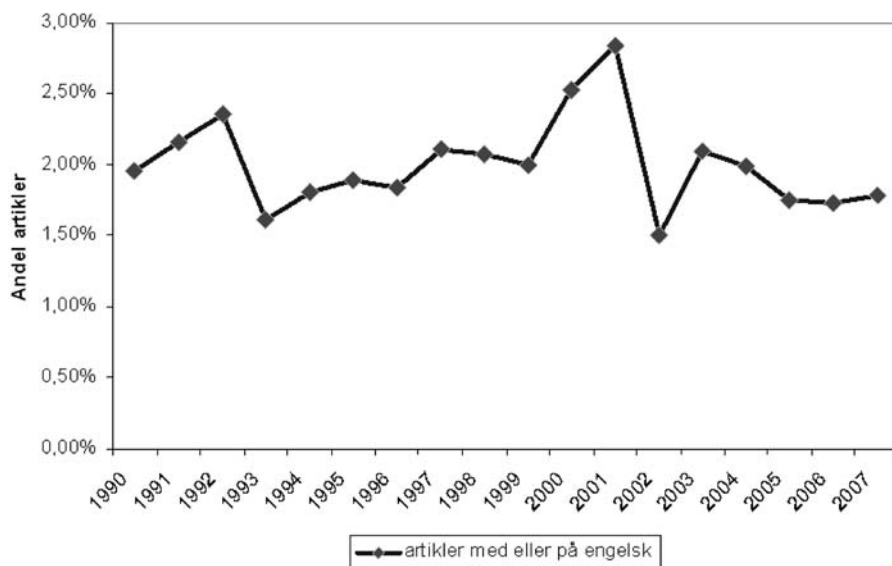
Figur 5 Fordelingen af avisartikler som omtaler sprog og politik i perioden 1990–2007.

Det er værd at bemærke at interessen for sproget er politisk bred, og at den går på tværs af de siddende regeringer; der var regeringsskifte i 2001 fra en socialdemokratisk til en borgerligt ledet regering. Det politiske system som helhed ser altså ud til at være modtageligt over for spørgsmålet om det danske sprogs stilling, men dette billede udsteder ingen garantier for at interessen også efterfølges af politisk handling. Det fremgår at den medierede hukommelse er kort: Efter hver begivenhed falder interessen drastisk, og der skal nye initiativer til for at skabe en ny begivenhed. Man kunne fristes til at spørge om der i realiteten sker andet end at der nedsættes endnu et udvalg som skriver endnu en rapport, og så har sjælen ro så længe.

Historien melder heller ikke noget om hvorvidt sprogproblemet er korrekt eller dækkende fremstillet i avisernes spalter, om der i virkeligheden er et problem, og hvilken løsning der i givet fald kan – og bør – findes på det, men den fortæller at avismedierne spiller en rolle for formidlingen af det, og at de følger formidlingen får, afsætter sig spor i spalterne.

SPROG ER MILJØ

Den tydeligste sprogpoltiske tendens der kan iagttages i aviserne siden 1990, er struktureret om begrebsmetaforen SPROG ER MILJØ. Der er bred enighed om den opfattelse at dansk bliver forurennet af engelsk, og omfanget af engelsk i aviserne er derfor også et relevant målepunkt. Diagrammet i Figur 6 viser andelen af artikler i perioden som indeholder mere end enkeltord på engelsk, nemlig nominalhelheder indledt af bestemmeren *the*.

Figur 6 Avisartikler med eller på engelsk 1990–2007.

Nogle af de kilder Infomedia medtager, er udelukkende på engelsk eller indeholder hele artikler på engelsk, bl.a. et par nyhedsbureauer, men i de fleste tilfælde forekommer de engelske indslag i dagbladene i danske tekstomgivelser, meget hyppigt i forbindelse med film- og musiktitler. Overraskende fremgår det at den

relative andel af artikler på eller med engelsk i perioden ser ud til at have toppet kort efter årtusindeskiftet og nu udviser en svagt faldende tendens.

Der er den interessante pointe ved metaforen SPROG ER MILJØ at sprog som system betragtet tilhører samme klasse som vejr. Begge er komplekse systemer, og komplekse systemer er kendetegnet ved at de ikke lader sig kontrollere, men nok påvirke. Ved bl.a. at regulere CO2-udledningen forsøger vi at påvirke det globale vejr – og ved at regulere brugen af engelsk i Danmark forsøger vi at påvirke det danske sprog. Ræsonnementerne og måden konsekvenserne anslås på, forløber parallelt: Hvis ikke udslippet reduceres, bryder systemet sammen, men ved at regulere udledningen kan man forsøge at forhindre de værste katastrofer og måske endda gøre skaden god igen. Kyoto-protokollen for det danske sprog er indtil videre rapporten *Sprog til tiden* der opstiller og anbefaler reduktionsmål, og politikernes opgave er herefter at forhandle kvoter for den engelske sprogforurening. Sprogpolitik er derfor en form for politik som deler principielle vilkår – ikke blot i overført forstand – med den globale klimapolitik.

Litteratur

- Coulmas, Florian, 1992. *Language and economy*. Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell.
- Den Danske Ordbog*, 2003–2005, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. København: Gyldendal.
- Duncker, Dorthe (under udarbejdelse): Søgestrategier for integrerede sproglige undersøgelser i avisdatabasen Infomedia.
- Jarvad, Pia, 1999: *Nye Ord 1955–1998*. København: Gyldendal.
- Lakoff, George & Mark Johnson, 2002 (1980): *Hverdagens metaforer*, oversat af Ulrik Hvilshøj og Hanne Salomonsen. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lund, Jørn, 1992: Danskerne og deres sprog 1945–1990. Kritik og tolerance. I: Ole Feldbæk (red.): *Dansk Identitetshistorie 4*, s. 421–540. København: C.A. Reitzels Forlag.
- Roksvold, Thore, 2005: *Var avisspråket bedre før? En metodetriangulert studie av normendringer i norsk avisspråk på 1900-tallet*. Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Ruus, Hanne, 2004: Det er da indlysende! Til det empiriske grundlag for den kognitive semantik. I: Marianne Ratje & Linda Svenstrup (red.):

Sprogpsykologi. Udvalgte kerneemner, s. 127–154. København: Museum Tusulanums Forlag.

Summary

The prerequisite for a Danish language policy is, unsurprisingly, that there should be a problem with the Danish language, and that this problem can be addressed through political regulation. However, the main challenge is to attract the attention of the politicians to these issues. Moreover, the language climate should be favourable, for which the media play a decisive role. The article presents examples of how tendencies in the language climate can be tracked with the help of the Danish newspaper database, Infomedia.

Moderne importord i språka i Norden (MIN). Ei orientering

Helge Sandøy

Moderne importord i språka i Norden (MIN) (<http://www.moderne-importord.info/>) er eit samarbeidsprosjekt mellom sju språksamfunn, og det har vore i arbeid sia 2000. Målet har vore å undersøkje faktisk bruk av importord (lånnord) og holdningane til språkpåverknad. Metodisk er det blitt lagt svært stor vekt på å lage heilt parallelle granskingar i dei sju språksamfunna for på den måten å få samanliknelege resultat som kan auke innsikta vår i språkkulturen.

Prosjektet har studert bruken av importord i aviser i 1975 og i 2000, og det har i den samanhengens analysert både omfanget av ord og måten orda er blitt tilpassa nasjonalspråka på. Dessutan er det laga studiar av konkurransen mellom importord og avløysarord og av den språkpolitikken som er blitt ført i dei aktuelle språksamfunna dei siste par hundre åra.

Største enkeltgranskingane gjaldt holdningar til språkpåverknad (dvs. purisme). Dei er gjennomført med ulike metodar: gallup, personlege intervju og masketestar. Med å kombinere ulike metodar kan det vere muleg få indirekte tilgang til eit forskingsobjekt som ikkje er direkte observerbart.

Prosjektet har vore eit samarbeid mellom vel 30 forskarar, nokre av dei er etablerte forskarar og andre forskarrekruttar. Avhandlingane blir i hovudsak publisert i eigen serie (Moderne importord i språka i Norden, Novus forlag, Oslo), der det per i dag er komme 10 band. I tillegg er prosjektresultata blitt presentert i ei mengd artiklar og foredrag.

Bekymring og interesse

Det nordiske språksamarbeidet blei etter andre verdskrigen konkretisert i årlege språkmøte. Der dukka spørsmålet om engelskpåverknaden tidleg opp, alt på møtet i 1955. Det kom opp spørsmål om tiltak, som først gjaldt nordiske

avløysarord¹, på 1980-talet felles skrivemåtar av importord, og kring 2000 dome-
netrusselen.

Diskusjonane hadde nok ofte utgangspunkt i språkpolitiske bekymringar for si-
tuasjonen og for framtida for språka våre. Men dei var òg blanda med fagleg inter-
esse for det språkhistoriske og språksosiologiske fenomenet som denne moderne
kulturpåverknaden representerte. Fag og politikk har levd i nyttig symbiose.

I 1998 tok styret i Nordisk språksekretariat initiativet til å få utvikla eit vitenskap-
leg prosjekt om den utalandske språkpåverknaden. Helge Sandøy blei bedt om å
utvikle planar, og etter nokre seminar med drøftingar kom prosjektet i gang hau-
sten 2000. No i 2009 er dei fleste delrapportane ferdigskrivne og publisert, og
forhåpentleg blir også sluttrapporten klar før året er omme.

Målet

Prosjektet er først og fremst eit grunnforskningsprosjekt, men språknemndene i
Norden skulle kunne bruke det i drøftinga av politikken sin på området. Derfor
har mål for prosjektet vore:

- a) å lage ei jamførande oversikt over korleis moderne importord blir behandla i
språka i Norden (dvs. i bruk og normer), og
- b) å skaffe generell innsikt i vilkår for språkholdningar og spesiell innsikt i hold-
ningane til importord i Norden.

I tillegg til dette grunnforskningsmålet har prosjektet også som intensjon at

- c) Nordisk språkråd og dei nordiske språknemndene skal kunne drøfte og ta avg-
jerder om mål og middel i språkrøktarbeidet på grunnlag av innsiktene under
a) og b).

Eit vesentleg særdrag ved prosjektet var at det skulle skape innsikt ved å gjen-
nomføre ei systematisk jamføring. For å skaffe fram sikrare opplysningar til for-
målet skulle alle delprosjekta i kvart språksamfunn følgje same metodiske oppleg-
get. Det har vi lagt stor vekt på, dvs. at vi har brukt Norden som eit
forskningslaboratorium, for her ligg vilkåra godt til rette for systematiske samanlik-
ningar ettersom mykje i samfunna våre er likt, mens språkkulturen viser tydelege
forskjellar.

¹ Jamfør Margrethe Heidemann Andersen & Erik Hansen & Pia Jarvad & Jørgen Schack
(2004): Dansk fra skandinavismen til i dag”, I: Helge Sandøy & Jan-Ola Östman (red.),
”Det främmande” i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord, s. 150–152.
Oslo: Novus.

Sju språksamfunn er med: Island, Færøyane, Norge, Danmark, Sverige, Svenskfinland og det finskspråklege Finland, dvs. Finskfinland. Ettersom finsk ikkje blir rekna som eit nordisk språk i språkhistorisk samanheng, har vi brukt uttrykket 'språka i Norden' i prosjektittelen. I starten var tanken å ta med det samisk og inuittiske samfunnet også, men vi rådførte oss med språknemndene der og kom til at den språkkulturelle fokuseringa i desse samfunna var svært annleis, og at det heller ikkje fanst mange nok språkvetarar som kunne stille opp og gjennomføre delprosjekta.

Metodiske overlegningar

Importord (også kalla lånord) er eit relativt begrep på den måten at vi må sjølve bestemme oss for 0-punktet, dvs. det tidspunktet vi seier at "språket er heilt reint og fritt for importord". Historisk sett har språk alltid blanda seg og blitt påverka av andre språk. Orienteringa vår var ikkje etymologisk, slik at den vanlege framgangsmåten med å starte med indoeuropeisk, urgermansk eller gammalnordisk var uinteressant. Vi var opptatt av den kulturelle og holdningsmessige sida ved importorda, og då er det meir interessant å sjå etter kva folk er opptatt av eller har bevisstheit om. Gamle importord reknar vi med er så innarbeidd i språket at vanlege språkbrukarar neppe tenkjer på dei som importord. Sjølv sagt varierer bevisstheita hos språkbrukarane sterkt, men det er rimeleg å sette ei grense opp mot vår tid. Vi kom til at andre verdskrigen er eit så markert skilje i samfunnsutviklinga i landa våre, at vi kunne bruke det som eit 0-punkt. Etter krigen blei føresetnadane i den økonomiske og sosiale utviklinga svært omlagt, og opplevinga av eit skilje er nok også tydelegare der enn ved andre aktuelle historiske punkt.

"Moderne importord" i prosjektittelen betyr altså ord som er importert i språka våre etter 1945. Resonnementet her byggjer altså på den metodiske idéen om å undersøkje Norden som eit "laboratorium" der vi ønskjer å ha mest muleg kontroll over kva som er vilkåra for holdningane.

Struktur i prosjektet

Problemstillinga gjaldt normer, bruk og holdningar. Desse tre områda krev ulike metodiske tilnærmingar når ein skal hente fram kunnskapar, og det var derfor naturleg å definere *delprosjekt*. Vi kom fram til sju delprosjekt, der kvart hadde ulike arbeidsmåtar. Kvart av dei sju delprosjekta skulle ideelt gjennomførast i alle sju språksamfunna. Det gir i alt 49 underprosjekt, og vi greidde å gjennomføre

nesten alle av dei. Berre to fall ut pga. at vi ikkje fann personar som kunne ta dei på seg.

Vi skal omtale dei sju delprosjekta i tur og orden:

A. *Omfanget av importord*. Det er ikkje opplagt korleis ein skal måle omfanget av importord i språket, for bruksfrekvensen kan skifte mykje frå stillag til stillag og frå bruksområde til bruksområde, osv. Ein kunne nok vere nysgjerrig på korleis heile det breie språkbruksmønsteret ser ut, men vi var avhengige av å ta mange praktiske omsyn for å gjere prosjektet realistisk. Det som kan vere eit enkelt lite prosjekt i eitt land, blir brått stort og administrativt problematisk når ein skal gjennomføre det i sju språksamfunn. Vi kom til at avisspråket var det vi lettast kunne bruke. Dêr var enklast å få tilgang til, og dessutan representerer det truleg "gjennomsnittsspråket" i samfunnet meir enn det vi finn på noko anna bruksområde.

For å gjere nyheitsvilkåra mest muleg like, valte vi aviser frå same datoane i alle samfunna, og vi tok med nasjonale, regionale og lokale aviser for å sikre oss breidda i avistypar.

Det er gjennomført frekvensstudiar før i enkeltland, og vi kunne dra nytte av erfaringar derifrå når det gjeld analysemetode. Men i praksis er slike studiar svært kompliserte å gjennomføre pga. at faktisk språkbruk inneheld uendeleg mange "særtilfelle" som er vanskelege å plassere i standardiserte kategoriar. Derfor må ein utvikle eit stort apparat med konvensjonar for analysen for å sikre seg at alt materialet blir gjennomgått likt. Derfor blei denne granskinga gjennomført med éin hovudansvarleg, som hadde tilsyn med all registrering som medhjelparar gjennomførte, og som sjølv gjennomførte alle analysane. Resultat og drøftingar frå delprosjektet står i *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn*, redigert av Bente Selback og Helge Sandøy (2007).

B. *Tilpassing av importord*. Orda som kjem inn i språket blir meir og mindre tilpassa strukturen i heimemålet. Vi ønskte å kartlegge graden av slik tilpassing. Men tilpassinga kan vere ulik i skrift og tale, slik at vi måtte dele denne oppgåva i to: tilpassing i skrift (B1-delprosjektet) og tilpassing i tale (B2-delprosjektet). B1 og B2 blei undersøkt uavhengig av kvarandre i kvart land, men dels av same personane. Innafor kvart av desse to språkmedia var det aktuelt å skilje mellom tilpassingar i bøyning og avleining på eine sida (altså *morfologisk purisme*) og tilpassing i lydane eller bokstavane på den andre sida (altså *fonetisk* eller *ortografisk purisme*).

Tilpassinga i skrift er undersøkt først og fremst i same avismaterialet som låg til grunn for delprosjektet om omfanget av importord (altså A). Dessutan utnytta

medarbeidarane i dei ymse underprosjekta digitale databasar over avisspråk som var tilgjengelege. Undersøkinga av talemål måtte ty til ein annan type data, for her var det ikkje muleg å finne høvelege databasar. Derfor blei det laga ein spørjetest, som gav oss materiale om same fenomena i alle dei aktuelle språka.

Resultata frå dei to delprosjekta er presentert i *Nasjonal eller internasjonal skrivemåte? Om importord i seks nordiske språksamfunn*, redigert av Helge Omdal og Helge Sandøy (2008) og *Stuntman og andre importord i Norden. Om udtale og bøjning*, redigert av Pia Jarvad og Helge Sandøy (2007).

C. Avløysarord. Den leksikalske purismen gir seg utslag i at ein brukar eller lagar eit heimleg ord i staden for eit importord. Dette er nok det vi oftast tenkjer på som uttrykk for purisme. Emnet er undersøkt både i avismaterialet frå delprosjekt A og i tilgjengelege elektroniske databasar. Her blei undersøkinga gjort ved å lage eit strategisk utval av felles importord og så søkje på dei og på aktuelle heimlege motsvar for å sjå forholdet mellom dei to leksikalske bruksstrategiane. Resultata er lagt fram i *Udenlandske eller hjemlige ord? En undersøgelse af sprogene i Norden*, redigert av Guðrún Kvaran (2007).

D. Normhistorikk. Her var vi interesserte i å få historisk oversyn over normpolitikken i dei sju språksamfunna. Det var dermed ikkje tale om å samle inn og bruke nye rådata, men å fokusere den delen av språkhistoria som gjeld akkurat fremmend påverknad. Dermed kunne det skrivast jamførbare historiske artiklar for kvart av språksamfunna – først og fremst for tida etter midten av 1800-talet, dvs. frå første skandinavismen. Desse sju historisk drøftande artiklane er publisert i *”Det främmande” i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord*, redigert av Helge Sandøy og Jan-Ola Östman (2004).

E. Holdningar til språk og språkpåverknad. Holdningar er ikkje eit objekt ein kan observere; ein kan berre tolke seg til holdningane ut frå indirekte data. Såleis er det nødvendig og nyttig å samle inn fleire typar data gjennom ulike metodar. Vi delte derfor dette perspektivet opp i tre delprosjekt: *E1. Meiningsmåling*, *E2. Djupintervju* og *E3. Masketest*. Alle tre delprosjekta blei her òg utført parallelt i dei sju språksamfunna.

Meiningsmålinga blei utført av profesjonelle gallup-firma, og ho følgde det vanlege mønsteret med telefonoppringing til 1000 informantar (noko mindre i dei småe samfunna) som samla skal representere gjennomsnittet i samfunnet. Når ein kryssa 11 språkholdningsspørsmål med ei mengd bakgrunnsopplysningar, blei dette til eit svært stort materiale. Resultata finn ein i *Nordiske språkhaldningar. Ei meningsmåling* redigert av Tore Kristiansen og Lars S. Vikør frå 2006.

Djupintervjua er samtalar med enkeltinformantar, og dei var frå 24 til 48 i talet i kvart samfunn. I samtalanane stilte forskaren ein del svært konkrete spørsmål og

andre nokså opne spørsmål, og målet var å få informantane til å seie "si eigentlege meining". Det siste kan seiast å vere prinsipielt umuleg, men ein kunne prøve i løpet av samtalen å sjå om informantane kom med sjølvstendige refleksjonar kring diskusjonsemna. Intervjuaren skulle derfor ved passande høve vere litt pågåande. Dette var endå meir poenget med gruppesamtalane, der informantane kom saman tre og tre for å diskutere språkspørsmål, og her skulle oppgåva for forskaren vere å kaste inn påstandar som skapte debatt.

Catharina Nyström Höög utførte dei svenske intervjuar, og rapporten hennar kom som *Teamwork? Man kan lika gärna samarbeta! Svenska åsikter om import-ord* i 2005. Den danske granskninga hadde Jakob Thøgersen ansvaret for, og han kom med boka *Det er meget godt som det er ... er det ikke? En undersøgelse af danskernes holdninger til engelsk* i 2007. Den islandske var utført av Hanna Óladóttir, og ut frå den skreiv ho MA-oppgåva *Pizza eða flatbaka? Viðhorf 24 Íslendinga til erlendra málábrifa á íslensku* (Reykjavík 2005). Granskninga vil bli presentert i bokform i MIN-serien frå prosjektet. Jógvan í Lon Jacobsen gjennomførte den færøyske granskninga av alle tre holdningsprosjekta, og på grunnlag av rapportar frå dei skreiv han doktoravhandlinga *Álvaratos, who cares? Ein samfelagsmálvísindalig kanning av bugburði og nýtslu* (Bergen 2008). I bearbeidd form kjem denne avhandlinga også i bokserien vår. Den finlandssvenske, den finske og den norske granskninga går også inn i doktorgradsopplegg, og dei kjem etter kvart ut i same bokserien.

Å bruke *masketestar* krev grundig førebuing. Vi kom fram til eit opplegg der respondentane skulle evaluere personar etter eit fast skjema ut frå opplesing av nyheitstekstar med og utan visse importord. Alt blei gjort så parallelt som muleg i alle samfunna, og talet på respondentar blei sett til sirka 600 i kvart samfunn. Det blei dermed eit stort innsamlingsarbeid. Alle resultatata blei samordna i ein database og analysert statistisk. Resultatata blei til dels overraskande – og svært interessante. Rapportane og jamføringa står i Tore Kristiansen (red.): *Nordiske sprogholdninger. En masketest*. (2006).

Planen er vidare at når alle enkeltrapportane frå dei mange underprosjekta er publisert, skal Helge Sandøy og Tore Kristiansen summere opp og dra saman trådane frå heile prosjektet i ein samla sluttrapport.

Nordisk nettverk, utdanning og styring

Største og viktigaste arbeidet i prosjektet er knytt til samarbeidet i nettverket, som hadde møte og seminar i alt ni gonger i åra 2000–2005. På desse seminara hadde vi førelesingar om relevante tema og diskuterte teori og metodisk opplegg for

delprosjekta. I dette nettverket deltok 31 forskarar, somme av dei var etablerte forskarar, andre var slike som arbeidde med ein akademisk grad. Dermed hadde dette nettverket funksjon som forskarutdanning. Kontakten i nettverket har òg vore stor etter siste nettverksmøtet, for det meste av skrive- og publiseringsarbeidet har føregått då, og noko føregår framdeles.

Medlemmane i nettverket er:

- Danmark: Tore Kristiansen, Pia Jarvad, Margrethe Heidemann Andersen, Jacob Thøgersen, Inge Lise Pedersen
- Finland: Jan-Ola Östman, Leila Mattfolk, Åsa Mickwitz, Malin Dahlman, Saija Tamminen, Pirkko Nuolijärvi, Ulla Paatola, Hanna Hakala
- Færøyane: Jógvan í Lon Jacobsen, Hanna Simonsen
- Island: Guðrún Kvaran, Kristján Árnason, Ásta Svavarsdóttir, Halldóra Björt Ewen, Hanna Óladóttir
- Norge: Helge Omdal, Roy Johansen, Lars Vikør, Anne-Line Graedler, Helge Sandøy, Endre Brunstad, Marit Merete Lunde, Bente Selback
- Sverige: Micael Melander, Catharina Nyström, Olle Hammermo

Som forskarutdanningsprosjektet går MIN inn som grunnlag for mange gradsarbeid. I tillegg til dei som er nemnt i punkt 4 om prosjektstrukturen, har Halldóra Björt Ewen teke MA-eksamen på eit arbeid frå den islandske masketesten (Reykjavík 2007), Hanna Simonsen på færøysk materiale om tilpassing i skrivemátar (Tórshavn 2006), Malin Dahlman skreiv pro gradu-avhandling om tilpassing i finlandssvensk talemål (Helsingfors 2004) og Hanna Hakala tilsvarende avhandling om avløyarsord i finsk (Helsingfors 2005). Her kan vi òg ta med at Jacob Thøgersen tok doktorgraden i København med utgangspunkt i det danske intervjumaterialet, men denne avhandlinga hadde ein annan innfallsvinkel enn rapporten vi nemnte ovafor. I alt er det altså før utgangen av 2008 avlagt to doktorgradar og fem gradar på høgste studienivå (MA og pro gradu), og vi ventar på fleire doktorgradsarbeid i 2009.

I tillegg til medlemmane i forskarnettverket har åtte andre forskarar vore med i underprosjekt og skrivearbeid, og dei står dermed som (med-)forfattarar til rapportar i bokserien.

Leiar og hovudansvarleg for samarbeidsprosjektet har vore Helge Sandøy (Norge). Til styret for prosjektet oppnemnte Nordisk språkråd desse: Guðrún Kvaran (Island), Jógvan í Lon Jacobsen (Færøyane), Tore Kristiansen (Danmark), Olle Josephson (Sverige), Ann-Marie Ivars, seinare tok Jan-Ola Östman over (Svensk-finland), Pirkko Nuolijärvi (Finskfinland), Inge Lise Pedersen (Nordisk språkråd),

og Torbjørg Breivik var med på vegner av Norsk språkråd. Rikke Hauge var involvert i organiseringa som tilsett i Nordisk språkråd, og ho møtte på styremøta.

Publisering av resultat

Viktigaste publikasjonane frå prosjektet har komme og kjem på Novus forlag i serien *Moderne importord i språka i Norden* (MIN), som per i dag er på 10 bøker. Helge Sandøy er serieredaktør. Første boka i serien, *Med 'bil' i Norden i 100 år. Ordlagning og tilpassing av utalandske ord* (2003), var ei samling innlegg frå ein open startkonferanse som prosjektet hadde i 2002.

Elles er det skrive ei mengd artiklar og haldne mange foredrag om emne frå prosjektet på m.a. mange nasjonale og internasjonale fagkonferansar og i gjesteforelesingar ymse stadar. Artikkane med referansar står nemnt på heimesida til prosjektet: <http://www.moderne-importord.info/>. Vi reknar også med at det i 2010 kjem eit hefte av *Journal of the sociology of language* (redigert av Tore Kristiansen og Helge Sandøy), der ymse artiklar presenterer for eit internasjonalt publikum resultat og viktige drøftingar frå prosjektet. Prosjektet er alt presentert internasjonalt i *Nordic Journal of English Studies* (2/2004).

Prosjektet har lagt fram resultat og drøftingar på fleire Nordiske språkmøte (1999, 2001, 2004) og på nordiske konferansar:

Fra mistanke til handling (arr. av Nordisk kulturråd 13.–14. januar 2005 i København, jf.

http://www.dansk-norsk.no/kalender/foobar_spraakkonf05.htm),

Nordiske språkklima under engelsk press (i serien Nordmålforum, 1.–2. desember 2005, København, foredrag utlagt på <http://www.moderne-importord.info/>) og

Nordisk konference om sprogbrug, sprogholdninger og sprogpolitik (arr. av Nordens språkråd & Dansk sprogævn 4.–6. september 2008, Helsingør, foredrag utlagt på <http://www.dsn.dk/>).

Utanom dei "formelle" produkta frå prosjektet som er nemnt ovafor (foredrag, artiklar, bøker, gradsarbeid), må det nemnast at prosjektet må kunne danne grunnlag for vidare samarbeidsprosjekt om språk. Dei praktiske og metodiske erfaringane våre må andre kunne dra nytte av. Også materialet vi har samla inn, kan andre dra nytte av. Og til slutt eit moment som aldri kan undervurderast: Mange forskarar har vore med på å utvikle nordisk samarbeid, oppleve den inspirasjonen det er å kommunisere lett med kvarandre og samtidig tilfredsstille den intellektuelle interessa med systematiske jamføringar av samanliknelege språksamfunn. Dét

vil nok verke inn på orienteringa til desse forskarane i framtida og til nordisk språkforskning.

Finansiering

Vanskelegaste punktet for slikt forskingssamarbeid er finansieringa. Dette prosjektet er derfor svært mykje basert på innsats forskarar som brukar av forskingsdelen av stillingane sine, og studentar og stipendiatar som finansierer studiet sitt i hovudsak frå anna hald. Betalte tilsetingar har vore relativt fåe. Men oppstarten var avhengig av midlar vi fekk frå Nordisk språkråd, før det blei nedlagt. Fleire av dei nasjonale språknemndene ytte ein innsats i arbeidet med normhistorikkane. Prosjektet har drive nettverksmøta med midlar frå Nordisk forskarutdanningsakademi (NorFa); ein del av underprosjekta blei betalt av midlar frå Nordisk samarbeidsnemnd for humanistisk og samfunnsvitskapleg forskning (NOS-HS), Nordisk ministerråd, Nordplus Språk, Nordisk kulturfond og fleire nasjonale forskingsråd. Nokre private fond har også ytt midlar. Trykkjestøtte har vi fått frå nokre av dei same og dessutan frå Dansk sprognævn, Svenska språknämnden og Letterstedtska föreningen. (Det er gjort greie for desse finansieringskjeldene i delrapportane.)

Finansieringa har altså vore nokså komplisert, for systematisk jamføring av sju språksamfunn krev store prosjekt. Ei erfaring er at viss ein ønskjer vidare nordisk forskingssamarbeid, er det viktig å leggje til rette med støtteordningar som gjer finansieringssituasjonen mindre arbeidskrevjande.

Summary

Modern loanwords in the languages of the Nordic countries (MIN) (<http://www.moderne-importord.info/>) is a project involving seven language communities, and it has been active since 2000. The aim of the project is to study the actual usage of loanwords as well as attitudes towards language influences. In working with the project, it has been essential to conduct completely parallel studies in each of the seven communities in order to provide comparable results that might expand our understanding of language culture.

Studies were carried out on loanwords in newspapers from 1975 and 2000. Both the quantity of loanwords and the ways in which the borrowings have been adapted to the national languages were analysed. There were also studies on the success of replacement words (neologisms) and on language policies pursued in these seven communities over the last two centuries.

The most comprehensive studies were those focusing on attitudes towards language influence (i.e. purism). A variety of methods were used for this purpose: a Gallup poll, personal interviews and matched guise tests. Combining different approaches gives access indirectly to an object of study which is not directly observable.

*MIN is a cooperation project between more than 30 researchers, both seniors and juniors. The main reports and theses are published in the series *Moderne importord i språka i Norden*, which contains 10 volumes so far, published by Novus, Oslo. In addition, results and discussions concerning the project have been presented in a large number of articles and lectures.*

Åbne og skjulte holdninger til engelskindflydelsen – hvad kan sprogpolitikken påvirke?

Tore Kristiansen

Sprogholdninger (sprogideologi) kan studeres i to perspektiver: Man kan fokusere på hvad sprogholdninger betyder som drivkraft i sproglig variation og forandring; eller på hvad sprogideologi betyder som kraft i samfundsmæssige processer. Den første problemstilling vil typisk være sprogforskerens, den anden socialpsykologens og pædagogens. Tilsvarende kan man som sprogpolitiker have to væsensforskellige grunde til at ville påvirke sprogholdningerne (sprogideologien) i samfundet: Målet kan være at indvirke på brugen af sproget, eller på problemstillinger af social art – eller på begge dele naturligvis. Men uanset hvad formålet måtte være, giver det ikke meget mening at forsøge at påvirke sprogholdningerne med mindre man har en underbygget formodning om at, og hvordan, det kan lade sig gøre. Mit foredrag på mødet i Helsingør begrænsede sig til at belyse denne grundlæggende problemstilling – hvad holdningerne til engelskindflydelsen angår – på basis af resultaterne fra projektet Moderne importord i sprogene i Norden (MIN).

1. Eksperimenter i laboratoriet

Grundkonceptet i MIN-projektet er at se Norden som et laboratorium (se projektbeskrivelsen på <http://moderne-importord.info>). Laboratoriet indeholder syv sprogsamfund der kan *sammenlignes* – og karakteriseres som ens eller forskellige – mht. en række samfundshistoriske og sproglige træk. I kraft af historiens gang udsættes dette laboratorium for et 'eksperiment': I tiden efter anden verdenskrig og frem til i dag vokser den engelsk/amerikanske kultur- og sprogpåvirkning til at blive mere og mere global; vi kan så studere om de lokale forskelle og ligheder af hhv. samfundshistorisk og sproglig art har nogen betydning for hvordan engelskindflydelsen slår igennem i vores syv nordiske sprogsamfund, i sprogbrug og sprogholdninger.

Hvad de *sproglige* karakteristika angår, kunne man opstille en hypotese om at de i sig selv har en sådan betydning for hvor nemt eller svært engelske ord lader sig bruge i Nordens forskellige sprog, at sprogpoltiske intentioner og programmer med nødvendighed forbliver ganske effektløse. Hypotesen kunne formentlig med rimelighed præciseres til at sige at *islandsk, færøsk og finsk* vil være mindre modtagelige for engelskpåvirkning end *norsk, svensk og dansk* – på grund af sprogstrukturelle karakteristika. Det er imidlertid ikke problemstillinger på sprogbrugsniveauet vi skal 'eksperimentere' med her.

Det spørgsmål vi skal forsøge at besvare, drejer sig om *hvorvidt den officielle sprogpolitik kan påvirke hvad der sker på sprogholdningsniveauet*. Hvordan skal vi så udforme vores 'eksperiment' for at kaste lys over den problemstilling? På grundlag af hvad vi ved fra sproghistorien, kan vi som udgangspunkt antage at det 'sprogideologiske klima' som et samfund udvikler i mødet med påvirkning udefra, i høj grad bestemmes af magtkonstellationer (dominans- og underordningsrelationer). Klimaet formes i tilslutning eller opposition til samfundshistoriske vilkår af politisk, militær, økonomisk og kulturel art. Spørgsmålet er så om dette gælder på samme måde og i samme grad med hensyn til såvel samfundets almene sprogideologiske klima som dets officielle sprogpolitik. I så fald vil vi måtte slutte at de samfundshistoriske vilkår 'sætter sig igennem' og former det vi finder på sprogholdningsniveauet, og at den officielle sprogpolitik ingen selvstændig betydning har.

For at kunne påvise en eventuel selvstændig indflydelse fra den officielle sprogpolitik på det almene sprogideologiske klima skal vi altså bruge et eksperimentelt design hvor sammenligningen af vores syv samfund grupperer dem anderledes mht. samfundshistoriske ligheder og forskelle end mht. sprogpoltiske ligheder og forskelle. For så vil vi kunne gruppere samfundene på basis af resultaterne fra vores sprogholdningsundersøgelser og konstatere hvorvidt det er den samfundshistorisk eller sprogpoltisk baserede gruppering af samfundene, om nogen, der 'reproduceres' i vores sprogholdningsbaserede gruppering.

Hvordan vores syv samfund skal grupperes, er ikke selvindlysende, hverken samfundshistorisk eller sprogpoltisk. I den periode hvor den engelsk/amerikanske dominans har udviklet sig – dvs. efter anden verdenskrig – kan der peges på i hvert fald tre forskellige samfundshistoriske vilkår der meget vel kan tænkes at have 'sat sig igennem' i form af forskellige holdninger til engelskindflydelsen i de nordiske befolkninger. Vi kan præcisere vores hypotese om de samfundshistoriske vilkårs afgørende betydning i form af tre mulige konfigurationer af relativ negativitet/positivitet (eller lukkethed/åbenhed) over for engelskindflydelsen; vi kan tale om tre mulige nordiske *purisme-profiler*.

(1) Den kolde krig fordelte de nordiske befolkninger på en måde (enkelt sagt som hhv. medlemmer og ikke-medlemmer af NATO) der vil give relativt set ... mere 'engelsk-negativitet' i *Finskfinland, Svenskfinland og Sverige* – end i *Danmark, Norge, Færøerne og Island*.

(2) Udbygningen af EEC/EF/EU har fordelt de nordiske befolkninger på en måde (som medlemmer og ikke-medlemmer) der vil give relativt set ... mere 'engelsk-negativitet' i *Danmark, Finskfinland, Svenskfinland og Sverige* – end i *Norge, Færøerne og Island*.

(3) Globaliseringen sætter sig ensartet igennem sådan at vi *ikke vil finde nogen forskel* i hvordan de nordiske befolkninger forholder sig til engelskindflydelsen.

Heller ikke den sprogpolitisk baserede gruppering af de nordiske sprogsamfund giver sig selv når det drejer sig om engelskindflydelsen. Officielle sprogpolitiske reaktioner er først i støbeskeen i disse år, og i den udstrækning de er eller bliver forskellige, vil deres eventuelle indflydelse på det almene sprogideologiske klima først kunne kortlægges et stykke ind i fremtiden. Hvad vi kan gøre i vores sammenhæng, er at pege på at der blandt folk med indsigt i nordisk sprogpolitik findes en udbredt enighed om hvordan de nordiske sprogsamfund skal rangordnes på en skala fra mest puristisk (Island) til mest laissez-faire (Danmark). Indplaceringen af samfundene på en sådan skala (øvelsen findes i litteraturen, se Lund 1986: 35, Vikør 1995: 181) giver os det vi skal bruge for at undersøge hvorvidt sprogpolitikken gør en selvstændig forskel – nemlig en sprogpolitisk baseret 'gruppering' (rangordning) af de nordiske sprogsamfund der ikke bare er forskellig fra alle vores tre mulige samfundshistorisk baserede grupperinger, men langt på vej den omvendte af grupperingerne i profilerne (1) og (2) – det giver os vores fjerde mulige nordiske *purisme-profil*:

(4) *Island > Færøerne > Norge > Finskfinland > Svenskfinland > Sverige > Danmark*

Det skal naturligvis medtænkes at denne rangordning er udtryk for sprogpolitiske forskelle der i høj grad blev udviklet under samfundshistoriske magtrelationer internt i Norden længe før engelsk spillede nogen rolle. Umiddelbart forekommer det derfor lidet sandsynligt at vi vil genfinde denne rangordning i de nordiske befolkningers holdninger til engelskindflydelsen. Omvendt, hvis vi finder noget der ligner, må det betyde at det almene sprogideologiske klima (re)produceres i

relativ uafhængighed af de samfundshistoriske vilkår, men ikke af den officielle sprogpolitik. (En mere udførlig version af ræsonnementet i dette 'eksperiment' findes i Kristiansen 2005.)

2. Åbne og skjulte holdninger

Som titlen på artiklen antyder, opererer vi i MIN-projektet med en skelnen mellem *åbne* og *skjulte* holdninger. Det er en gammel sociolingvistisk erkendelse at der tit vil være forskel på hvad folk mener og synes om sprogbrugsvariation af dialektal art (herunder sociolektal m.m.) når de *er klar over* at de forholder sig til sprogbrug, og når de *ikke er klar over* det. I international sociolingvistisk terminologi hedder det at folk kan operere med både 'overt' og 'covert' normer for sprogbrug, eller også at sprogbrug kan have både 'overt' og 'covert' prestige. En kontinuerlig sprogholdningsforskning i Danmark siden slutningen af 1980'erne (opsummeret i Kristiansen under udgivelse) har vist at unge danskere, landsomfattende og meget konsistent, opererer med to 'modsatte' værdihierarkiseringer af dialektal sprogbrugsvariation – alt afhængig af om holdningstilkendegivelserne foregår *bevidst* eller *underbevidst* (som er den terminologi vi har brugt).

Mod denne baggrund har vi i MIN-projektet fundet det vigtigt at indsamle og sammenligne holdningstilkendegivelser under to forskellige 'bevidsthedsbetingelser' – henholdsvis et *telefoninterview*, hvor informanterne svarer på direkte spørgsmål om deres syn på engelskindflydelsen, og en *masketest*, hvor målet er at fremkalde underbevidste reaktioner på engelskindflydelsen. Begge disse delundersøgelser, som vil blive omtalt i det følgende, involverer et stort antal informanter og giver data der kan kvantificeres og behandles statistisk.¹

3. Telefoninterviewet: de åbne holdninger

3.1. Undersøgelsesoplægget

Telefoninterview-undersøgelsen (Kristiansen og Vikør red. 2006) blev gennemført af professionelle meningsmålingsinstitutter som ringede til repræsentative udvalg af befolkningerne i begyndelsen af 2002, ca. 1000 mennesker i de fire store sam-

¹ En tredje holdningsundersøgelse af kvalitativ art – egentlig syv forskellige undersøgelser baseret på dybdeinterview med et mindre antal informanter i alle syv deltagende sprogsamfund – vil ikke blive inddraget her (se Nyström Höög 2005, Thøgersen 2007).

fund (Norge, Danmark, Sverige og Finskfinland), ca. 800 i Island, og ca. 500 på Færøerne og i Svenskfinland.

Det var de samme spørgsmål der blev stillet i alle samfundene.² De spørgsmål og påstande der direkte handlede om informanternes holdninger til engelsk påvirkningen, var følgende (med den originale nummerering bevaret):

- 4a. Der bruges alt for mange engelske ord i dag
- 4b. Der bør laves nye danske [islandske, færøske, norske, svenske, finske] ord som erstatter de engelske ord som vi får ind i sproget
5. Hvilket ord foretrækker du at bruge³
 - 5a. mail/e-mail eller e-post
 - 5b. bodyguard eller livvagt
 - 5c. design eller formgivning
6. Det havde været bedst hvis alle i verden havde engelsk som modersmål
8. I en del danske [islandske, færøske, norske, svenske, finske] virksomheder er engelsk blevet arbejdssprog. Hvad er din holdning til det; er du positiv eller negativ?

Spørgsmålene 4a, 4b og 5 rejser engelskindflydelsen som sprogpolitisk problemstilling på ordniveau; spørgsmålene 6 og 8 rejser den på domæneniveau (spørgsmål 6 kan siges at iscenesætte 'det ultimative domænetab' som hypotetisk problemstilling, mens spørgsmål 8 peger på domænetab til engelsk som en højst reel problemstilling). Det skal endvidere fremhæves at spørgsmålene 4a, 4b, 6 og 8

² To af spørgsmålene handlede om *brug* af engelsk (hyppighed og sammenhænge). To andre handlede om vurderinger og værdier – sprogligt og socialt – der ikke direkte, men måske nok indirekte, har med holdninger til engelskindflydelsen at gøre: Informanterne blev spurgt dels om deres holdning til brug af *standardsprog eller ej i medierne*, dels om de anså *individuel frihed eller solidaritet for at være den vigtigste samfundsværdi*. Informanternes fordeling på det sidstnævnte spørgsmål er blevet brugt i sprogholdningsanalyserne, hvor samfundsideologi altså indgår som baggrundsvariabel. (Udførlige analyser af resultaterne på spørgsmålene om mediesprog og samfundsværdi findes i Kristiansen 2005b, 2005c.)

³ De nationale ord som blev brugt i Norge og Sverige, var de samme som i Danmark; i Island blev brugt *tölvupóstur*, *lífvörður*, *hönnun* – på Færøerne *tel-dupostur*, *lívverji*, *sniðskap* – i Finskfinland: *sähköposti*, *turvamies*, *muotoilu*.

rejser engelskindflydelsen som 'abstrakt' sprogpolitisk problemstilling, mens spørgsmål 5 rejser den som et 'konkret' valg af ord.

3.2. Resultatet: Den nordiske purisme-profil baseret på åbne holdninger

Informanternes svar på de 'abstrakte' spørgsmål blev registreret som skaleret enighed eller uenighed med påstandene og kan derfor for hvert samfund præsenteres som et sammenlagt skala-gennemsnit for de fire spørgsmål; se rangorden (I) i Tabel 1. Svarene på spørgsmål 5 blev registreret som et valg mellem nationalt og engelsk ord (plus 'begge' eller 'ved ikke'); tallene i rangorden (II) i Tabel 1 angiver den procentandel af informanterne i hvert samfund der har tilkendegivet præference for det engelske ord (tallene er procentuelle gennemsnit for alle tre ordvalg tilsammen).

Tabel 1:

Syv nordiske sprogsamfund rangordnet efter 'purisme-niveau' når befolkningerne forholder sig bevidst til engelskindflydelsen som hhv. (I) abstrakt sprogpolitisk problemstilling og (II) konkret ordvalg. Lavt tal er udtryk for en relativt set stærk purisme.

	1		2		3			4		5										
(I)	Is	8,2	>	Fæ	8,4	>	SvFi	9,0	/	No	9,0	/	FiFi	9,2	>	Sv	9,7	>	Da	10,7
(II)	Is	16,2	>	FiFi	17,6	>	SvFi	28,7	/	No	32,6	/	Fæ	33,7	>	Sv	38,9	>	Da	67,7

> = signifikant, / = ikke-signifikant

Den statistiske signifikanstestning viser at der er fem pladser i begge rangordner. Den eneste forskel de to rangordner imellem er at Færøerne og Finskfinland skiftes om at indtage 2.- og 3.-pladsen. Hvis vi vil fremstille resultatet i en enkelt, sammenlagt, rangordning, må det give følgende gruppering af samfundene:

Island > Færøerne / Finskfinland > Svenskfinland / Norge > Sverige > Danmark

Det springer umiddelbart i øjnene at denne gruppering ikke svarer til nogen af de tre forskellige purisme-profiler som vi anså for mulige i lyset af de samfundshistoriske vilkår der har været aktuelle i tiden efter anden verdenskrig (se afsnit 1). Hypotesen om at de samfundshistoriske vilkår er bestemmende for det der sker på sprogholdningsniveauet i et samfund, er dermed falsificeret – så vidt de bevidste holdningstilkendegivelser angår.

Det åbner til gengæld for at sprogpolitikken muligvis spiller – eller kan spille – en selvstændig rolle i formningen af befolkningens generelle sprogideologiske indstilling til påvirkningen fra engelsk. Og det ser unægteligt sådan ud når vi sammenligner resultatet med de lærdes sprogpolitisk baserede purisme-profil (som vi opstillede som vores fjerde mulighed i afsnit 1, og som gentages her): (4) *Island* > *Færøerne* > *Norge* > *Finskfinland* > *Svenskfinland* > *Sverige* > *Danmark*. Resultatets eneste afvigelse fra denne rangorden består i at den norske befolkning relativt set (i forhold til de andre befolkninger) er et hak mindre puristisk, den Finlandsfinske et hak mere.⁴

Vores 'eksperiment' bygger på den grundantagelse at vores lokale nordiske 'laboratorium' udsættes på ensartet vis for en global 'ekstern stimulus': engelsk/amerikansk kultur og sprog. Når så vores sammenligning af samfundene viser klare forskelle mht. hvor puristiske befolkningerne fremstår i deres åbne reaktioner på engelskpåvirkningen, må vi kunne pege på en 'intern faktor' (evt. flere) der bevirker disse forskelle. Vores resultat peger på lokale sprogpolitiske forskelle der blev udviklet i Norden længe før den globale engelskpåvirkning satte ind. Det giver følgende toleddede konklusion om almen sprogideologi og officiel sprogpolitik i vores nordiske sprogsamfund – vel at mærke hvad de åbne holdninger angår: Det almene sprogideologiske klima (re)produceres i relativ uafhængighed af de samfundshistoriske vilkår, og den officielle sprogpolitik har stor gennemslagskraft i befolkningerne.

⁴ Det er sandsynligt at de lærdes 'overvurdering' af den norske purisme skyldes at de har tænkt mere på nynorskpolitik end bokmålspolitik (som antydtes i Vikør under udgivelse, hvor den opstillede purisme-profil er: islandsk – færøsk – nynorsk – finsk – finlandssvensk – bokmål – sverigesvensk – dansk). Det kan nævnes at i alle syv sprogsamfund blev informanterne i MIN-projektets dybdeinterview (se note 1) bedt om at angive på en 5-trinsskala i hvilken grad de mener at engelske importord oversættes (=1) eller bevares (=5) i henholdsvis islandsk, færøsk, norsk, dansk, svensk og finsk (der blev ikke skelnet mellem svensk og finlandssvensk i spørgsmålet) – og at disse i alt ca. 300 lægfolk, som deres totalgennemsnit, faktisk producerede en sprogpolitisk baseret nordisk purisme-profil der er bedre end de lærdes. Den ser nemlig sådan ud (tallene repræsenterer sprogenes gennemsnit på 5-trinsskalaen): *islandsk* (2,3) > *færøsk* (2,4) > *finsk* (2,6) > *norsk* (2,9) > *svensk* (3,1) > *dansk* (3,4).

4. Masketesten: de skjulte holdninger

4.1 Testoplægget

Ved hjælp af *masketesten*⁵ (Kristiansen red. 2006) tilstræbte vi at indsamle holdningsdata uden at informanterne blev klar over hvad deres holdningstilkendegivelser drejede sig om. Testen bygger på den såkaldte *matched guise technique*, som består i at man lader informanter vurdere en række lydindspillede stemmer – i vores tilfælde fem – der læser eller fremfører en og samme tekst. En og samme person optræder to gange, og det er vurderingerne af denne person vi er interesserede i. De tre øvrige stemmer er fyldstemmer der er med udelukkende for at reducere sandsynligheden for at det opdages at en og samme person optræder to gange, i to 'masker'. I den ene maske bruger personen ét sæt af sproglige varianter, i den anden maske et andet sæt. I vores test var den ene maske 'rent' national, den anden maske 'engelskfارvet' (se gengivelse af de to danske masker i rammerne på næste side). Pointen med dette oplæg er at kontrollere for indflydelse på vurderingerne dels fra det sproglige indhold (samme tekst) og dels fra ikke-sproglige træk så som stemmekvalitet (samme person). Hvis det så viser sig at informanterne vurderer de to masker forskelligt, kan vi gå ud fra at det må skyldes brugen af hhv. det ene og det andet sæt af sproglige varianter. Alle stemmer tilhørte yngre kvinder. Den samme tekst blev brugt i alle samfundene (oversat naturligvis), med tilstræbt samme grad af engelskfارvning.

Vi gennemførte testen i forskellige typer af forsamlinger indtil vi var nået op på 600 informanter (noget færre i Island), og bestræbte os på at få et så repræsentativt udvalg af befolkningen som muligt.⁶ Feltarbejderne præsenterede informanterne for følgende rammefortælling, som var optrykt som første side af det udelte hæfte med vurderingsskemaer (et for hver stemme):

⁵ Testoplægget blev udarbejdet og afprøvet i Danmark på dansk, derefter oversat (med tilpasninger) til de andre samfund og deres sprog. De der har stået for den lokale tilpasning og gennemførelse, er: Halldóra Björt Ewen (Island), Jógvan í Lon Jacobsen (Færøerne), Bente Selback (Norge), Micael Melander (Sverige), Leila Mattfolk (Svensk-finland), Saija Tamminen-Parre (Finsk-finland). I Danmark blev masketesten gennemført i samarbejde mellem Malene Monka, Jacob Thøgersen og Tore Kristiansen.

⁶ Alligevel er repræsentativiteten klart et større problem i maskeundersøgelsen end i telefoninterviewundersøgelsen. Under analysen og fortolkningen af maskedataene har vi så vidt muligt forsøgt at korrigere for skævfordelinger (se indledningskapitlet og afslutningskapitlet i Kristiansen red. 2006). Vi føler os ret sikre på at hovedtrækkene i det billede vi tegner af de skjulte holdninger, kan generaliseres.

Det du skal være med til, er at vurdere fremførelsen af en tekst og vurdere hvem af fem oplæsere der egner sig bedst til et job på radioen. Den samme tekst fra et nyhedsbureau er blevet givet til ansøgerne på en stilling som radiojournalist. Ansøgerne har fået 10 minutter til eventuelt at omformulere noget i teksten og forberede sig på at læse den op.

Din opgave er at vurdere ansøgerne ved at lytte til deres oplæsninger og krydse af i et skema med i alt 8 skalaer. Der er et skema for hver af de 5 ansøgere (blad om og se hvordan skemaerne ser ud).

Hver oplæsning varer ca. 50 sekunder. Cd'en med oplæsningerne bliver afspillet 2 gange. Den første gang lytter du bare - for at danne dig et samlet indtryk. Under den anden afspilning foretager du din vurdering af hver enkelt person (8 skalaer for hver person, altså 40 kryds i alt).

Det er dit umiddelbare indtryk vi er interesseret i, så du har kun den tid oplæsningen tager, til at sætte dine kryds.

Til slut skal du rangordne de 5 ansøgere i forhold til hinanden og vurdere hvem der egner sig bedst til jobbet.

De otte vurderingsskalaer repræsenterede personlighedstræk: fire træk drejede sig om 'kompetence' (*ambitiøs, intelligent, effektiv, selvstændig*) og fire om 'socialitet' (*tiltalende, tillidsvækkende, interessant, afslappet*). Vurderingerne blev foretaget på 7-trinsskalaer med *slet ikke* anført i den ene ende og *meget* i den anden ende.

Ud over at forklare selve vurderingsopgaven var det rammefortællingens vigtigste funktion at forklare (legitimere) både den ensartethed og de forskelle der præger de fem fremførte tekster. De sproglige træk der adskilte de to masker, er fremhævet med fede typer i de to masketekster der er gengivet i rammerne nedenfor.

Dansk maske

Hver fjerde amerikaner vil ikke på internet

Manglende læse- og skrive-færdigheder er en af grundene til, at hver fjerde amerikaner ikke har nogen planer om at gå på **internet** eller benytte **e-post**. Og det er de fattige, de ældre, kvinderne og landboere, der må betragtes som såkaldte **net-tabere**. Pew-**projektet** Internet & American Life har undersøgt, hvorfor så mange ikke er på nettet i USA.

Siden oktober 2001 har antallet af netbrugere nemlig stået stille omkring de 60 procent. Og det på trods af at USA er et af de mest **opkoblede** lande - knapt hver tiende amerikaner har for eksempel i dag sin egen **hjemmeside**. 17 procent af amerikanerne må i dag opfattes som net-tabere. De betragter teknikken som en forhindring i at bruge nettet. Pengene er også en væsentlig hindring, og så er der dem, der frygter **hackning**, svindel og tyveri af **kreditkort-koder**.

Engelsk maske

Hver fjerde amerikaner vil ikke på internet

Manglende læse- og skrive-færdigheder er en af grundene til, at hver fjerde amerikaner ikke har nogen planer om at gå på **webben** eller benytte **e-mail**. Og det er de fattige, de ældre, kvinderne og landboere, der må betragtes som såkaldte **net-losers**. Pew Internet & American Life **Project** har undersøgt, hvorfor så mange ikke er på nettet i USA.

Siden oktober 2001 har antallet af netbrugere nemlig stået stille omkring de 60 procent. Og det på trods af at USA er et af de lande der har flest borgere **on-line** - knapt hver tiende amerikaner har for eksempel i dag sit eget **website**. 17 procent af amerikanerne må i dag opfattes som net-tabere. De betragter teknikken som en forhindring i at bruge nettet. Pengene er også en væsentlig hindring, og så er der dem, der frygter **hacking**, svindel og tyveri af **creditcard-koder**.

4.2. Resultatet: Den skandinaviske purisme-profil baseret på skjulte holdninger

Resultaterne for Danmark, Sverige, Svenskfinland og Norge fremgår af Tabel 2. Når vi afgrænser resultatfremlæggelsen til de skandinavisk-sprogede samfund, er det fordi vi her er sikre på at masketesten lod sig gennemføre uden at et betydeligt antal af informanterne forstod at det drejede sig om deres holdninger til engelskpåvirkning af sproget. I de antaget mere puristiske samfund viste dette sig at være et større problem – det gjaldt især for Island og Færøerne, og formentlig også i Finskfinland mere end i de skandinavisk-sprogede samfund – hvilket i sig selv er et interessant resultat. Pointen her er imidlertid at sammenligne samfundene mht. deres bevidste respektive underbevidste holdningstilkendegivelser, så derfor afgrænsningen.

Tabel 2: Masketestens resultat i de skandinavisk-sprogede samfund
Vurdering af den nationale og engelske maske mht. 8 personlighedstræk og jobegnethed
Signifikante forskelle ($p < .05$) er markeret ved gråtoning, kraftigst af den mere positive vurdering

maske	Personlighedstræk								Job
	ambitiøs	intelligent	selvstændig	effektiv	tilltalende	tillidsvæk.	interessant	afslæppet	jobegnet
dansk	3,96	4,10	4,00	3,95	3,93	3,95	3,71	4,22	2,58
engelsk	3,39	3,54	3,35	3,32	3,15	3,26	2,99	3,65	3,29
sign.	***	***	***	***	***	***	***	***	***
svensk	4,24	4,36	4,37	4,24	4,23	4,53	4,06	4,94	2,33
engelsk	4,05	4,23	4,31	4,21	3,85	4,21	3,70	4,66	2,59
sign.	*	*			***	***	***	***	**
fi.svensk	4,55	4,64	4,63	4,56	4,56	4,68	4,46	4,62	2,63
engelsk	4,68	4,71	4,74	4,79	4,60	4,72	4,63	4,66	2,50
sign.	#		#	***			*		
norsk	4,64	4,57	4,62	4,82	4,43	4,58	4,38	4,27	2,27
engelsk	4,78	4,56	4,79	4,89	4,45	4,58	4,40	4,46	2,27
sign.	*		*					*	

Tallene for PERSONLIGHEDSTRÆKKENE er gennemsnit på 7-trinsskalaer. Højt tal er mere positiv vurdering
Tallene for JOB-EGNETHED er gennemsnit på en 5-trinsskala. Lavt tal er mere positiv vurdering
Signifikanstest: Wilcoxon Signed Ranks # $p < .10$ * $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Hvis vi siger at høj/lav score på skalaerne kan udlægges som positiv/negativ vurdering, kan vi formulere resultatet som følger: I Danmark vurderes personen bag maskerne signifikant mere positivt når hun taler rent dansk end når hun taler engelskfarvet dansk. Det gælder mht. alle personlighedstræk, og mht. jobegnethed.

hed.⁷ Også svenskerne opvurderer den rent svenske sprogbrug i forhold til den engelskfarvede, med klar forskel på sociabilitets-trækkene (tiltalende, tillidsvækkende, interessant, afslappet), men med mindre eller ikke-eksisterende forskel på kompetence-trækkene (ambitiøs, intelligent, selvstændig, effektiv). Der er mindre forskel på vurderingen af de to masker i Svenskfinland og Norge, og i den udstrækning der er forskel, er mønstret omvendt: Den engelskfarvede sprogbrug vurderes mere positivt end den rene. Det vil sige at vi har en rangorden der er omvendt af den vi fandt for de skandinavisk-sprogede samfund på grundlag af telefoninterview-dataene (se afsnit 3.2)

Engelskpositivitet i de skandinavisk-sprogede samfund, baseret på hhv. åbne og skjulte holdninger:

- åbne: Danmark > Sverige > Norge / Svenskfinland
- skjulte: Svenskfinland / Norge > Sverige > Danmark

Mens vi ovenfor (afsnit 3.2) kunne konstatere at den åbne purisme-profil svarer godt til de alment antagne forskelle i samfundenes officielle sprogpolitik, kan vi altså her konstatere det modsatte – og deraf konkludere at sprogpolitikken har minimal eller ingen indflydelse på de skjulte holdninger. Den rangorden der fremkommer baseret på skjulte holdninger, lader sig heller ikke forbinde med nogen af de tre purisme-profiler vi opstillede (i afsnit 2) som mulige korrelater til de skiftende samfundshistoriske vilkår der har hersket efter 1945.

5. Sprogpolitikken, engelskindflydelsen og den sociale betydningsdannelse

Hvis vi antager at de forestillinger og værdier der indgår i sprogpolitikken og engelskindflydelsen i samfundet, også indgår i den sociale betydningsdannelse (i de sociale identitets- og gruppedannelsesprocesser), kan vi muligvis kaste lys over sprogpolitikken muligheder ved at studere hvordan holdningerne til engelskindflydelsen adskiller (sig i) sociale grupperinger.

Vi designer altså et nyt 'eksperiment' hvor problemstillingen er hvorvidt den registrerede grad af 'sensitivitet' over for den nationale sprogpolitik karakteriserer befolkningerne som helhed. Hvis det er tilfælde, kan sammenligningen af holdningsmønstrene på baggrundsvariablerne ikke gøre os klogere på hvordan sprogpolitikken påvirker – og kan påvirke – holdningerne. Men, hvis sammenligningen

⁷ Det kan nævnes at vi fandt den samme kraftige og konsistente nedvurdering af den engelske maske i de ikke-skandinavisk-sprogede samfund som i Danmark.

af samfund med forskelligt 'officielt' purismeniveau viser socialgruppe-relaterede forskelle i holdningen til engelskpåvirkningen, kan vi overveje hvilken betydning disse forskelle har for sprogpolitikens gennemslagskraft i befolkningerne. Konkret formuleret: Hvis nu fx mænd i de 'officielt' mere puristiske samfund (som Island og Færøerne) er mere engelsknegative end kvinder, mens mændene omvendt er mere engelskpositive end kvinderne i de 'officielt' mindre puristiske samfund (som Danmark og Sverige) – ja, så kan vi overveje om vi dermed har en indikation af at 'mere eller mindre purisme' betyder noget i den sociale konstruktion af kønsdistinktionen, og endvidere overveje om vi dermed har en indikation af at den sociale konstruktion af kønsdistinktionen betyder noget for den 'officielle' sprogpolitikens gennemslagskraft.

Såvel telefoninterviewdataene som masketestdataene giver os mulighed for at belyse samspillet mellem den globale engelskpåvirkning og den lokale sprogpolitik ved at inddrage holdningsmønstrene som de aftegner sig på følgende baggrundsvariabler (med analyseinddelingen anført i parentes): køn (mænd/kvinder), alder (lav/middel/høj), indkomst (lav/middel/høj), uddannelse (lav/middel/høj), region (urban/rural), IT-kontakt hjemme (PC med Internet/PC uden Internet/har ikke PC), samfundsideologi (individuel frihed/solidaritet).

5.1. Åbne holdninger og social betydningsdannelse

Vi skal ikke her gå i detalje med de mange resultater, men begrænse os til at notere det generelle indtryk, som er at de sociale kategorier har stor betydning for holdningerne til engelskindflydelsen, at betydningen i det store og hele er den samme over hele Norden, og at den svarer ret præcist til de forventninger vi kunne have ud fra almene forestillinger. På baggrund af de åbne holdningstilkendegivelser fremstår den prototypiske engelskpositive som en *ung mand* fra 'centrum' med *høj indkomst* og *høj uddannelse*, med *høj IT-kontakt* og *individuel frihed* som samfundsideologi. At de socialgruppe-relaterede holdningsmønstre i vid udstrækning er de samme i alle de nordiske samfund, indikerer at de er opstået (er konstrueret) uafhængigt af samfundenes sprogpoltiske forskelle.

Lad mig blot til illustration af ræsonnementet skitsere resultaterne på to af variablerne: alder og køn. Informanter i syv samfund svarede på syv spørgsmål (4 'abstrakte' og 3 'konkrete', se afsnit 3.1), hvilket giver 49 resultatmønstre. På aldersvariablen fremstod de yngre i hele 46 tilfælde som signifikant mere engelskpositive end de ældre (i tre tilfælde var der statistisk set ingen forskel mellem aldersgrupperne; ikke i et eneste tilfælde fremstod de ældre som signifikant mere engelskpositive end de yngre). De forskellige sprogpoltikker gør altså

ingen forskel i forhold til den sociale konstruktion af aldersgrupper: De yngre er mere engelskpositive end de ældre uanset hvor den 'officielle' sprogpolitik befinder sig på skalaen fra 'mest puristisk' til 'mest laissez-faire'.

Det samlede resultat på kønsvariablen antyder at holdninger til engelskindflydelsen spiller en relativt beskedne rolle i den sociale konstruktion af kønsdistinktionen, idet der statistisk set ikke er forskel på kønnes svar i 28 af de 49 tilfælde. De 21 resterende tilfælde er imidlertid interessant fordelt på de stillede spørgsmål, idet mønstret $M > K$ (mænd er mere engelskpositive end kvinder) kun fremkommer når spørgsmålet om holdning til engelskpåvirkningen rejses som 'abstrakt' sprogpolitisk problemstilling, mens mønstret $K > M$ (kvinder er mere engelskpositive end mænd) kun fremkommer når det drejer sig om 'konkret' at vælge mellem et nationalt og et engelsk ord. Distinktionen mellem en abstrakt og en konkret måde at forholde sig til engelskpåvirkningen på synes altså at have 'noget' med den sociale konstruktion af kønsdistinktionen at gøre. Men uanset hvilke ideologiske sammenhænge der er på spil her, har de ikke med purismeforskellene i nordisk sprogpolitik at gøre, for det beskrevne køns-mønster karakteriserer Norden som helhed. (Kristiansen og Thøgersen 2006 er en diskussion af det bemærkelsesværdige mønster på kønsvariablen).

På en enkelt af baggrundsvariablerne kan vi imidlertid skimte et mønster som muligvis kan sættes i forbindelse med de sprogpolitiske forskelle. Det gælder variablen uddannelse. Heller ikke her er der nævneværdige, dvs. potentielt sprogpolitisk relaterede, forskelle hvad valg af konkrete ord angår (spørgsmålene 5a, 5b og 5c) – ej heller hvad det hypotetiske spørgsmål 6 om det ultimative domænetab angår. (Det dominerende, tværnordiske, mønster er at de højt uddannede er de mere engelsknegative). Det er når engelskindflydelsen rejses som 'abstrakt' reel problemstilling (spørgsmålene 4a, 4b og 8) at uddannelsesgrupperne svarer forskelligt på tværs af Norden på en måde som kan have med de sprogpolitiske forskelle at gøre. I de samfund vi placerede i laissez-faire-enden af den sprogpolitisk baserede hypotese (4) – Danmark og Sverige – er det dominerende mønster at mennesker med høj uddannelse er de mindst puristiske (mest accepterende over for engelskindflydelsen), mens vi i de sprogpolitisk mere puristiske samfund – Island, Færøerne, Finskfinland og Svenskfinland – finder at mennesker med 'høj udannelse' gennemgående er mere puristiske (mere negative over for engelskindflydelsen) end mennesker med 'lav uddannelse' eller 'melleमुदannelse'. Dette mønster kan tolkes sådan at den 'officielle' sprogpolitik's gennemslagskraft varierer med uddannelsesniveau,

og at 'mere uddannelse' altså er vejen frem hvis man vil styrke den sprogpolitik man fører.⁸

5.2. Skjulte holdninger og social betydningsdannelse

Når reaktionerne er underbevidste, er det generelle billede at baggrundsfaktorerne ikke har nogen betydning. I den udstrækning der er forskelle, er det også her sådan at de fleste er 'modsatte' af hvad de almene forestillinger tilsiger.

Hverken i Danmark eller Svenskfinland afviger nogen af de sociale undergrupperinger på baggrundsvARIABLENE fra samfundenes totalmønster. Det vil sige at danskerne på tværs af socialgruppetilhørighed er enige om at opvurdere 'ren' sprogbrug i forhold til 'engelskfarvet', og at finlandssvenskerne tilsvarende er enige om ikke at gøre forskel, eller eventuelt om en svag relativ opvurdering af 'engelskfarvet' sprogbrug. I Sverige findes landets totalmønster (ren > engelskfarvet) i alle sociale grupperinger – med to undtagelser, idet den relative opvurdering af den rene sprogbrug kun findes hos den yngste aldersgruppe (under 30), og hos de den laveste indkomstgruppe (under 300.000). Norge er alene om at fremvise eksempler på at de sociale grupperinger på baggrundsvARIABLENE vurderer de to masker signifikant forskelligt med modsat fortegn på nogle af skalaerne. Mønstret engelsk > norsk findes hos kvinderne, de yngre (under 45), de lavt uddannede, og i landets 'periferi' – hvorimod mændene, de ældre, de højtuddannede, og landets 'centrum' snarere har mønstret norsk > engelsk.

Der synes ikke at være noget i disse resultater der indikerer indflydelse fra officiel sprogpolitik på de skjulte holdninger.

Vores underbevidst tilkendegivne holdningsdata giver os imidlertid mulighed for at nærme os engelskindflydelsens sociale betydning på en anden måde. Vi kan vende tilbage til Tabel 2 og se nærmere på hvordan de to masker, den 'rene' og den 'engelskfarvede', op- og nedvurderes i forhold til hinanden på personlig-

⁸ I Norge er resultat på uddannelsesvariablen som i laissez-faire-samfundene Danmark og Sverige, ikke som i de mere puristiske samfund. Mennesker med 'høj uddannelse' er altså de mindst puristiske. I vores logik her passer det norske resultat dermed dårligt med Norges placering blandt de mere puristiske samfund (som anslået i de lærdes purisme-profil (4) i afsnit 1) og kan i den forstand siges at undergrave argumentationen om at sprogpolitikken kan påvirke gennem uddannelse. Men hvis det nu forholder sig sådan (som argumenteret i fodnote 4) at de lærde har overvurderet den norske sprogpolitiske purisme, og at det mere er lægfolkenes sprogpolitiske purisme-profil (som refereret fra dybdeinterviewene, se fodnote 4) der svarer til virkeligheden, så passer det norske mønster godt ind i argumentationen. – Man kunne også vende den om og sige at når det norske holdningsmønster på uddannelsesvariablen placerer landet i gruppe med Danmark og Sverige, har vi et argument for at den norske sprogpolitik hører til mere ovre i laissez-faire-enden end de lærde vil have det til.

hedstrækkene. Hvis vi kikker på de svenske, finlandssvenske og norske vurderinger under et, ser vi at den relative opvurdering af engelskfarvet sprogbrug synes at være stærkest forbundet med kompetencetrækkene *selvstændighed* og *effektivitet*. Disse træk kan siges at stå for 'dynamisk' kompetence, i modsætning til den 'superiore' kompetence der er repræsenteret ved trækkene *ambitiøs* og *intelligent*. På tilsvarende vis kan vurderingsdimensionen sociabilitet inddeles i 'dynamisk' sociabilitet (*interessant, afslappet*) og 'superior' sociabilitet (*tiltalende, tilidsvækkende*). Vi ser da i Tabel 2 at det også er de 'dynamiske' sociabilitetstræk der giver signifikant mere positiv vurdering af 'engelskfarvet' end 'ren' i de to mest engelskpositive befolkninger, finlandssvenskerne (mht. *interessant*) og nordmændene (mht. *afslappet*). Vi kan konkludere at den skjulte holdningsmæssige opvurdering af engelskfarvet sprogbrug synes at være forbundet med social konstruktion af 'dynamisk' fremtræden. Det gælder også når masketestdataene fra hele Norden analyseres samlet (Kristiansen red. 2006: 176f). Det kan ikke være de forskellige officielle sprogpolitikker der er drivkraften bag den samme folkelige opvurdering af den 'dynamiske' *persona* med den 'engelskfarvede' sprogbrug. Derimod går vi næppe galt helt i byen hvis vi peger på de *selvstændige, effektive, interessante* og *afslappede* rollemodeller i de moderne lyd- og billedmedier.

5. Opsummerende diskussion

5.1. De åbne holdninger og sprogpolitikens muligheder

Forskellene i *åben* (bevidst tilkendegivet) engelskpositivitet de nordiske befolkninger imellem svarer ret præcist til de anslåede forskelle i samfundenes 'officielle' sprogpolitiske 'purismeniveau'. Med mindre man vil tro på at dette samsvar skyldes at nordiske sprogpolitikere 'tager mål af' purismeniveauet i deres respektive befolkninger og udformer deres forskellige sprogpolitiske diskurser derefter, er opgaven at forklare hvordan samsvaret kan opstå den anden vej: Hvordan sker det egentlig at de forskellige nationale politikkers purismeniveau i så høj grad 'sætter sig igennem' og reproduceres i befolkningernes åbne holdningstilkendegivelser? Det må skulle forklares ved at den 'officielle' sprogpolitiske diskurs, i alle samfundene, er af en sådan art – klar og alment tilgængelig – at folk i almindelighed ikke bare kender den, men kender den på en måde så de som befolkningsgennemsnit reproducere det relative purismeniveau i deres 'egen' sprogpolitiske diskurs når de selv skal sige noget om deres forhold til engelskindflydelsen. Det er bemærkelsesværdigt.

Så hvis man gerne ser at sprogpolitikken påvirker det generelle purismeniveau i befolkningens *bevidste* holdningstilkendegivelser, er der altså ingen grund til bekymring. Ikke bare er det muligt, det sker med stor effektivitet – i en grad der på mig virker både overraskende og ret så uforståelig. Men uanset hvordan svaret mellem de officielle sprogpoltikker og befolkningerne skal forklares, må det betyde at de nordiske sprogpoltiske institutioner har al grund til at se lyst på deres muligheder for at opnå almen accept og reproduktion af de officielle diskurser de måtte udvikle omkring engelskindflydelsen, nu og i fremtiden.

Befolkningerne som helheder fremstår altså som stærkt påvirkelige. Så der er næppe den store grund til at søge efter specielt påvirkelige dele af befolkningerne hvis man vil påvirke de åbne holdninger. Hvis vi alligevel vil foretage sådanne søgninger, skal vi sammenligne sociale grupperinger på tværs af samfundene for at se om fx mænd fremtræder *mere* puristiske end kvinder i de mere puristisk-orienterede samfund (Island, Færøerne,...) og *mindre* puristiske end kvinder i de mere laissez-faire-orienterede samfund (Danmark, Sverige,...). Et sådant resultatmønster ville indikere at den sprogpoltiske diskurs indgår i konstruktionen af kønsidentitet, og at mænd i højere grad end kvinder påvirkes af (reproducerer) den officielle diskurs. – Nu viser vores analyser at der er mange holdningsforskelle mellem de sociale grupperinger på baggrundsvariablerne (mænd/kvinder, yngre/ældre osv.). Men disse forskelle er gennemgående ens i de syv sprogsamfund. Billedet af den prototypiske engelskpositive – som en *ung mand* fra 'centrum' med *høj indkomst* og *høj uddannelse*, med *høj IT-kontakt* og *individueel frihed* som samfundsideologi – gælder for Norden generelt. Det vil sige at billedet skabes af anden ideologisk påvirkning end den sprogpoltiske. Eller sagt med andre ord: Den ideologi der giver forskellige holdninger til engelskindflydelsen hos mænd og kvinder, yngre og ældre osv., virker uafhængigt af den officielle sprogpolitik.

Der kan tilføjes en enkelt modifikation af dette generelle billede: Forskelle i uddannelse giver forskelle i åbne holdninger som fremviser en vis sammenhæng med samfundenes forskelle i sprogpoltisk purisme (begrænset til tre 'abstrakte' spørgsmål, og med den norske 'komplikation' der er omtalt i fodnote 8). Man kan altså antage at flere højtuddannede vil give mere purisme i de mere purisme-orienterede samfund (Island, Færøerne, Finskfinland, Svenskfinland) og mere laissez-faire i de mere laissez-faire-orienterede samfund (Danmark, Sverige). I det politiske handlingsprogram-perspektiv er det derfor sandsynligt at de *åbne* holdninger til engelskindflydelsen (som 'abstrakt' problemstilling) kan påvirkes gennem en hævnning af befolkningernes uddannelsesniveau. Men så har vi vist forladt sprogpolitikken i snæver forstand.

5.2. De skjulte holdninger og sprogpolitikens muligheder

Mht. de *skjulte* (underbevidst tilkendegivne) holdninger til engelskindflydelsen, fandt vi at de skandinavisk-sprogede befolkninger viste en purisme-profil der fremstår som 'modsat' både i forhold til de bevidste holdningsforskelle og i forhold til purismeniveauforskellene i de officielle sprogpolitikker. Når danskere og svenskere fremstår som mere negative til engelskfarvet sprogbrug end nordmænd og finlandssvensker, må konklusionen være at det ikke er den officielle sprogpolitik der former de skjulte holdninger.

Analyserne på de sociale baggrundsvariabler viste få eller ingen socialgruppe-relaterede forskelle, så også fra den synsvinkel kan vi konkludere at de *skjulte* holdninger i vid udstrækning formes uafhængigt af de officielle sprogpolitikker, og dertil også i uafhængighed af andre ideologiske processer knyttet til social gruppedannelse (med Norge som undtagelse).

Analyserne viste også at 'engelskfarvet' sprogbrug gennemgående klarer sig bedst, relativt set i sammenligning med en 'ren' national sprogbrug, som udtryk for en 'dynamisk' *persona* – og vi antydede at den generelle opvurdering af engelskfarvet sprogbrug som *dynamisk* sandsynligvis skal forstås som en medie-effekt. Hvis man vil forsøge sig med at påvirke befolkningens skjulte holdninger til engelskindflydelsen, er det ganske sikkert medierne man skal interessere sig for. Men så har vi vist igen forladt sprogpolitikken i snæver forstand.

Litteratur

Kristiansen, Tore 2005a: The Power of Tradition. *Acta Linguistica Hafniensia* 37, s. 155–169.

Kristiansen, Tore 2005b: Meningmands holdninger til hvordan ansatte i radio og fjernsyn skal tale. En sammenlignende undersøgelse af syv nordiske sprogsamfund. Björn Melander m.fl.(red.) *Språk i tid. Studier tilägnade Mats Thelander på 60-årsdagen*. S. 189–201. Uppsala: Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 67.

Kristiansen, Tore 2005c: Samfundsideologier og sprogholdninger i globaliseringens tid. En rapport om hvordan "de solidariske" og "individualisterne" i Norden møder det engelske sprogs fremmarch. Gulbrand Alhaug, Endre Mørck og Aud-Kirsti Pedersen (red.) *Mot rikare mål å trå. Festskrift til Tove Bull*. S. 202–217. Oslo: Novus.

- Kristiansen, Tore (red.), 2006: *Nordiske sprogholdninger. En masketest.* (Moderne importord i språka i Norden 5.) Oslo: Novus.
- Kristiansen, Tore (under udgivelse): The macro-level social meanings of late-modern Danish accents. *Acta Linguistica Hafniensia* 41, 2009.
- Kristiansen, Tore og Lars S. Vikør (red.), 2006: *Nordiske språkbaldninger. Ei meiningsmåling.* (Moderne importord i språka i Norden 4.) Oslo: Novus.
- Lund, Jørn, 1986: Det sprogpoltiske klima i de nordiske lande. *Sprog i Norden* 1986. S. 17–30.
- Nyström Höög, Catharina, 2005: *Teamwork? Man kan lika gärna samarbeta! Svenska åsikter om importord.* (Moderne importord i språka i Norden 9). Oslo: Novus.
- Thøgersen, Jacob, 2007: *Det er meget godt som det er ... er det ikke?* (Moderne importord i språka i Norden 10.) Oslo: Novus.
- Vikør, Lars S., 1995 (2nd edition): *The Nordic Languages. Their Status and Interrelations.* Oslo: Novus.
- Vikør, Lars S., (under udgivelse): Language Purism in the Nordic Countries. *International Journal of the Sociology of Language.*

Summary

Language attitudes, or language ideologies, can be studied from two perspectives, either focusing on how language attitudes function as a driving force for language variation and change, or on how language attitudes work as a force behind societal processes. The former typically occupies language scholars, while the latter belongs to the fields of social psychology and pedagogy. Similarly, a language politician may have completely different reasons for wanting to affect language attitudes (ideologies) in society: the goal may be to influence either language use or issues of a social nature – or both. Whichever the goal may be, it is perhaps not fruitful to attempt to influence language attitudes unless there is an underlying supposition that it is indeed possible, as well as an understanding of how this could best be achieved. Referring to the results of the MIN project (Modern loanwords in the languages of the Nordic countries), the focus of the article is to shed light on this fundamental issue as far as the attitudes towards English loanwords are concerned.

Replik till Tore Kristiansen: Åbne eller skjulte holdninger – hvad kan sprogpolitikken påvirke?

Birgitta Lindgren

Ett stort och komplext forskningsprojekt ger naturligt nog upphov till många frågor. Jag har koncentrerat mig på de kvantitativa attitydundersökningar som presenteras i rapport IV och rapport V, och dessutom avgränsat mig till vad som gäller de skandinaviska språken. Dessa båda undersökningar gör anspråk på att avslöja eventuella skillnader mellan öppna (alltså medvetna) attityder och dolda (alltså omedvetna) attityder. Vidare jämförs också resultaten med den rådande språkideologin i respektive land. Problemet när det gäller det sistnämnda är att man i rapporterna inte sökt sig till aktuella explicita källor utan nöjer sig med antaganden. Ett annat problem är att det är oklart vilka projektledningens egna bakomliggande värderingar är. Uttryck som engelskpositiv, purism definieras eller problematiseras inte. Vissa formuleringar i enkäten (som "Det bör skapas nya svenska (danska/norska) ord som ersätter de engelska ord som vi får in i språket") kan vara ledande och ge en missvisande bild av folks språkliga attityder. Eftersom projektet också jämför andelen importord i tidningstexter från 1975 med tidningstexter från 2000, hade det varit intressant att se de resultaten relaterade till de två attitydundersökningarna.

En slutsats vi kan dra av projektet är att det är viktigt att språkvårdare och språkpolitiker är tydliga och explicita i sina bedömningar och sitt agerande. Vidare att det är nödvändigt för språkvårdare att ägna sig mer åt ordförrådet. Jag vill hänvisa till vad Pia Jarvad sade på den nordiska konferensen om parallellspråkighet, 2004, där hon varnade för alltför strikt uppdelning mellan korpusplanering och statusplanering och alltför stark betoning av statusplanering, dvs. i detta fall domänförlust.

Det är naturligt att ett så stort och brett anlagt projekt som *Moderna importord i språken i Norden* imponerar men också ger upphov till frågor. Jag nöjer mig med

några principiella frågor och håller mig till de skandinaviska språken. Vidare koncentrerar jag mig till de två kvantitativa attitydundersökningarna i projektet, den ena med titeln *Nordiske språkbaldningar. Ei meningsmåling*, rapport IV (Kristiansen & Vikør 2006), den andra med titeln *Nordiske sprogholdninger. En maskestest*, rapport V (Kristiansen 2006). Dessa båda undersökningar gör tillsammans anspråk på att avslöja eventuella skillnader mellan öppna, alltså medvetna attityder och dolda, alltså omedvetna attityder. I projektet jämför man också resultaten med den rådande språkideologin eller språkpolitiken i respektive land.

1. Hur har man i projektet definierat ”språkideologin/språkpolitiken” i respektive land?

För att beskriva och fastställa vad som är den rådande språkideologin eller språkpolitiken i respektive land hade det varit naturligt att man i ett projekt av den här omfattningen i första hand hade sökt sig till aktuella explicit formulerade källor, såsom antagna språkpolitiska program samt uttalanden och skrifter från någon språkvårdsorganisation. I dag finns sådana språkpolitiska program för alla de tre skandinaviska språken. Det finns också många aktuella skrifter och uttalanden från respektive språknämnd att ta till, eftersom det har hänt en hel del inom språkpolitiken. I synnerhet intressant i sammanhanget är vad som verkar vara en omsvängning i den offentliga debatten i Danmark från *laissez-faire* till purism för att tala i de termer som brukar användas. Men ingenstans i de rapporter som publicerats fram till dags dato i projektet finns en sådan beskrivning. I stället har man nöjt sig med att hänvisa till några danska artiklar från 1980-talet (se till exempel rapport VI, Guðrún Kvaran 2007, s. 18 och 78) och till stereotypa föreställningar och laborerar med vad man kallar en *förväntningsprofil* (Kristiansen & Vikør 2006, s. 199).

Själv kan jag inte uppfatta några större skillnader i dag mellan de tre länderna när det gäller vad de tre språknämnderna *uttryckligen* säger om engelska importord generellt och om domämförlust gentemot engelskan. Att inställningen till enskilda ord sedan kan variera mellan språkvårdarna i de tre länderna från klart avståndstagande till totalt accepterande hänger förstås ihop med faktorer som hur etablerat ordet är och hur väl det fungerar i respektive språk.

2. Hur förhåller sig de medvetna och omedvetna attityderna till resultaten i undersökningen som gäller det faktiska språkbruket i tidningsmaterialet?

I *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jmføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn*, rapport III (Selback & Sandøy 2007), redovisas en undersökning av importord i tidningstexter från 2000 och 1975. Det hade varit intressant att få en jämförelse mellan den undersökningen och de två attitydundersökningarna i rapport IV (Kristiansen & Vikør 2006) och V (Kristiansen 2006). Av undersökningen av tidningstexter framgår att andelen importord 1975 var störst i de svenska och minst i de norska texterna. I texterna från 2000 hade norskan gått om svenskan, även om skillnaderna dem emellan inte var så stora. Även detta hade varit intressant att få analyserat i förhållande till attitydundersökningarna.

3. Vilka är de bakomliggande värderingarna bakom projektet?

I rapporterna används uttryck som är problematiska: *engelskpositiv*, *engelsknegativ*, *purism*, *puristisk*. Det sätts likhetstecken mellan positiv inställning och liberalistisk och mellan negativ inställning och puristisk (Kristiansen 2006, s. 167). Det underförstådda budskapet verkar vara att man är en inåtvänd nationalistisk bakåtsträvare om man exempelvis föredrar *e-post* framför *mejl*, liksom om man tycker att det används för många engelska ord och om man är negativ till att engelska används som koncernspråk. Om man däremot är positiv till engelska ord generellt och till *mejl*, så är man utåtriktad, öppen, internationell. Så kan man se på det. Men alldeles självklart och invändningsfritt är det inte. Om man presenterar det med omvända förtecken kan man i stället beskriva saken så här: att föredra engelska ord före inhemska visar att man är en okunnig, osjälvständig person som lätt låter sig duperas av det som man tror är "fint". Vilken är den sanna, objektiva bilden? Vilken bild motsvarar bäst den språkvården i respektive land har av saken? Det hade varit på sin plats att man i projektet hade diskuterat sådana underliggande värderingar och motiverat det val man gjort.

Purism är en term som nästan inte går att använda i den nordiska språkvårdsdebatten. Under årens lopp har vi på nordiska språkmöten käbblat om huruvida det ena språket är mera puristiskt än det andra. Ofta har det förelegat missförstånd, som ibland grundar sig på okunskap om förhållandena i de andra språken. Det har ofta gällt isländska i förhållande till de skandinaviska språken, men även om förhållandena inom de skandinaviska språken. Ett enkelt exempel: svenskar

uppfattar sig inte som puristiska för att de säger *tändare* i stället för *lighter*, lika litet som i fråga om *livvakt* kontra *bodyguard*. En annan grund till missförstånd är att några med purism menar att till varje pris utrota alla sedan länge etablerade engelska lånord och motverka alla nya inlån, medan andra kan avse ett mer pragmatiskt förhållningssätt där man värderar varje nytt inlånat ord för sig. Inte heller har man alltid insett att det finns inomspråkliga fenomen som gör det olika lätt att ta till sig lånord i de olika språken.

Gissningsvis hade också formuleringen av påståendet 4 b ”Det bör skapas nya svenska ord som ersätter de engelska ord som vi får in i språket” i attitydundersökningen i rapport IV (och motsvarande på danska och norska) negativa konnotationer hos många deltagare. ”Skapa” och ”nya”, det låter så tillkämpat, som om man vill ersätta fungerande engelska ord med konstlade, kanske krångliga inhemska ord. Vad hade hänt om man i stället hade formulerat sig i stil ”Man bör inte i onödan välja engelska ord när det finns svenska ord”? Eller ”Man bör i första hand välja ett svenskt ord i stället för ett engelskt. I andra hand bör man översätta det. I tredje hand accepterar man det, men anpassar det till böjning, stavning eller uttal.”

4. Vad säger resultaten? Vad leder projektet till? Vad bör ändras i språkpolitiken?

Som i så många andra undersökningar är det en viktig fråga om resultaten kan generaliseras eller om de bara gäller den undersökta språksituationen (att redigera och läsa upp en nyhetstext) och de ord som valts ut i ordtesten. Det kan man faktiskt inte veta säkert, och det framkommer också av resonemangen i de olika rapporterna från projektet.

Om man nu ändå tror att resultaten kan generaliseras, så ser det ut som vi i varje land har en befolkning som är mycket väldisciplinerad och lydigt uppger som sin egen norm vad de *tror* är den officiella normen, även om det svär mot deras inre övertygelse. Det kan tyckas som hyckleri och rädsla för övermakten och som brist på individualitet. Är det märkligt? Jag tror inte det. Vem vill inte i en enkät överdriva lite, helst i riktning mot vad man tror är rådande norm.

Resultaten skall alltså tolkas så att de danska språkbrukarna innerst inne är mera nationalistiska (puristiska) än vad de tror att deras språkvårdare är. Eftersom dessa i sin tur i dag verkar gå i riktning mot en mer nationalistisk (puristisk) hållning, så bör det bli ett glatt möte. Men de danska språkbrukarna bör i sitt faktiska språkbruk arbeta mera för att leva upp till sin inre övertygelse, och de danska

språkvårdarna måste ännu tydligare än nu till exempel framhålla vikten av att välja danska ord i stället för engelska ord.

De norska språkbrukarnas uppfattning om den rådande normen verkar stämma fint med den faktiska officiella normen, och i sitt språkbruk lever de upp till det. Men innerst inne verkar språkbrukarna ändå svaga för engelska. De norska språkvårdarna har här ett pedagogiskt problem.

De svenska språkbrukarna verkar av resultaten att döma ligga i mitten, såsom i så många andra undersökningar. De är dock i sitt språkbruk och sin deklarerade uppfattning inte i takt med den faktiska officiella normen, som är striktare. I den omedvetna normen är de mer restriktiva. De svenska språkvårdarna har samma problem som de danska, om än i mindre omfattning.

En slutsats vi med säkerhet kan dra är att det är viktigt att språkvårdare och språkpolitiker är tydliga och explicita i sina bedömningar och sitt agerande. Vidare att vi skaffar oss bättre kunskaper. Vi har ofta nöjt oss med myter om oss själva och grannarna. Ytterligare en slutsats kan man kanske dra av projektet, nämligen att det är nödvändigt för språkvårdare att ägna sig åt ordförrådet. I den språkpolitiska debatten har fokus i alla tre länderna på sistone mera legat på språkval och på domänförlust än på ordförrådet. Men jag vill hänvisa till vad Pia Jarvad sade på den nordiska konferensen om parallellspråklighet, 2004. Där varnade hon för alltför strikt uppdelning mellan korpusplanering och statusplanering och alltför stark betoning av statusplanering, dvs. i detta fall domänförlust. Hon säger bl.a.:

Gennemgående har man i hvert fald i det meste af Norden afsluttet bekymringen for sprogets korpus, ordforrådet, og dermed det stigende antal engelske lån som finder vej til sprogene i en omtrent ubearbejdet form, mens bekymringen i så meget desto større omfang rettes mod konsekvenserne af domænetabet. Det er dog højst tvivlsomt om der er belæg for en sådan sondring, det forholder sig snarere sådan at status og korpus er to sider af samme sag. Den ubekymring som udvises over for ordforrådet og den bekymring der tilsvarende vises over for øget diglossi har næppe belæg i forskningsresultater. (Jarvad 2004, s. 3)

Det förefaller naturligt att språkvårdare som har i uppdrag att vårda språket i sitt land tar på sig uppgiften att föreslå inhemska ord när främmande ord av någon anledning inte är bra eller verkar onödiga. Ibland går det att visa på att det redan finns inhemska ord, som svenska *skrivare* i stället för *printer*, eller att det finns givna motsvarigheter, som svenska (*spel*)*avbrott* för *time-out*. Att ett och annat

förslag inte slår an spelar inte så stor roll. Inte heller är det ett nederlag att man av och till accepterar ett importord och då gör det bästa av situationen och vid behov föreslår anpassning av stavning och uttal, som för svenskans del med *reju* (för *rave*), *webb* och *skanner*. Det kan av pedagogiska skäl vara bra att påminna språkbrukarna om att inget verkar så naturligt och bra som det ord som används och är accepterat, fastän det en gång också började som ett alternativ till ett importord. I dag vet nog inte så många vanliga svenska datoranvändare vad en *browser* är, däremot känner de kanske till *webbläsare*. Man kan också jämföra med grannspråken. Svenskar tycker att det är fullkomligt naturligt att säga *boka* (hotellrum m.m.), medan man i våra grannländer använder det engelska ordet lätt anpassat, *booke*. I danskan har det inhemska *elastikspring* fått genomslag medan svenskar håller till godo med *bungeejump* med de svårigheter det innebär vad gäller stavning. Exempelen kan mångfaldigas!

Källor

Guðrún Kvaran (red.), 2007: *Udenlandske eller hjemlige ord? En undersøgelse af sprogene i Norden*. Moderne importord i språka i Norden. VI. Oslo: Novus.

Jarvad, Pia, 2004: De nordiske sprog og engelsk ved nordiske universiteter, højskoler og andre højere læreanstalter. I: Rapport udarbejdet som baggrundsmateriale for konferencen Engelsken og de nordiske sprogene på højskoler og universitet. En konference om parallellspråklighed. Voksenåsen 7. og 8. juni 2004. Kan laddas ned på <http://www.dsn.dk/> under Sprogpolitik/

Kristiansen, Tore (red.), 2006: *Nordiske sprogholdninger. En masketest*. Moderne importord i Norden V. Oslo: Novus.

Kristiansen, Tore & Lars S. Vikør (red.), 2006: *Nordiske språkholdninger. Ei meningsmåling*. Moderne importord i språka i Norden IV. Oslo: Novus.

Kvaran, Guðrún se Guðrún Kvaran.

Selback, Bente & Helge Sandøy (red.), 2007: *Fire dager i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn*. Moderne importord i språka i Norden III. Oslo: Novus.

Summary

Any large and complex research project will inevitably produce a number of questions. The article discusses the qualitative studies on attitudes included in the MIN project (Modern loanwords in the languages of the Nordic countries), which are presented in reports IV and V. The author limits the discussion to matters concerning the Scandinavian languages.

The studies claim to reveal any differences between overt (or conscious) attitudes and covert (or subconscious) attitudes. Furthermore, the results are compared with the current language ideology of each country. In the latter case, problems arise because the reports are not based on current and explicit sources, but resort to assumptions. Another problem is that the underlying values of the project leadership are unclear. Expressions such as engelskpositiv (English-friendly) or purism are neither defined nor problematised. Some wordings in the questionnaire could be leading and therefore give an inaccurate depiction of general language attitudes. Because the research project also compares the proportion of loanwords in newspaper texts from 1975 with that of newspaper texts from 2000, it would have been interesting to view the results in relation to these two attitude inquiries.

One conclusion to be drawn from this project is that it is important that language planners and language politicians be clear and explicit in their assessments and course of action. Furthermore, it is necessary for language planners to devote more time to vocabulary issues. The author of the article refers to Pia Jarvad's statements at a Nordic conference on "parallell-lingualism", in which she warned against an excessively strict division into corpus planning and status planning respectively, and against placing too much emphasis on status planning, in this case domain loss.

Afløsningsord, tilpassede ord eller importord. Hvad vinder, og hvad skal sprogrøgten satse på?

Pia Jarvad

I artiklen diskuteres det ud fra de samlede resultater i projektet Moderne Importord i Norden vedrørende den generelle tilpasning af fremmed ordstof til nationalsproget om hvad sprogrøgten skal satse på: at fremme afløsningsordsdannelsen eller at fremme den nationale tilpasning i udtale, bøjning og stavning.

Sprogbrugsundersøgelsen i Moderne Importord i Norden (MIN)¹ skulle give et empirisk materiale som grundlag for at vurdere hvilken sprogpolitik det kan svare sig at føre på sprogets korpusområde. Sprogpolitikken i dag fokuserer i høj grad på det såkaldte domænetab (sprogets status) og udgrænser dermed diskussionen om leksikon selvom status og korpus er to sider af samme sag. I bogen *”Det främmande” i nordisk språkpolitik* (2004) redegøres der for den historiske baggrund for den sprogpolitik som implicit og explicit har været ført inden for sprogets korpusområde; den er ikke ens i de forskellige nordiske sprogområder, og den antages at spille en rolle for korpussets tilpasning. Her henviser jeg til denne redegørelse om yderligere oplysninger om projektet.

I MIN-projektet omfatter korpusundersøgelsen importordenes hyppighed i sprogene. Det drejer sig om hvor hyppige importord rent faktisk er i de nordiske sprog (Selback og Sandøy 2007), og det drejer sig om sammenligning af afløsningsord versus importord (Kvaran 2007). Desuden omfatter det en analyse af importordenes tilpasning på forskellige sproglige områder. Det er ortografi og den skriftlige morfologi (Omdal og Sandøy 2008) og udtale og mundtlig morfologi (Jarvad og Sandøy 2008).

Formålet med MIN-projektet er at sammenligne og beskrive hvad der sker med sproget i sprogsamfund som i mange henseender har omtrent samme kulturelle, sociale og samfundsmæssige opbygning når de udsættes for samme store

¹ Om projektet, se Helge Sandøys artikel om dette side 85.

påvirkning fra engelsk således som det er sket siden 1945. Formålet er at afdække de parametre der indgår i tilpasning, fx ved at belyse sammenhængen mellem graden af tilpasning og baggrundsvARIABLE som livsstil, alder, køn, uddannelse, kendskab til engelsk, og at belyse og sammenligne de forskellige sprogsamfunds måde at tilpasse det samme importerede ordstof og dermed afdække årsager til en konstateret forskel. De forskellige sprog er undersøgt parallelt efter samme skabelon i de forskellige delundersøgelser.

Der er flere antagelser om årsager til forskellen i sprogsamfundene i behandlingen af importordsstoffet. En årsag kunne være at jo tættere et sprog ligger på importordssproget, jo lettere optages importord. Det skulle betyde at vi kunne forvente finsk, som tilhørende en helt anden sprogæt, ville adskille sig markant fra de øvrige nordgermanske sprog. Man kunne forvente at de forskelle som findes i den officielle sprogpolitik, ville afspejle sig i behandlingen af importordene, hvad enten det nu drejer sig om tilpasning ortografisk, morfologisk eller i brug af afløsningsord i stedet for importord. Man kunne også forvente at forskel i samfundsstruktur, fx overvejende bysamfund som det danske versus overvejende landsamfund som det norske vil spille ind i integreringen af fremmed ordstof.

Importords hyppighed²

Materialet består af aviser inklusive annoncer fra omkring datoen 4. april i 1975 og i 2000 og omkring datoen 9. september i 1975 og 2000. Aviserne repræsenterer i alle sprogområderne forskelligt udgiversted, målgruppe og stofområde. I fig 1. er der en oversigt over antal løbende ord som er indsamlet for de forskellige sprogområder. Der er et uens antal løbende ord, og antallet af ord er i underkanten af hvad der kræves for statistiske behandlinger i de enkelte sprogområder, men da det gælder sammenligning mellem sprogene, har vi anset det for tilstrækkeligt.

Fig 1. Antal løbende ord

Islandsk	297.847
Færøsk	184.081
Norsk	602.919
Dansk	353.547
Svensk	449.829
Finsk	471.636

² Materiale og resultater er nøje beskrevet i Selback og Sandøy 2007.

Moderne importord bruges i projektet om udefrakommende ord efter 1945 (enkelte ældre er der dog, fx dansk *chips* (1938), norsk *match* (1929), svensk *whisky* (1798), finsk *swing* (1944)). Det er direkte lån, som er mere eller mindre tilpassede, her med danske eksempler: *housewarming party* (ortografisk utilpasset); *smoking* (engelsk ord med ikke-engelsk betydning); *city* (hvor kun den ene betydning af ordet lånes, jf. eng. *city*); *net* og *smart* som falder sammen med dansk ortografisk system. Medregnet er hybrider, fx dansk *charterrejse*, *hårspray*, pseudoimportord, fx norsk *stressless* som er en sammensætning som ikke kendes i ophavs sproget. Der er ikke medregnet fraser som *take it or leave it*, men toordsforbindelser som fx norsk *facial soap* er med. Der er ikke medregnet oversættelselån eller omsætninger (som kan karakteriseres som afløsningsord), fx dansk *musemåtte* for *mouse pad*, dansk *rundfart* for *sightseeing*, eller norsk *Onkel Skrue* for *Uncle Scrooge McDuck*. Heller ikke betydningslån, fx norsk *installasjon* er medregnet. Navne er udelukket. Herefter er ordene kategoriseret efter genrer, emne og indlagt i database med oplysninger om proveniens. Materialet benyttes dels til hyppighedsundersøgelsen, dels til delprojektet afløsningsord versus importord og delprojektet ortografisk og morfologisk tilpasning.

Fig 2. Procentvis angivelse af ord fra engelsk og andre sprog i materialet i alt

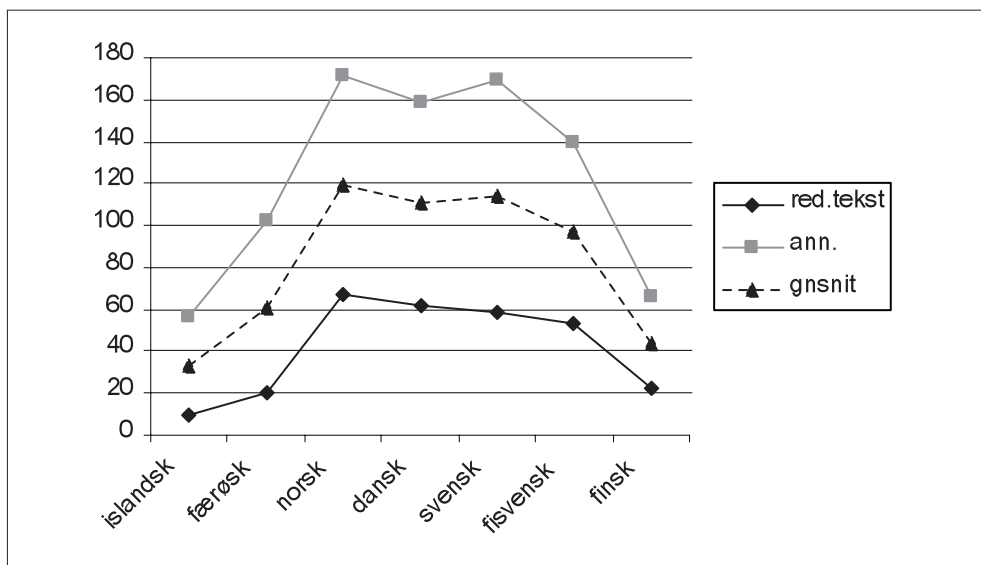
Engelsk	85
Internationalismer	4,6
Andre	2,9
Italiensk	1,9
Tysk og fransk	1,1
Japansk	0,8
Spansk	0,6
Græsk og russisk	0,5
Arabisk	0,2
Finsk	0,1

I de nordiske sprog kan man se i fig. 2 at engelsk ikke overraskende er det helt dominerende sprog som vi låner fra. Og engelsk sammen med internationalismene er op mod 90 %. Gruppen "Andre" er ord hvor det er usikkert hvorfra det stammer, fx *avokado* som oprindeligt er fra spansk men måske kommet til de nordiske sprog via engelsk. Det kan også dreje sig om ord med uvis oprindelse. I oversigten kunne man have forventet nabosprogene repræsenteret, hvor finsk kunne præge finlandssvensk og hvor dansk, norsk og svensk kunne afsætte mær-

ker på hinanden. Heller ikke dansk påvirkning af islandsk og færøsk har slået igennem i materialet. Det kan skyldes at alle sprog i dag låner fra engelsk og bruger internationalismer. Men hvordan fordeles det mellem sprogene? Det viser fig. 4 og fig. 5 – og her ses den første overraskelse i undersøgelsen, nemlig at norsk har signifikant flest importord både i redaktionel tekst og i annoncetekst.

Fig. 3. Forekomster af importord per 10.000 ord i redaktionel tekst, i annoncetekst og i et gennemsnit af de to tekstarter

Sprog	red.tekst	ann.	gnsnit
Norsk	67	171	119
Dansk	62	159	111
svensk	59	169	114
fisvensk	53	140	97
færøsk	20	102	61
Finsk	22	66	44
islandsk	10	56	33

Bemærk at rækkefølgen af sprogene i kurvfremstillingen er islandsk, færøsk, norsk, dansk, svensk, finsk, fra vest mod øst, en rækkefølge som er fast i det følgende.

Som det fremgår, er dansk på andenpladsen i redaktionel tekst, mens det er svensk der er på andenpladsen i annoncetekst. Finlandssvensk ligger i begge

teksttyper på fjerdepladsen. Det store fald i antallet af importord ligger mellem de skandinaviske sprog, inklusive finlandssvensk, mens færøsk og finsk og islandsk har markant færre importord. Denne todeling er ikke overraskende, hvorimod det er overraskende at norsk har større antal importord end både svensk og dansk.

I fig. 6 ser man hvad det rent faktisk er for ord der hyppigst er importeret (Selback og Sandøy 2007: 141). De er alle enten engelske eller internationalismer, der er ikke sneget sig et enkelt italiensk eller russisk ord ind.

Fig. 4. Ordenes top-5

Islandsk	fax, grill, etanól, heroin, jeppi
Færøsk	bingo, fax, internet, e-meyl, CDF
Norsk	faks, TV, mobil, Internett, metallic
Dansk	sex, TV, euro, fax, e-mail, Internet
Svensk	TV, Internet, metallic, Cd, stereo, fax
Fisvensk	TV, fax, Internet, hamburgare, projekt, mobil
Finsk	geeni, optio, tv, stereo, bingo, faksi

Det er stort set samme ord, i alle 7 sprog er *fax* blandt de 5 hyppigste ord. Ordet *fax* bruges ikke meget mere, men det optræder i annoncerens telefonnummer – og har især gjort sig gældende i udvalget af aviser fra 1975. I det hele taget er det ikke markante importord der her er tale om, det er velindarbejdede, uundværlige (?) ord; kun *metallic* i norsk og svensk har en vis prægnans. Det stammer givetvis fra annoncerne. Fem sprog har *internet* og *tv/TV* på listen, mens *bingo*, *e-mail*, *metallic*, *stereo* og *mobil* optræder i 2 sprog. Også interessant er det at islandsk som det eneste sprog har fire ord som de er alene om. Det kan tyde på at importord bruges inden for andre områder i islandsk end i de andre sprog, hvor finlandssvensk, finsk og dansk har 2 "egne" importord, mens svensk har 1 og norsk ingen.

Importord versus afløsningsord

Opgaven her er at give svar på hvor hyppigt eller sjældent importord benyttes sammenlignet med et tilsvarende hjemligt ord, nyt eller gammelt, og dernæst analysere de hjemlige ord som vinder over de importerede ord og vice versa. Herefter skulle det vellykkede hjemlige ord og det vellykkede importerede ord karakteriseres, og konkurrencen mellem direkte lån (= importord) og afløsningsord undersøges ved at se på et vist antal ords hyppighed i tre tidsmæssigt forskellige

korpusser (i dansk fx fra 1986–90, 1991–95 og 1996–2000). De undersøgte ord svarer til hinanden parvis, og deres hyppighed sammenlignes over tid.

Sammenligningslisten består af 140 ord fra de 5 sprogsamfund, dansk, norsk, svensk, finsk og islandsk. Listen er fremkommet ved at hver enkelt person fra de respektive lande med udgangspunkt i A-projektets (Selback og Sandøy 2007) udvalg af importord har givet forslag til denne fællesliste med ord som i det pågældende sprog havde et modsvarende hjemligt ord. Ideen har været med udgangspunkt i en række importord som måtte kunne antages at være optaget i alle sprogene, enten som direkte lån eller i en hjemliggjort form som afløsningsord, at kunne måle forskelle mellem sprogene i deres villighed til at benytte afløsningsord i stedet for importord. Derudover er der suppleret med en emneliste med ord fra sport, musik, mad og it.

Metoden er lånt fra Johansson & Graedler (2002), men dér drejer det sig om etablerede substantiver, som betegner konkreter, og som er meget fremmede for norsk ordstruktur, fx *wbiplash*, *releaseparty*, *windsurfing*. Alle ord undtagen to (*marketing*, *design*) er sammensætninger i udgangssproget og i norsk. Betydningsmæssigt er det fremmede og det hjemlige ens, men der er stilistiske, pragmatiske eller sociolingvistiske årsager til at man vælger at benytte ordet *brettseiling* eller *windsurfing*.

Termerne *importord* og *afløsningsord* er i projektet defineret som "ord som bliver tekne inn frå eit anna språk (f.eks. *foodprocessor*). Eit importord bliver tilpassa når det får ein skrivemåte og ein uttale som er i samsvar med skrive- og uttalemønsteret i dei heimlege og tradisjonelle orda". I en dansk optik er det værd at bemærke at "[E]it avløysarord er altså ord som blir laga anten spontant eller gjennom systematisk språkrøktarbeid for å erstatte eit importord, fx *snowboard* > *snøbrett*" (Sandøy 1999), jf. "et udtryk, der er skabt eller betydningsændret for at udelukke eller udrydde et andet ord" (Brink 19.2.2001: 9) og jf. "[E]n strikt definition av ersättningsord utgår från att ersättningsordet skapas efter att ett importord lånats in i svenskan" (Mickwitz, 2007: 105). Men i MIN-projektet er det også når importord og afløsningsord kommer samtidigt, og også når afløsningsordet kommer før importordet.

Men i en sådan analyse er der metodiske problemer, som projektet ikke har løst. Spørgsmålet er om man kan benytte importordet i stedet for afløsningsordet og omvendt. I eksemplet *sailboard/sejlbræt* er der en en-til-en-korrespondens mellem indhold og udtryk, og de to ord kan substitueres. Men i eksemplet *be-stille/booke* er der også i visse tilfælde overensstemmelse, fx brugsområde og stilistisk valør, fx *girl/pige*, *controller/revisor*, og en undersøgelse af hyppigheden

mellem sådanne ordpar behøver ikke at udsige noget om importord versus afløsningsord.

Kvaran (2007: 183) udtrykker som et samlet resultat at sprogpolitikken i de forskellige lande spiller en stor rolle, og at den sproglige purisme slår igennem i islandsk og finsk i højere grad end i norsk og dansk.

Der kan indvendes nogle metodiske anker over en kvantificering af resultaterne, men en oversigt er dog således idet jeg har samlet to kategorier: antal ordpar hvor importordet udelukkende og overvejende benyttes, i de to materialelister med henholdsvis 69 ord og 99 ord:

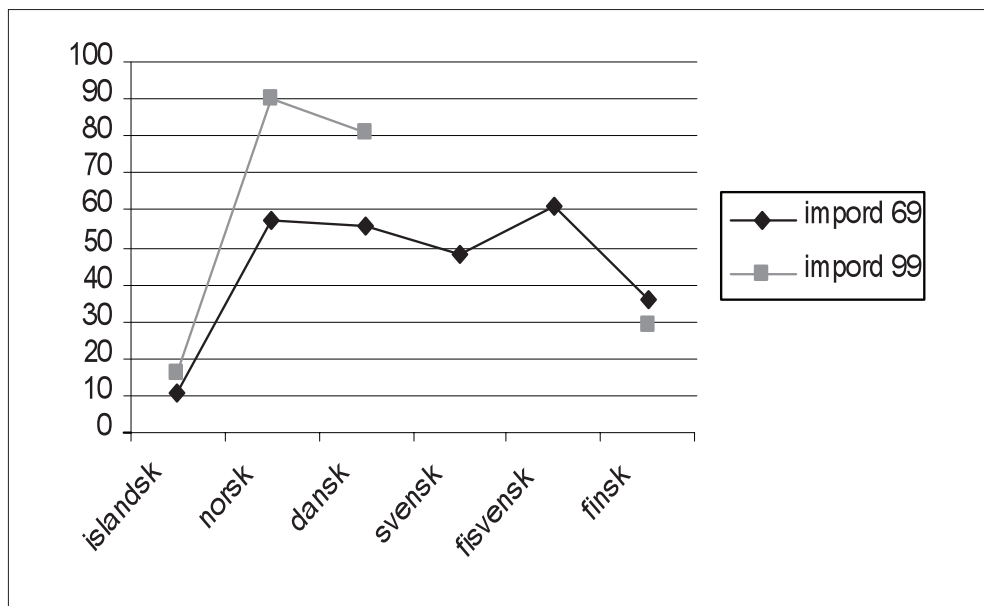

Fig. 5: Hyppigheden af importord versus afløsningsord

Resultatet stemmer meget godt overens med hyppighedsundersøgelsen: de skandinaviske sprog inklusive finlandsksvensk ligger omtrent på linje, mens finsk og islandsk (færøsk var ikke med i denne undersøgelse) afviger fra de førnævnte med langt færre importord når det som her drejer sig om en sammenligning. I de i alt 168 ordpar er der kun 4 ordpar hvor både importordet og afløsningsordet benyttes. Det er interessant, og det bekræfter den antagelse at indlånstrategien resulterer i de forskellige slags lån og afgør om et lån ender som et importord eller et afløsningsord. På vej til etableringen af ordet kan det optræde i forskellige typer og undertyper, men i almindelighed ender et ord med at etablere sig i en af grupperne.

Tilpasning i talesproget

Formålet med denne delundersøgelse er at sammenligne den fonologiske og morfologiske tilpasning som sker i sprogene.

Udgangspunktet for tilpasning til nationalt talesprog er den britisk-engelske rigsmålsudtale, ikke den amerikanske udtale. Ofte er den enkeltes udtale snarere en forestilling om hvad man forestiller sig er gængs udtale, som bygger på den engelske udtale som huskes fra skolen. Det kan resultere i udlæsning af det skrevne ord på basis af indlærte korrespondenser ml. skrift og lyd, og dermed også for applicering af fejlkorrespondenser som udtale af *steak* med langt [i:], efter andre ord med *-ea-*, fx *weak*. Tilpasninger efter andre idealer sker i de angloamerikanske subkulturers udtale via musik og musikvideoer, film, internet o.l., og også en euroengelsk udtale repræsenterer et udtaleideal.

Metodevalget er den kontrollerede empiri i form af en spørgeliste hvor interviewer søger at fremkalde et spontant svar hos den interviewede, og svaret er det engelske importord som er i fokus, og som indeholder den lydlige eller morfologiske problemstilling som er valgt til at belyse tilpasningen. Metoden er kendt fra de klassiske dialektundersøgelser og også i forbindelse med importord (Sandøy 2000). Metoden er ganske operationel, og den giver mulighed for på overkommelig tid at få resultater som kan bearbejdes statistisk.

Herudover er det uafklaret om de sproglige variable giver et dækkende billede af tilpasningen i det enkelte sprog, og om det er muligt at sammenligne flere sprog med denne metode, herunder fx om træk X som tilpasses i Y sprog er et lige så tungtvejende tilpasningstræk som træk X i P sprog – eller er det æbler og pærer vi sammenligner?

Problemstillingerne blev opstillet i en fælles liste på basis af nationale udvalg. Der blev taget udgangspunkt i en engelsk sproglig kategori som har mulighed for at modificeres eller tilpasses modtagerssproget, helst en sproglig kategori som var relevant for alle sprog, fx den morfologiske kategori pluralis af engelske adjektiver, fx *cool(e)* og neutrumsbøjning af adjektiver, fx *cool(t)*.

Som venteligt er der også en række kategorier som det ikke har været mulig at undersøge i alle sprog fordi kategorien ikke fandtes i alle sprog. Tilbage stod verbalsubstantiv, substantiv pluralis og adjektiv i flertal. Det ses i fig. 6.

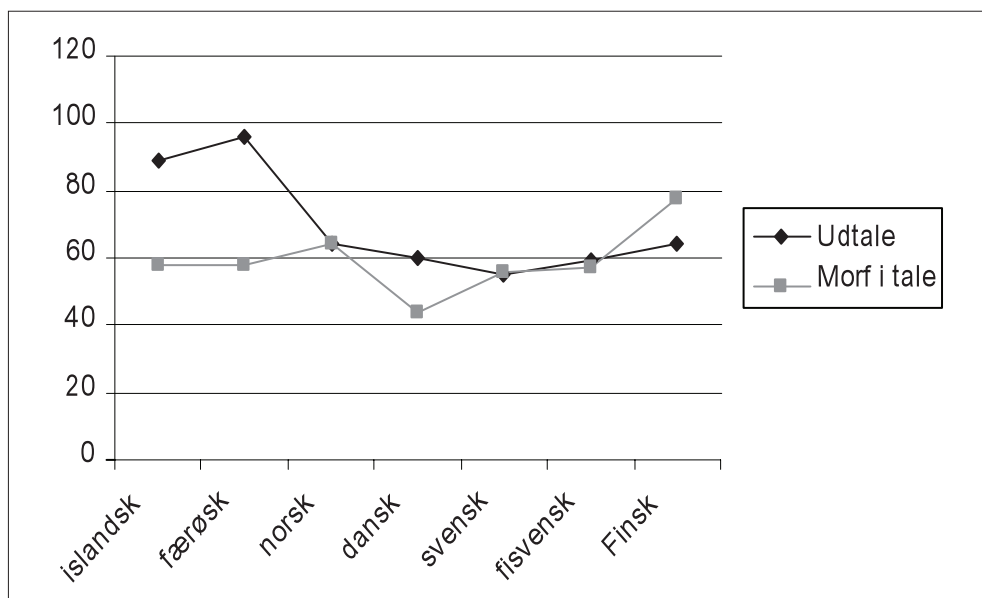

Fig. 6. Morfologisk og udtalemæssig tilpasning i procent

I udtalen står den morfologiske tilpasning stærkt, mellem 40 og 80 % (dansk og finsk), mens resten ligger på omkring 60 %. Den morfologisk tilpassede kategori ligger interessant nok ganske ens i sprogene. Bag tallene gemmer der sig dog store forskelle inden for et enkelt sprogs resultater. I islandsk morfologi kan adjektiv flertal, fx *coole*, slet ikke accepteres i islandsk (3 %), og det er med til at trække det morfologiske gennemsnit ned. Substantiv flertal med *-s*, fx *jobs* i dansk står usædvanligt stærkt, helt modsat norsk, færøsk og finsk (15 % vs. 88 %, 98 % og 97 %). Morfologisk ligger finsk samlet med størst tilpasning, mens dansk ligger lavest, og resten er ret ens.

I udtaledelen er vokallyden i *trucker* sammenlignet. Resultatet er at alle sprog tilpasser, i artikulatoriske termer er der sprog som tilpasser og dermed ændrer på en eller flere artikulatoriske parametre, fx en spændt vokal bliver til en slap (svensk), urundet bliver til rundet (dansk), mellem- eller bagtungevokal bliver til fortungevokal (islandsk og norsk) og den halvsnævre og halvåbne bliver til snæver (finsk). Alle sprog er således enige om at foretage en tilpasning, men ikke til målsprogets nærmeste lyd.

Resten af de fonetiske variable er det engelske fortonge-r [r], lyden [w], og den ustemte affrikat som forlyden i *charter* og den tilsvarende stemte som forlyden i *jetlag*. Inden for det enkelte sprog er der store variationer, fx dansk 3 % tilpasning

til [w] og 97 % ved den stemte affrikat i jetlag. Islandsk har 53 % tilpasning ved den ustemte affrikat i charter, men 99 % tilpasning ved [r].

Kun færøsk er nogenlunde konsistent med mellem 85 og 100 % tilpasning. Variationen er således meget stor inden for det enkelte sprogs forskellige træk, og sprogene er både i top og bund i forskellige træk. Det er karakteristisk at norsk, dansk, svensk, finlandssvensk og finsk tilpasser meget i nogle situationer, og slet ikke i andre, men det er ikke de samme træk som tilpasses eller ikketilpasses i sprogene. Det er et vigtigt resultat at der er meget lidt konsistens i resultaterne inden for samme kategori i alle sprogene, og det kan være rimeligt at antage at tilpasningen er ordafhængig.

Gennemsnitlig ligger islandsk og færøsk sammen om en stor grad af tilpasning, og det sker på omtrent alle fonetiske variable. De andre sprog ligger på et gennemsnit omkring 60 % tilpasning, med uhyre lille variation sprogene imellem, med en så lille variation at det næppe er værd at bemærke. Og det er bemærkelsesværdigt at man kan konkludere at de skandinaviske sprog opfører sig så ens.

En hypotese for lydlig tilpasning har været at informanten vælger den lyd i det hjemlige sprog der ligger artikulatorisk tættest på det fremmede sprogs lyd. Det har ikke været bekræftet i alle tilfælde, således er vokallyden i *trucker* et eksempel på at man i hjemligt sprog substituerer med lyde der ikke er tættest på. Derimod er der tegn på at dette gælder ved de engelske affrikater i ord som *charter* og *brunch*.

En vigtig hypotese for sprogbrugsundersøgelserne har været at sprogsamfundene har forskellig tilpasningsstrategi. Det kan resultaterne bekræfte. Der er tydelig forskel mellem på den ene side islandsk og færøsk, og på den anden side de skandinaviske sprog som i mindre grad tilpasser og gør det på tilfældige og forskellige træk. Det er karakteristisk for islandsk og færøsk at der er markant forskel på morfologisk og fonetisk adfærd idet morfologiske træk ikke tilpasses nær så meget som de udtalemæssige træk. Det kan hænge sammen med at de hjemlige morfologiske træk i højere grad virker mere påfaldende på importord end tilpasning af enkeltlyde i importord. I de skandinaviske sprog er der ikke en sådan tydelig forskel mellem morfologisk og fonetisk adfærd.

Et andet vigtigt resultat er at ingen af de opstillede baggrundsvARIABLE, ordets alder i sproget, informantens alder, køn, livsstil, arbejdsbaggrund synes at give et fingerpeg for regler for tilpasningen, der må være andre ting der styrer tilpasningen. Her kunne det tænkes som det også er nævnt i indledningen, at ordets frekvens eller det sproglige træks frekvens i importordene kan have indflydelse på tilpasningsmønsteret. Også lydinventaret i det hjemlige sprog spiller ind for tilpas-

ningen, dette har som nævnt i indledningen ikke været inddraget i undersøgelsen.

Tilpasning i skriftsproget³

Materialet som ligger til grund for skriftsprogstilpasningen, stammer fra hyppighedsundersøgelsen (Selback og Sandøy 2007). Materialet er reduceret ved at navne og forkortelser er udeladt. Der er ikke mange ord fra andre sprog end engelsk, og de er medtaget i undersøgelsen. Materialet er vekslende i omfang, gående fra 458 løbende ord i islandsk til 3639 i svensk. Finsk er ikke med i denne undersøgelse.

Analysen bygger på en norsk undersøgelse af engelske importords tilpasning til norsk skriftsprog (Johansson & Graedler 2002) hvor ortografiske og morfologiske variable opstilles med udgangspunkt i engelsk og det konstateres hvordan variabelen realiseres i norsk, og her i de pågældende sprog.

I analysen er hver enkelt sproglig realisation af variabelen rubriceret i kategorierne tilpasset, neutral eller utilpasset. Til de morfologisk tilpassede importord hører alle de ordforekomster der er blevet tilpasset dansk bøjning. Herunder regnes også hybrider (der jo består af et hjemligt ord og et importord) idet selve det at danne sammensætninger med et hjemligt ord betragtes som en morfologisk egenskab.

Morfologisk neutrale importord består af substantiver der i sig selv er ubøjede, men hvor det fremgår af konteksten at ordet er blevet tildelt køn. Det gælder fx *action* i sætningen "Fed action baseret på en virkelig historie" hvor adjektivet *fed* viser at *action* er fælleskøn. Disse ord tilhører af denne grund underkategorien morfosyntaktisk tilpassede importord. De morfosyntaktisk neutrale importord indeholder de morfologisk neutrale importord hvor det ikke af konteksten er muligt at afgøre om ordet er tildelt køn eller ej, fx *action* i denne sætning: "Her får man noget for pengene: gys, science fiction, drama, realisme, action og lidt kærlighed." Importord der står i lister, står i et syntaktisk friere forhold til konteksten, eller de kan endog mangle en syntaktisk relation. Derfor står de i egen kategori.

De importord der er grupperet under importord med udenlandsk morfologi, er de ord der bøjes i eksportsprogets morfologi og dermed ikke på dansk, fx *airguides*.

Tilsvarende er de ortografiske variables realisation rubriceret i de tre kategorier: ortografisk tilpasset, neutral hvor ortografien er ens i engelsk og hjemligt sprog, fx dansk *net*, *smart*, og utilpasset.

³ Omdal og Sandøy 2008.

Der undersøges i alt 37 ortografiske variable (21 vokalvariable og 16 konsonantvariable) og 8 morfologiske variable. Det er ikke alle variable der er relevante for alle de nordiske sprog. Fx skal oprindelige enstavelsesord med kort vokal plus konsonant (*job, bag*) have konsonantfordobling på norsk og svensk (*jobb, bagg*), men ikke på dansk. Dvs. at et eksempel som *job* vil blive klassificeret som et utilpasset lån på fx norsk, hvor det strider mod de norske retskrivningsregler, mens det i den danske undersøgelse bliver klassificeret som et neutralt lån fordi det ikke er i uoverensstemmelse med dansk retskrivning, her kun med hensyn til slutkonsonanten.

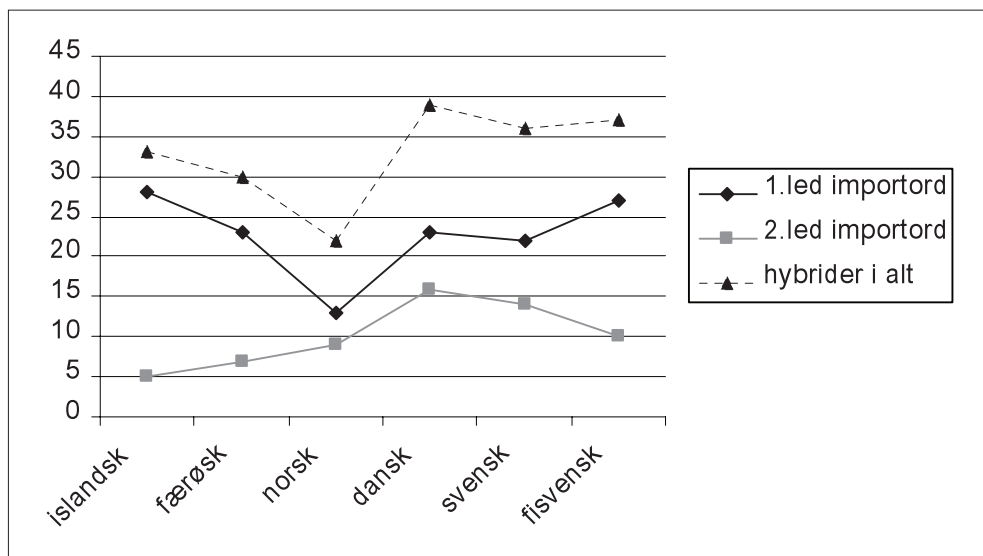

Fig. 7. Hybrider

Fig. 7 viser hvor mange ord der er hybrider, altså sammensætninger hvor det ene af leddene er hjemligt og det andet er importord. *Hybrider i alt* angiver i procent hvor mange af importordene i de respektive sprog er hybrider, og desuden er det fordelt på sammensætninger med henholdsvis førsteled som importord og andetled som importord. I alle sprog er der markant forskel på importordets stilling i sammensætningen. Mellem 13 og 28 % har importordet på førstepladsen, mens kun mellem 5 og 16 % har importordet på sidstepladsen. Dette kan være udtryk for tilpasning idet sidsteleddet er modtagelig for bøjning og afledning på det hjemlige ord. Kun norsk afviger ved at have omtrent samme (lille) antal i begge kategorier, mens de øvrige sprog har stort set samme fordeling i de to kategorier. Materialet er inddelt i 3 hovedkategorier i

lighed med inddelingen i udtaleundersøgelsen: morfologisk tilpassede ord som er hybriderne, og ord der er afledt eller bøjet med det hjemlige sprogs morfemer. Den anden kategori er morfologisk neutrale importord hvor ordet står i en sådan position i sætningen at det ikke kan eller skal bøjes, og det kan derfor ikke afgøres om det følger hjemlig eller fremmed morfologi. Den sidste kategori er så ord med udenlandsk morfologi.

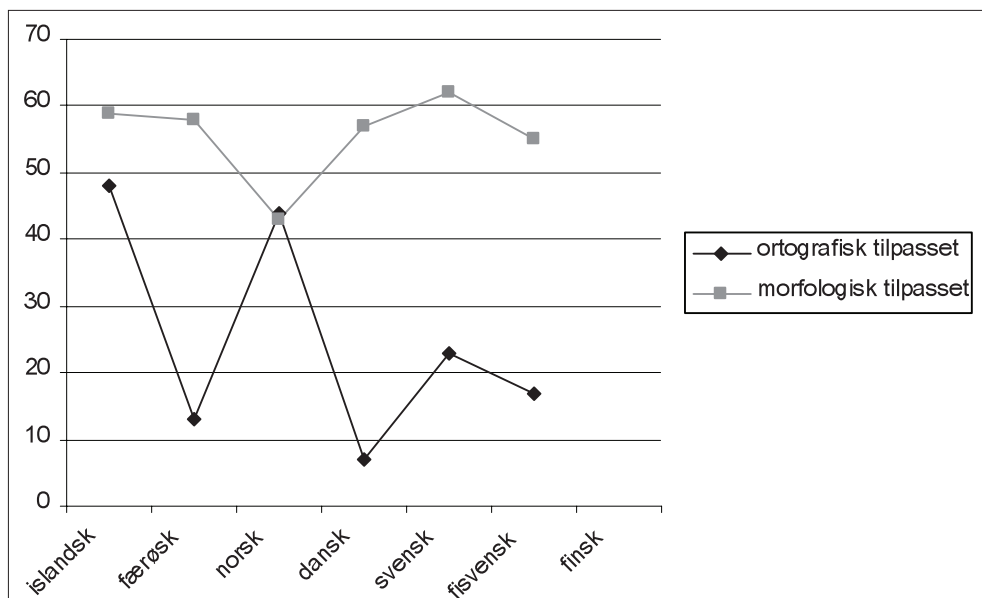

Fig. 8. Morfologisk tilpasning i skrift og ortografisk tilpasning

Slående er det at kategorien *morfologisk utilpasset* er ekstrem lav i alle sprog (ikke afbilledet i fig. 8, men den ligger på mellem 2 og 5 % i sprogene; kategorien neutral som heller ikke afspejles i figuren, ligger på 37–55 %). Også selv om pluralis -s i dansk står meget stærkt, er det ikke nok til at bringe det samlede resultat op på mere end 5 %. I skriften er sprogene meget forskellige. Islandsk og norsk ligner hinanden ved at have samme tilpasning i morfologi og ortografi, mens de øvrige sprog afviger på dette punkt. Dansk og færøsk har meget lidt tilpasning i ortografien, og svensk og finlandsksvensk har noget mere, alle 4 sprog har derimod stærk tilpasning i morfologien.

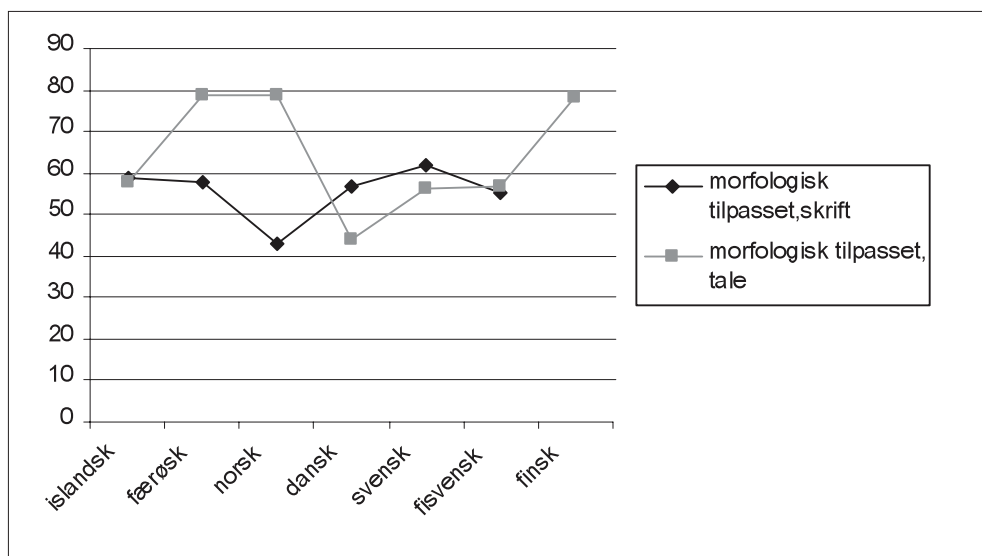

Fig. 9. Morfologisk tilpasning i skrift og tale

Norsk er et underligt sprog: her er der stor forskel i tilpasning af morfologien i skrift og tale. Mærkeligt er det også at det mere styrbare, skriften, er mindst tilpasset, mens talen som ingen kan normere, i høj grad er tilpasset. Her er det ikke den åbne puristiske sprogstyring der har haft indflydelse.

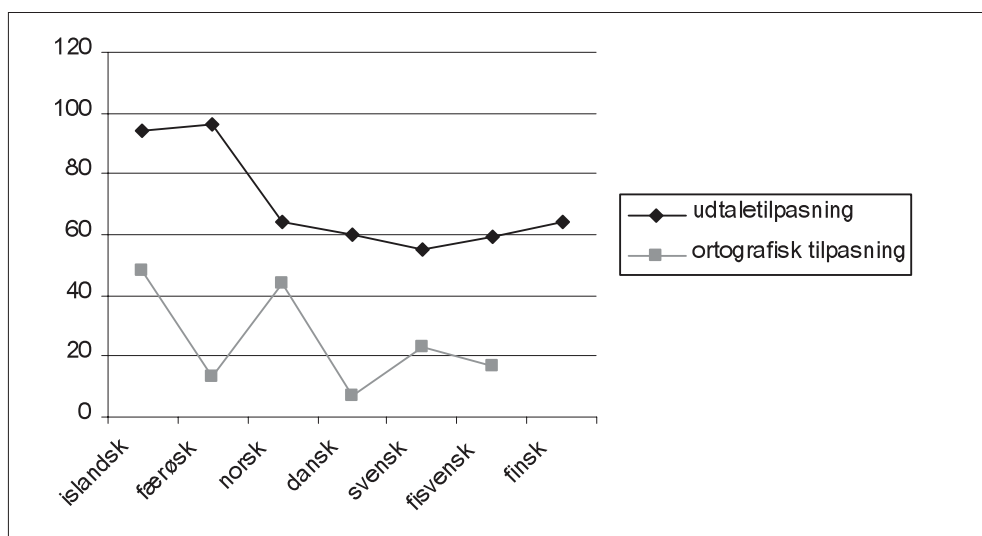

Fig.10. Udtaletilpasning og ortografisk tilpasning

Dansk er et underligt sprog: her er der stor forskel mellem den styrbare ortografi som har ringe grad af tilpasning over for en høj grad af tilpasning i det udtalemæssige som ikke er undergivet officiel normering. Dette mønster følges i færøsk. Generelt er den udtalemæssige tilpasning højere end den ortografiske, og det er at forvente.

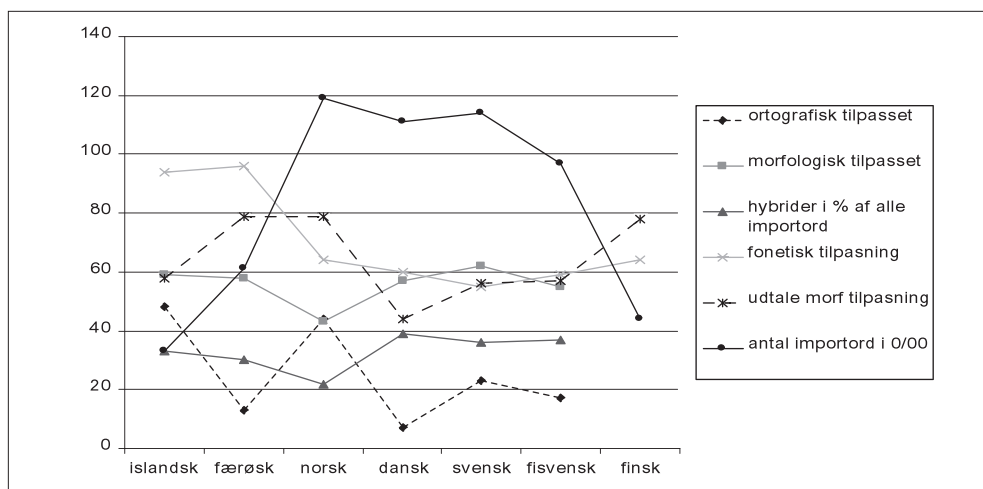

Fig. 11. Forskellig tilpasningsstrategi

En vigtig hypotese har været at sprogsamfundene har forskellig tilpasningsstrategi, og det bekræftes af sprogbrugsanalysen. Sprogene opfører sig forskelligt, men det ser ud til at nogle af de 7 sprogsamfund følges ad på nogle områder. Islandsk og færøsk følges ad med hensyn til lille antal importord, stor tilpasning i tale og morfologi, mens færøsk ikke tilpasser så meget i ortografien som islandsk. Finsk ligger på linje med islandsk og færøsk med lille antal importord og udtalemæssig tilpasning (skriftlig tilpasning er ikke undersøgt). Alle tre sprog har en offentlig puristisk tilgang til sproget på leksikalsk, fonetisk og ortografisk niveau, og man kunne driste sig til at postulere at sprogrøgten her har succes. Men det stemmer ikke overens med norsk hvor der er samme puristiske holdning til sproget. Norsk har et højt antal importord, kraftig tilpasning i ortografien, markant få hybrider, lav tilpasning i skriftlig morfologi, og er det sprog som har mindst forskel mellem ortografisk og udtalemæssig tilpasning. Norsk viser således at aktiv sprogrøgt kan have succes på ortografiske niveau, men åbenbart ikke har gennemslagskraft på det leksikalske niveau eller inden for morfologien. Dansk, svensk og finlands-svensk ligner hinanden på alle niveauer, dog blot med dansk som sproget med den mindste tilpasning i ortografien. Det stemmer overens med den aktive/pas-

sive purisme i de sprogområder. Sproget norsk viser således at der ikke er sammenhæng mellem aktiv sprogrøgt og leksikalsk purisme.

Interessant er det at finsk som tilhører en helt anden sprogæt, tilpasser i ud-tale og morfologi på samme måde som dansk, svensk og norsk. Det er altså ikke sprogsystemet der influerer på måden at tilpasse fremmed ordstof på.

Det har været en hypotese at der kunne være en sammenhæng mellem nationens alder og leksikalsk purisme. Leksikalsk purisme er rangordnet hos Vikør (Vikør 1993: 180f.) efter dette synspunkt⁴, og han opstiller en forventet rangfølge med det mest puristiske først: islandsk – færøsk – (samisk + grønlandsk) svensk og norsk - dansk. Her viser norsk at dette ikke passer. Rækkefølgen er at islandsk, finsk og færøsk har færrest, finlandssvensk, svensk og dansk følger godt efter. Norsk har flest importord (sic).

At den offentlige sprogrøgt via de nationale sprognævn og -råd har indflydelse på ortografi kommer næppe bag på nogen. Denne sprogrøgt ender med forskelle i ortografisk og skriftlig morfologisk tilpasning. Ortografisk purisme er også rangordnet efter nationsopbygning hos Vikør: her ligger finsk, islandsk og færøsk på linje som de mest puristiske; norsk og svensk i mellem og dansk som det mindst puristiske. Finsk er ikke med i denne delundersøgelse, men i vores undersøgelser vise det sig at rangorden er at islandsk ligger i top, norsk lige efter, et langt spring til svensk og finlandssvensk som efterfølges af færøsk og dansk. Her adskiller norsk sig fra det forventede ved at være lige så puristisk som islandsk i ortografien, og færøsk viser sig at være langt mindre puristisk end forventet. Parameteren nationsopbygning bekræftes således heller ikke inden for ortografisk purisme.

I undersøgelserne har også visse baggrundsvARIABLE som ordets alder, informantens alder, køn, livsstil eller arbejdsgrundlag været inddraget. Der har ikke været gennemgående mønstre, men visse tendenser som kommer frem i talesprogsundersøgelsen: I dansk og norsk bøjer kvinder hellere end mænd efter hjemligt mønster, og i islandsk og dansk bruger mænd flere utilpassede former. I dansk, norsk og svensk tilpasser yngre mere end ældre (sic) og – også overraskende er det at gamle importord ikke er mere tilpassede end nye (dog ikke for finsk).

Et vigtigt moment i hele undersøgelsen har således været at finde træk i måden at tilpasse det samme ordstof i sprogbrugen og korrelere disse træk med visse ydre forhold i sprogsamfundene, fx nationens alder; importordenes alder i sprogsamfundet; sprogrøgten i det enkelte samfund. Når man går ned i resultaterne for det enkelte sprogområde, viser det sig at der er store udsving i de enkelte kategorier, og det viser sig også at tilpasningen i høj grad er ordafhængig: det er selve ordet og det det betegner, ordets struktur eller ordets eller det lydlig træks fre-

⁴ Som også indbefatter den såkaldte nationsopbygning eller suverænitetsoplevelse.

kvens der kan være afgørende for tilpasningen. Det viste sig i særlig grad for det område som ikke er styrbart, nemlig udtalen og den mundtlige morfologi.

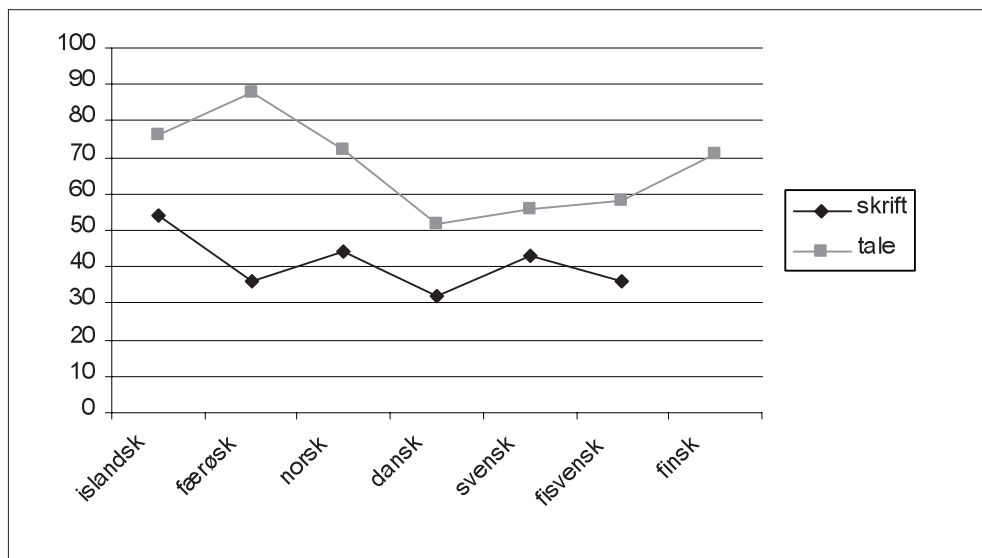

Fig. 12. Tilpasning i skrift og tale

I fig. 12 er morfologi slået sammen med henholdsvis ortografi og udtale, og figuren viser fordelingen af purisme i skrift og tale. Intetsteds er der overlap og i gennemsnit er forskellen mellem sprogenes skrift og tale på 26 procentpoint med 13 procentpoint i svensk som det mindste og 52 procentpoint som det højeste i færøsk. Men at det ikkestyrbare talesprog i alle sprog ligger højere i tilpasningen end det skriftlige sprog viser noget interessant, nemlig at tilpasning ikke er udtryk for purisme, men er en anden mekanisme.

Sprogrøtten har en vanskelig opgave ud fra disse resultater: Leksikalsk purisme ved at fremme afløsningsord som på islandsk synes ikke at være en farbar vej; selv om man gør det i norsk, hjælper det ikke. I dansk er der kun ringe aktiv sprogrøgt på det leksikalske niveau, trods dette er afløsningsord i dansk en vital leksikalsk mulighed. Den fonetiske tilpasning er overvældende i alle sprog, mens der næppe er tale om aktiv sprogrøgt på dette område. Dog er det muligt at fremme puristisk udtale og bøjning via en ortografisk tilpasning; det er sandsynligvis det man har som resultat i norsk. Den hjemliggørelse der sker ved en ortografisk purisme af det fremmede ord, bevirker at det fremmede ord ikke erkendes som fremmed, og det kan være årsagen til at norsk har flest importord – de ligner

det bare ikke. Ved en aktiv ortografisk purisme fremmes importordene ved nationalisering og akklimatisering, og fremmedord bliver til låneord som på norsk.

Litteratur

- Brink, Lars, 2001: Bilag til indlæg fra Lars Brink ved ADLA's årsmøde Københavns Universitet, 19.2.2001.
- Jarvad, Pia og Helge Sandøy (red.), 2007: *Stuntman og andre importord i Norden. Om udtale og bøjning*. Moderne Importord i Språka i Norden VII. Oslo: Novus.
- Johansson, Stig & Anneline Graedler, 2002: *Rocka, hipt og snacksy. Om engelsk i norsk språk og samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Kristiansen, Tore (red.), 2006: *Nordiske sprogholdninger. En masketest*. Moderne Importord i Språka i Norden V. Oslo: Novus.
- Kristiansen, Tore og Lars Vikør (red.), 2006: *Nordiske språkhaldningar. Ei meiningsmåling*. Moderne Importord i Språka i Norden IV. Oslo: Novus.
- Kvaran, Guðrún (red.), 2007: *Udenlandske eller hjemlige ord? En undersøgelse af sprogene i Norden*. Moderne Importord i Språka i Norden VI. Oslo: Novus.
- Kvaran, Guðrún, 2007: Brug af afløsningsord i de nordiske sprog. Sammenligning og konklusioner. I: Kvaran (red.) 2007: *Udenlandske eller hjemlige ord? En undersøgelse af sprogene i Norden*. Moderne Importord i Språka i Norden VI. Oslo: Novus.
- Mickwitz, Åsa, 2007: Plattvändare, styrspek och fransk potatis. I: Kvaran (red.) 2007: *Udenlandske eller hjemlige ord? En undersøgelse af sprogene i Norden*. Moderne Importord i Språka i Norden VI. Oslo: Novus.
- Omdal, Helge og Helge Sandøy (red.), 2008: *Nasjonal eller internasjonal skrivemåte? Om importord i seks nordiske språksamfunn*. Moderne Importord i Språka i Norden IIX. Oslo: Novus.
- Selback, Bente og Helge Sandøy (red.), 2007: *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn*. Moderne Importord i Språka i Norden III. Oslo: Novus.
- Sandøy, Helge, 1999: *Moderne importord i språka i Norden. Ei gransking av bruk, normer og språkhaldningar*. Skisse til prosjekt under Nordisk språkråd, 11.11.1999.

- Sandøy, Helge, 2000: *Lånte fjører eller bunad? Om importord i norsk*. Oslo: Landslaget for norskundervisning LNU/Cappelen akademisk forlag.
- Sandøy, Helge (red.), 2003: *Med 'bil' i Norden i 100 år. Ordlaging og tilpassing av utalandske ord*. Moderne importord i Språka i Norden I. Oslo: Novus.
- Sandøy, Helge og Jan-Ola Östman (red.), 2004: *"Det främmande" i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord*. Moderne Importord i Språka i Norden II. Oslo: Novus.
- Vikør, Lars, 1993: *The Nordic Languages. Their Status and Interrelations*. Oslo: Novus.

Summary

Based on the compiled results of the MIN project (Modern loanwords in the languages of the Nordic countries) concerning the general adaptation of foreign words to a national language, the article discusses which issues language planners should focus on: promoting the formation of replacement words or encouraging national adaptations in terms of pronunciation, inflection and spelling.

Om å lage norske avløserord. Rapport fra et dypdykk i Ordsmia

Anne-Line Graedler

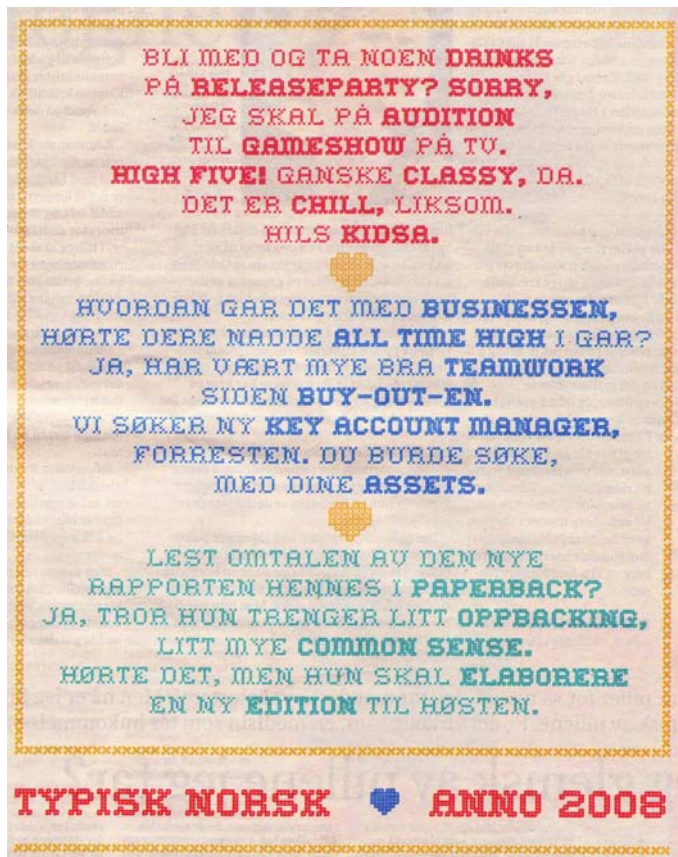
Artikkelen er en presentasjon av en masteroppgave (Torp 2007) som tar for seg det norske Språkrådets nettbaserte diskusjonsforum for avløserord, Ordsmia. Torp (2007) har analysert samtlige diskusjonsinnlegg i perioden 2000–2007 for å finne ut hva slags prinsipper deltakerne i forumet legger til grunn i sine diskusjoner. Hun finner at det legges stor vekt på relasjonen mellom importordenes og avløserordenes denotative betydning, og formlikheten mellom importord og avløserord, mens avløserordenes praktiske funksjonalitet i norsk ofte får for lite oppmerksomhet. Dette forholdet kan også være noe av svaret på det andre hovedspørsmålet hun stiller i oppgaven, nemlig hvorfor svært få av forslagene til avløserord som kommer ut av diskusjonene i Ordsmia ser ut til å få noe liv utenom dette forumet. Artikkelen er en replikk til Pia Jarvads foredrag på det nordiske språkmøtet i Helsingør.

Stortingsmelding nr. 35, *Mål og mening* (juni 2008) slår fast at det overordnede målet for norsk språkpolitikk er å sikre det norske språkets posisjon som fullverdig og samfunnsbærende språk i Norge. Det sies mye om den språklige innflytelsen – ”presset” – fra engelsk, og behovet for norsk terminologiutvikling trekkes fram gjentatte ganger. Lånord eller importord, derimot, har fått en beskjeden plass i meldingen. Riktignok klages det litt over ”overdriven bruk av engelske lånord” og ”[engelske] frasar som trenger seg inn” (s. 94), men hovedinntrykket er at bekymringen over enkeltord er et tilbaketrukket stadium som hørte til i de første tiårene etter krigen. Det meste av fokuset i meldingen rettes mot den såkalte domenetapsproblematikken. Faktisk forekommer termen *avløserord* bare én gang i hele det 262 sider lange statlige dokumentet, og da ikke i sammenheng med importord fra engelsk.

Ikke desto mindre er det ofte importordene menigmann forholder seg til når det er snakk om engelsk påvirkning på språket. Aftenpostens kultursider illustrerer sin omtale av den nevnte stortingsmeldingen med eksemplene nedenfor, led-

saget av overskriften "Typisk norsk anno 2008", og følgende salve på kommentarplass:

De eksempler på yngre landsmenns anglonorsk som er gjengitt på kulturseksjonens førsteside i denne avis tilhører dagens språklige virkelighet. Lekkert og kult? I mine ører er det som å høre barn som ikke har lært å snakke rent. (Aftenposten kultur 28.06.08, s. 7)

Og kanskje mer relevant, om lag to tredjedeler av de nordmennene som deltok i den store nordiske importordundersøkelsen Moderne importord i Norden (MIN-prosjektet) svarte at de er helt eller nokså enige i at vi har alt for mange engelske ord i språket, og godt over halvparten mener det bør lages flere norske ord til avløsning for importordene (Vikør 2006: 82f).

Det investeres da også en del tid og krefter på å skape, introdusere og oppmuntre til bruk av avløserord nettopp gjennom statlige organ, slik som Språkrådet. Som ledd i dette arbeidet lanserte for eksempel rådet i mars 2000 det nettbaserte diskusjonsforumet Ordsmia, hvor bidragsytere inviteres til å foreslå, kommentere og diskutere avløserord.

”Forging in the smithy”

En av delundersøkelsene i MIN-prosjektet har bestått i å undersøke den relative forekomsten og frekvensen av importord i forhold til avløserord og hjemlige ord i norske tekster (Omdal 2007), altså *resultatene* av leksikalsk fornorskning. Forfatteren av en nokså fersk masteroppgave, Anne-Marie Torp, har valgt en annen vinkling, nemlig å se på selve *prosessen* som ligger bak det å skape avløserord. Dette perspektivet bør være av interesse som supplement til resultatene i MIN-prosjektet, og jeg vil i det som følger trekke fram noen av resultatene fra Torps kritiske analyse av Ordsmia, med tittelen ”Forging in the Smithy. Principles for creating substitute words” (Torp 2007).

Torp (2007) leste og analyserte alle de ca. 6100 innleggene i Ordsmia fra starten i 2000 og fram til begynnelsen av 2007. Gjennom perioden var det ca. 300 påmeldte deltakere, med varierende grad av aktivitet, heretter omtalt som *ordsmeder*. Som forventet kommer de fleste ordene som tas opp i Ordsmia opprinnelig fra engelsk. Det er en merkbar skjevhet når det gjelder hvilke fagområder som dominerer i diskusjonene; mer enn en tredjedel av ordene tilhører IT-området, noe som kan skyldes at mange av de mest aktive ordsmedene har datafaglig bakgrunn.

Målet med undersøkelsen var å finne ut, for det første, i hvilken grad debatten i Ordsmia avspeiler anerkjente prinsipper for gode avløserord, og dernest, om mulig, å finne ut hvorfor ordene som foreslås i Ordsmia ofte ikke er seriøse konkurrenter til engelske importord. På dette punktet samsvarer Torps (2007) mål med ett av målene for undersøkelsen av avløserord i MIN-prosjektet, slik de er beskrevet i prosjektskissen: man vil

så etter om dei avløysarorda som vinn fram, har visse språklege eigenskapar til skilnad frå foreslåtte avløysarord som ikkje blir tekne i bruk (= ’mislykka avløysarord’), eller om det er andre ikkje-språklege faktorar som verkar inn på kor vellykka avløysarorda er. (Sandøy 2000b).

Begge prosjekter ønsker med andre ord å finne fram til *suksesskriterier* for avløserord.

Det gode avløserordet

Flere har kommet med anbefalinger om hvordan norske avløserord bør se ut, f.eks. Sandøy (2000a) og Johansson & Graedler (2002). Disse anbefalingene går dels på språklige aspekter ved ordene, slik som importordets og avløserordets betydning, og forholdet mellom disse, samt avløserordets potensielle nettverk av relaterte ord i språket, og ikke minst importordets og avløserordets formelle egenskaper. Andre aspekter har med ordenes konnotasjonsside å gjøre, og enkelte peker på tidsaspektet, det vil si avstanden i tid mellom import og avløsning. Stig Johansson i særdeleshet har sterkt understreket betydningen av å se på faktisk språkbruk, både når det gjelder alle de ulike sammenhenger importordet opptrer i, og for å finne ord som allerede benyttes som avløsere, f.eks. i pressen (Johansson 2003). Mer praktiske sider omfatter det å bygge allianser i de fagmiljøene hvor avløserordet skal benyttes, samt å være seg bevisst hvilke strategier man kan bruke ved lanseringen og spredningen av avløserord – ”salgsaspektet”. Endelig mener mange at det fins typer av importord hvor det kan være helt unødvendig eller rett og slett lite hensiktsmessig med avløserord.

Torp (2007) tar utgangspunkt i noe hun kaller seks prinsipper for å lage gode avløserord, basert på en liste i Johansson & Graedler (2002):

- denotativ betydning
- konnotasjoner
- form
- identitet
- nettverk
- fleksibilitet

Hennes metode går ut på å undersøke om, og i så fall på hvilken måte, disse prinsippene kommer til uttrykk i diskusjonene i Ordsミア.

Noen generelle tendenser

Mye av arbeidet som gjøres i Ordsamia preges av stort engasjement, kreativitet og vilje til å finne gode løsninger. At det eksisterer et behov for gode avløserord er undersforstått hos de fleste av ordsmedene, men spørsmålet om *når* avløserord er nødvendige blir ofte heftig debattert. De fleste er enige om at avløserord trengs for ord som er formelt avvikende med hensyn til uttale og staveregler, og som derfor ikke passer godt inn i norske morfosyntaktiske mønstre, slik som f.eks. *doughnut*. Men noen av ordsmedene mener samtidig at det er lite hensiktsmessig å arbeide for avløserord i tilfeller hvor et ord har eksistert lenge i språket, og dermed ikke føles fremmed lengre; et eksempel på et slikt ord er *design*.

Det er forskjell på hvor enkelt det er å tilpasse ord til norske bøyningmønstre. For internasjonale ord basert på greske og latinske ordelementer har vi som regel etablerte tilpasningsmønstre som overføres regelmessig ved denne typen ord, uavhengig av importspråk. Et eksempel er ordet *subliminal*, som glir lett inn i mønsteret til ord som *horisontal*, *radikal*, *banal* osv. Også i slike tilfeller mener mange ordsmeder at vi ikke trenger avløserord. Flere er av den oppfatning at importord som passer godt inn i språket formelt sett, og som derfor er "enkle å bruke", heller bør tilpasses (norvagiseres) enn byttes ut. Det gjelder f.eks. *surfe*, *sampling*, *hub*. På den andre siden blir ord med tilpasset stavemåte ofte karakterisert som "rare" av ordsmedene, og enkelte har motforestillinger mot at en på denne måten "snikinnfører" engelske ord, siden det da kan bli vanskeligere å skille det "ekte norske" fra det "utenlandske". Enkelte av ordsmedene later til å være rendyrkede purister som mener alle importord bør få norske avløsere, og at det i denne sammenhengen er uninteressant å se på for eksempel grad av etablering i språket, eller hvordan ordene brukes.

Sammensetninger er den vanligste måten å lage avløserord på, enten det er i form av en mer eller mindre direkte oversettelse av importordet, slik som *arbeidsflyt* (*work flow*), *snøbrett* (*snowboard*), *hjemmeside* (*home page*), *leppeglans* (*lip-gloss*), eller i form av nydannelser, f.eks. *søppelpost* (for *spam*) og *fruktsbake* (for *smoothies*). Andre ordlagingsmekanismer benyttes av og til, for eksempel når man lanserer *e-pest* som avløser for *spam*, eller *trollbinder*, en tilbakedanning fra verbet *å trollbinde* (for *pageturner*).

Sammensetningen som avløsertype kan illustrere en av de hyppigste kilder til uenighet i Ordsamia, nemlig konflikten mellom kravet til presisjon i ordenes betydning på den ene siden, og kravet til ordlengde og fleksibilitet på den andre: Et ord som av én ordsmed oppfattes som godt fordi det er kort, vil av en annen før eller siden bli avvist som ikke presist nok.

Hva legger ordsmedene mest vekt på?

1. **Denotativ betydning** er det aspektet ved importord og avløserord som ordsmedene er klart mest opptatt av. Diskusjonen omkring betydningen av selve importordene tar ofte mye tid, noen ganger atskillig mer enn det å finne et passende avløserord. I debatten omkring *wearable computer* kom ordsmedene aldri til enighet om hva ordet "egentlig" betyr, og i diskusjonen om f.eks. *slow food* var det uenighet om hvilket betydningsaspekt som var mest framtrædende, tiden det tar å tilberede maten, eller tiden det tar å spise den, og dessuten om ordet også sier noe om graden av kulinarisk nytelse.

I forbindelse med avløserordet er det også høyst relevant å diskutere om betydningen faktisk dekker det samme som importordet. Avløserne *angi størrelse* og *gjøre større/mindre* ble foreslått for verbet *zoome*, men disse uttrykkene dekker ikke helt, siden det å zoome ikke alltid har å gjøre med størrelse – altså ville man likevel ha behov for *zoome* i tillegg til avløserordene. Avløserordet *snikavleser* for *skimmer* tar ikke hensyn til at dette ordet ofte, men ikke nødvendigvis, betegner en kriminell aktivitet. Her ble det enighet om to ulike avløserer, *snikavleser* og *kortavleser*.

2. **Form.** I Ordsmaia oppfattes betydningsprinsippet som viktigere enn formprinsippet. Men der hvor det fins flere forslag som dekker betydningen på en tilfredsstillende måte, kommer ofte formen på ordet inn som et argument for eller imot.

Ofte er debatten knyttet til ordlengde – sammensetninger kan bli svært lange, og særlig i de tilfeller hvor et ord består av fire stavelser eller mer diskuteres de friskt. Følgende forslag ble raskt forkastet av flere av ordsmedene primært pga. lengden: *nettsidedesign* (*web design*), *luftsprøytepen* (*airbrush*), *tjenestenektangrep* (*denial of service*), *vevadministrator* (*webmaster*), *strekkodeleser* (*håndscanner*), *forbåndsinnstilling* (*default*), *innpluggingsmodul* (*plug-in*).

Selv om lange og tunge avløserord kan være problematiske, for eksempel når de skal brukes som ledd i nye sammensetninger, er prinsippet "jo kortere, desto bedre" heller ikke uproblematisk, og det er selvsagt vanskelig å sette noen grense for hvor langt et ord kan være. Ofte blir avløserordet sammenliknet med importordet – hvis importordet er langt, er det greit at avløserordet er langt, mens hvis importordet er kort, virker det som om mange synes at da må det norske ordet også være kort. Antakelig derfor argumenterte noen med at *søppelpost* var for langt for *spam*, mens ingen reagerte på *minnepinne* for *memory stick*.

Ordlengde samspiller med kontekst. Ordene *punktum* og *krøllalfa* ble av noen ordsmeder oppfattet som for lange sammenliknet med *dot* og *at* når de forekommer i e-post- og nettadresser. Et kortere ord, *punkt*, ble lansert som avløser for

dot, men ble ansett for vanskeligere å uttale, og de fleste syntes å foretrekke den norvagserte formen *dott*.

3. Konnotativ betydning. De fleste forslagene i Ordsmia er nokså stilnøytrale, antakelig fordi det som nevnt fokuseres så sterkt på denotativ betydning. Flere har pekt på at det i norsk er tradisjon for nøytrale og ”motiverte” ord, særlig innen fagterminologi, mens for eksempel engelsk ofte benytter metaforiske uttrykk som tekniske termer. Dette gjør at mange direkte oversatte sammensetninger lett får et komisk preg, f.eks. *deigmutter* (for *doughnut*) eller *tangentfjøl* (for *keyboard*). Den samme tradisjonen gjør det antakelig vanskeligere å lansere ord og uttrykk hvor det benyttes f.eks. ordspill, lek med assosiasjoner, eller regionalt pregede uttrykk. Selv for de som bruker dialekten kan det virke komisk eller for lokalt å bruke ord som *karravolinj/karvolin* for *wannabe*, eller *tekstreidar* for *text editor*.

Men ordenes klangbunn diskuteres av og til, og for eksempel innenfor området mat utgjør argumenter forbundet med konnotativ betydning en viktig del av diskusjonen. Avløserforslag som *fruktsløsh* og *sørpe* (for *smoothie*) ble forkastet som lite appetittelige, mens andre forslag, *fruktlesk* og *drikkesorbet* hørtes mer delikat ut i ordsmedenes ører. Forslaget *sladrer* (for *whistleblower*) fikk kritikk fordi det er langt mer negativt enn importordet, noe en unngår ved andre forslag som *plystrer* og *varsler*. Andre utfordringer oppstår når importordet for eksempel har ironisk effekt.

Ordsmedene kan også være uenige om hvilke konnotasjoner et ord har. Det kan være én ting å avgjøre om et ord er positivt eller negativt, men vanskeligere å avgjøre om for eksempel avløserordet *flammetale* (for *peptalk*) gir sterke assosiasjoner til svovelpredikanter eller til oppildnende tale, og om forslaget *lodden logikk* (for *fuzzy logic*) høres for ”koselig” ut.

Hva legger ordsmedene mindre vekt på?

1. I følge Torp (2007) har ordsmedene lett for å glemme det **nettverket** av relaterte ord i språket som ordet skal, bør eller kan gå inn i. Av og til går det fram av diskusjonen at de er seg bevisst dette, for eksempel at *proaktiv* passer godt sammen med *inaktiv* og *reaktiv*, *babybølge* korresponderer med *eldrebølge*, osv., men i det store og hele er nettverksprinsippet ikke tillagt så mye vekt. I en diskusjon om *armchair athlete*, for eksempel, prøvde flere seg med direkte oversettelser med *lenestols-*, selv om språket fra før har ord som *sofavelger*, *sofaradikaler*, osv.

Nettverk har også å gjøre med de ulike sammenhenger et ord inngår i, og om det for eksempel skal kunne brukes i ulike ordklasser. Mange importord brukes riktignok bare som substantiv på norsk, men man glemmer ofte at en del ord har ulikt grammatisk bruksområde: Avløserord som *direkteavspilling* (for *streaming*) og *talsmannsarbeid* (for *advocacy*) kan fungere greit, men hva om man trenger avløserord for de tilsvarende verbene, *streame* og *advokere*? Denne diskusjonen kom opp i forbindelse med *e-mail*. Det ble framholdt at *meil* fungerer bedre både som verb og substantiv enn *e-post*, mens andre pekte på parallellen med *brev*, som jo har klart seg godt til tross for at det mangler et korresponderende verb. Hvis vi fokuserer på bruksområdet til importordet *mail* på norsk, ser vi imidlertid at det ofte brukes som verb, jf. uttrykk som *kan du maile meg*.

2. Fleksibilitet. Bare sjelden forsøker ordsmedene å finne eksempler på importordet brukt i ulike norske kontekster, for å teste om avløserordet vil fungere tilfredsstillende i de samme kontekstene. *Spinoff* er et importord med mange forslag til avløserer: *sidevirkning*, *avdrypp*, *biprodukt*, *kjølvann*, *avfresning*, *ausprett*, *avlegger*, *knoppskyting*, *knoppskudd* og *avspinn*. Men hvor mange av disse er brukbare i faktisk språkbruk, og i mer enn én spesiell sammenheng? Hvilket av forslagene for *barista* (*kaffekokk*, *kaffekunstner*, *kaffekoker*, *kaffionom*) vil fungere i sammensetninger som *barista-ferdigheter*, *baristalandslaget*, *baristalærer*, *barista-NM*, *NM i baristakunst*? For å finne ut av dette må man gå til tekster og sammenhenger hvor importordet brukes, f.eks. avisartikler.

Problemer

Aktiviteten i Ordsamia har avtatt merkbart fra 2004 til 2007. I følge Torp (2007) kan det virke som mange av ordsmedene blir frustrert over at ordene de foreslår blir svært lite brukt – de havner av og til på Språkrådets liste, men kommer sjelden lengre enn det. Hvorfor?

En grunn kan være at en del av ordene på lista bryter klart med prinsippene for gode avløserord. Ordsmedene er for opptatt av et ords bokstavelige betydning på engelsk, selv om det er opplagt at ordbruken er metaforisk. Dette fører gjerne til at forslagene til avløserord gjentar ledd for ledd den engelske originalen, og blir en ukritisk imitasjon. Selv om *hjernestorm* bevarer betydningselementet 'voldsom vind', er ikke det i seg selv noe godt argument mot forslag som *idédugnad* og *idémyldring*.

Mye av debatten i Ordsamia dreier seg som nevnt om å klargjøre betydningen til importord og avløserord. Dette er selvsagt viktig, men debatteres så ofte og så intenst at andre prinsipper kan bli glemt eller tilsidedatt, eller til og med syndet

mot. Overdreven fokus på transparens og troen på at avløserord må være så like importordet som mulig, kan virke som en demper på ordsmedenes kreativitet. Det faktum at 1/3 av ordene som diskuteres er fra IT-området påvirker også debatten generelt, og gjør at det ofte blir lagt uforholdsmessig stor vekt på denotativ betydning.

Ordsmedene er svært opptatt av presisjon, og kommer ofte med forslag som innebærer mer eller mindre fullstendige definisjoner – et humoristisk eksempel er *uaktsomt-kjøretøydrap-på-dyr*, som en noe oppgitt ordsmed foreslo som avløserord for *roadkill*, etter en lengre diskusjon om hva som var det mest presise uttrykket. Presisjon er relevant i forbindelse med fagterminologi, men i allmennspråket, og i gråsonen mellom fagterminologi og allmennord, kan andre faktorer være vel så viktige som at ord er presise og utvetydige. Eksemplene *nettverksveksler* for *switch*, og *overgangstjener* for *gateway*, er lange og omstendelige, og selv om de føles riktige for spesialister, er det et annet spørsmål om de har like stor appell hos vanlige språkbrukere. Ifølge Torp (2007) ser det ut som fokus på presisjon og definisjon snarere hindrer enn letter lagging av nye importord i Ordsmia.

Torp (2007) mener også det er et problem at mange ordsmeder ikke leter etter ord som allerede er i bruk når de skal lage nye avløserord. Unødig mye tid og diskusjon går dessuten med til å debattere ord som allerede har etablerte avløserord, fordi enkelte ordsmeder av ulike årsaker ikke liker dem. Å foreslå et ord som *manøverstokk* for *fjernkontroll* (*remote control*) virker verken hensiktsmessig eller seriøst. Hensikten med Ordsmia er ikke å finne på nye synonymer i norsk, men å finne gode avløserord for importordene.

Et litt annet problem bunner i ordsmedenes forståelse for hvilket oppdrag de utfører. Som nevnt er enkelte ordsmeder radikale purister, og ønsker i utgangspunktet avløserord for alle fremmede elementer i norsk. En del av ordsmedene har problemer med å skille mellom avløserord og oversettelsesekvivalenter, og kommer med engelske ord og uttrykk som ikke er i bruk i noen utstrekning i norsk. Ordsmedene kan også bli så opptatt av egen kreativitet at de glemmer å ta hensyn til at ordet skal ha en sjanse til å lykkes ute i samfunnet, blant "folket".

Endelig er det uklart hvordan det arbeides med å spre kunnskap om disse avløserordene, ut over å publisere dem på Språkrådets nettsider.

Hva skal til for at ordsmedene – og avløserordene – skal lykkes?

Ordsmia preges av engasjerte ordsmeder, ofte opphetede diskusjoner, men også av frustrerte medlemmer som føler at deres arbeid ikke bærer frukter. Potensialet er stort, men mangel på kunnskap gjør at mye arbeid, tid og energi er forgjeves.

Ordsmedenes argumenter er ofte ikke i samsvar med de prinsippene andre har funnet fram til for at avløserord skal kunne lykkes og slå igjennom.

I svært mange tilfeller er medisinen Torp (2007) (men også andre før henne) har foreskrevet, at man hever blikket for å se på hvordan importordet brukes, og hvilke betydningsaspekter det dekker i faktisk språkbruk. Avløserordet bør ikke tas ut av løse luften. Ordsmedene bør oppfordres til å se etter andre eksisterende norske ord som faktisk dekker betydningen, de bør se på ulike sammenhenger, og godta at man enkelte ganger ikke kan finne ett avløserord som dekker alle betydningsnyanser og bruksmåter. Torp (2007) mener ordsmedene må bevisstgjøres om prinsipper som ligger til grunn for gode avløserord. Inspirert av Stig Johanssons (2003) oppfordring, foreslår hun følgende "verktøykasse" for ordsmeder:

- bruk lista med ord på Språkrådets nettsider
- se til andre språk
- se til de andre nordiske landene
- bruk søkemotorer på internet
- bruk avistekstkorpus.

Referanser

Aftenposten 28.06.2008.

Johansson, Stig & Anne-Line Graedler, 2002: *Rocka, bipt og snacksy. Om engelsk i norsk språk og samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Johansson, Stig, 2003: Engelsk eller ikke engelsk – is that the question? I: Helge Sandøy (red.), *Med 'bil' i Norden i 100 år. Ordlagning og tilpassing av utalandske ord*. Moderne importord i språka i Norden I, s. 123–137. Oslo: Novus.

Omdal, Helge, 2007: Både e-mail og epost? Om avløserord i norsk. I: Guðrún Kvaran (red.): *Udenlandske eller hjemlige ord? En undersøgelse af sprogene i Norden*. Moderne importord i språka i Norden VI, s. 49–75. Oslo: Novus forlag.

Sandøy, Helge, 2000a: *Lånte fjører eller bunad? Om importord i norsk*. Oslo: Cappelen forlag.

Sandøy, Helge, 2000b: Moderne importord i språka i Norden. Ei gransking av bruk, normer og språkholdningar. Prosjektskisse. (<http://moderne-importord.info/>)

Stortingsmelding nr. 35, *Mål og mening*, 2008.

Torp, Anne-Marie, 2007: *Forging in the Smithy. Principles for creating substitute words: A critical examination of Ordsmia*. Upublisert masteroppgave, Universitetet i Oslo. (http://www.duo.uio.no/publ/ILOS/2007/57776/masteroppgave_torp.pdf)

Vikør, Lars S., 2006: Noreg. I: Tore Kristiansen & Lars S. Vikør (red.): *Nordiske språkbaldningar. Ei meiningsmåling*. Moderne importord i språka i Norden IV, s. 61–84. Oslo: Novus forlag.

Summary

The article is a presentation of a Master's thesis (Torp 2007) about Ordsmia ("the word smithy"), the Norwegian Language Council's web-based discussion forum on replacement words. Torp (2007) analysed all posts to the forum during the period 2000-2007, in order to discover which kind of principles underlie the discussions. She found that much emphasis is placed on the relationship between the denotative meaning of the loanword and that of the replacement word, as well as on the formal similarity between loanwords and replacement words, while too little attention is given to their practical usefulness in Norwegian. These findings also contribute to answering the second main question of Torp's thesis, namely, why so few of the suggested replacement words in the Ordsmia discussions actually appear to have caught on outside the forum.

Sju nordiske språkkulturar. Korleis? Og korfor?

Helge Sandøy

I Norden brukar dei "ytre" språksamfunna i Norden, altså finsk, færøysk og islandsk, færrast importord (lånord), dvs. at dei er mest puristiske. I Skandinavia er norsk på topp i faktisk bruk av moderne importord, litt over dansk.

Frå 1975 til 2000 har bruken av importord auka svært mykje i finsk og norsk. Dei mønstra for bruk og endringar i bruk som prosjektet Moderne importord i språka i Norden (MIN) har funne, gjer mange av tidlegare forklaringsforslag på nordisk variasjon ubrukande. Derfor står vi no overfor ein del utfordringar når vi skal forstå kva som er vilkåra for ulike "importnivå".

Når det gjeld måten å integrere importorda på i språket, ser vi andre mønster. Vi tilpassar i ulik grad importorda i uttale, skrivemåte og bøyning; dansk gjer det minst.

Oftast tenkjer vi på purisme som noko som gjeld ord frå andre språk. Men i sosiologisk forståing er det same fenomenet når ein i eit samfunn ønskjer å halde eit standardspråk reint for påverknad frå dialektar og etnolektar og å la standardspråket dominere på dei fleste samfunnsområda. Når det gjeld denne indre purismen, blir det nordiske bildet nokså annleis.

Språkkultur dreiar seg mykje om ulike former for purisme, og dei nordiske språkkulturane er hovudtemaet i denne artikkelen. Formålet er å skissere diverse innfallsvinklar til korleis språk er noko samfunn dyrkar på ulike måtar. Ein kan sjå på f.eks. om eit samfunn har dikt som gjeld morsmålet; og artikkelen viser i ei gransking av språket på Internettet korleis og i kor stor grad språk er del av samfunnsdiskursen. Her er dei skandinaviske landa dels like og dels nokså ulike. Når interjuobjekt i prosjektet MIN argumenterer for ein viss språkpolitikk, ser vi òg korleis dei utnyttar formuleringar som er typiske for språksamfunna deira.

Formsida av språket representerer eit anna perspektiv på språk enn statusperspektivet, som gjeld kva språk som blir brukt på ymse samfunnsområde. Med rette er status-perspektivet blitt tillagt stor vekt i språkpolitikken det siste tiåret, men det har ført til ein tendens til å undervurdere den strategiske betydninga som

formspørsmåla har når det gjeld å utvikle språkleg bevisstheit og språkleg diskurs. Legg ein vekt på holdningar og bevisstheit i samfunnet, står dei to perspektiva for same problemstillingane, men formspørsmåla blir mykje oftare aktualisert enn statusspørsmåla. Det betyr noko om ein vil utvikle den språklege bevisstheita.

1. Innleiing – vi har aldri visst så mykje

Prosjektet Moderne importord i språka i Norden (MIN) er avslutta, og no har vi betre innsikter og meir presis kunnskap om språksosiologiske forhold i Norden enn nokon gong før. Det har vi oppnådd med å bruke Norden som eit forskingslaboratorium og å legge stor vekt på lik metode ved materialinnsamling og registrering i alle sju samfunna vi har undersøkt, dvs. det islandske, færøyske, norske, danske, sverigesvenske, finlandssvenske og finske. På den måten har vi prøvd å komme unna den subjektiviteten som lett gjer informasjonen om ulike samfunn og kulturar upåliteleg og usamanlikneleg.

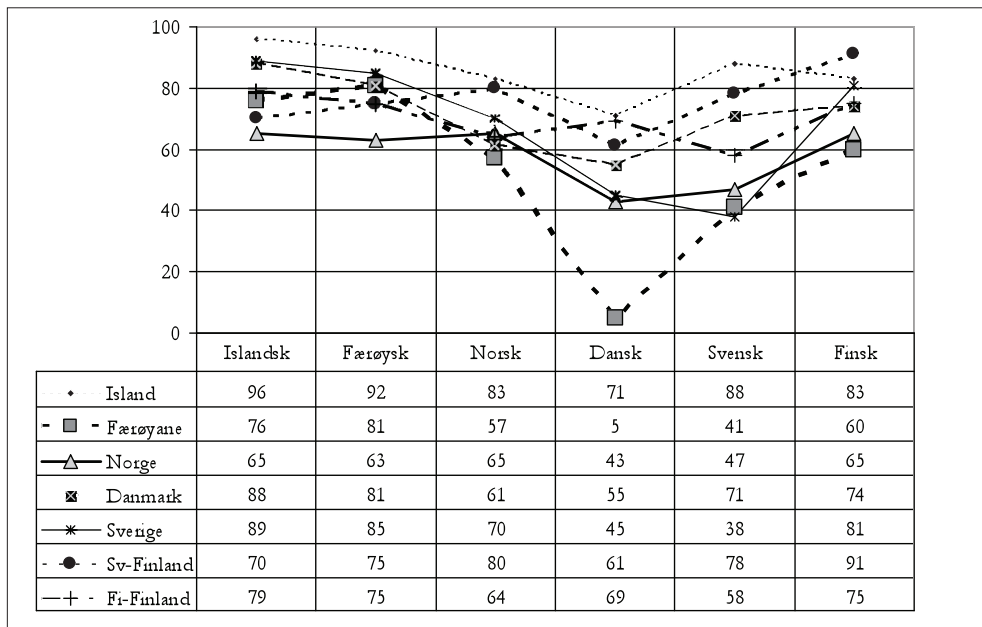
Vi har sjølvsagt ikkje fått presise svar på alle spørsmål. Vi må leve med at dette som andre prosjekt er ledd i ein modningsprosess, der mange av dei viktigaste resultatane er at vi no etterpå er i stand til å stille meir presise spørsmål enn før.

2. Kva vi trudde, men som ikkje stemmer

Når ein presenterer resultat frå humanistiske og sosiologiske prosjekt, kjem det gjerne reaksjonen: Ja, men dette visste vi frå før! Desse merknadane kjem av at folk har ein viss intuisjon for samfunnet kring seg. Men intuisjonen er vag og upresis, og rett som det er, er han direkte galen. Derfor er forskning uansett av verdi for å kunne sortere bort ein del av alle intuisjonane. Forskingsresultat har altså ein annan status enn berre intuisjon. (Dessutan kan vi legge merke til at det ofte ikkje er blitt sett ord på intuisjonen før forskingsresultatane er formulert!)

Korleis er det så med hypotesane eller intuisjonen vår om språkforholda i Norden? Eit svært interessant resultat er det vi fekk då vi spurde informantane i eine delprosjektet vårt om kva dei meinte om den puristiske situasjonen i sitt eige språk og i dei andre språka i Norden. Dei skulle gi oss ei antydning om kor stor del av dei nye orda som kom inn i språket, blei erstatta av avløyserord (f.eks. *e-post* for *e-mail*). Dei skulle altså uttale seg om *den leksikalske purismen*. Det aller mest interessante med resultatet er at vi alle i Norden tenkjer så likt om noko vi

eigentleg veit så lite om. Vi har tydeleg så sterk felles kultur i Norden at vi deler stereotypiar om kvarandre med kvarandre. Her er resultatet:

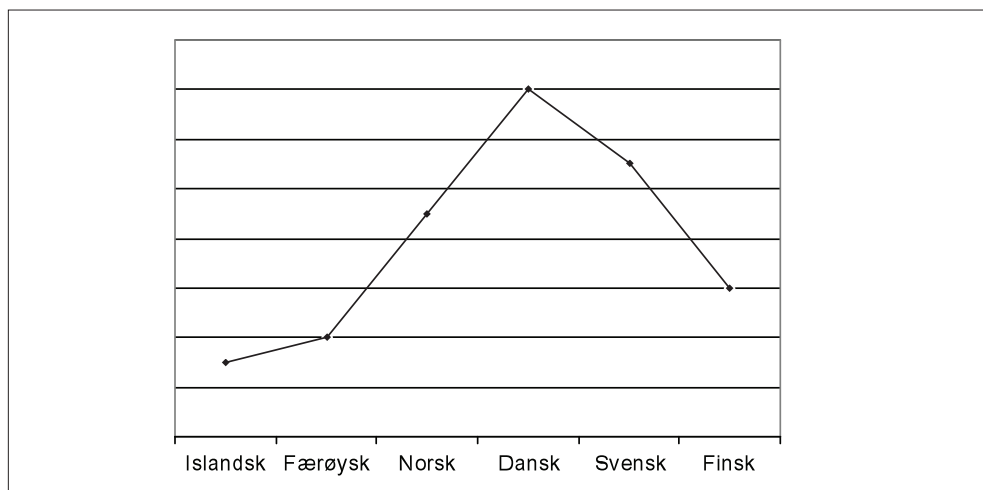

Figur 1: Førestillingar om omsettingspraksis i språk i Norden (Sandøy 2007:128)

Høgt prosenttal viser ei "gjennomsnittleg" førestilling om mykje omsetting av ord frå engelsk til det aktuelle språket.

Om utslaga i kurvene er ulikt sterke, viser resultatet at alle plasserer dansk som det minst puristiske og islandsk og finsk som dei mest puristiske språka. Osv. Disse førestillingane er altså ein felles kulturarv.

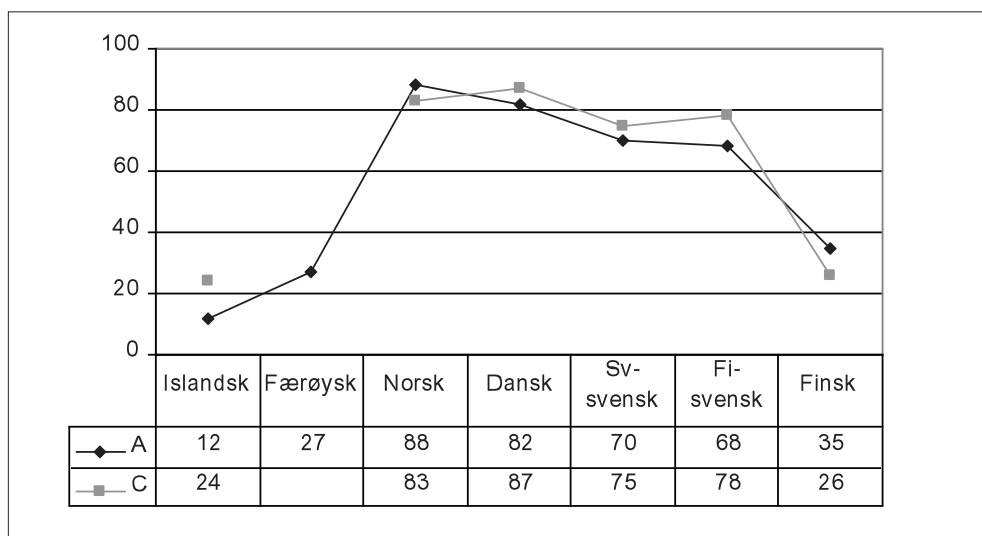
På grunnlag av figur 1 kan vi rekne snitt for heile Norden og få ut gjennomsnittskurva i figur 2 for korleis vi alle ser på kvarandre. Med tanke på samanlikningane nedafor snur vi her kurva på hovudet, og den djupe dalen for dansk blir ein dansk fjelltopp, som uttrykk for at dansk er det mest opne språket med tanke på ordimport.

Figur 2: Gjennomsnitt på "gjensidige" førestillingar om purisme i Norden

Den karakteristikken vi her har fått frå lekfolk, er den same som vi også har funne hos fagfolk tidlegare (Lund 1986, Vikør 1993). Men kva er så realiteten? MIN har lagt ned eit stort arbeid i å studere konkret ymse sider ved situasjonen for moderne importord. I analysane av faktisk språkbruk har vi latt moderne importord bety ord tatt inn i språka etter 1945 (jf. Sandøy 2005). Etter oppteljingane våre i avisspråket (delprosjekt A, Selback & Sandøy 2007) og i ein annan tematisk avlørsarordstudie, som vi har kalla delprosjekt C (Guðrún Kvaran 2007¹), er situasjonen som i figur 3.

¹ Kvantifiseringane av C-resultata er Helge Sandøy ansvarleg for, og dei blir forklart i sluttrapporten for heile MIN-prosjektet (Sandøy & Kristiansen, under arbeid).

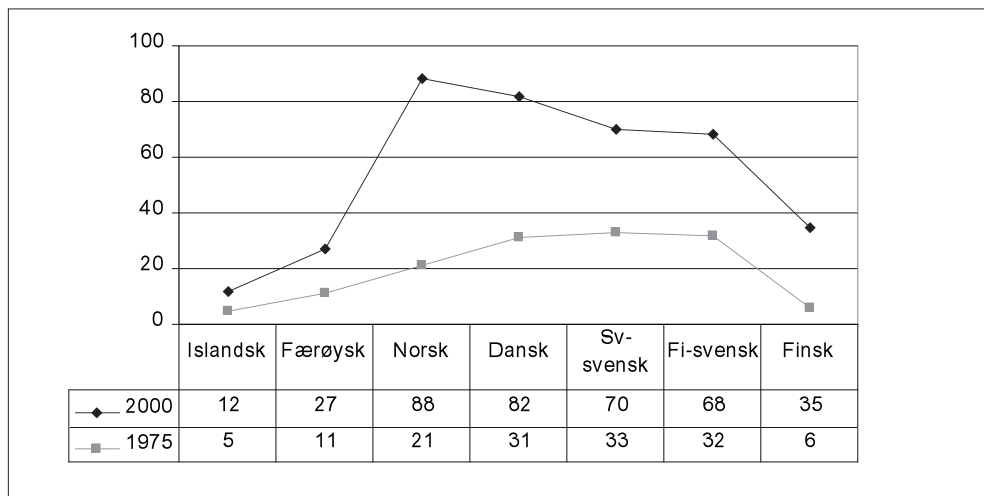

Figur 3: Importord generelt i avispråk (A) og studert etter tema (C)²
 (Frekvens per 10 000 tekstord i A og i prosent i forhold til heimleg ord i C.)

Begge studiane viser temmeleg like resultat. Dessutan ser vi at førestillingane ikkje var heilt på villspor. Men rangeringa mellom dei skandinaviske språka er ikkje rett. Det mest markerte avviket er at norsk ikkje er mest puristisk av dei tre språka, men heller minst, i alle fall etter studien med største materialet, altså A. Dette er eit overraskande resultat.

Dermed får vi ei utfordring i å prøve å forstå kvar ifrå vi har fått desse førestellingane som ikkje samsvarar med verkelegheita. Det kan komme av at norsk er meir puristisk enn svensk og dansk når det gjeld uttale, og nettopp det kan forvirre observasjonane våre, for dei skil ikkje alltid så presist mellom leksikalsk, ortografisk, morfologisk og fonologisk nivå. Men dette mishøvet kan òg komme av at førestillingane våre byggjer på eldre tilstandar. For i 1975 var situasjonen annleis. I figur 4 ser vi situasjonen når vi skil mellom dei to åra 1975 og 2000.

² Færøysk delstudie manglar.

Figur 4: Importord i norske aviser 1975 og 2000 (frekvens per 10 000 tekstord) (Sandøy 2007: 147.)

Største relative auken er for norsk og finsk, og her ser vi tydelegaste feilen i stereotypiane våre (jf. figur 1). Endringa i norsk er dramatisk – i alle fall om ein ser på stor ordimport som noko negativt.

Dermed har vi komme til noko som forskinga må grave meir i: Korfor har norsk og finsk forandra karakter på denne måten og blitt til så opne språk? For dei andre språka er eigentleg ikkje auken nemnande stor når vi har i bakhovudet at ein importerer sjølvstundt meir på 55 år enn på 30 år. Utgangspunktet heile tida er jo at moderne importord er ord komne inn i språka etter 1945.

I tidlegare drøftingar av språksituasjonen i Norden har ein prøvd å forklare tilstanden i dei ymse landa historisk-sosiologisk med f.eks. tidsavstanden til den nasjonale sjølvstendekampen, og urbaniseringsgrad er òg blitt antyda som forklaringsfaktor. Men pga. av resultatata vi ser for norsk i år 2000, mistar desse hypotesane støtte. Men for situasjonen i 1975 kunne dei slå betre til. Det betyr at anten er dei galne som hypotesar, eller så er desse faktorane gyldige berre i samspel med andre faktorar.

Dermed ser vi at vi truleg har for dårleg grep om å beskrive dei kulturelle prosessane i samfunnet som ligg til grunn for endringar i ordforrådet. Resultata viser tydeleg eit skilje mellom dei skandinaviske og dei ikkje-skandinaviske språka når det gjeld ordforrådet, og det gjeld både i 1975 og i 2000. Her ligg kanskje ein hund begravet.

Då vi planla arbeidet med holdningsgranskingane, hadde vi ei viss forventning om at vi med å spørje vanlege folk både i djupgranskinga og i gallupen skulle møte det folkelege frisinnet, som endeleg kunne få uttrykkje seg uavhengig av dei

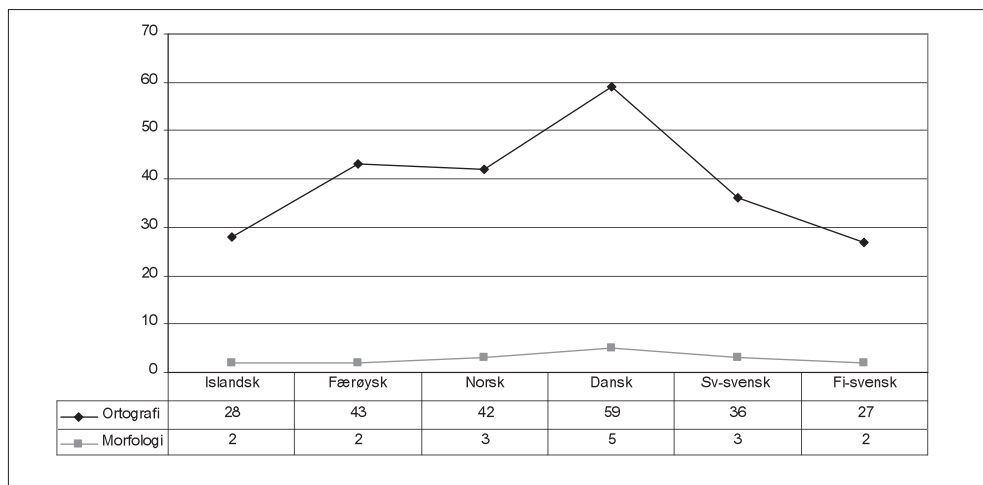
nasjonale språknemndene. Her skulle den folkelege protesten endeleg kunne komme fram. Men han kom ikkje, som ein ser av Tore Kristiansen artikkel i denne boka og av Kristiansen & Vikør (2006). Når folket uttalar seg, er dei nesten som eit ekko av retorikken frå dei enkelte nasjonale språknemndene, eller frå den offentlege diskursen. Også djupintervjua støtta dette inntrykket.

Kva er dette? Jau, når folk får vanskelege spørsmål om språk, slike som dei knapt har måtta formulere svar på før, hentar dei fram argument og synsmåtar dei kjenner frå den offentlege samtalen (eller diskursen). Det kan tenkjast at folk gjer det fordi det er politisk korrekt, og at dei trur det er det som er venta av dei. Men det kan òg vere at dei ikkje har nokon grunn til å vere ueinig i det som er blitt formulert ofte i aviser og etermedium. Då reproduserer dei den retorikken som er etablert. (Jmfør Nyström Höög 2005, Thøgersen 2007, Jacobsen 2008, Hanna Óladóttir 2005.)

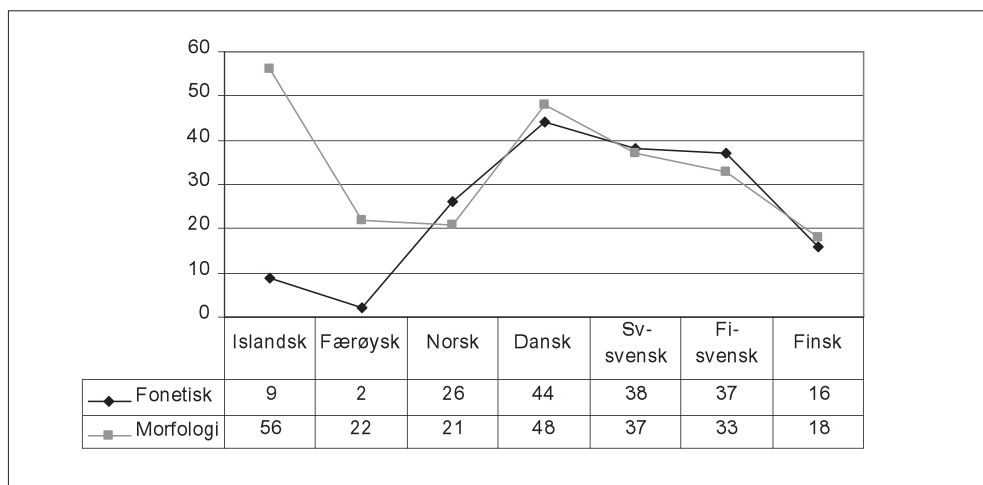
No prøver eg å tolke dette litt kynisk. Men vi kan ikkje komme unna at vi har eit resultat frå holdningsgranskingane som kan tolkast slik at folk blir påverka av meiningane som blir formulerte i den store offentlege samtalen. Det betyr òg at det faktisk har ein funksjon å innverke på den samtalen.

3. Kva vi trudde, og som stemmer

På førehand hadde vi laga ei liste over hypotesar frå litteratur og seminar, og når vi no etterpå testar dei, er det ei fin blanding av stadfestingar og avkreftingar. Det skal komme fram i oppsummeringsrapporten (Sandøy & Kristiansen, under arbeid). Vi kan ta eksempel på noko som stemte: Kurva eller førestillinga vår om "ein fjelltopp" i Danmark stemmer faktisk med resultatata våre når vi ser på purismen i ortografi, fonologi og morfologi, slik det går fram av figur 5 og 6. Her ser vi igjen mønsteret med "ei fjellkjede" i Skandinavia.

Figur 5: Ikkje-tilpassing i skriftspråka (Omdal & Sandøy 2008)

Figur 6: Ikkje-tilpassing i talemåla (Jarvad & Sandøy 2007)³

Den allmenne debatten i Norden har ikkje skilt mellom ulike nivå i språkbeskrivinga. No ser vi at det kan vere viktig. Ordforrådet kan oppføre seg annleis enn dei strukturelle eller grammatiske delane av språket. Morfologien er òg spesiell. Alle

³ Det islandske avviket i figur 6 kjem først og fremst av éin variabel, nemleg samsvarsbøying av importerte adjektiv, som islandsk svært ofte lèt stå ubøygde, som i "Staffið er kúl" (= 'Mannskapet er kult'), jf. Ásta Svavarsdóttir (2007). På grunn av variabelutvalet får det stort utslag på gjennomsnittet.

språka i Norden er svært puristiske i morfologien. Vi kan kanskje tolke det slik at vi her er tett på slike strukturdrag som ikkje tolererer påverknad eller markerte avvik. Kanskje er dét årsaka til den gjengangaren at verba ikkje viser nokon påverknad i bøyingane!

Vi kan òg legge merke til at ortografisk og fonologisk purisme kan vise ulike mønster; det ser vi av dei færøyske plasseringane.

Poenget er då at purismen – eller påverknaden – kan vere nokså ulik på dei ulike språknivåa. Dét er ei svært viktig lingvistisk innsikt som vi skal ta med oss over i språksosiologien og i språkpolitikken. George Thomas i *Linguistic purism* (1991) understrekar òg at nivåa kan bli utnytta forskjellig. Prinsipielt kan alle nivåa spele same kulturelle rolla. Dermed kan vi opne for ei meir kultursosiologisk vinkling eller forståing av emnet vårt, og variasjonen i den eksoglossiske (utovervendte) purismen i Norden kan vi seie er som i figur 7. (Grenseverdiane i kategoriseringane for +/- puristisk er i denne figuren sett etter eit visst skjønn for å få fram forskjellar. Dei nøyaktige tala står i figur 3–6.)

	Islandsk	Færøysk	Norsk	Dansk	S-svensk	F-svensk	Finsk
Leksikalsk							
Fonetisk							
Morfologisk							
Ortografisk							

Figur 7: Eksoglossisk purisme i Norden

4. Språk og kultur

Språket er både eit *kulturelt objekt* og eit *lingvistisk objekt*. I den språkpolitiske samanhengen er det det kulturelle objektet som er viktigast. Då er symbolsida sentral, og symbola er kulturelle størrelsar eller verdjar.

Det kan vere ei nyttig intellektuell øving å kikke på språket likeins som vi kikkar på spansk målarkunst, går på russisk ballett eller beundrar italiensk arkitektur. Vi kan beundre den estetiske sida, registrere variasjonen og særpreget frå land til land osv. Men vi kan òg gruble over den sosiologiske funksjonen som desse kulturobjekta har. Store rådhus og kyrkjer er ikkje berre harmoniske i all sin symmetri, dei er også mektige pga. størrelsen i forhold til det stakkars vesle mennesket som må løfte hovudet for å sjå opp til mønet. Dei har ein funksjon i å markere maktforholda. Desse forholda blir altså markert gjennom den estetiske

opplevinga vår, eller f.eks. gjennom den religiøse fellesskapskjensla under salmesongen i katedralen.

Gjennom språkkulturen får vi utvikla fellesskapskjensla og internalisert førestillinga om språket som symbol for einskapen i nasjonen. Vi får utvikla lojalitetskjensle og ein språkleg identitet.

Tore Janson har i boka si *Språken och historien* (1997) framstilt godt poenget med såkalla institusjonelle språk, dei vi altså har namn på og kan telje: *Eit språk* har vi når dei som snakkar språket, vil at det skal vere eit språk. Det vil seie at når krefter i samfunnet har fått folk til å vilje ha eit språk, har dei det. Ut frå eit slikt resonnement er f.eks. norsk ein konstruert institusjon; han er eit fantasiprodukt som vi gjerne vil ha, og som vi fyller med innhald. I denne samanhengen blir språk dermed viktig fordi det nettopp er ”meir enn språk”.

Korleis vi fyller språkkulturen med likt og ulikt innhald? Norden har ulike språkkulturar, og folk er engasjert i språket sitt på ulike måtar.

5. Korleis er vi ulike?

Purismen er ein god inngang til språkkulturen. I MIN har vi arbeidd på måtar som gjer det muleg å kvantifisere og dermed betre jamføre dei sju språksamfunna. På andre kulturområdet er det vanskelegare – i alle fall i dag – å få fram valide og kvantifiserbare data. Men det er viktig å arbeide på desse områda for å utvikle dei nødvendige resonnementa. Derfor nyttar eg no høvet til også å gå utafør MIN-resultata og å spekulere vidare kring korleis språkkulturen er ulik mellom språksamfunna våre. Vi kan prøve å vere litt eksplorerande.

5.1. Poesi

Det finst mange inngangar til å studere språkkulturen, f.eks. poesien. Kven lagar poesi om språket sitt? Nasjonalromantikken skapte ein heil songskatt om dansk språk, og vi finn tilsvaret i den nynorske kulturen. Færøyingar har også ein del, svenskane nesten ingenting utanom noko patriotisk frå slutten av 1700-talet. Derimot har finlandssvenskane noko, og finnane litt. Dokumentasjonen kan vi hente m.a. i større ”folkelige” songbøker, som kan gjerast til svært interessant kulturhistorisk lesnad.

Kulturhistorisk forstår vi lett kva desse songskattane er uttrykk for; dei er med og byggjer opp nasjonen og fellesverdiane på det affektive området med å utnytte fellesskapskjensla under allsongen, og dei blei sjølvstygta utnytta i situasjonar

der folk er vare for stemningar. Folkehøgskolen (grundtvigianismen) og ungdomslaga med talar, friluftsstemne og song har skapt denne tradisjonen.

For skandinavar ville det truleg verke platt og klamt om ein skreiv poesi om morsmålet i vår tid. Vi ønskjer å markere avstand til – i alle fall eit ironisk forhold til – den tradisjonelle nasjonalromantiske songskatten etter at vi på 1980-talet gjennomførte ein så grundig analyse av nasjonsbygginga. Men islendingar skriv dikt om språket sitt framdeles. Det finst til og med modernistiske dikt om islandsk, som ikkje er nasjonalromantiske. Poesien ligg naturleg nok i allusjonane til felleskulturen og fellesspråket. Men dikta spelar ikkje på stoltheit, derimot på det uutgrunnelege og uendelege. I Skandinavia står vi mest tomhendte i dag.

5.2. Mønster for talevariasjon

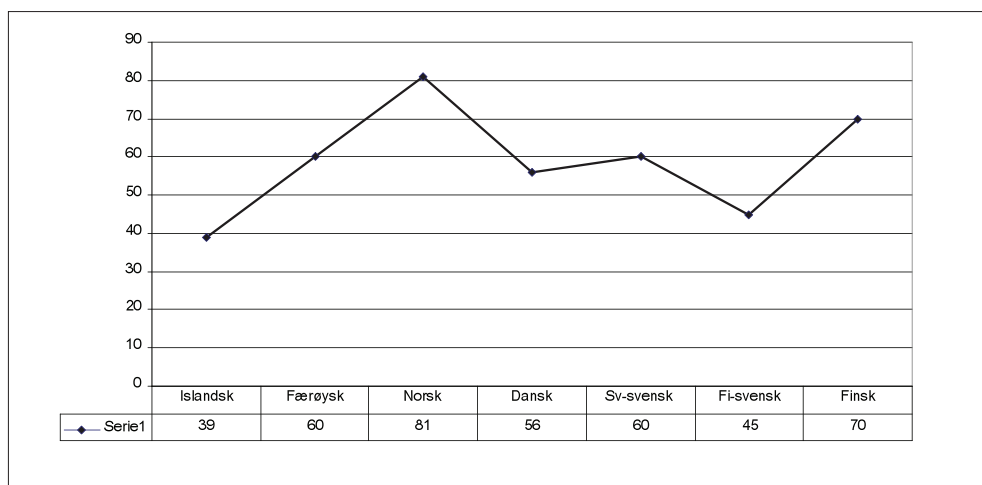
George Thomas (1991) gir ei interessant teoretisk vinkling på purismen: All språkpolitikk som går ut på å sortere eller reinse bort noko frå språkvariasjonen, er purisme. Derfor er også dyrkinga av standardspråk ei form for purisme. Fransk er såleis eit eksempel på både endoglossisk (innoverretta) purisme og eksoglossisk (utoverretta) purisme, dvs. at politikken er å halde standardspråket reint for både indre regional variasjon i Frankrike og for språkvariasjon skapt av påverknad utifrå.

Det er opplagt ein forskjell på korleis vi dyrkar talevariasjonen eller reinsar standardmålet. På Island, Færøyane og i Norge kan det endåtil vere problematisk å tale om eit standardtalemål; det ville vere meir presist å seie at ein har berre eit lesespråk, altså eit skriftspråk som kan uttalast med varierende fonologisk underlag.

I prosjektet vårt prøvde vi å jamføre autoriteten åt standardspråket. Gallupen vår frå 2002 skulle måle kor sterkt korrektheitsidealet står i dei ulike nordiske språksamfunna. Det kan kanskje avspegle kor lojale brukarane meiner ein skal vere mot språkstandarden. Dette er eit innvikla tema, og vi streva lenge med å finne spørsmålsformulering som fungerte likt i alle samfunna. Vi enda med den vage formuleringa i spm. 7 (med nødvendige tilpassingar i kvart språksamfunn), som vi meiner sikrar oss jamførbare svar på den holdningsdimensjonen vi var ute etter, nemleg korrektheit (jf. elles Sandøy 2003b):

Spørsmål 7: "Ansatte i radio og fjernsyn følger ikke alltid de samme normene for språkbruk. Hva synes du om at de bruker sitt vanlige dagligspråk i stedet for standardspråk (dvs. bokmål eller nynorsk) i sendingene?"

Resultatet blei dette (jf. Kristiansen & Vikør 2006):

Figur 8: Positive holdningar til bruk av ikkje-standard

At norsk er på topp akkurat her, overraskar kanskje ikkje. Men det er interessant å sjå kven andre som er tydeleg liberale til språkpraksisen. Det er finnar, færøyingar og svenskar. Det er ikkje heilt lett å gjennomskode heilt dette resultatet, men det avspeglar nok noko av det som er den språklege kvardagen i desse språksamfunna. I alle fall er det ein god del regional talemålsvariasjon i svensk, og dermed er svenskane vane med fonologisk variasjon. I færøysk er det ikkje nokon uttalevariant som skil seg tydeleg ut som overordna, og situasjonen der liknar den norske. Heller ikkje i islandsk finst det nokon fonologisk standard, men den intuitive islandske tolkinga (ifølgje kollegaar i prosjektet) er at denne spørsmålsformuleringa får islendingar til å tenkje på ordforrådet, ingenting anna. Dermed avspeglar resultatet det islandske korrektheitsidealet som gjeld ord-purismen, ikkje det som skandinavar ser for seg: ein spesifikk språkvarietet med fonologi og sosial prestisje. (Den islandske ordpurismen er like streng overfor alle sosiale grupper.) Dette er nok litt kompliserte mønster som vi treng meir forskning på, men alt tyder altså på at den endoglossiske purismen òg er ulik i landa våre.

	Islandsk	Færøysk	Norsk	Dansk	S-svensk	F-svensk	Finsk
Talemål							

Figur 9: Endoglossisk purisme i Norden

Vi kan spekulere vidare og spørje om korleis resultatet ville ha vore om gallupen var gjennomført f.eks. i 1965? Den auka dialektbruken i den norske språkkulturen

etter 1970, har eigentleg parallellar hos dei fleste andre i vår kulturkrets. Men utslaget treng ikkje vere like sterkt eller like eins. Det er eit generelt drag ved den såkalla seinmoderniteten at større grupper av folket tek del både i det materielle konsumet og i samfunnsdebatten. Massekulturen og globaliseringa har ført med seg det som er ei demokratisering av språkkulturen, der tradisjonelle autoritetar mistar makt, og den gir alle samfunnsmedlemmene ei kjensle av like rettar, også språkleg (Giddens 1991, Fairclough 1992). Det gjer at sosiolingvistar no er blitt opptekne av begrepet og fenomenet avstandardisering. Denne avstandardiseringa kan ta litt ulike former (omtalt som 'destandardisering' og 'demotisering'), men det viktige fellesdraget er at det gamle tronge standardidealet vinn ikkje same oppslutninga lenger, og konsekvensen er at allereie etablerte standardtalemål får innarbeidd ein del variasjon, og i andre samfunn mistar standardidealet det vi kunne kalle domene i samfunnet. Det blir ei viktig forskingsoppgåve no å forstå endringar i språkkulturen i eit sosiologisk perspektiv.

Det kan seiast mangt om nyare samfunnsendringar, om innbilte fristillingar frå kollektive band og innbilt individualitet osv., men dette preget av demokratisering på fleire kulturelle punkt, skal ein ikkje oversjå. Grunnlaget for tradisjonell autoritet fell bort, og ein må heller påverke ved å delta på ein opplyst og interessevekkjande måte i det store diskusjonsrommet i samfunnet.

5.3. Verdier og tema

Kan vi finne ut korleis og kor mykje folk i samfunna våre er engasjert i språk utan å spørje direkte? Eit forsøk kan vere å finne ut noko om temaet språk på Internett-områda for kvart enkelt språksamfunn. Det kan beskrivas med "harde data", altså frekvensar, som er kommensurable. Derfor har eg tatt eit utprøvande metodisk sprang for å finne ut kor ofte og korleis språk blir tematisert i den "offentlege samtalen" i språksamfunna.⁴

Hausten 2006 var resultatet at danskane kom lågast, for frekvensen av *sprog* og *sproget* utgjer 7,80 % av frekvensen av nektingsadverbet *ikke*. Nordmennene kjem ut med 12,48 %, men svenskane skårar høgast med 14,61 %. Så langt ser det ut til at svenskane tematiserer språk oftast i Skandinavia. Frå svenske kollegaar har eg òg fått formidla det inntrykket at språkinteressa har vore aukande i Sverige siste åra (Höög 2005: 16f.), og det inntrykket får støtte her. Men i Norge diskuterer ein språk faktisk oftast med å snakke om *nynorsk(en)* og *bokmål(et)*, og frekvensen for desse to orda meir enn doblar den norske skåringa, for vi må legge til

⁴ Testen er gjennomført med søk på Google, og det vil seie at det ikkje er talet på ord som blir rekna, men talet på dokument med ordet. Elles kunne ikkje ordet *mål/mål* brukast pga. at det har fleire andre betydningar enn 'språk'.

14,96 % og får 27,44 %! (Det er sjølv sagt for enkelt å summere slik, men det gir nok ein peikepinn på at det norske talet bør ligge godt over 12,48.)

Neste testen går ut på å finne ut kva adjektiv som er mest frekvente saman med ordet språk. Då får vi det slåande resultatet at adjektivformene *svenskt* og *svenska* i Sverige er brukt i 411 tilfelle for kvar million førekomstar av ordet språk. I Danmark hoppar talet ned på 194,5 for *dansk sprog* og i Norge 165,6 for *norsk språk*. Korleis skal vi tolke det? At svenskane tematiserer morsmålet eller nasjonal-språket svært ofte? Dêt ville ikkje vere urimeleg å sjå som utslag av den interessa dei har for det mangkulturelle, som då fører med seg nettopp ein kulturdiskusjon om dei ulike språka i Sverige. Set vi adjektivet *nordisk* framom språk (i dei ymse bøyingsformene, sjølv sagt), skårar også svenskane høgast med 234, danskane med 170 og nordmenn med bare 77,4.

Mønsteret i desse talseriane er interessant, og det kan vere ein indikasjon på at den offentlege samtalen om språk skjer på ulik måte i dei tre skandinaviske landa, dvs. at det er dei ulike institusjonaliserte språka som svenskane tematiserer, mens nordmenn oftare har ein annan innfallsvinkel (som går på målform og tale-variasjon).

Så kan vi spørje etter kor ofte vi tek opp kvalitative sider ved språket og knytter adjektiv som *god*, *bra*, *smuk*, *vakker/vacker* til ordet. Forskjellane i kva for adjektiv vi brukar, er store, men summerer vi alle, kjem vi til ein frekvens på vel 10 på denne målestaven vår for alle tre skandinaviske språka. Altså er vi like i graden av å tematisere kvalitative sider.

Neste interessante spørsmålet er om vi her også kan finne ein ekstrainngang til å studere korrektheitskulturen. Adjektivet *rett/riktig* gir dette utslaget: Svenskane brukar det perspektivet heile 5,8 gonger per mill. belegg på ordet *språk*, mens danskane drar fram det perspektivet bare 0,85 gonger og nordmennene 0,25. Det kan kanskje støtte oss i tolkinga om at svenskane tematiserer det institusjonaliserte språket ved å aktualisere korrektheit oftare enn vi andre.

Konklusjonen etter dette svært prøvande ”spadetaket” er at det kan vere tydelege forskjellar i fokuseringa i språkkulturen i tre så like og nære land som dei skandinaviske.

5.4. Argumenttypar

Prosjektet MIN hadde også ei delgransking med djupintervju med 24–48 informantar i kvart språksamfunn (Nyström Höög 2005, Thøgersen 2007, Jacobsen 2008, Hanna Óladóttir 2005). Her fekk deltakarane snakke friare, og det er interessant å sjå korleis dei meir spontant nærmar seg språket. Ut frå delrapportane ser det ut til å vere ein del særdrag frå samfunn til samfunn for korleis folk argu-

menterer i språkdiskusjonar. For eksempel ser vi at når den vanlege islendingen argumenterer for purismen, dukkar det *demokratiske argumentet* opp om at islandsk fagterminologi lettar kunnskapstilgangen hos vanlege folk. (Denne ideologien er også lagt inn i den islandske universitetslova som eit pålegg til dei tilsette om å delta i ordlagingsarbeidet.) I nabolandet Færøyane oppdagar vi derimot at informantane har mindre sans for å reinse fagspråket, for dét gjer livet vanskelegare for vanlege folk! Då må dei lære seg noko nytt, og orda dei no har, er jo endåtil felles med dansk og andre språk, og det er ein praktisk fordel. Dei to nabolanda argumenterer altså svært forskjellig – sjølv om den allmenne ordpurismen er sterk begge stadar.

Når vi les svensk litteratur om språk, legg vi merke til at sterkaste argumentet for noko, er at språket skal vere "funksjonelt". Argumentet om "funksjonelt språk" finst nok i norsk språkkultur òg, men ikkje like mykje. Eg har av og til lurt på kva uttrykket *funksjonelt språk* eigentleg betyr. Eg spurte for ei tid sia nokre islandske kollegaar om kva dei ville omsette "funksjonelt språk" med til islandsk. Dei kjenner sjølv sagt ordet "funksjonell" frå skandinavisk og engelsk. Men "funksjonelt språk" greidde dei ikkje å finne ord for, for dei greidde ikkje å definere innhaldet. Det næraste var *notbæft mál*, som betyr noko slikt som brukande språk. Altså temmeleg vagt. Så bad eg ein svensk kollega definere "funksjonelt språk". Svaret var vagt, helst ei erkjenning av at det var uråd å definere. Det næraste og kanskje beste var den negative definisjonen at "Andra aspekter än de kommunikativa funktionerna ingår inte." Det må truleg bety at bare semantiske og stilistiske dimensjonar er med, mens sosialpsykologiske og sosiologiske funksjonar ikkje er med i omgrepet.

Eg trur at "funksjonell" er eit eksempel på korleis vi lagar oss ein retorikk, eller at vi i den språklege diskursen har etablert ein del merkelappar for kva som er legitime og tilfredsstillande argument. Har vi funne ein slik merkelapp, treng vi ikkje gå lenger. Slike merkelappar finn vi i alle samfunn, og dei utgjør ein del av den skiftande språkkulturen.

6. Kvar står vi strategisk i dag?

I dette perspektivet er det interessant å sjå litt tilbake på fokuseringa i den nordiske språkdebatten etter andre verdskrigen. (Denne fokuseringa er òg ein del av språkkulturen og vitnar om førestillingane våre.) På mange nordiske språkmøte er anglifiseringa blitt dratt fram, alt frå 1962. Den første tida var ein mest oppteken av ord og at anglifiseringa var ei forringing av språket. Endåtil strukturen i språket var i fare. Etter ein generasjon var tida kommen for å innsjå at språket er like

mykje språk om det blir forandra. Forandring er i seg sjølv ikkje negativt når vi fokuserer den synkrone funksjonaliteten i språket som kommunikasjonsmiddel.

Då begrepet 'språkleg domene' blei introdusert på språkmøtet i 1988 (Lund 1989), kom det eit såkalla paradigmeskifte i tenkinga kring språk. Teoretisk sett var dette eit svært viktig begrep, for no kunne ein lettare drøfte presist forskjellen på såkalla *korpus* og *status*. Den nye erkjenninga blei som ei openbering for somme om at det var ikkje orda i språket som var viktige. Vi dreia dermed perspektivet, og ein kunne markere avstand til den tidlegare tilnæringsmåten, altså til engasjement i purisme-spørsmålet (som er eit korpusspørsmål).

Men spørsmålet om purisme og domene-forsvar har mange parallellar: Mens ein kan seie at det er ein rikdom å få eit importord inn i tillegg til det tradisjonelle heimlege ordet fordi det då kan blir utvikling av betydningsnyansar eller stilistiske nyansar, kan ein med stor rett også seie at det er ein rikdom å få inn eit nytt språk, for det kan auke kreativiteten ved at vi får fleire impulsar, og hjernen har godt av å lære fleire språk. Fleirspråklegheit er ein rikdom, likeins som fleire ord er det.

Spørsmålet om godt og dårleg i språkpolitikken kan ikkje avgjerast ut frå dei to avgrensa språklege perspektiva om status og korpus. Det politisk grunnleggande spørsmålet dreiar seg ikkje om språka, men om menneska. Då blir poenget at vi gjennom den symbolske funksjonen åt språk kan bli definert som underordna eller overordna. Ved stadig å få repetert uendeleg mange gonger per dag at eins eige språk har mindre symbolverdi, og ved å leve under rammevilkår som honorerer det dominerande språket, blir vi 'mentalt kolonisert', som den norske maktutgreiinga kallar det (Østerud o.a. 2003). Det vil seie at brukaren av eit dominert språk godtek verdiane og horisonten til det dominerande språkkulturen. Dermed kan det bli utvikla sjølvforakt, og knekten godtek at han sjølv er knekt. Etter eit slikt resonnement er det ikkje ord eller domenetap som er sentrale, men den mentale tilstanden å vere underlegen og kolonisert. Språket blir dermed del av motstrategien som skal tene menneska, og vi utnyttar symbolverdien i motstrategien.

Godtek vi dette resonnementet, kan vi gå vidare med å seie at vi språkpolitisk står overfor eit strategisk og taktisk spørsmål: Korleis skal vi utvikle ei brei folkeleg bevisstheit om at språket uttrykkjer ein sosial og kulturell konflikt? Korleis kan folk sette grenser for at andre skal dominere over dei gjennom språket?

Språket er abstrakt og vanskeleg tilgjengeleg for refleksjon. Vi treng dagleg trening i å etablere tankekategoriar som gjeld språket og dei symbolske verdiane. Bevisstheita må utviklast gjennom stadige konfrontasjonar. Det må vi ta omsyn til når vi skal legge strategien.

Det store mantraet etter det nemnte paradigmeskiftet blei 'domenetap'. Den fokuseringa på statusen til språket er viktig i ein sosiologisk analyse. Men resultatata frå ein makroanalyse som går på bruksdomene, treng ikkje vere noko som den vanlege språkbrukaren har direkte og dagleg føling med. I det nokså einspråklege Skandinavia representerer statusspørsmåla ei lite frekvent personleg erfaring vi kan kople informasjon og refleksjon til. I det daglege arbeidet for dei fleste av oss er det per i dag svært sjeldan vi må skifte til ikkje-morsmål. Heller ikkje når vi kjem heim frå arbeid, et middag og spring på styremøte i handballklubben treng vi bruke noko anna enn morsmålet. Så trygg er situasjonen for bønder, fiskarar, lærarar osv. Også for mange av oss universitetstilsette og for oljearbeidarar i Nord-sjøen kan gå mange dagar mellom kvar gong ein sjølv aktivt må ty til utalandsk i kommunikasjonen.⁵ Vi har låg frekvensen av personlege opplevingar der hjerne-sellene får irritere seg over at vi blir trengt til sides i eit domenetap. Då kan vi stille spørsmålet om statusperspektivet er det taktisk beste å bruke når ein vil skape folkeleg engasjement. Det perspektivet kan like godt bli ei unnskyldning for ikkje å engasjere seg fordi det er lite ein sjølv kan gjere.

Orda med engelsk og prestisjeprega uttale og skrivemåte bombarderer oss uendeleg mange gonger for dag, og kvar av oss er mange gonger for dag i ein situasjon der vi kan ta eit standpunkt til om vi vil bruke den eine eller andre varianten, f.eks. airbag eller kollisjonspute, tape eller teip. Her har vi ein sjans til å utvikle og trene oss opp i å fokusere og reflektere over konflikten uttrykkjer det symbolske innhaldet i våre daglege handlingar, altså i talen og i skriftbildet. Denne konflikten blir viktig og ofte omtalt i den daglege samtalen. At trening og overføringsverdi betyr noko, trur eg vi kan sjå av at nynorskbrukarar i Norge uttrykkjer meir skepsis til engelskpåverknad enn bokmålsbrukarane (Kristiansen & Vikør 2006). Viss vi har utvikla denne treninga, skjerpar den oppmerksamheita vår, og vi overfører lettare denne tolkinga frå den eine hendinga til den andre.

Det ligg altså ein teoretisk gevinst i presiseringa av status og korpus, men viss korpus-spørsmålet blir ikkje-tema, mistar vi lett ein del innsikter og ein del strategiske mulegheiter. Vi gjer ein strategisk bommert med å nedprioritere fokuseringa på korpus. Vi må heller bruke språkkulturen og ordkonfliktane til å skape refleksjon og beredskap. Strategisk sett må vi synleggjere konflikten ved å lage markeringar som tvingar oss til refleksjon over vala vi gjer.

⁵ I tospråkssamfunnet Finland er det ein god del menneske som mange gonger for dag må kommunisere på noko anna enn morsmålet og dermed opplever domenespørsmålet i sine daglege handlingar. Men då gjeld det spørsmålet om svensk og finsk, ikkje om engelsk.

7. Avslutning

Etter disse refleksjonane er mine konklusjonar:

1. Det er menneska og ikkje språka vi vil forsvare med språkkulturen.
2. Språka våre er ikkje i overhengande fare som språk. Men vi kan lett miste strategisk posisjon som fører til mental kolonisering
3. Domenespørsmåla er for abstrakte til å utvikle språkleg bevisstheit fordi dei krev ei sosiologisk forståing som går langt vidare enn dei individuelle opplevingane.
4. Korpusspørsmåla/ordspørsmåla er frekvente, slik at ein lettare kan utvikle språkleg kultur og bevisstheit kring dei.
5. Språkleg bevisstheit må ein utvikle gjennom å aktualisere konfliktmodellen

Altså: Importorda er gode strategiske og pedagogiske hjelpemiddel i arbeidet for eit overordna mål.

Referansar

- Fairclough, Norman. 1992. *Critical language awareness*. London: Longman.
- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- Guðrún Kvaran (red.). 2007. *Udenlandske eller hjemlige ord? En undersøgelse af sprogene i Norden*. (Moderne importord i språka i Norden 6.) Oslo: Novus.
- Hanna Óladóttir. 2005. *Pizza eða flatbaka? Viðhorf 24 Íslendinga til erlendra málábrifa á íslensku*. (MA-oppgåve.). Reykjavík: Heimspekideild.
- Jacobsen, Jógvan í Lon. 2008. *Álvaratos, who cares?* (Dr.avhandling.) Tórshavn.
- Janson, Tore. 1997. *Språken och historien*. Stockholm: Norstedts ordbok.
- Jarvad, Pia & Helge Sandøy (red.). 2007. *Stuntman og andre importord i Norden. Om udtale og bøjning*. (Moderne importord i språka i Norden 8.) Oslo: Novus.
- Kristiansen, Tore & Lars S. Vikør (red.). 2006. *Nordiske språkbaldningar. Ei meiningsmåling*. (Moderne importord i språka i Norden 4.) Oslo: Novus.
- Lund, Jørn. 1986. Det sprogsociologiske klima i de nordiske lande. Kommentarer og påstande. I: *Språk i Norden 1986*, s. 17–30.

- Lund, Jørn. 1989. Tak for lån. I: *Språk i Norden 1989*, s. 94–101.
- Nyström Höög, Catharina. 2005. *Teamwork? Man kan lika gärna samarbeta! Svenska åsikter om importord.* (Moderne importord i språka i Norden 9.) Oslo: Novus.
- Omdal, Helge & Helge Sandøy (red.). 2008. *Nasjonal eller internasjonal skrivemåte? Om importord i seks nordiske språksamfunn.* (Moderne importord i språka i Norden 8.) Oslo: Novus.
- Sandøy, Helge & Tore Kristiansen. (Under arbeid.) Sluttrapport for Moderne importord i språka i Norden.
- Sandøy, Helge. 2005. Presset mot språka i Norden. I: *Språk i Norden 2005*, 177–196.
- Sandøy, Helge. 2007. Avisspråket i Norden – ei jamføring. I: Selback & Sandøy s. 127–155.
- Selback, Bente & Helge Sandøy (red.). 2007. *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn.* (Moderne importord i språka i Norden 3.) Oslo: Novus.
- Thomas, George. 1991. *Linguistic purism.* London: Longman.
- Thøgersen, Jacob. 2007. *Det er meget godt som det er ... er det ikke? En undersøgelse af danskernes holdninger til engelsk.* (Moderne importord i språka i Norden 10.) Oslo: Novus.
- Vikør, Lars S. 1993. *The Nordic Languages. Their Status and Interrelations.* Oslo: Novus.
- Østerud, Øyvind & Fredrik Engelstad & Peter Selle. 2003. *Makten og demokratiet. En sluttbok fra Makt- og demokratiutredningen.* Oslo: Gyldendal.

Summary

Among the Nordic countries, the "outer" language communities, i.e. Finnish, Faroese and Icelandic, contain the least amount of English loanwords and can therefore be considered the most puristic ones. Of the Scandinavian language communities, the Norwegian are at the top in terms of the actual use of modern loanwords, only slightly ahead of the Danish.

Between 1975 and 2000, the use of loanwords has increased considerably in Finnish and Norwegian. The tendencies and changes in language usage identified by the MIN project (Modern loanwords in the languages of the Nordic countries) make many earlier explanations for such Nordic variation redundant. Language scholars therefore face new challenges in understanding the conditions for different "levels of borrowing".

Several different patterns can be identified in how loanwords are integrated in a language. There is a variation in the degree to which loanwords are adapted in terms of pronunciation, spelling and inflection. The Danish are least inclined to make such adaptations.

We often think of purism as something which is concerned mainly with foreign words. However, from the point of view of sociology, the same phenomenon occurs when a community wishes to keep a standard language untarnished by influences from dialects and ethnolects, and to retain the standard language as the predominant form of communication in most areas of society. In terms of internal purism, the Nordic situation is also fairly different.

Language culture revolves around different forms of purism, and the Nordic language cultures in particular are the main topic of the article. The aim is to outline several different approaches to understanding how languages are received and treated in different communities. One way, for instance, is to examine whether a language community produces poetry about its language. In addition, the article shows, based on an Internet inquiry, to which extent the language is integrated in the societal discourse. In this respect, the Nordic countries are fairly similar to each other, but nevertheless show some differences. When informants in the MIN project argue in favour of a particular language policy, we can also examine how they use wordings and expressions which are typical for their own language community.

Form-related language issues represent a different perspective on language than the status perspective, in terms of addressing the issue of which types of language are used in a given area of society. The status perspective has been given more importance in language politics during the past decade, and rightly so, but it has nevertheless led to a tendency to undermine the strategic significance of form in developing language awareness and linguistic discourse. An increased emphasis on attitudes and awareness in society will leave us with two main perspectives on the same issue, but regardless, form-related matters are more often brought to the fore than status issues. These aspects are highly significant in developing language awareness.

Nordiske sprogkulturer. Hvorledes? Hvorfor?

Inge Lise Pedersen

Sammenligninger mellem de nordiske lande er interessante fordi vi er så ens – og så dukker der alligevel ofte forskelle op som vi ikke havde ventet. Importordsprojektet er ingen undtagelse. Projektet rummer svar på en række spørgsmål om hvorledes. Spørgsmål om hvorfor er vi som sprogforskere mere tilbageholdende med at svare på, men jeg vil lægge forsigtigheden fra mig og byde ind med et par forsøg på svar på hvorfor vi forholder os forskelligt til moderne importord. Før vi kommer til de (dum)dristige svar på hvorfor sprogkulturen i begyndelsen af det 21. århundrede er forskellig i de forskellige nordiske lande, vil jeg sige et par ord om sprogkultur og lidt mere om sprogkulturene før og nu.

Fra klima til kultur

For ikke længe siden talte man udelukkende om at der herskede forskellige sproglige klimaer i de nordiske lande, nu taler man så om sprogkulturer. Hvis man tager metaforen på ordet, må det betyde en overgang fra at opfatte sproget i dets samfundsmæssighed som en naturting (klima), og dermed noget givet, som vi strengt taget ikke har indflydelse på, i hvert fald kun i det små eller i det virkelige lange perspektiv, til at forstå det som et historisk fænomen (kultur). Som sådant er det rent menneskeskabt og genstand for bestandig forandring, i takt med at samfundet ændrer sig. Jeg vurderer dette metaforisk positivt. Det udtrykker den almindeligt anerkendte opfattelse at sprog ikke er en organisme, en naturting, men et historisk fænomen. Selve ordet sprogkultur er imidlertid ikke meget kendt. En søgning efter det på Google gav ingen eksempler, kun sprog og kultur hver for sig, mens både sprogkultur og sproglig kultur var ukendte udtryk på dansk.

Det næste spørgsmål er så om sprogkulturene er ren konstruktion, eller der er lidt "natur" med i spillet, således at forstå at der er "naturbetingede" forskelle mellem sprogene, fx ved integration af importord. Man kunne jo tænke sig at ord fra genetisk beslægtede sprog var lettere at integrere end fra ubeslægtede sprog.

Det ville i så fald kunne (være med til at) forklare at der bliver optaget færre engelske ord i finsk end i svensk. Man kunne ligeledes tænke sig at typologiske ligheder ville lette integrationen. Det kunne gælde flekterende over for ikke flekterende sprog, og dermed skille fastlandsskandinaviske og ø-skandinaviske sprog. Begge disse antagelser bekræftes af undersøgelsen af moderne importord i avis-sproget (Selback og Sandøy 2007, s. 137).

Meget tyder dog på at disse rent lingvistiske forskelle ikke forklarer ret mange af de indbyrdes forskelle i mødet mellem hjemligt og fremmed i de nordiske lande.

Meninger, holdninger og sprogbrug

Det mest overraskende resultat af alle undersøgelserne i MIN-projektet er formentlig at danskerne er så engelsknegative i masketesten, dvs. i deres skjulte eller underbevidste sprogholdninger. Der var godt nok en del nordmænd der blev overrasket over at norske aviser var førende mht andelen af importord (67 pr 10.000 ord, mod 62 i danske og 59 i svenske aviser), men overraskelsen var mindre hos os fra nabolandene som har besøgt Norge jævnligt, og som lige så ofte har bemærket at man på norsk bruger en række engelske importord, som ikke er gængse i dansk og svensk. Men at det er danskerne der i det skjulte er de mest negative over for importord, samtidig med at de dels i meningsmålinger giver udtryk for positive holdninger og dels udviser positivitet i praksis ved at tage en hel del importord i brug, det har været den store overraskelse.

Rangordning af syv nordiske sprogsamfund mht holdninger til og brug af importord. Positiv holdning og størst brug først.

- Meningsmåling, åben holdning: Dan Fær SvF FiF Sve Isl Nor
- Masketest, skjult holdning SvF Nor Sve Isl FiF Fær Dan
- Brug af importord i aviser Nor Dan Sve SvF FiF Fær Isl

Resultatet af masketesten (som måler de skjulte eller underbevidste sprogholdninger) sammenfattes af Tore Kristiansen således: "[D]anskerne fremstår som de mest engelsknegative, efterfulgt af færingerne. Omvendt fremstår finlandssvenskerne og nordmændene som de mest engelskpositive, efterfulgt af svenskerne. Finnerne og islændingene deles om pladserne i midten" (Kristiansen 2006, s. 165). Heroverfor kan man stille brugen af importord i avissproget, hvor de ivrigste importordsbrugere er nordmændene efterfulgt af danskerne og svenskerne (Selback og Sandøy 2007, s. 137).

I betragtning af at der normalt er god overensstemmelse mellem folks skjulte sprogholdninger og deres sprogbrug, er det meget påfaldende at danskerne er så negative samtidig med at de gladelig importerer nye ord i aviserne. Tore Kristiansen erklærer da også ”Derimod må det bestemt være egnet til at forbavse at Danmark udmærker sig som det sprogsamfund i Norden hvor denne relative favorisering af den ’rent’ nationale sprogbrug er stærkest, og at Norge og Svenskfinland omvendt fremtræder som de mest engelskpositive nordiske sprogsamfund. Det er ’den omvendte verden’ af hvad vi ville forvente både ud fra almindeligt kendskab til det ’officielle’ sprogpoltiske klima i de nordiske sprogsamfund og ud fra resultaterne af MIN-projektets meningsmåling” (Kristiansen 2006, s. 181).

Der er ikke nogen stærk tradition for purisme i Danmark. De korte perioder i dansk sproghistorie hvor man har arbejdet aktivt med at skabe afløsningsord, er for parenteser at regne i en historie som er præget af omfattende ordimport. Antallet af moderne importord i dansk er nogenlunde det samme som i svensk og norsk, dvs. dansk hører også i nutiden til den gruppe nordiske sprog som importerer flest ord. Når man spørger danskere direkte om deres holdning til importord, giver de også (positive) svar der er i overensstemmelse med den almindelige sprogbrug i Danmark. De formulerede (positive) holdninger svarer også til den sprogpolitik der har været ført i Danmark, om end der på det allerseneste har været lidt mere kritiske toner over for importord. Men når danskere testes med en masketest, reagerer de altså betydeligt mere positivt over for de sproglige masker uden moderne importord end over for dem med flere importord.

Normalt svarer sprogbugen som nævnt bedre til de underbevidste holdninger end til de formulerede bevidste holdninger, men i dette tilfælde er det modsat. Spørgsmålet er om dette tilsyneladende paradoks kan forklares ud fra andre sider af den danske sprogkultur. I analysen af meningsmålingen er redaktørerne inde på at nogle af resultaterne må forklares med henvisning til de store forskelle der er i sprogpoltisk klima i de forskellige nordiske lande, dvs. ”det settet av motstridande ’ferdigpakka meiningar’ som har utkrystallisert seg og som kan vere for eller imot” (Kristiansen og Vikør 2006:214).

Forskellige historiske erfaringer

Inden vi begynder at bruge forskellige sprogkulturer som forklaring, kan det være nyttigt at se på den historiske baggrund for de forskellige sprogkulturer.

Alle de nordiske lande regnes i dag for nationalstater, men nogle af dem er relativt nye nationalstater, andre meget gamle. Der er solid statistisk basis for at hævde at nye nationalstater som hovedregel er mere puristiske end gamle ditto.

Det hænger selvfølgelig sammen med at man i den nye nationalstat lever med en klar erindring om at have være behersket af en anden stat, som havde overmagten på enhver måde, ikke kun politisk men normalt også kulturelt. Noget af forklaringen på forskellene i sprogkultur kan meget vel ligge i at vi også i Norden dels har med gamle kolonimagter at gøre (Danmark og Sverige), dels med lande som har indtaget en underordnet stilling i et rigsfællesskab, eller er tidligere kolonier. Man vil derfor umiddelbart vente at møde mere negative holdninger til importør i de nye nationalstater end i de gamle. Men der er jo også betydelige forskelle mellem de to gamle kolonimagter Sverige og Danmark, bl.a. en stærkere og mere stabil puristisk tendens i svensk end i dansk. Hvad bunder denne forskel i?

Forskellige nationalismer

Nationalisme er ikke det samme og har slet ikke spillet samme rolle i de forskellige nordiske lande. Hvis vi tager de fire fastlandsskandinaviske lande, så var de to, Norge og Finland, som begge er unge nationalstater, så sent som i 1930'erne præget af en nationalisme der var så stærk at den gensidigt blev opfattet som truende, med stridigheder om den finsk-norske grænse, og med norsk frygt for at den kvænske befolkning i Nordnorge ikke var nationalt pålidelig. Der er imidlertid også stor forskel både på nationalismens former, og på hvilken rolle nationalisme spiller og har spillet i Danmark og Sverige.

Både i Danmark og Sverige var der fra 1600-tallet og ind i det følgende århundrede en patriotisk dyrkelse af modersmålet, men den form for national bevidsthed og nationalisme der har præget den nyere danske historie stammer i alt væsentligt fra 1800-tallet og er tæt knyttet sammen med nationalromantikken. Dansk national identitet er baseret på tanker og ideer om folkeånd og folkesprog som kommer fra de tyske nationalitetstænkere Herder og Fichte, men den blev til i selvhævdelse over for Tyskland. Den er præget af nederlag der førte til at det danske rige blev decimeret og politisk stod med ryggen mod muren, og takket være de tabte krige og de tabte territorier kom Danmark ud af 1800-tallet som et land der var tæt på idealet om et land, et folk, et sprog (for en udførlig skildring se Feldbæk 1991f).

Sverige regnes normalt for mindre nationalistisk end Danmark, og nationalisme anses for at have betydet mindre for udviklingen af sprognormer, sprogbrug og sprogholdninger i Sverige end i det øvrige Norden. Det mener jeg kan diskuteres. Der kan bestemt findes nationalisme i Sverige, men den har et andet præg end i nabolandene.

Såvel afskaffelsen af visse ortografiske danismer i Gustav Vasas bibel 1541 som ændringen af infinitivsendelsen fra -e til -a i det trykte officielle embedssprog i 1612, dvs. midt under den svensk-danske krig 1611–13 (Svensson 1981, s. 133) må anses for bevidst nationale ændringer. I det hele taget var 1600-tallet præget af en historiserende patriotisme, som stræbte efter at udvide svenskens domæner for at hævde det svenske sprogs ære. I 1700-tallet fortsatte bestræbelsen på at udvide domænerne, men nu snarere begrundet i nyttehensyn og støttet af Vetenskapsakademien (fra 1739), hvis skrifter blev udgivet på svensk. Sprogplejen fortsatte med stiftelsen af Svenska Akademien (1786) der fra begyndelsen fik et særligt ansvar for at værne og udvikle det svenske sprog, og svensk begyndte så småt at blive taget i brug på universiteterne (næsten 50 år tidligere end i Danmark) (Teleman 2002, s. 23). Det standardiserede sprog ”sågs framför allt som ett redskap för nationens vältalighet och poesi” (Teleman 2002, s. 71).

Geirr Wiggen har peget på at Sverige i 1800-tallet adskiller sig fra de øvrige nordiske lande ved at have mindre behov for national selvhævdelse. I stedet skal fornuft og rationalitet råde (Wiggen 2005 s. 1533). Man kunne sige det samme om 1900-tallet, hvor Sverige (i modsætning til alle sine tre nordiske naboer) kom igennem anden verdenskrig uden at være besat eller i krig, og hvor det moderne svenske projekt blev realiseret i løbet af mellemkrigstiden. Baseret i høj grad på fornuft og rationalitet (se Teleman 2003, s. 25, 29). Det præger også svensk sprogpolitik, fra argumenterne for purisme i 1800-tallet til nutidens tale om klarspråk. Og når (svenske) etnologer beskriver svensk mentalitet, når de frem til at svenskerne bl.a. er alvorlige og rationelle, hvad enten de (altså etnologerne) hedder Åke Daun eller Jonas Frykman.

Den svenske nationalisme er en form for oplysningspatriotisme, mens vi i Danmark og Norge er præget af en romantisk nationalisme. Det mærkes på de argumenter man henter frem for noget hjemligt. I Sverige henviser man til rationalitet. Det aktuelle hjemlige anliggende skal støttes eller vælges fordi det er bedst, ikke fordi det er svensk – men det er nu det svenske der er bedst, fordi det altid er mest rationelt. I de to andre lande vil man sjældnere argumentere med at det er bedst. Det er fuldt tilstrækkeligt at det er dansk, henholdsvis norsk.

Forskellige folk

I sammenhæng med det nationale er folket et centralt begreb, men det er også forskelligt præget i de forskellige lande. Hvis vi sammenligner Danmark og Sverige, kommer der nogle tydelige forskelle frem.

I Danmark henter *folk* og især adjektivet *folkelig* og det dertil dannede *folkelighed* deres betydning fra nationalromantikken, og yderst ude Herder, og i mange tilfælde er *folk*- en slags oversættelse af 'national' (fx *folketing* for 'nationalforsamling'). De fleste af sammensætningerne med *folk*- blev præget i 1800-tallet, mange af dem i tilknytning til grundtvigianisme og folkehøjskolebevægelse, og den prægning var så stærk at den ikke blev overdøvet af at socialdemokratiet med slagordet Danmark for Folket i 1934 forsøgte at annektere det folkelige. Den danske lutherske kirke hedder stadig officielt den danske folkekirke, vi har folkehøjskoler, og ordet folkelig kan endnu (om end ikke i alle kredse) bruges i betydningen "som en organisk del af det danske (norske, svenske osv.) folk" ved siden af betydningen 'hørende til de brede lag, populær' (for en udførlig skildring se Korsgaard 2004).

Anderledes i Sverige hvor fortællingen om det særlig svenske i 30'erne blev vævet sammen med forståelsen af Sverige som et moderne og et socialdemokratisk projekt. Per Albin Hanssons tale om *folkbemmet* (fra 1928) giver associationer til demokrati og lighed, ikke til folkeånd, og *folket* (i bestemt form) bruges på en måde der holder det svævende om det er det nationale folk eller de brede lag der er tale om. I øvrigt er det en relativt kort periode ordet optræder hyppigt, og det forsvinder mere eller mindre ud af den politiske diskurs i løbet af 1960'erne (Pettersen 1994, s. 330, 333).

Forskellige fortællinger

Set med virkelig fremmede øjne vurderes danskere og svenskere ens, men i vores egne fortællinger er vi meget forskellige.

Den danske selvfortælling handler om frie bønder (i modsætning til 1700-tallets undertrykte fæstebonde) og om kontinuitet, fredelig politisk udvikling til et demokrati præget af liberalt frisind, og et socialt system hvor "få har for meget og færre for lidt". Mens den svenske fortælling handler om forvandling fra et tidligere bondesamfund til et moderne industrisamfund, forstået ikke som kontinuitet, men som brud. Men det er også en fortælling om en stat hvor der er sket en integration mellem embedsmandsstaten og de folkelige bevægelser, og om det moderne som præget af solidaritet og af et kollektivt ansvar for at virkeliggøre det nye Sverige. Stockholmsudstillingen 1930 der viste Sverige som det førende land i Norden, er et symbol på alt dette. Et udstillingsbillede af et samfund der var banebrydende i sin anvendelse af videnskabelig rationalitet til alles bedste (for en udførlig skildring af den danske og den svenske fortælling se Linde-Laursen 1995).

Mens det har været sagt at 1800-tallet varer lige til 1950 i Danmark i konstruktionen af den kontinuerlige udvikling af det førmoderne bondesamfund, kan man lidt frækt hævde at fortællingen om at være svensk sætter en parentes om 1800-tallet og forbinder 1700-tallet, altså stormagtstiden og oplysningstiden, med det moderne projekt, bygget på videnskabelig rationalitet.

– Er der en tråd herfra til holdninger og sprogbrug omkring år 2000?

Sprogkultur omkring 2000 i Norge og Sverige

I Sverige er både den erklærede og den faktiske tolerance over for importord stor, og det svarer til at der også har fundet en betydelig ordimport sted. Der er altså godt samsvar mellem sprogbrugen og både bevidste og underbevidste holdninger. Det falder godt i tråd med at Sverige er en gammel nationalstat og derfor ikke så optaget af at vogte sprogets renhed, men den traditionelt stærke betoning af rationaliteten kan også være en del af forklaringen på overensstemmelsen mellem holdninger og sprogbrug. Det er ikke vanskeligt at argumentere for rationaliteten i at importere bekvemme udenlandske ord, hvis de blot tilpasses i rimelig grad til hjemlig ortografi, hvad der typisk sker i Sverige.

I Norge er man erklæret intolerant over for importord, og der har også været en langt mere bevidst og aktiv sprogpolitik med henblik på at skabe gode afløserord. Der er også en hel del af disse afløserord der faktisk bruges. Det har dog ikke forhindret at antallet af moderne importord er betydeligt, ja endda større end i de to andre fastlandsskandinaviske lande, og den bevidste og moderat puristiske sprogpolitik har heller ikke ført til at de underbevidste holdninger til importord er negative. Maskerne med mange importord vurderes ikke som ringere end de masker der kun rummer få importord.

En nærliggende forklaring på dette fænomen er at det er en anden side af den norske sprogkultur, nemlig den udbredte tolerance over for variation, som slår igennem. Modersmålet var i Norge et talesprog, og når det skulle være rent norsk havde det skikkelse af dialekter. Nordmænd er så vant til at skrift- men især talesprog rummer en betydelig variation, derfor reagerer man ikke i nogen synderlig udstrækning på sprogprøver med mange importord. Man er i praksis langt mere sprogligt tolerant over for importordene end den almindelige ideologi tilsiger en at være, af den simple grund at man er så vant til variation at man måske dårligt nok registrerer det.

Sprogkultur og kultur i Danmark 2000

Anderledes i Danmark. Her var og er det højt besungne modersmål enten skriftsproget eller det talte standardsprog, og ubehaget er stort ved selv en ubetydelig talesproglig variation. Det kan meget vel være variationen i sig selv man vurderer negativt, snarere end det faktum at variationen skyldes brug af nogle ikke så almindelige moderne importord.

Sproglig ensartethed er længe blevet dyrket intenst i Danmark, også på talesprogets område, og har resulteret i et meget ensartet talesprog hvor de gamle dialektforskelle er helt udvisket hos de fleste talere eller ganske rudimentære. Den sproglige variation inden for talesproget er derfor betydeligt mindre end i Norge, og efter alt at dømme også mindre end i Sverige. Det kunne tænkes at have betydning også for den faktiske holdning til importordene, idet de masker der indeholdt flest importord, kan være blevet opfattet som afvigende, og da afvigelser fra normalen på talesprogets område vurderes negativt, er disse også blevet vurderet sådan.

Det mest karakteristiske ved den danske sprogkultur omkring år 2000 er en umådelig stor opmærksomhed på om talesprogsnormen overholdes, og en betydelig intolerance over for alle afvigelser fra normen, hvad enten de består i traditionelle dialektformer eller udenlandsk accent. Imødekommenheden er ikke stor over for de talere der forsøger at tilegne sig det danske lydssystem, der bl.a. byder på et stort antal vokaler med ringe indbyrdes forskel.

Det er derfor nærliggende at antage at de negative holdninger til de engelskprægede masker skyldes at disse afviger fra det umarkerede, dvs. at disse holdninger kunne ses som et andet udtryk for ubehaget ved sproglig variation. Så det er ubehag ved variation i det hele taget der er den egentlige forklaring på at danskerne reagerer så negativt på de tekstprøver der rummer mange importord, ikke en puristisk bestemt uvilje mod importord.

Eller man kunne være endnu dristigere og spørge, om det er et af de mere uskyldige udtryk for det ubehag ved forskellighed som præger den politiske virkelighed i Danmark i disse år, og dermed et eksempel på en anden fortælling om danskerne. Den fortælling findes i H.C. Andersens selvbiografiske eventyr "Den grimme ælling", hvor rugemoderen til ællingen fastslår: Man skal ikke gøre sig udtilbens. Sådan går ordentlige ællinger ikke. Og i andegården opfører man sig som de andre, ellers bliver man kanøflet. I eventyrets andegård forventes alle at sætte fødderne på samme måde, i virkelighedens danske andegård forventes alle at tale på samme måde. Hvis det er rigtigt, fortæller masketesten en anden

fortælling om dansk nationalitet og om danskere end den lurmærkede¹ beretning om dansk frisind. Måske er den også sandere.

Litteratur

- Feldbæk, Ole (red.), 1991–1992: *Dansk Identitetshistorie 1–4*. København: C.A. Reitzel.
- Korsgaard, Ove, 2004: *Kampen om folket. Et dannelseperspektiv på dansk historie gennem 500 år*. København: Gyldendal.
- Kristiansen, Tore (red.), 2006: *Nordiske sprogholdninger. En masketest*. Moderne Importord i Språka i Norden V. Oslo: Novus.
- Kristiansen, Tore og Lars Vikør (red.), 2006: *Nordiske språkbaldningar. Ei meiningsmåling*. Moderne Importord i Språka i Norden IV. Oslo: Novus.
- Linde-Laursen, Anders, 1995: *Det nationales natur. Studier i dansk-svenske relationer*. København: Nordisk Ministerråd.
- Pettersson, Gertrud, 1994: Vart tog folket vägen? I: *Språkbruk, grammatik och språkförändring*. En festskrift till Ulf Teleman 13.1.1994. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet.
- Selback, Bente og Helge Sandøy (red.), 2007: Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn. Moderne Importord i Språka i Norden III. Oslo: Novus.
- Svensson, Lars, 1981: Ett fall av språkvård under 1600-talet. Om historiskt a i ändelser i äldre nysvenskt skriftspråk med särskilt hänsyn till regleringen i tryckta kanslihandlingar under Gustav II Adolfs regering. Lund: Walter Ekstrands Bokförlag.
- Teleman, Ulf, 2002: *Ära, rikedom & reda*. Stockholm: Norstedts ordbok.
- Teleman, Ulf, 2003: *Tradis och funkis*. Stockholm: Norstedts ordbok.
- Wiggen, Geirr, 2005: A sociolinguistic profile of the Nordic languages in the 19th century. I: Oscar Bandle m.fl. (red): *The Nordic Languages. An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. Berlin/New York: de Gruyter: 1523–1538.

¹ Svensk: runmärkt

Summary

The similarities between the Nordic countries are interesting because they are so numerous, and yet we often encounter differences which we did not expect. The Modern loanwords in the languages of the Nordic countries project (MIN) is no exception, but it also offers answers to a range of questions that language scholars sometimes have trouble addressing. The article attempts to explain why scholars take such different stances towards modern loanwords, and gives an overview of past and present language cultures in the Nordic countries. Moreover, the article discusses in particular how and why Nordic language cultures vary in the 21st century.

Språkpolitiska konsekvenser av importordsprojektet

Olle Josephson

De nordiska språksambällena har kommit närmare varandra de senaste årtiondena om man ser till bruk av importord och attityder till dem, liksom till den språkpolitik som utvecklas i varje land. Samtidigt ska man ha klart för sig att flertalet nordbor inte bär på en genomtänkt språkideologi. Importorden är ingen språkpolitisk nyckelfråga, och man kan förhålla sig olika till dem, men diskussionen kring dem kan användas för att stärka språklig medvetenhet. Nordiska språkvårdare och språkpolitiker bör vidare utveckla likheterna i nationell språkpolitik, underlätta den internordiska kommunikation som växer för var dag och ägna stor uppmärksamhet åt folkbildning och opinionsbildning.

Då och då skrivs det nordiska språksamarbetets historia (t.ex. Venås 2005). När det så småningom blir dags att karaktärisera 2000-talets första decennium, kan det måhända räcka med två ord: språkpolitik, forskning. Under den första rubriken skrivs dels om de stora nationella språkpolitiska utredningarna såsom svenska *Mål i mun* (2002) eller *Värna språken* (2008), finlandssvenska *Tänk om* (2003), norska *Mål og mening* (2008), danska *Sprog til tiden* (2008) med flera, men framför allt *Deklaration om nordisk språkpolitik*, antagen av de nordiska utbildningsministrarna 2006. Under den andra rubriken behandlas bland annat den stora undersökningen av gymnasisters grannspråksförståelse, INS-projektet (Delsing och Lundin Åkesson 2005). Men störst utrymme ges utan tvekan det nordiska importordsprojektet, som ju handlar om så mycket mer än ordimport.

Denna tyngdpunktsförskjutning i det nordiska språksamarbetet är lättförklarlig. För det första kan ett samarbete som omfattar alla Nordens språk, inklusive nationalspråk som finska och isländska eller minoritetsspråk som samiska och teckenspråk, inte lägga all sin kraft på grannspråksförståelse eller att främja språklikhet. För det andra har behovet av en genomtänkt språkpolitik blivit akut i och med den nya språksituationen i Norden och Europa: mångspråkigheten i varje

land (det finns kanske 200 modersmål i Norden), engelskans ställning, den nya tekniken.

Går språkpolitik och forskning hand i hand i nordiskt språksamarbete? Ger forskningen möjligheter till en bättre utmejslad språkpolitik, och kan språkpolitiken generera nya forskningsuppgifter?

Mitt svar är ja. I den här artikeln ska det motiveras med en diskussion av resultaten från det ännu ej helt avslutade importordsprojektet och de språkpolitiska slutsatser man kan dra av dem. Artikeln har två delar. Först lyfter jag fram några projektresultat som jag tror är viktiga ur ett språkpolitiskt perspektiv; oundvikligen innebär det vissa upprepningar av innehållet i andra artiklar i denna volym. Därefter diskuterar jag konsekvenser för nordisk språkpolitik och språkgemenskap. I enlighet med en allt vanligare praxis ger jag begreppet språkpolitik en relativt vid betydelse; det innefattar också åtskilligt av det som lika väl kan benämnas språkvård. (Man kan jämföra med anglosaxiska *language policy* som idag har mycket stort betydelseomfång, t.ex. Spolsky 2004.) Både orden *språkvård* och *språkpolitik*, liksom *språkvårdare* och *språkpolitiker* kommer till användning i artikeln, men jag avstår från att precisera hur begreppen avgränsar sig mot varandra.

Bruket: Nordisk likhet

Importordsprojektet har undersökt bruket av engelskrelaterat språk. I myllret av projektdata går det att hitta många intressanta skillnader mellan de nordiska länderna. Men jag skulle ändå vilja göra den motsatta generaliseringen: likheterna är viktigare än skillnaderna och likheterna tilltar.

I de stora enkätundersökningarna ställdes frågan om informanterna använt engelska minst en gång den senaste veckan (Kristiansen och Vikør 2006, s. 215–235). Det var vanligast på Island; 74,8 procent av informanterna svarade ja. De andra länderna placerar sig på en skala från 61,2 procent (Sverige) till 43,7 procent (Färöarna). För att komma åt ett mer kvalificerat bruk efterfrågades också hur många som läst eller skrivit engelska i sitt arbete. Skillnaderna blev mindre. Fortfarande ligger dock Island i topp med 44,2 procent och Färöarna längst ned på skalan med 29,9 procent. Det är ingen stor skillnad; enkelt uttryckt läser eller möjligen skriver fyra islänningar av tio på engelska i arbetet ibland och på Färöarna tre av tio.

Likheterna är särskilt stora om man jämför endast Danmark, Norge och Sverige. Gemensamt för dem är att informanterna från dessa tre länder lät sig "luras" av det match guise-test (masktest) som genomfördes som en del av projektet

(Kristiansen, red. 2006). De genomskådade inte att en av versionerna var manipulerad så att den innehöll fler engelska importord i de fem olika versioner av ett nyhetstelegram de fick lyssna till. Man kan alltså säga att danskar, norrmän och svenskar är lika känsliga – eller okänsliga – för engelska importord (i talat nyhets-språk).

För de tre skandinaviska språken är också andelen importord i redaktionell tidningstext ungefär lika hög år 2000: 0,88 procent i norskan, 0,82 procent i danskan och 0,70 procent i svenskan (Sandøy 2007, s. 147). Skillnaden mellan danskan och norskan å ena sidan och svenskan å andra sidan är statistiskt säkerställd men liten. Till finskan, färöiskan och allra mest isländskan är däremot ett rejält gap; i finskt tidningsspråk är andelen importord 0,35 procent, i färöiskt 0,27 procent, i isländskt 0,12 procent. För finskans del är det ändå viktigt att avståndet relativt sett har minskat till de skandinaviska språken. År 1975 var det fem gånger vanligare med ett importord i svensk eller dansk tidningstext jämfört med finsk, år 2000 bara dubbelt så vanligt.

Ser man till hur importorden behandlas i tal skiljer Island och Färöarna ut sig. Där är den morfologiska och fonetiska anpassningen nästan konsekvent genomförd. I övriga nordiska språk – även finskan – är den fonetiska anpassningen av importord ungefär lika omfattande; det rör sig omkring 60 procent av de ord som prövades i undersökningen (Jarvad 2007, s. 217). Ett intressant resultat i denna delundersökning är att nya importord inte anpassas mindre än gamla; inte heller anpassar yngre språkbrukare mindre än äldre (Jarvad 2007, s. 218). Det bör tolkas som att det snarast har blivit lättare att inlemma importorden och att de inte på ett djupare plan påverkar de nordiska språkens fonetik eller fonologi. I skrift är mönstret något annorlunda: den morfologiska anpassningen är, mycket grovt sett, ungefär lika omfattande i alla nordiska språk. Ortografiskt icke anpassade ord är däremot betydligt vanligare i danskt tidningsspråk, ca 67 procent i en korpus på 2368 ordförekomster (Omdal 2008, s. 169). I de andra språken rör sig motsvarande siffra mellan 28 procent (isländska) och 42–43 procent (norska och färöiska).

Mönstret är alltså inte helt entydigt. I flera fall är det enhetligare i de tre skandinaviska språken och blir svåröverskådligare när också finskan, färöiskan och isländskan dras in i jämförelserna. Som helhet tyder dock inget på att språken i Norden är på väg åt olika håll i sitt sätt att ta upp och anpassa – eller icke anpassa – engelska importord. Tvärtom.

Attityder: Ingen riktig ordning

Importordsprojektet har undersökt attityder och hållningar på flera olika sätt: telefonenkät, s.k. *matched guise-test* och strukturerade intervjuer. Huvudresultaten kan sägas vara två. För det första tycks de öppna hållningarna, de snabba svaren på enkla frågor, i stort sammanfalla med språkvårdens syn. I telefonenkäten grupperar sig nordborna i stort sett efter förväntningarna: danskarna är mest engelskpositiva, därefter följer Sverige, mest negativa är islänningar och färingar, medan norrmän och finländare befinner sig i mitten (Kristiansen och Vikør 2006, s. 211). Detta reproducerande av språkvårdens hållningar bör nordiska språkvårdare vara glada över. Det innebär rimligen att de öppna språkattityderna är möjliga att påverka med språkvård och språkpolitik.

Men lika betydelsefullt är att djupare hållningar kan gå åt ett helt annat håll. Det visar resultaten på det omfattande *matched guise-testet* (se Kristiansen red. 2006 och Tore Kristiansens artikel i denna volym).

För det andra, och kanske viktigare: nordbornas åsikter om språk är inte så konsekventa och systematiska. Det framgår tydligast av de två rapporter från intervjuundersökningarna som hittills publicerats, om svenskan (Höög 2005) och danskan (Thøgersen 2007). De visar att folk inte tänker på språk såsom språkvårdare tänker. Man kan citera ur Thøgersens sammanfattande avslutningskapitel:

Bringer undersøgelsen os tættere på lægmandens forståelse for de store sprogpolitiske problemstillinger? Igen bliver svaret det let undvigende, at på den ene siden gør den, fordi den viser hvordan de håndterer og skaber meninger af konkrete spørgsmålsformuleringer de præsenteres for; men på den anden side afsløres det også hvor langt lægmandens opfattelse og argumenter ligger fra den sporgvidenskablige, og dermed hvor let det er at affeje deres svar som banale og ugennemtænkte. Det er fx let at bemærke hvordan informanterne er inkonsekvente i deres svar. De tager stilling til enkeltspørgsmål (og til enkelte ord i enkeltspørgsmålene) og kun i meget begrænset omfang på baggrund af gennemførte principper. (2007, s. 252)

Höög formulerar sig på liknande sätt i sitt sammanfattningskapitel:

Majoriteten av informanterna, enligt min bedömning, kan inte sägas ha någon attityd gentemot importord. De är i stället påverkbara, resonerar om frågan men kan lite om den och intar ingen konsekvent hållning. (2005, s. 166)

Det bör dock sägas att både Thøgersen och Höög ändå prövar att finna någon form av språkvårdsideologi hos sina informanter utifrån de inkonsekventa intervjuvaren. Höög rapporterar att flertalet av hennes informanter "betonar den funktionella sidan av språket" (2005, s. 172). Thøgersen skriver att "Én ideologi findes, eksplicit eller som en underliggende tanke, hyppigere end nogen anden, nemlig at 'det er som det er, og man skal bevare det sådan'" (2007, s. 253). Om dessa iakttagelser är riktiga kan man konstatera att de stämmer ganska väl med rådande språkvårdsideologi i respektive land: den funktionella normen som ett svenskt rättesnöre och bruket som ett danskt – i båda fallen tämligen oproblematiserade.

Åtminstone för svenskt vidkommande stöds resultaten med de "ogenomtänkta" språkhållningarna av andra undersökningar (till exempel Wingstedt 1998, Oakes 2001).

Det är möjligt att en inkonsekvent och osystematisk hållning i språkideologiska frågor är vanligast i just Danmark och Sverige i Norden – de två stater som haft minst av språkpolitiska stridigheter de senaste århundradena. Norrmännen förefaller t.ex. att ha välfokuserade och genomtänkta åsikter när de ska redogöra för sin (positiva) inställning till vardagligt språk i radio och tv; sannolikt beror det på att talspråksvarieteter i medier ofta debatterats i norsk offentlighet (Kristiansen 2005, Kristiansen och Vikør 2006). Men jag tror ändå att det är en insikt giltig för hela Norden att majoriteten av språkbrukarna inte tänker som språkvårdarna tänker.

Man kan värdera denna brist på genomtänkta språkhållningar lite olika. Å ena sidan ett hälsotecken: de nordiska språksamhällena fungerar så pass väl att det inte är nödvändigt för gemene man att tänka så mycket på språk. Å andra sidan oroande: folk i allmänhet är inte riktigt rustade för den mer genomtänkta språksyn som det globaliserade, mångspråkiga samhället kräver av dem. Jag lutar nog åt den senare uppfattningen. Hur som helst lämnar läget en öppning för dem som ägnar sig professionellt åt språkvård. Nordens folk har inte cementerade språkuppfattningar, utan här finns stora och oplöjda fält för rejäl folkbildning.

Inställningen till importord bland Nordens folk sammanfaller alltså inte på något systematiskt sätt med inställningen till flerspråkighet, domämförluster, nordisk grannspråksförståelse och andra centrala språkpolitiska frågor. Över huvud taget visar sig sambandet mellan hållningen till importord och sociologiska bakgrundsvariabler vara oklart i importordsprojektets undersökningar. Ofta är resultatet som förväntat – högutbildade är till exempel positivare till engelska importord i allmänhet. Men många undantag finns, och skillnaderna är över lag inte så stora. (Kristiansen och Vikør 2006, s. 199–214.)

Som svar på en kort och enkel fråga uppger folk ofta ett förväntat svar: den inställning som finns representerad hos den offentliga språkvården i deras land. Gräver man lite djupare är de osäkra och har sällan reflekterat över importord i ett större språkpolitiskt perspektiv. För språkpolitiker och språkvårdare innebär det att de inte kan se importord som den nyckel som låser upp alla språkpolitiska dörrar. Man kan inte förvänta sig att till exempel en konsekvent puristisk eller antipuristisk importordspolitik leder till allmän klarsyn och medvetenhet i frågan om domämförluster eller rätten till modersmål.

Språkpolitiken: konvergens och begränsningar

Ingen nyckelfråga, men heller inte betydelselösa. Så kan man kanske sammanfatta importordens språkpolitiska roll. För att ge dem deras rätta plats i detta sammanhang behöver man överblicka språkpolitiken i Norden i dag. Den har två kännetecken. Det ena är att de nordiska staterna utvecklar en relativt avancerad språkpolitik med många gemensamma drag. Det andra är att denna språkpolitik, trots att den är välgrundad och genomtänkt, i praktiken har ganska svag genomslagskraft.

Mest iögonfallande är nog att språkpolitiken alltmer sammanfaller mellan de nordiska staterna. För tjugo år sedan var nordisk språkpolitik, något förenklat, en fråga om nynorska och bokmål i Norge, om finska och svenska i Finland, om purism på Island – i övrigt var den svår att upptäcka.

I dag återkommer samma teman i samtliga länder: hotet om domämförluster, förhållandet till flerspråkigheten, officiella minoritetsspråk, informationsteknikens utmaningar. Det är lätt att se om man studerar de utredningar som nämndes i artikelns början. Denna tematiska samstämmighet beror självklart på yttre faktorer, förändringen av språksituationen i och med den så kallade globaliseringen. Samma frågor diskuteras av så gott som alla språkvårdare i Europa.

De nordiska ländernas officiella språkpolitik sammanfaller inte fullt ut i dessa frågor. Stor samsyn råder om domämförlusthotet och informationstekniken. (Det gäller åtminstone de språkpolitiska dokumenten. I praktiken kan man sedan hitta en mängd olika sätt att hantera t.ex. parallellspråkigheten på universiteten eller nationella satsningar på språkteknologi.) I fråga om mångspråkigheten finns däremot skillnader. Finland har skrivit in rätten till modersmål i grundlagen. Sverige har erkänt fler officiella minoritetsspråk än något annat land och stöttar åtminstone på pappret rätten till undervisning på andra modersmål än svenska i skolorna. (I praktiken är dock modersmålsundervisningen starkt eftersatt.) I Norge och Danmark ses modersmålsundervisning i invandrarspråk i princip bara som en

stödåtgärd för dem som saknar tillräckliga kunskaper i nationalspråket. Särskilt Danmark är restriktivt gentemot flerspråkigheten.

Men det finns ändå starka skäl att tala om språkpolitisk konvergens. Det förs en gemensam diskussion utifrån gemensamma utgångspunkter. Den som vill studera språkpolitisk intertextualitet har inte svårt hitta exempel på hur målformuleringar och argument nästan ordagrant vandrar mellan danska, finska, norska och svenska betänkannden. Nyckelbegrepp som *sambällsbärande* (samfundsbärande) språk och *parallellspråkighet* blir så småningom mycket väletablerade. Deklaration om nordisk språkpolitik kan ses som en sammanfattning av vad alla nordiska stater är eniga om. Grunden är de fyra rättigheterna: att tillägna sig ett samhällsbärande språk i tal och skrift, att tillägna sig förståelse av och kunskaper i ett skandinaviskt språk, att tillägna sig språk med internationell räckvidd och att bevara och utveckla sitt modersmål. Att de formuleras just som rättigheter visar också hur nordisk språkpolitik, helt i linje med internationella tendenser, orienterar sig bort från nationalspråksidén som grundläggande tankemönster och i stället anlägger ett rättighetsperspektiv. (Se t.ex. *Journal of linguistics* 2005/3, ett temanummer om språkliga rättigheter.)

Den nordiska enheten är alltså god, men slagkraften är kanske sämre. Det handlar om två problem. Det ena är alla politikernas vanliga dilemma: det är svårt att få gehör. Nordens språkvårdare klagar ofta – och med rätta – över att språkdeklarationen är så okänd. De nationella dokumentens goda formuleringar om till exempel nationalspråkets plats i forskning och högre utbildning får inte några praktiska konsekvenser. Troligen måste man räkna med att språkfrågor alltid kommer att vara ett relativt svagt politikområde. Men denna misslynthet bland språkpolitiker och språkvårdare är egentligen inget unikt; det hör till politikens villkor att allt går trögt.

Det andra problemet är spegelbilden: orimliga förväntningar på vad språkpolitik kan åstadkomma. Man måste inse att möjligheterna lyckligtvis är begränsade i samhällen som de nordiska, starkt internationaliserade marknadsekonomier med stort mått av öppenhet och högt utbildad befolkning. Det sägs ibland att språkpolitiken har tre beståndsdelar: praktiken (faktiskt språkval och språkbruk i daglig kommunikation), attityder och ideologier samt lagstiftning, medveten språkplanering och andra regleringar (jfr Spolsky 2004, s. 5). Tyngst av dessa väger den språkliga praktiken. Den offentligt finansierade språkvården har mycket små möjligheter att påverka den annat än ytterst marginellt.

Det är därför klokt att fråga sig vad språkvården och språkpolitiken *inte* kan förändra de närmaste årtiondena, vare sig man önskar det eller ej. Jag vill nämna fyra punkter. För det första kommer engelskan att få en starkare ställning i Nor-

den, som ett slags andraspråk med central ställning inom domäner där makt och pengar samlas. Att allmänt motarbeta engelskan vore därför språkpolitiskt självmord. Tvärtom är det viktigt att den stora folkmajoriteten blir så avancerad i sin behärskning av engelskan att den kan hävda sig på det språket också inom relativt komplicerade områden. Den stora uppgiften är att få språksamhället att förstå att denna starka position för engelskan inte står i motsättning till att nationalspråken förblir sina länders huvudspråk, kompletta och samhällsbärande. Nödvändigheten av parallellspråkighet måste bli en självklarhet i många sammanhang.

För det andra kommer de nordiska samhällena att bli mångspråkigare och ett större antal medborgare därmed flerspråkiga. Det hjälper inte vilken flykting- och invandringspolitik man än tillämpar; om några årtionden kommer fler nordbor än i dag att under sin uppväxt ha varit i nära kontakt med ett eller flera utomnordiska modersmål. Det gäller därför att utforma en politik som förmår utnyttja mångspråkigheten som en tillgång och inte förvandlar den till ett problem.

Lite paradoxalt måste vi också se det oundvikliga i att, för det tredje, vissa språk i vissa avseenden går tillbaka. Troligen har flera av de inhemska minoritetsspråken färre förstaspråkstalare inom någon generation. Det behöver inte innebära att dessa språks ställning i allmänhet försvagas. Finskan i Sverige, ett officiellt minoritetsspråk, är ett belysande exempel. Antalet förstaspråkstalare har under tre, fyra årtionden troligen halverats, från närmare 400 000 till troligen under 200 000. Samtidigt har språket högre status, och den svenska regeringen har nyligen föreslagit att det så kallade förvaltningsområdet kraftigt ska utvidgas. Till fem glesbygdskommuner i norra Sverige läggs 18 tätbefolkade kommuner i Mellansverige, däribland Stockholm (proposition 2008 09/158). Den språkpolitiska lärdomen är att i ett flerspråkigt samhälle ska ett språks styrka inte bara mätas med antal modersmålstalare. Samiskan kan blomstra i Norden, även om alla samer kan norska, svenska eller finska minst lika bra.

För det fjärde, och alldeles självklart, är den nya kommunikationstekniken, medieexplosionen och de nya typerna av (semi-)offentligheter ofrånkomliga delar av språksamhället. Icke standardiserat skriftspråk används i allt fler sammanhang och bli allt synligare, liksom talspråksbaserad skrift och skriftspråksbaserat tal. Språkpolitiken och språkvården kommer därför att tvingas till fördjupad reflektion över genrer, domäner och verksamhetsformer. Exempelvis har importorsprojektet i sina bruksundersökningar arbetat främst med dagstidningsspråk utifrån syftet ”å bruka eit skriftspråkleg materiale som gav oss eit best mogleg bilete av importorda i allmennspråket” (Selback och Sandøy 2007, s. 11). Det är ett forskningsekonomiskt och förnuftigt materialval utifrån dagstidningarnas ställning i Norden 2000. Men det är inte alldeles säkert att det är lika lätt att hitta ett

representativt skriftspråksbruk för allmänspråket när man ska göra om projektet om 30 år.

Nordisk språkgemenskap: en politisk fråga

Den nordiska språkgemenskapen hör också till det som kommer att bestå – i en eller annan form. Kärnan i denna gemenskap, men sannerligen inte den enda beståndsdel, är den interskandinaviska grannspråksförståelsen. I Höögs och Thøgersens strukturerade intervjuer är internordiska språkkontakter en av frågorna. Höög rapporterar att språkkontakt i Norden kommer på andra plats bland de ämnen som är på pass engagerande att informanterna spontant producerar egna berättelser – tätt efter berättelser som tematiserar egna eller andras språkfärdighet (2005, s. 134). Berättelser om till exempel importord är ovanligare. Den vanligaste språkkontaktberättelsen handlar om hur svårt det är att förstå danskar. Just att problemet tematiseras visar att informanterna utgår från att det är rimligt – men problematiskt – att danskar och svenskar talar sina nationalspråk med varandra. Höögs 24 informanter har mycket olika åsikter om engelska eller nordiskt språk är att föredra när man möter nordiska grannar.

Thøgersen skriver om sina 49 danska informanter att ”den generelle konstruktion er som man kan forstå, at nordisk er default, det som man taler hvis der ikke er særlige grunde til at gøre noget andet” (2007, s. 122). Men på samma sätt som i Höögs undersökning är det inte oproblemiskt; det tycks t.ex. som om det är lättare att ta till engelskan i professionella sammanhang än i privata.

Det är svårt att förutsäga om den nordiska språkgemenskapen på lång sikt försvagas eller förstärks. I sin i nordiska sammanhang ofta citerade avhandling *Skandinaver samtalar* (1994) lyfter Ulla Börestam Uhlman efter Joshua Fishman fram tre komponenter som avgör styrkan hos en språkgemenskap: språklig likhet, interaktion samt gemensam normbildning och symbolisk integration (Börestam Uhlman 1994, s. 20–35). Delvis i belysning av importordsprojektets resultat kan man diskutera utvecklingen för var och en av dessa tre komponenter, och de redskap som språkpolitiken har att påverka dem.

Den *språkliga likheten* bör ju i första hand diskuteras i förhållande till de tre skandinaviska språken. Vi vet inte om de blir mer eller mindre lika varandra, och vi vet väl inte ens riktigt vad ökad språklig likhet eller olikhet egentligen innebär. Det finns nog en allmän bild av att de fonetiska skillnaderna mellan danska, norska och svenska ökar som ett led i en lång historisk utveckling – men om det stämmer och i vilket tempo är svårt att avgöra (jfr Pedersen 2007, som i all korthet reser många berättigade frågetecken.) Än mindre vet vi i vad mån syntax och

lexikon divergerar eller konvergerar. Gooskens m.fl. (2009) visar att danskar tycks ha lättare att förstå närliggande lånord (s.k. kognater) i svenskan än närliggande arvord – skillnaden är liten men statistiskt säkerställd. Importordsprojektets stigande kurvor för importord i framför allt danskan och norskan, skulle i så fall tala för bättre förutsättningar för grannspråksförståelsen.

Språklig likhet är ingen sammanhållande faktor för de icke skandinaviska språken. Frågan återkommer därför ofta om Finland (dvs. den finsktalande majoriteten), Island, Färöarna och Grönland är på väg ut ur den nordiska språkgemenskapen i och med att engelskan erbjuder hyggliga kommunikationsmöjligheter mellan alla nordbor, oavsett modersmål. Jag tror att farhågorna utgår från ett galet perspektiv. Med undantag för Färöarna har det bland invånarna i dessa länder varit en välutbildad minoritet som kunnat kommunicera på skandinaviska. Den minoriteten är inte mindre i dag, troligen tvärtom. Skillnaden är att mycket större befolkningsskikt tack vare engelskan fått möjlighet till nordisk direktkommunikation. Engelskan blir till och med en inkörsport till närmare kontakter som så småningom leder till skandinaviskspråklig kommunikation. Språkvårdare och språkpolitiker måste bättre förstå detta växelspel mellan skandinaviska språk och engelska, och de måste kunna använda det för att stärka språkgemenskapen.

Språkpolitikens redskap för att påverka språken i riktning mot större likhet är vad som brukar kallas korpusplanläggning. Inom fackterminologin kan ett välutvecklat nordiskt samarbete nå goda resultat på detta område. I övrigt är möjligheterna mycket små. Under 1950- och 1960-talet var det nordiskt språksamarbetet starkt inriktat på att utöka ett gemensamt ordförråd (jfr Reuter i denna volym), men framgången uteblev. Det står inte i språkpolitikens och språkvårdens makt att påverka om de skandinaviska språken blir mer eller mindre lika varandra.

Den *språkliga interaktionen* ökar hela tiden. Nordbor träffas helt enkelt oftare än förr: de arbetar i grannländerna, gör korta eller långa fritidsresor, ingår i samsarbetsprojekt osv. Det är fråga om helt oglamorösa vardagskontakter. Jag saknar statistik över dem men är övertygad om att de är fler än någonsin. (Gör tankeexperimentet att en norrman bosatt i Stockholm samtalar med tio svenskar under en dag – en ganska låg siffra. Tusen norrmän i Stockholm, också det en låg siffra, innebär därmed tiotusen interskandinaviska samtal under en dag. Börjar man räkna på detta sätt inses snabbt att den interskandinaviska kommunikationen har en väldig omfattning.) Detta är den nordiska språkgemenskapens verkliga trumfkort, eftersom det inte går att föreställa sig annat än att en mycket hög andel av dessa högst informella språkkontakter försiggår på skandinaviska språk. Det innebär att den nordiska grannspråksförståelsen i praktiken ökar, fast det ser ut som den minskar när man testar ointresserade 18-åringar i deras klassrum på hemmaplan

(Delsing och Lundin Åkesson 2005). I sin nyligen publicerade avhandling om svensk vårdpersonal i Danmark, *Dansk-svenska samtal i praktiken* (2008), summerar Karin Ridell i sina slutord:

Jag vill återigen [...] påpeka att Norden är ett språkområde där man förväntar sig att man kan göra sig förstådd och förstå när man talar med grannspråkstalande. Detta brukar faktiskt ofta också gå ganska bra när man väl hamnar i den situationen, även om det till en början kanske inte tar sig så smidiga uttryck som samtalen i denna studie. I verkliga situationer [...] använder man all kapacitet man har för att förstå och göra sig förstådd. Det visar sig också att det fungerar, på individuellt och situationellt väldigt skilda sätt. (Ridell 2008, s. 210–211).

Språkvård och språkpolitik kan inte påverka graden av interaktion, dvs. antalet språkkontakter. Det är stora samhällsförändringar inom ekonomi, arbetsmarknad, teknik och kommunikationer som fått dem att öka. De utbytesprogram mellan elever, lärare, studenter och andra som finansieras inom ramen för Nordiska ministerrådets program Nordplus är ur den aspekten helt försumbara. Däremot har de kanske avgörande betydelse för att skola en liten grupp nordbor till ideologiskt medveten kärntrupp för den nordiska språkgemenskapen.

Språkpolitik i detta sammanhang handlar alltså inte om att öka antalet språkkontakter, utan uppgiften är att ge nordborna redskap att handskas med kontaktsituationerna. Det är en fullt ut hanterbar uppgift där det viktigaste området självklart är skolan. En någorlunda genomtänkt och systematisk undervisning skulle kunna förse i alla fall skandinavisktalande med avkodnings- och anpassningsstrategier till stor hjälp i inledande språkkontakter. Politiskt opinionsarbete och politiska styrkeförhållanden avgör om en sådan undervisning kommer till stånd.

Vid sidan av skolan finns också andra medel för språkvården: massspridning av enkla handledningar av typen *Att förstå varandra i Norden*, digitala ordböcker, webbplatser, maskinöversättningsprogram m.m. Denna sida av det nordiska språksamarbetet, som förr var den nordiska språkvårdens starkaste gren, har försumrats det senaste årtiondet. Projektet Nordisk nätordbok blev ett misslyckande; resultatet *Tvärslå* är i det närmaste obrukbart. *Skandinavisk ordbok* är numera mycket svår att hitta på nätet. Olika mindre projekt har stötts inom ramen för Nordplus, men de har inte lett fram till färdiga produkter i större skala. Det är till exempel lika märkligt som sorgligt att man inte på webbplatsen för Nordiska Ministerrådet hittar en tydlig länk till snabbkurser i åtminstone de fem största av Nordens språk med några enkla råd om kommunikativa strategier. Också på de

nordiska språknämndernas webbplatser är interskandinavisk språkhjälp inte alltid så lättillgänglig. Språknämnderna har en gemensam webbplats, www.nordisk-sprakrad.no, med god grundläggande information, men den för ett alltför undanskymt liv.

Nordiska språkvårdare och språkpolitiker har alltså inte förmått att utveckla vare sig skolan eller de språkliga hjälpmedlen för att stödja den starkt ökande interaktionen. Det är ett misslyckande, dock fullt möjligt att reparera.

Misslyckandet hänger säkert samman med att *den gemensamma normbildningen och symboliska integrationen* troligen går bakåt. Förhållandet är minst sagt svår-
mätbart, men flera undersökningar tyder på att nordbor i allmänhet tycker att det egna nationalspråket och engelska är viktiga språk, medan andra, däribland de nordiska, är tämligen likgiltiga. I Wingstedts svenska enkätundersökning tyckte endast 13 procent att danska och norska hörde till de språk som alla elever skulle lära sig i skolan; motsvarande siffra för engelska var 99 procent, för tyska 51 procent, för franska 34 procent – men för finska bara 4 procent (Wingstedt 1998, s. 282). I INS-projektet konstruerades en "finhets"-skala, och de testade gymnasi-
sterna placerade genomgående engelska högre än de nordiska språken – enda undantaget var de norska ungdomarna som rankade svenskan i klass med engelskan (Delsing och Lundin Åkesson 2005:109). Även om flertalet nordbor antagligen anser att de tillhör någon form av nordisk språkgemenskap (jfr Höög och Thøgersen ovan), fäster de inte särskilt stor vikt vid den.

Det finns språkpolitiska medel att påverka att påverka den symboliska integrationen. Återigen är skolan det viktigaste redskapet. Men också juridiska regleringar som den nordiska språkkonventionen eller politiska viljeyttringar som *Deklaration om nordisk språkpolitik* har betydelse. Och ännu viktigare är de tilltagande likheterna i nationell språkpolitik som nämndes inledningsvis. Man ska heller inte underskatta den symboliska betydelsen av mer vardagliga manifestationer av nordisk språkgemenskap. Oavsett de faktiska forskningsresultaten har både grannspråksförståelseprojektet och importordsprojektet – och inte minst de diskussioner de genererat – stärkt den symboliska integrationen. Att ställa frågan om den nordiska språkgemenskapen är också att manifesteras den.

Resultatet av denna snabba genomgång är väl att läget är ovisst. Den språkliga likheten vet vi egentligen inte så mycket om och kan göra mycket litet åt. Interaktionen ökar kraftigt, men språkpolitiker och språkvårdare har hittills dåligt utnyttjat de möjligheter som därmed erbjuds. Den symboliska integrationen försvaras troligen, men det finns initiativ som pekar åt annat håll. Den nordiska språkgemenskapens framtid är svåröversäglig. Det är med andra ord en politisk fråga.

Fyra råd

Ja! svarade jag i början av denna artikel på frågan om importordsprojektet kunde ge vägledning till en mer avancerad språkpolitik. Därför ska jag också avsluta med fyra konkreta råd om vad språkvårdare och språkpolitiker kan göra. Fler kunde lyftas fram, men de får läsarna göra själva mellan raderna.

Gör vad ni vill med importorden – men gör något! Importorden är som sagt inte någon riktig nyckelfråga. Norsk ortografisk anpassning, dansk internationalism, finsk återhållsamhet och så vidare sätter inte bestämda spår i bruk eller attityder. Vi kan alltså inte säga att det ena eller andra nordiska landets importordspolitik är överlägsen. Däremot erbjuder själva diskussionen kring importorden alltid möjligheter att öppna språkpolitiska perspektiv. Det bör utnyttjas.

Ge mer stöd till den vardagliga nordiska språkkontakten! Det är dags att ta igen det senaste årtiondets försummelse i utvecklingen av hjälpmedel för de säkerligen hundratusentals vardagliga språkkontakter som sker dagligen.

Utveckla likheterna i nationell språkpolitik! Det kanske största framsteget för den nordiska språkgemenskapen under 2000-talet är att språkpolitiken i varje land diskuteras och utvecklas utifrån likartade tankemönster och grundprinciper. I huvudsak sammanfattas de i Deklaration om nordisk språkpolitik. Fortsätter vi på den vägen stärks vad jag här kallat den symboliska integrationen, och språkgemenskapen knyts hårdare samman.

Stärk folkbildningen! Det har visats sig att nordbor i allmänhet inte har en särskilt genomtänkt språksyn. Det kan möjligen ses som något positivt: det finns en öppen hållning. Men det mesta talar för att det är en brist i folkbildningen. Det globaliserade, mångspråkiga Norden fordrar en språklig medvetenhet på högre nivå hos stora befolkningsgrupper. Språkvårdarna har därför en stor folkbildningsuppgift framför sig.

Slutligen: jag har inte varit genomgående optimistisk i denna artikel, och jag har tagit upp några språkpolitiska misslyckanden. Men det är inte huvudsidan. Jag menar att nordiska språkvårdare mestadels har skött sig väl under 2000-talet. De har klarat av en rätt omfattande omorientering. De har tillsammans utvecklat grundläggande riktlinjer för både nationell och nordisk språkpolitik. De har drivit igenom stora forskningsprojekt som tillfört centrala kunskaper. Vi står väl rustade.

Litteratur

- Börestam Uhlmann, Ulla, 1994: *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk. Uppsala universitet. 38. Uppsala.
- Deklaration om nordisk språkpolitik*. 2006. Nordiska ministerrådet.
- Delsing, Lars-Olof och Åkesson, Katarina Lundin, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, norska och svenska*. TemaNord 2005:73. Nordiska ministerrådet och Nordiska kulturfonden.
- Gooskens, Charlotte, Kürschner, Sebastian och van Beezooijen, Renee, 2009: *The role of loan words in the intelligibility of Swedish words by Danes*. Ms. Hämtad 23 mars 2009 från <http://www.let.rug.nl/gooskens>
- Höög, Catharina Nyström, 2005: *Teamwork? Man kan lika gärna samarbeta*. Moderne importord i språka i Norden. 9. Oslo: Novus forlag.
- Jarvad, Pia. 2007: Tilpasning eller ikketilpasning? Resultater. I: Jarvad, Pia och Sandøy, Helge, red., *Stuntman og andre importord i Norden. Om udtale og bøjning*. Moderne importord i språka i Norden. 7. Oslo: Novus forlag. S. 201–220.
- Journal of linguistics*. Volume 9. Issue 3. August 2005.
- Kristiansen, Tore, 2005: Menigmands holdninger til hvordan ansatte i radio og fjernsyn skal tale. I: *Språk i tid. Studier tillägnade Mats Thelander på 60-årsdagen*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk. Uppsala universitet. 67. Uppsala. S. 189–201.
- Kristiansen, Tore (red.), 2006: *Nordiske sprogholdninger. En masketest*. Moderne importord i språka i Norden. 5 Oslo: Novus forlag.
- Kristiansen, Tore och Vikør, Lars (red.), 2006: *Nordiske språkhaldninger. Ei meningsmåling*. Moderne importord i språka i Norden. 4. Oslo: Novus forlag.
- Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket*. 2002. Statens offentliga utredningar 2002:27. Stockholm.
- Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitik*. 2008. Stortingsmelding nr 35. (2007–2008). Kultur- og kirkedepartementet. Oslo.

- Oakes, Leigh, 2001: *Language and national identity. Comparing France and Sweden*. Impact: Studies in language and society.13. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Omdal, Helge, 2008: Tilpassing eller ikke tilpassing? Sammenlikning og resultater. I: Omdal, Helge och Sandøy, Helge, red., *Nasjonal eller internasjonal skrivemåte. Om importord i seks nordiske språksamfunn*. Moderne importord i språka i Norden. 8. Oslo: Novus forlag. S. 163–186.
- Pedersen, Inge Lise, 2007: Talesprogets historie studeret i virkelig tid. I: Lennart Elmevik, utg., *Nya perspektiv inom nordisk språkhistoria*. Föredrag hållna vid ett symposium i Uppsala 20–22 januari 2006. Acta academiae regiae Gustavi Adolphi. 97. Uppsala. S. 107–120.
- Proposition 2008/09:158. *Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna*. Stockholm.
- Ridell, Karin, 2008: *Dansk-svenska samtal i praktiken. Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk. Uppsala universitet. 76. Uppsala.
- Sandøy, Helge, 2007: Avisspråket i Norden – ei jamføring. I: Selback, Bente och Sandøy, Helge, red., *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordförrådet i sju språksamfunn*. Moderne importord i språka i Norden. 3. Oslo: Novus forlag. S. 127–155.
- Spolsky, Bernhard, 2004: *Language policy*. Cambridge university press.
- Sprog til tiden*. Rapport fra sprogudvalget. 2008. Kulturministeriet. Köpenhamn.
- Thøgersen, Jacob, 2007: *Det er meget godt som det er... er det ikke?* Moderne importord i språka i Norden. 10. Oslo: Novus forlag.
- Tänk om... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*. 2003. Marika Tandefelt. Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsingfors.
- Venås, Kjell 2005: General tendencies in Nordic language cultivation and language planning. I: Bandle, Oscar m.fl. utg., *The Nordic languages. An international handbook of the history of the North Germanic languages*. Berlin & New York. Vol 2. S. 2013–2024.
- Wingstedt, Maria, 1998: *Language Ideologies and Minority Language Policies in Sweden. Historical and contemporary perspectives*. Centrum för andraspråksforskning. Stockholms universitet.

Värna språken. Förslag till språklag. 2008. Statens offentliga utredningar.
2008:26. Stockholm.

Summary

The national Nordic language communities largely converge in their approaches to loanwords and in their attitudes towards them. However, the great majority of the Nordic citizens do not adhere to a well-reasoned language ideology. The loanwords do not represent a key topic from the language policy perspective, and the attitudes towards them may very well differ, but the loanword discourse can still be used by language planners to strengthen language awareness. Language planners and language politicians in the Nordic countries should aim to strengthen the inter-Nordic similarities between language policies, facilitate the increasing inter-Nordic communication and devote more attention to the formation of public opinion.

Nordiskt språksamarbete via de nordiska språkmötena sedan 1954 – har de varit till nytta för språkvård och språkforskning?

Mikael Reuter

De nordiska språknämnderna har träffats för nordiska språkmöten sedan 1954. Mötenas karaktär har förändrats med tiden. Under de första tjugo åren handlade mötena främst om samarbete kring terminologi, nyord och skrivregler och syftet var att närma de nordiska språken till varandra i någon mån. De följande tjugo åren låg fokus på språkvårdsprinciper, språkförståelse och nordiskt språksamarbete mer allmänt. Sedan mitten av 1990-talet har man lagt mycket vikt vid språkpolitik, engelskans roll i de nordiska språksambällena, men också språk och språkvård inom olika domäner, som skolan, skönlitteraturen och massmedierna. Språkmötena har tjänat som en oersättlig kanal för utbyte av erfarenheter, information och idéer, och har haft en avgörande betydelse för att vi i Norden har den bäst fungerande språkvården i världen. Också språkforskningen har gagnats av mötena, även om antalet konkreta forskningsprojekt som initierats är rätt begränsat. Nyttan och glädjen av alla sociala kontakter och vänskapsband som knutits under årens lopp är obestridlig, men omätbar.

Det nordiska språkmötet 2008 var det femtiofemte i modern tid, i en obruten räkna sedan 1954. Det är de här språkmötena min artikel handlar om. Det hör alltså inte till mitt uppdrag att diskutera effekterna av det nordiska rättskrivningsmötet i Stockholm 1869, och jag har inte heller satt mig närmare in i vad man diskuterade på de två språkmöten som hölls 1937 i Köpenhamn och 1938 i Oslo, innan det fanns några språknämnder (Sudmann 1970, s. 66). En intressant återblick hade i och för sig varit att se på de nordiska språkmöten som kanske ledde till de mest konkreta och bestående resultaten, bokstavligen huggna i sten, nämligen de nordiska runristarmötena i Hedeby på 700-talet när man efter långa diskussioner och noggranna utredningar och fonologiska analyser beslutade gå över

från den gamla runraden med 24 tecken till den nya med 16 tecken. Men tyvärr finns det inga referat från de mötena ...

Jag har själv varit med som deltagare på alla nordiska språkmöten sedan 1975 på Hanaholmen i Finland, där jag ansvarade för de praktiska arrangemangen. Dessutom var jag med som inspelningsassistent på det föregående mötet i Finland, 1970 i Helsingfors och Borgå. Det blir totalt 35 språkmöten. Det jag spontant minns från förhandlingarna på de här mötena är ändå relativt begränsat, så artikeln bygger främst på rapporterna om nordiskt samarbete i årsskriften *Språk i Norden* från 1970 framåt, och för tiden före det på de protokoll jag har hittat i våra arkiv och inte minst på en artikel om nordiskt språksamarbete av Arnulv Sudmann i *Språk i Norden* 1970 (Sudmann 1970). Där står egentligen allt man behöver veta om de nordiska språkmötena och det nordiska språksamarbetet på 1950- och 1960-talet. För mig har det varit en fascinerande resa genom tiden, och jag har påmint om mycket som jag i princip kände till sedan tidigare men också lärt mig nya saker särskilt om de äldsta tiderna i nämndernas samarbete.

Det första nordiska språkmötet hölls alltså 1954 i Oslo med representanter för den norska, den svenska och de två finländska nämnderna och två professorer från Danmark. Dansk Sprognævn fanns ju inte ännu då, utan inrättades först året därpå – med det nordiska som en viktig inspirationskälla. Nordiskt inspirerade var också Nämnden för svensk språkvård (inrättad 1944) och Norsk språknemnd (1952). Redan på detta första möte behandlades flera av de frågor som senare skulle dominera mötena ända till 1970-talet. Temana var samarbete om terminologi, samarbete om nya ord, skrivregler, läroboksnormalen i Norge, nordiska ortnamn och ordböcker mellan de nordiska språken. Särskilt lyfte man fram samarbetet kring ordförrådet, i synnerhet nyord. Jag citerar ur mötets resolution:

Utsikterna för ett nordiskt samarbete på språkvårdens område förefaller särskilt gynnsamma när det gäller ordförrådet. Inom olika fackkretsar pågår ett livligt arbete under ledning av terminologicalentraler och speciella nomenklaturkommittéer. Det är av intresse att härvid möjligheten prövas att vinna största möjliga överensstämmelse mellan språkbruket i de olika nordiska länderna. Av särskilt intresse är att uppmärksamma de nya uttryck av allmännare natur som ständigt dyker upp. En registrering av sådana uttryck från de nordiska språknämndernas sida är önskvärd och mötet uttalar sin tillfredsställelse över det initiativ som i detta avseende tagits av den svenska språkvårdsnämnden. Vid bedömning av materialet ur nordisk synvinkel är regelbunden kontakt mellan språknämnderna nödvändig. (Protokoll från det första nordiska språkmötet 1954)

Tre perioder

Det har varit intressant att se hur språkmötena, förståeligt nog, har ändrat karaktär genom tiden. Klara gränser kan förstås inte dras, men jag upplever att det handlar om tre perioder.

Gamla tiden är lättast att avgränsa, den omfattar de första ca tjugo åren. Mötena karakteriseras av ett begränsat antal deltagare, vanligen 25 till 30, en nästan total mansdominans (den första kvinnan dyker upp 1964, och ännu 1970 var bara en av de 32 deltagarna kvinna) och av fokusering på språkliga detaljfrågor som terminologi, nyord och ortografi och möjligheterna att åstadkomma något slag av harmonisering av dessa. De representerade nämnderna var den danska, den norska, den svenska, de två finländska och från 1964 den isländska; 1962 och 1963, innan den isländska språknämnden inrättats, representerades Island av inbjudna gäster. Det var vidare fråga om regelrätta möten i den bemärkelsen att det fattades beslut och fördes noggranna protokoll.

Medeltiden i den nordiska språkvården börjar i mitten av 1970-talet, den tid då också jag själv dras in i arbetet. Det var en spännande och nydanande tid inom den nordiska språkvården. Sverigefinska språknämnden bildades 1975, och samma år fattades beslutet att i Finland inrätta Forskningscentralen för de inhemska språken, som inledde sin verksamhet 1976. År 1975 kulminerade också debatten kring frågan om att bilda ett nordiskt samarbetsorgan. I synnerhet Sverige men också Finland var för ett sådant organ, Danmark stödde visserligen ett intensifierat samarbete mellan nämnderna men ville inte ha en samnordisk nämnd, och också i Norge var skepsisen stor. Men det torde ha varit Norges representanter som kom med det förlösande förslaget att inte inrätta en nordisk språknämnd utan ett nordiskt språksekretariat som skulle stödja språknämndernas samarbete och styras av representanter för språknämnderna. Efter en utredning hösten 1976 (NU A 1977:1) resulterade det i att Nordiska språksekretariatet kunde inleda sin verksamhet 1978, som en del av Nordiska ministerrådets organisation.

År 1974 var representanter för samerna, färöingarna och grönländarna för första gången med på språkmötet, men de var till en början inte representerade varje år. Kvinnorna gjorde så småningom sitt intåg, även om jag till min förvåning kunde konstatera att bara fyra av 42 delegater på mitt första språkmöte 1975 var kvinnor, enligt förteckningen i *Språk i Norden 1976* (Løland 1976, s. 26). Mötes-temana försköts allt mer från detaljfrågor till principer och från försök att närma språken till varandra till grannspråksförståelse och grannspråksundervisning. Själva språkmötena saknade administrativ betydelse, eftersom det konkreta samarbetet mellan nämnderna och också de enskilda språkfrågorna sköttes via Nordiska språksekretariatet.

Lite svårare är det att säga när nya tiden börjar. Det kunde ha varit 1991, när språkmötet i Reykjavík hade temat "Språken i Norden inför den nya utvecklingen i Europa". Troligen var det då som begreppet *domänförlust* (*domenetap*) för första gången lyftes fram på allvar i dessa sammanhang. (Se även Jarvad 2001, s. 30–32.) Ändå har jag valt att sätta gränsen vid 1996, när oförstående politiker hade lagt ner Nordiska språksekretariatet, och språkmötet i Utsjoki i finska Lappland hade temat "Språkpolitik". Det var nämligen där som Ulf Teleman och Margareta Westman höll sitt föredrag med rubriken "Behöver Sverige en nationell språkpolitik?" (Teleman & Westman 1997), vilket kan ses som startskottet för den språkpolitiska process som vi sedan har sett inte bara i Sverige utan i hela Norden på 2000-talet. Den processen har gett upphov till omfattande utredningar och förslag till handlingsprogram i alla våra länder, och den har i hög grad satt sin prägel på de senaste årens språkmöten.

Nya tiden har alltså präglats framför allt av språkpolitik, men också av frågor som språkteknologi, språkvårdsprinciper och språk och språkvård inom olika domäner som skolan, skönlitteraturen och massmedierna. Typiskt för nya tidens språkmöten är också att de allt mer har fått karaktären av konferenser där också folk utanför språknämndernas egen krets har inbjudits att delta. Under de senaste åren har detta understrukits av att språkmötena har sammanslagits med det som kallades Nordmål forum och arrangerades av Nordiska ministerrådets språkliga expertorgan.

Och som vi har kunnat se på språkmötena under nya tiden är det äntligen slut på mansdominansen.

Hur ska nyttan bedömas?

Mitt uppdrag här är ju att bedöma språkmötenas betydelse för språkvården och språkforskningen i Norden. Den fråga som då omedelbart inställer sig är hur man ska definiera språkvård och språkforskning. Är språkpolitik en del av språkvården? Är strävanden att närma de nordiska språken till varandra en del av språkvården? Är registrering och publicering av nyord en del av språkforskningen eller språkvården? Ligger frågan om grannspråksförståelse och grannspråksundervisning helt utanför det här temat? Och så vidare.

En övergripande fråga är ju också hur man ska bedöma den nytta som språkvården och språkforskningen har haft av språkmötena. Talar vi bara om konkreta resultat av språkvårdande verksamhet och genomförda lyckade forskningsprojekt, eller talar vi också om allmänt erfarenhetsutbyte och den allmänna inspiration man får av att träffas och diskutera gemensamma frågor? Och talar vi bara om de

egentliga språkmötena eller ska vi också se till det som språkmötena direkt eller indirekt har fört med sig: nämndernas sekreterarmöten på 1960- och 1970-talen, Nordiska språksekretariatets och Nordiska språkrådets verksamhet och så vidare?

I det sista avseendet har jag valt att huvudsakligen hålla mig till de egentliga språkmötena. Men vi ska ändå komma ihåg att språkmötena inte minst under det jag har kallat gamla tiden var det forum där det smiddes planer och fattades beslut om sådant som sedan i praktiken verkställdes på annat håll.

Termsamarbete

Som jag redan har nämnt stod terminologifrågorna i centrum på de första cirka 20 språkmötena. Tanken var att det var lättare att påverka terminologin inom vissa specialområden än de allmänspråkliga orden, i synnerhet när det gällde relativt ny terminologi. Framför allt ville man koncentrera sig på samhällsområden som var viktiga i de internordiska kontakterna. Man började med posttermer och fortsatte sedan med flygtermer, tv-termer, teletermer, meteorologiska termer och turistertermer. Redan 1964 kom man också in på databehandlingsterminologin, som ju sedan har fått en hel del uppmärksamhet främst nationellt men också nordiskt (t.ex. Svenska datatermgruppens arbete i Sverige och den verksamhet som det har inspirerat till i de andra länderna).

Tillvägagångssättet på språkmötena kan illustreras av följande utdrag ur protokollet för språkmötet 1961 i Helsingfors. Diskussionen gällde teletermer.

S.B.F.Jansson: Sekretariaten borde ta ut en grupp termer, som är viktiga för allmänheten. Sedan kan gärna göras upp en lång lista över tekniska termer. Men de vanliga termerna får inte drunkna i facktermerna.

V.Jansson: Sekretariaten har gjort ett gott arbete. Televerken får göra en ordbok, men nämnderna skall hålla sig till de allmänt gångbara termerna.

Diderichsen: Om man vill hjälpa allmänheten, kunde man sammanföra korta anvisningar om telefon- och telegrafbruk i de nordiska länderna. En sådan skrift skulle kunna gå ut i miljonupplaga.

Hänningar: Ja, särtryck av det allmännyttiga kunde spridas.

Ahlbäck: Det är bra, men först måste termerna diskuteras.

Diderichsen: Sekretariatet bör kunna finna ut, på vilka punkter sammanjämkning kan ske. Sedan kan frågan behandlas på nytt vid nästa nordiska möte.

Ljunggren och Ahlbäck uttalade sig om vissa enskilda termer.

- Ordföranden yttrade, att det mest praktiska tillvägagångssättet nu väl vore att gå igenom listans 205 termer en för en. Efter att ha anmodat de närvarande att be om ordet, när de hade någon kommentar att göra, läste han upp termernas nummer i ordningsföljd.

I den detaljdiskussion, som anslöt sig härtill, uttalade sig herrarna Ahlbäck, Bergman, Fossetøl, Ljunggren, Ståhle, Oftedal, Karker, V.Jansson, Sadeniemi och Molde samt ordf. och mag. Grönberg.

Så här i efterhand är det lätt att vara kritisk och rentav lite ironisk och fråga sig vilken betydelse det arbete som då gjordes har haft för den nordiska språkförståelsen av i dag. Spelar det någon roll att Norge och Sverige gick över från *brevkort* till *postkort* enligt bl.a. finlandssvenskt mönster? Spelar det någon roll för passagerare eller flygbesättningar att man på danska gick över från *luftfartøj* eller *flyvemaskine* till *fly* och från *flyvemaskinekrop* till *flykrop*? Är det lättare att ringa internordiskt när det danska *begrænset samtalevarighed* har ersatts med *begrænset taletid* och det svenska *tidsbegrænsning* har ersatts med *begränsad samtalstid*? Det kan man i och för sig fråga sig, men arbetet har också fört mycket positivt med sig. Eller med Arnulv Sudmanns ord:

Ser ein tilbake på det samnordiske terminologiarbeidet, er det kanskje ikkje alltid så store resultat ein kan peike på når det gjeld å få i stand endringar i retning av større nordisk einskap. Men sjølve registreringa av termane har jo også sin verdi, samtidig som konfrontasjonen med problema vonleg har stimulert dei respektive faginstusjonane til å arbeide vidare med spørsmål. (Sudmann 1970, s. 78)

En omfattande och mycket kritisk analys av och diskussion kring strävandena att närma de skandinaviska språken och deras ordförråd till varandra finns i Galberg Jacobsen (1982).

Ortografi

Vid sidan av de terminologiska frågorna var ett återkommande tema ortografiska frågor av olika slag. Det handlade framför allt om geografiska namn, och särskilt om namn på stater. Det arbetet har ju fortsatt nästan ända fram till vår tid, och resulterat i den i högsta grad nyttiga skriften som på svenska har namnet Statsnamn och nationalitetsord och vars senaste upplaga torde ha kommit 1994. Att ge ut en reviderad utgåva av den kunde vara en uppgift för språknämndernas nätverk. Den lista över efternamn i Norden som också initierades under 1960-talet gällde inte ortografin utan uttalet, och den resulterade för svenskt vidkommande i skriften Släktnamn i Norden med uttalsuppgifter, utgiven 1977 av Svenska språknämnden.

En viktig del av det ortografiska samarbetet gällde transkribering av kyrillisk skrift, framför allt ryska namn. Några helt enhetliga transkriptionsregler kom man inte fram till, men en rätt omfattande nordisk samordning kunde man enas om. Resultatet föreligger bl.a. i boken Ryska namn – samnordiska stavningsregler – ordlista, publicerad av Svenska språknämnden 1970. Också den borde komma ut i en reviderad utgåva.

På ortografins område kom det också då och då fram förslag framför allt från folk utanför språknämnderna om ett gemensamt nordiskt alfabet (i praktiken att ä och ö borde skrivas lika i alla språken) och gemensam bokstavsordning i fråga om å, ä och ö. De här förslagen, liksom andra mer radikala förslag om förenhetligande av stavningen i de skandinaviska språken, avlogs rätt enhälligt av språkmötena och de enskilda språknämnderna. Det skulle kosta mer för de enskilda språken än vad det skulle främja den nordiska språkförståelsen. Närmast avsedd som ett intressant tankeexperiment är Allan Karkers artikel "Nordisk retskrivning – den ideale fordring" i Språk i Norden 1976. Artikeln diskuterades på språkmötet samma år. Karker avslutar själv artikeln så här:

Summa summarum: Mest sandsynligt forekommer det at man i hvert af de tre lande vil finde de foreslåede retskrivningsændringer i de to nabosprog overordentlig tiltalende, men være uvillig til selv at bringe lignende ofre. Og i så fald må man nok sande at øjemedet blev forspildt allerede for hundrede år siden. Evigt ejes kun det tabte. (Karker 1976, s. 82.)

Främmande ord

Det som däremot kanske hade större förutsättningar att lyckas var en viss samordning av stavningen av främmande ord, eller importord som de kallas i det stora

nya samnordiska forskningsprojektet. Saken hade diskuterats redan på de tidigare nämnda språkmötena 1937 och 1938, och den togs upp igen bland annat på språkmötet 1955. Någon större enighet har man knappast nått fram till, men den frågan kan säkert besvaras bättre när vi studerar resultaten från importordsprojektet.

Också frågan om nordiska avlösningsord för framför allt nya engelska importord har hört till det som ständigt har återkommit på nordiska språkmöten och i det nordiska språksamarbetet. Även här kan importordsprojektet säkert ge bättre svar än jag, men mitt intryck är att de konkreta resultaten inte är så många. Visst har man enats om *teckenruta/tegnrude/tegnrute* i stället för *display* och om omskrivningar med *till havs* i stället för *off shore* och så vidare, men rekommendationerna har inte alltid blivit följda och de omfattar en ganska liten del av importorden. I fråga om dataterminologi har man i vissa fall lyckats bättre, men många gånger har själva företeelsen föråldrats innan ordet har slagit igenom. De äldre bland oss minns hur vi diskuterade *viewdata* och *videotex* och *datavision* och stannade för att rekommendera *teledata*, men vad det riktigt var minns knappast någon av oss, utom att det var något som föregick e-posten och samtidigt var relaterat till text-tv.

Ändå vill jag absolut inte undervärdera det arbete som har gjorts. De nordiska diskussionerna om avlösningsord har haft en viktig principiell betydelse och de har ofta lett till mer påtagliga resultat inom de enskilda språken. Frågan är fortfarande aktuell, framför allt inom dataterminologin i vid bemärkelse.

Här kommer vi osökt in på den viktiga frågan om registrering av nyord, som ju hörde till agendan redan på det första nordiska språkmötet. Det är naturligtvis en uppgift som varje språknämnd säkert skulle ha ägnat sig åt oberoende av det nordiska samarbetet, men helt klart har det framför allt i början av verksamheten varit ytterst värdefullt att språknämnderna har kunnat diskutera gemensamma principer och gemensamma tillvägagångssätt för excerpering och beskrivning av nyord. Samtidigt har det gett ett vidare perspektiv på nyorden och deras historia när man har kunnat se det hela ur de olika nordiska språkens synvinkel.

Ordböcker

En annan fråga som togs upp redan på det första språkmötet var behovet av ordböcker mellan de nordiska språken. Det kanske inte är något som direkt hör till språkvård och språkforskning, men det är naturligtvis viktigt när det gäller nordisk språkförståelse. Jag ska inte gå in på de enskilda ordböckerna, men konstaterar bara att en hel del sådana har kommit ut, både tvåspråkiga ordböcker och

ordlistor och den samnordiska Skandinavisk ordbok (som har funnits på webben men inte går att hitta just nu när Ministerrådet sommaren 2008 har lagt ner Nordiska skolnätet). Av betydelse för det institutionaliserade nordiska samarbetet är inte minst Nordisk förvaltningsordbok (vid det här laget föråldrad) och Nordisk mötesordlista.

Nytta för språkvården och språkforskningen

Jag har dröjt rätt länge vid de detaljfrågor som präglade de nordiska språkmötena under de första ca 20 åren och delvis också senare. Det är svårt att bedöma deras nytta för språkvården, men jag är övertygad om att diskussionerna och resultaten av dem har haft en stor principiell betydelse. De fyllde sin funktion på sin tid, även om vissa av dem kanske inte känns så relevanta i dag. Och helt osannolikt är det inte att också dagens språkvårdare kunde ha ett och annat att lära av det som man sysslade med för ett halvt sekel sedan.

När allt kommer omkring tror jag att den allra största nytta som språkvården har haft av de nordiska språkmötena är det i och för sig omätbara allmänna utbytet av erfarenheter, information och idéer. Redan 1963, 1964 och 1972 diskuterade man till exempel databehandling av språkmateriäl i bland annat ordboksarbete. Språkteknologiska frågor har diskuterats flera gånger sedan dess, och på språkmötet 2005 i Bergen tillsatte språknämnderna en gemensam språkteknologisk arbetsgrupp.

Förutom den självklara övergripande frågan om språkvårdens principer som har diskuterats på flera språkmöten (bl.a. 1977, 1978, 2000, 2004) har man också varit inne på andra viktiga ämnen som språkvård för massmedierna (1973, 1997, 2006), fackspråk (1976), språkvårdens kanaler (1979), språkvården och skolan (1967, 1993, 2003), myndigheternas språk (1972,) normering av offentligt talspråk (1986), språklig interferens m.m. (1962, 1970, 1982, 1988, 1991, 1992), stavning och transkription av främmande ord (1955, 1957, 1958, 1962, 1963, 1966, 1982, 1983), språkvård och språkpolitik (1991, 1992, 1996, 2005), namn och namnvård (1954, 1956, 1958, 1959, 1960, 1961, 1966, 2007) och handböcker i språkriktighet (1964, 1988). Vi har fått lära oss en hel del om de enskilda språken och deras ställning i samhället, både majoritetsspråk och minoritetsspråk. Jag är övertygad om att det erfarenhetsutbyte som har förekommit på de nordiska språkmötena och de principiella diskussioner som har förts under dem har haft en avgörande betydelse för att vi i Norden enligt min uppfattning har den mest avancerade, mest demokratiska och bäst fungerande språkvården i världen.

Men på vilket sätt har språkmötena gagnat språkforskningen i Norden? Där är det kanske inte lika lätt att påvisa tydliga resultat. Visst diskuterade språkmötet i Marstrand 1983 frågan om vad språkvården önskar av språkforskningen, men det är svårt att säga om diskussionerna rent konkret ledde till någon ny forskning av betydelse. De omfattande nyordsundersökningarna som nämnts ovan kan förstås betraktas som språkforskning som direkt har inspirerats av språkmötena. Också undersökningarna av språknämndernas telefonrådgivning (1988) kan ses som ett resultat av diskussioner på språkmötena. Mer indirekta resultat är dels det nu aktuella importordsprojektet, dels de forskningsprojekt som har gällt nordisk språkförståelse (Börestam Uhlmann 1994 och Delsing & Lundin Åkesson 2005). Det är fråga om stora och viktiga projekt med stor betydelse för både språkvård och framför allt språkpolitik.

Jag sade tidigare att nyttan av det allmänna erfarenhets- och idéutbytet är svår att mäta. Ännu svårare att mäta är nyttan och glädjen av alla de sociala kontakterna och de vänskapsband som har knutits under årens lopp. Men ett är säkert: de har inspirerat oss i vårt arbete både på det nationella och på det nordiska planet, och de har fått många av oss att brinna för det nordiska språksamarbetet. Det som har pågått under pauser och måltider mellan och efter de officiella föredragen och diskussionerna och på hotellrummen efter dagens dont har inte heller varit betydelselöst för vårt arbete.

Källor och litteratur

- Börestam Uhlmann, Ulla (1994): Skandinaver samtalar: Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, normän och svenskar. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- Delsing, Lars-Olof och Katarina Lundin Åkesson (2005): Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska TemaNord 2005:573, Köpenhamn.
- Galberg Jacobsen, Henrik, (1982) Om nordisk sprogsamarbejde og nordisk sprogfællesskab Sammenlignende studier i centraleuropæisk og nordisk kultur. Osaka. Japan.
- Jarvad, Pia (2001): Det danske sprogs status i 90'erne med særligt henblik på domænetab. Dansk Sprognævn's skrifter 32, København. http://www.dsn.dk/meddelelser/dansk_status.pdf. Hämtat 9.3.2009.
- Karker, Allan (1976), Nordisk retskrivning – den ideale fordring, Språk i Norden 1976 s. 39-84.

- Løland, Ståle (1976), Samarbeidet mellom de nordiske språknemndene i 1975, *Språk i Norden* 1976 s. 22–30.
- Nordisk förvaltningsordbok Utgiven av Nordiska rådet och Föreningarna Norden, 1983.
- Nordisk mötesordlista. Dansk, finsk, islandsk, norsk, svensk. Nordisk språksekretariat 1996.
- Nordisk mötesordlista. Danska, finska, färöiska, grönländska, isländska, norska, samiska, svenska. Nordiska språkrådet 2003.
- NU A 1977:1: Nordiskt språksekretariat. NU-serien A 1977:1, Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet.
- Protokoll från nordiska språkmötet 1954 i Oslo.
- Protokoll från nordiska språkmötet 1961 i Helsingfors.
- Ryska namn – samnordiska stavningsregler – ordlista (1970), Svenska språknämnden.
- Släktnamn i Norden med uttalsuppgifter. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 60. Lund 1977. *Språk i Norden* 1970–2008.
- Språknemndendes telefonrådgivning (1988). Nordisk språksekretariats rapporter 9. Oslo.
- Skandinavisk ordbok, Nordiska språksekretariatet, Norstedts, Gyldendal, Kunnskapsforlaget 1994.
- Skandinavisk ordbok, Nordiska språkrådet, Nordiska ministerrådet, Norstedts Ordbok 2002.
- Statsnamn och nationalitetsord. *Språk i Norden* 1973.
- Sudmann, Arnulv (1970): Nordisk språksamarbeid. *Språk i Norden* 1970, s. 66–106.
- Teleman, Ulf och Margareta Westman (1997), Behöver Sverige en nationell språkpolitik?, *Språk i Norden* 1997 s. 5–22.

Tid, plats och teman vid de nordiska språkmötena

(Översikten bygger på listor sammanställda av Rikke Hauge och Henrik Galberg Jakobsen. På nästan alla möten har dessutom förekommit orientering om nämndernas verksamhet och det nordiska språksamarbetet under det gångna året. Sedan 1970 har rapporter från mötena och de flesta viktigaste inläggen publicerats i Språk i Norden året efter språkmötet i fråga.)

- 1954 Oslo: terminologiskt samarbete, insamling av nyord, skrivregler, nordiska ortnamn, ordböcker mellan nordiska språk
- 1955 Stockholm: samarbetet mellan språknämnderna, posttermer, nyord, stavning av främmande ord
- 1956 Köpenhamn: posttermer, nyord, stavning av utländska geografiska namn och ryska namn, interpunktion
- 1957 Helsingfors: flygtrafikens terminologi, transkription av ryska namn, nyord, principer för särskrivning och sammanskrivning, finska språket
- 1958 Oslo: geografiska namn, ryska namn, post- och flygtermer, nyord, norsk-svensk ordbok
- 1959 Göteborg: namn på stater och huvudstäder och nationalitetsord, tv-terminologi, nyord, språksituationen i Norge, "gott svenskt språk"
- 1960 Köpenhamn: tv-termer, statsnamn och nationalitetsord, språksituationen i Norge och Danmark
- 1961 Helsingfors: teletermer, meteorologiska termer, utländska geografiska namn, undervisning i svenska vid finska skolor
- 1962 Oslo: flygtermer, meteorologiska termer och teletermer, transkription av ryska namn, samarbete kring engelsk språkpåverkan (avlösningssord), isländsk språkvård, norska arbeten av intresse för språklig normering
- 1963 Stockholm: rapport om terminologiarbetet, engelska lånord och avlösningssord, ryska namn, riktlinjer för redigering av rättskrivningsordböcker, datorer som hjälpmedel för ordboksarbete, svenska arbeten av intresse för språkvården
- 1964 Köpenhamn: rapporter om terminologiskt arbete, transkription av kyrillisk skrift, nyordslistor och engelska lånord, riktlinjer för rättskrivningshandböcker, databehandling av språkligt material, databehandlingens terminologi, turistrafikens terminologi, nordiska person- och ortnamn
- 1965 Helsingfors: rapporter om terminologiskt samarbete, rättskrivningsregler och transkription av kyrillisk skrift, diskussion om ett gemensamt alfabet (efter förslag av de nordiska studentorganisationerna), arbeten i Finland av

- intresse för språkvården, dialektforskning i Finland, samnordisk lista över växt- och djurnamn, förslag om nordisk släktnamnslista
- 1966 Reykjavík: turisttrafikens termer, nordisk släktnamnslista med uttalsuppgifter, nordiska nyordsundersökningar, samnordisk lista över växt- och djurnamn, samordning av nordiska yrkesbeteckningar, bokstavsföljden i nordiska alfabet, isländsk ordbok
- 1967 Utstein kloster (Stavanger): turisttrafikens termer, nordisk släktnamnslista, tillväxten i ordförrådet, databehandling av språkligt material, publikation om transkription av kyrillisk skrift, vad kan göras för att förbättra ungdomens förmåga att uttrycka sig i skrift på modersmålet?
- 1968 Gammel Avernæs, Fyn: turisttermer, släktnamn, kyrillisk skrift, yrkesbeteckningar, ordförrådets tillväxt, skriftserien "Nordiska språkfrågor", nämndernas förhållande till offentligheten
- 1969 Stockholm: nordisk rättskrivning sedan 1869, lista över samnordiska och sårnordiska ord i danska, norska och svenska, förslag om en nordisk språknämnd (medlemsförslag i Nordiska rådet), nyordsundersökningen, "Nordiska språkfrågor"
- 1970 Helsingfors och Borgå: språksociologi och språkvård, inbördes påverkan mellan de nordiska språken, kunskapen om grannländernas språk, översättningslån i finskan, skolterminologi, den nya skriften "Språk i Norden"
- 1971 Reykjavík och Borgarfjörður: tekniskt språk och annat fackspråk, isländska ortnamn, Nordiska rådets förslag om utbyggning av det nordiska språksamarbetet
- 1972 Bergen: språknämnderna och lagspråket/administrationsspråket, samnordiska språkprojekt, samarbetet med Nordiska kultursekretariatet, omorganiseringen av språkvårdsarbetet i Finland och Norge, datamaskinell språkbehandling
- 1973 Stockholm: modersmålsundervisningen på universiteten, språkbruket i radio och tv, fransk inställning till engelska lånord
- 1974 Köpenhamn: frågan om en nordisk språknämnd, samiska, färöiska och grönländska, språkvetenskap och modersmålspedagogik
- 1975 Hanaholmen, Esbo: språkförståelsen i Norden, den nya svensk-finska ordboken, orientering om Forskningscentralen för de inhemska språken, Centralen för teknisk terminologi i Finland och Sverigefinska språknämnden, samarbetet mellan de nordiska språknämnderna
- 1976 Húsavík: fackspråk i allmänspråket – prioritering av språknämndernas uppgifter, diskussion av Allan Karkers artikel om nordisk rättskrivning (SiN

- 1976), de nordiska språkens ställning på Island, aktuella språkvårdsfrågor på Island
- 1977 Trondheim: principerna för språknämndernas rådgivning, språknämnderna och det nordiska språksekretariatet
- 1978 Visby: principerna för språknämndernas rådgivning, särskilt det nordiska argumentet, kritiska faktorer i samisk språkutveckling, språknämnderna och Nordiska språksekretariatet
- 1979 Köpenhamn: språkvårdens kanaler
- 1980 Mariehamn: flerspråkighet, språklagstiftning och språkutveckling, den nordiska språkkonventionen, främmande element i finska nyord
- 1981 Reykjavík: isländskans och färöiskans ställning och roll i nordiskt samarbete, grannspråksundervisningen i Norden, de nordiska språkmötenas framtid
- 1982 Røros: nationella och nordiska synpunkter på stavning och uttal av främmande ord
- 1983 Marstrand: slutdiskussion om stavning av främmande ord, vad önskar språkvården av språkforskningen?
- 1984 Tórshavn: ordbildning på inhemsk grund, förslag till undersökning av språknämndernas rekommendationer och deras genomslagskraft, färöisk språkrådgivning
- 1985 Løgumkloster: de nordiska språksamfunden – olikheter och likheter
- 1986 Jyväskylä: normeringen av det offentliga talspråket och växelverkan mellan tal och skrift
- 1987 Akureyri: isländsk språkvård och ändringar i ordförrådet
- 1988 Kristiansund: idéer och framtidsuppgifter för det nordiska språksamarbetet, det engelsk-amerikanska inflytandet på språken i Norden
- 1989 Sigtuna: handböcker i språkriktighet
- 1990 Svaneke, Bornholm: Nordmål – handlingsprogram för språkligt samarbete i Norden
- 1991 Reykjavík: språken i Norden inför den nya utvecklingen i Europa
- 1992 Åbo: Norden inför den europeiska integrationen: översättning, tvåspråkighet och språklig interferens
- 1993 Lysebu, Oslo: modersmålets plats i grundskolan och gymnasiet
- 1994 Långholmen, Stockholm: inget särskilt tema
- 1995 Schæffergården, Köpenhamn: skönlitteraturen och språkvården
- 1996 Utsjoki: språkpolitik, minoritetsspråk, språkvårdens ställning i samhället, det fortsatta nordiska språksamarbetet efter nedläggningen av Nordiska språksekretariatet

- 1997 Tórshavn: språk och medier, språk och kön
- 1998 Trondheim: de nordiska språken och informationsteknologin, med särskild vikt på språkteknologi
- 1999 Höfn: förhållandet mellan danska/norska/svenska och andra språk i Norden
- 2000 Nuuk: språklig standardisering
- 2001 Klitterbyn, Ängelholm: språknämndernas roll, framtid och arbetsuppgifter, den språkliga situationen i Öresundsområdet
- 2002 Løgumkloster: språkkontakt i Norden sett från de nordiska språknämndernas synpunkt
- 2003 Tavastehus: språkvården och skolan
- 2004 Tórshavn: språknormering och normeringspolitik, språkliga förändringar
- 2005 Bergen: språkpolitik, språkteknologi
- 2006 Selfoss: mediespråk
- 2007 Uppsala: namn, namnvård och språkpolitik i ett mångspråkigt Norden
- 2008 Helsingør: språkpolitik, språkliga attityder till importord m.m. i Nordens språk

Summary

The Nordic language councils have organised annual Nordic language meetings since 1954. The character and themes of these meetings have varied over time. During the first twenty years or so, the meetings mainly concentrated on matters related to terminology, neologisms, spelling and transcription, aiming for some degree of Scandinavian harmonisation. For the following twenty years, the focus shifted towards topics such as language planning principles, mutual understanding between the Scandinavian languages (i.e. Danish, Norwegian and Swedish) and Nordic language cooperation in general. Since the mid-90's, much attention has been devoted to language policy and the relationship between the national languages and English, but also to language standardisation, language and media, language in education, and language technology.

The papers and discussions at the Nordic language meetings have been inspiring and of vital importance for the work of the Nordic language councils. The benefits have not necessarily been related to the concrete details discussed, but rather to the principles and to the general exchange of experiences. More indirectly, the meetings have also led to a number of research projects, particularly in relation to neologisms, mutual inter-Scandinavian understanding and the handling of loanwords in Nordic languages.

Noen betraktninger rundt distribusjonen av verbene *blíva* og *verða* i moderne, muntlig færøysk

Majbritt Pauladóttir

*De to verbene *blíva* og *verða* som drøftes i denne artikkelen, har vært betraktet som synonymer i færøysk, hvor *verða* regnes som nedarvet fra norrønt, mens *blíva* betraktes som et importord fra nedertysk via dansk. Med den færøyske tradisjonen for purisme blir *blíva* derfor i stor grad unngått i skrevne tekster.*

Ambisjonen med artikkelen har vært å fremsette noen betraktninger ut fra både synkron og diakron lingvistikk. Således drøftes noen trekk ved verbenes distribusjon i presens i muntlig språk. Drøftingen gjøres på bakgrunn av faktiske funn i dagens muntlige færøysk samt med et tilbakeblikk på noen relevante historiske paralleller i skandinavisk.

*Drøftingens konklusjon er at til tross for tradisjonell motstand mot å akseptere *blíva* har verbet kommet inn i det muntlige språket. Det interessante er at flere trekk i det innsamlede materialet tyder på at det har utviklet seg en semantisk nyanse mellom de to verbene, noe som også er blitt etterprøvet ved testing av nye eksempler.*

1 Innledning

1.1 Hvorfor undersøke distribusjonen av verbene *blíva* og *verða* i færøysk?

Som tilfellet ofte er med lingvistiske feltundersøkelser, har også materialet som ble samlet for min masteravhandling (Pauladóttir 2006), rettet oppmerksomheten mot lingvistiske fenomener som falt på siden av det opprinnelige fokusområdet. Ved at informantene fikk snakke fritt om gitte emner med valg av egne ord, oppstod situasjoner hvor de med Barnes' ord var "completely oblivious to the linguistic problems they might be causing or solving" (Barnes 2001, s. 12). Et slikt lingvist-

isk fenomen blant flere som ikke unngikk min oppmerksomhet, var bruken av de to verbene *blíva* og *verða*. Årsakene til dette kan bl.a. være opplæringen fra skolen i ikke å bruke *blíva* i skriftlig, noe som likevel ikke fører til at dette verbet forsvinner fra det muntlige språket. Under grundige studier av lydfiler for nevnte masteravhandling ble jeg gradvis klar over at det syntes å være et visst mønster i bruken av verbene. Dermed ble nysgjerrigheten for alvor vakt, og dette førte til en nærmere undersøkelse av talt språk for å søke å finne eventuelle forklaringer på distribusjonen av verbene. Min ambisjon har vært å gi et bidrag til å belyse emnet.

1.2 Språkhistorien

Innledningsvis summeres språkhistorien kort som referanse til momenter senere i drøftingen: Etter nordmennenes ankomst i det 9. århundret ble Færøyene en del av det norske riket. Ved Kalmarunionen ble øyene i 1380, sammen med Norge, ført inn i storunionen, og etter 1536 var de en del av det dansk-norske riket. Som i Norge kom språket under sterkt press fra dansk i de følgende århundrer, noe som fortsatte i økende grad helt frem til begynnelsen av det 20. århundret. Etter mye kamp fra og med den nasjonale oppvåkningens tid midt på 1800-tallet ble morsmålet tillatt som undervisningsspråk i skolen i 1937, men under forutsetning av at dansk fortsatt skulle læres "både vel og grundig". Dette er en paragraf som fortsatt eksisterer i lovgivningen (*Heimastýrislógin*, § 11). Siden det lokale språket aldri døde ut, har det færøyske språksamfunnet gjennom århundrer vært et klassisk tospråklig samfunn, med maktelitens språk, dansk, i superstratum-posisjon og det lokale språket som substratum. Påvirkningen utenfra på det lokale språket har vært betydelig, både fra superstratum-språket så vel som fra andre nabospråk, helt tilbake til keltisk i norrøn tid, men også i sen middelalder fra engelsk, middelnedertysk og middelnederlandsk.

Utover i det 20. århundret har færøysk vært i fremgang og vunnet domene på så å si alle områder i samfunnet. Tilgangen på litteratur, både skjønnlitterær og faglig, har vært i jevn økning siden språket ble tillatt i skolen i 1937, kanskje særlig etter 1970-tallet. Arbeidet med språkrøkt har fått et betydelig oppsving de senere årene. Helt mot slutten av det 20. århundret synes det å ha vært en ytterligere bevisstgjøring hos befolkningen om språkets eksistensrett, muligens som en motreaksjon på blant annet de anstrengte relasjonene mellom øyriket og Danmark i forbindelse med bankkrisen tidlig på 1990-tallet. En annen medvirkende faktor til økt språklig bevissthet blant øysamfunnets innbyggere synes å være bevisstheten om økende press fra fremmede språk gjennom økende globalisering generelt.

1.3 Litt om blíva i Húsavík-brevene

Fra sist i det 14. århundret, da Færøyene, sammen med Norge, ble en del av den omtalte storunionen, og frem til den nasjonale oppvåkningen midt i det 19. århundret, eksisterer det lite skriftlig materiale på færøysk. Av det som finnes, er de såkalte *Húsavík*-brevene fra 1403 til 1407 en av de største sammenhengende tekstsamlingene som kan gi et bilde av færøysk språk ved inngangen til det 15. århundret. I et av disse brevene er det ett eksempel på bruk av *blíva*: "... ok þa bleif hon deydþ ..." (Thomsen 1985, s. 44). Dette eksemplet blir tidvis tatt til inntekt for at verbet er gammelt i færøysk. Ifølge Markey hadde verbet i denne formen et semantisk innhold tilsvarende det engelske *become*, etter mønster fra det middelnedertyske/middelnederlandske "dot bliven" (Markey 1969, s. 193).

En konklusjon som går ut på at dette enslige eksemplet beviser ordets gamle historie i færøysk, kan knapt gjøres på så spinkelt grunnlag. For eksempel har Fritznors ordbok (1867) inkludert *blífa* i gammelislandsk fra 1400-tallet, uten at ordet ble tatt opp i vokabularet av den grunn. Videre, ut fra det vi i dag vet om det færøyske språkets overlevelse, må det med relativ sikkerhet kunne antas at nye dansk-norske ord ikke kom inn i muntlig språk med dramatiske steg. Forskning fra andre områder med språkkontakt viser at en situasjon med behov for nye lånord først og fremst oppstår der mottakerspråket ikke har god nok eller ingen dekning i sitt leksikon. Det ville stride mot kjente språkvitenskapelige teorier om konsekvenser av språkkontakt å anta at strømmen av lånord skulle begynne med selve "limet i språket", de såkalt lukkede ordklasser. Som kjent inkluderer de blant annet alminnelige verb i språket og i høyeste grad hjelpeverb og kopulaverb.

Hos Markey (1969, s. 192) finnes støtte for denne tankegangen i forbindelse med lån av nettopp det middelnedertyske *bliven* i skandinavisk. Det skal også tas med at bispesetet i *Kirkjubø* (lagt ned kort etter reformasjonen omkring 1540) var den eneste undervisningsinstitusjonen på Færøyene. Enten forfatteren av *Húsavík*-brevene har lært sin skrivekunst der eller i Norge, vil hans læremester ha vært norsk. Det er derfor sannsynlig at han tar med seg ordet fra denne sammenhengen, hvor språkpåvirkningen fra både dansk og nedertysk var betydelig, og hvor bruken av nedertysk hadde høy sosial prestisje (Markey 1969, s. 194). Den alminnelige færøying derimot kunne ikke skrive og var heller ikke under daglig språklig påvirkning av norsk/dansk/nedertysk. Det blir derfor ulogisk å trekke den slutningen at verbet var et vanlig lånord i færøysk allerede ved inngangen til det 15. århundret.

Ut fra dette kan antas at verbet har fått innpass i muntlig språk senere, muligens da den danske påvirkningen ble overveldende etter 1840-årene da skoleplikt

ble innført for alle. Dansk ble da gjort til eneste språk i undervisningen, ja eneste tillatte språk i all kommunikasjon i skolen.

2 Teori og metoder

2.1 Relevante publikasjoner fra lingvistikken og fremgangsmåte for denne studien

Materialet for denne artikkelen består av opptak fra samtaler med 118 informanter, fordelt på omkring 30 timer i forbindelse med feltarbeidet for den nevnte masteravhandlingen (Pauladóttir 2006). Feltarbeidet ble planlagt og gjennomført med Milroy og Gordons håndbok for lingvistiske undersøkelser i hånden (Milroy 2003).

Milroy og Gordons bok ble valgt som håndbok på grunn av at Milroys erfaringer fra Belfast syntes å være det arbeidet som lå nærmest det som var planlagt for min avhandling. Milroys publikasjoner gav således stor inspirasjon til konkrete metoder som kunne anvendes for den aktuelle studien av nåtidig engelsk påvirkning på færøysk. For eksempel pekes på hennes teorier om uniplekse og multiplekse nettverk, som var utprøvd i Belfast-studiene (for forklaring av uniplekse og multiplekse nettverk vises til Milroy 1980 og 1987). Også hennes utstrakte arbeid vedrørende kjønn og språk/språkvalg var av interesse (det vises til blant annet Milroy 1992). Når det gjelder den nevnte håndboken (Milroy og Gordon 2003), skal det også nevnes at dens omfattende oppsummering av flere lingvisters teorier og gav således god oversikt over andre lingvisters publikasjoner som var aktuelle å lese. For eksempel kan nevnes teorien om direkte og indirekte tilnærming, lukkede og åpne spørsmål, den kvantitative metoden og så videre. Andre lingvister som bør nevnes i denne sammenhengen, er Labovs New York-studer, Trudgills Norwich-studier, Gals studier i Oberwart og Rubins studier i Paraguay.

Selve metoden for denne artikkelen har vært å analysere om igjen de 118 nevnte samtaler, med fokus utelukkende på bruken av *blíva* og *verða*. Ved hjelp av eksempler herfra er en etterprøving gjort blant til sammen 12 av de samme informantene (10 %) om deres følelser om det semantiske innholdet av disse verbene. I tillegg er noen nye konstruksjoner med begge verb testet på de samme informantene for å få en uttalelse om hvor akseptable eksemplene er. Spørsmål med eksempler ble sendt på e-post og etter noen dager fulgt opp med en telefonsamtale. Informanter for disse testene ble valgt ut fra tre identifiserte voksegrupper for masteravhandlingen (Pauladóttir 2006)¹. Valget falt på informanter som hadde

gitt uttrykk for særlig interesse for arbeidet, og som tilbød assistanse ved eventuelt senere behov.

2.2 Tese

Da materialet ble systematisert, fremkom et mønster som taler for en ikke-tilfeldig bruk av verbene. Et fremtredende mønster i valg mellom synonyme ord kan i noen tilfeller tyde på at ordene ikke fungerer fullt ut som synonymmer. I andre tilfeller kan det være sosiolingvistiske årsaker som ligger til grunn. Da imidlertid noenlunde samme mønster gjør seg gjeldende på tvers av så forskjellige grupper som (a) skoleungdom/voksne/eldre, (b) moderat/middels vs. høy utdanning og (c) menn vs. kvinner i disse sosiale gruppene, er det grunn til å tro at det ikke er sosiolingvistiske faktorer som gjør seg gjeldende for språkvalget. Derfor vil en nærmere analyse av eksempler fra materialet og etterprøving av noen av dem sammen med nye eksempler, vise at det er semantiske forskjeller i verbenes innhold som ligger til grunn for det relativt klare mønsteret i språkbrukernes valg mellom disse to verbene.

2.3 Avgrensninger

Som det fremgår av det ovenstående, baserer drøftingen seg på funn fra nåtidig muntlig færøysk. Etter hva som er brakt på det rene, har det så langt ikke vært foretatt noen kvantitativ undersøkelse av disse verbenes distribusjon i muntlig færøysk. (Det vises til privat korrespondanse med kontaktpersoner ved *Fróðskaparsetur Føroya* og i *Málnevndin*, april 2007.) Det har derfor ikke vært mulig å gjøre sammenligninger med tilsvarende undersøkelser om samme tema.

Videre er det ikke aktuelt å sammenligne med islandsk, da *blíva* ikke er tatt inn i det islandske vokabularet, verken i muntlig eller skriftlig. Dette bekreftes av professor Jóhanna Barðdal ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier ved Universitetet i Bergen².

Teoretisk sett kunne nynorsk vært interessant, ettersom språket har både *bli* og *verte*, som kunne ha utviklet en semantisk nyanse. Ifølge professor Sandøy kjenner man imidlertid ikke til at dette har skjedd. Konklusjonen er derfor at verbene sannsynligvis fungerer som synonymmer i nynorsk. Dette underbygges av det følgende:

- (i) Grammatikkbøker og normativ litteratur om nynorsk omtaler disse verbene som synonymmer i det samme målføret, bl.a. Kjell Venås, som setter likhets-tegn mellom *bli* og *verte* (Venås 1967, s. 22).
- (ii) Det er i de nynorske dialektene tradisjonelt tre mønstre: et mønster med *bli*, et med *verte*, og et tredje med *bli – blir – vart – vorte*. I yngre språk er det kommet opp andre blandinger, for eksempel *bli – blir – vart – blitt*. (Det vises til privat korrespondanse med professor Sandøy ved Nordisk institutt ved universitetet i Bergen, april 2007). Også Markey gjør rede for dette suppletive paradigmet, *bli – blir – vart – vurti*, som gjør seg gjeldende over et større skandinavisk område (Markey 1969, s. 9, 157–164).

En drøfting av disse to verbene i færøysk på bakgrunn av tilsvarende undersøkelser i de andre nordiske språkene vil derfor ikke bli foretatt i denne artikkelen. Drøftingen skal derimot vise at disse to verbene i dag ikke er å regne som synonymmer i færøysk.

3 Noen grammatiske avklaringer

3.1 Durativ tid vs. durativt aspekt

Om durativ tid vs. durativt aspekt skal det med referanse til Crystal nevnes at lingvister analyserer durativ ("progressive") som aspekt "because of the complex interaction of durational, completive and temporal features of meaning involved" (Crystal 1997, s. 89).

Dette er et syn som baserer seg på Roman Jakobsons karakteristikk av aspekt som "the narrated event itself without involving its participants and without reference to the speech event" (Jakobson 1957, s. 493, sitert i Friedrich 1974 s. 2). Friedrich peker på at Jakobson skiller aspekt fra tid, siden tid må defineres med referanse til talesituasjonen (Friedrich 1974, s. 3). Moderne lingvistikk skiller således mellom tid, som er verbal tempus markert morfologisk (derfor bare to i færøysk som i andre germanske språk, *núttíð* og *táttíð* – nåtid og fortid), og aspekt, de "perfektive"/"kompletive" og "progressive"/"durative" aksjonsarter. Dette synet skal følges i artikkelen ved at durativ behandles som aspekt, ikke som tid.

3.2 Aspekt vs. aksjonsart

Litteraturen om aspekt i de germanske språkene er omfangsrik. Nevnes kan Poutsma (1926), Verkuyl (1972), Thorell (1973), Friedrich (1974), Comrie (1976), Mourelatos (1978) og Brinton (1988), som er konsultert for denne artikkelen.

De tidlige lingvisters befatning med aspekt var ifølge Verkuyl preget av terminologisk forvirring og vage definisjoner (Verkuyl 1972, s. 6). Skillet mellom aspekt og aksjonsart er relativt nytt. For eksempel anser Poutsma antagelig aspekt som en iboende egenskap i verbet, idet han peker på at "the normal aspect of the verb is often modified or even utterly changed by the context" (Poutsma 1926, s. 291). I begrepet "context" inkluderer Poutsma både grammatiske kategorier som verbets tider og form, adverb, konjunksjoner, preposisjonsfraser, objekter, suffikser, prefikser, hjelpeverb og kopulaverb.

For Mourelatos gjør seks faktorer seg gjeldende for aspektets helhetlige meningsinnhold: (1) verbets inherente mening, (2) verbets argument, det vil si subjekt og eventuelt objekt(er), (3) eventuelle adverbialer, (4) aspekt, (5) verbets tid som fase, for eksempel perfektum og (6) verbets tid som tidsreferanse i forhold til fortid, nåtid og fremtid (Mourelatos 1978, s. 421).

Ifølge Comrie vil begrepet aspekt normalt være en referanse som begrenser seg til "particular grammatical categories in individual languages that correspond in content to the semantic aspectual distinctions drawn" (Comrie 1976, s. 7). Comrie peker på at tilstander er durative (engelsk: states), noe som medfører at i språk med mulighet for særskilt morfologisk markert durativt aspekt vil visse verb som uttrykker tilstander, være uforenlige med det morfologisk markerte aspektet (Comrie 1976, s. 35–40). Comries redegjørelse, som gjøres på tverrspråklig grunnlag, skisserer i tabellform følgende aspektuelle opposisjoner: perfektiv vs. imperfektiv. Under imperfektiv: vanemessig vs. kontinuum (hvor han gjør en distinksjon mellom vanemessig og iterativ). Under kontinuum: ikke-progressiv vs. progressiv (Comrie 1976, s. 25). Progressiv blir dermed en underkategori av kontinuum (se også Comrie 1976, s. 12). Med eksempler fra russisk hevder han videre at det durative bare innebærer at en situasjon varer en viss tid, uten at den nødvendigvis er imperfektiv. Motsetningen til durativ, i henhold til Comrie, er således det punktuelle (Comrie 1976, s. 41–42). Redegjørelsen av distinksjonene mellom teliske og ateliske verb er noe av det mest avklarende denne leseren har sett. Likevel synes den detaljerte kategoriseringen, med til dels lite brukte termer (for eksempel "vanemessig", for avklaring se s. 26–30), unødvendig kompliserende for formålet med artikkelen, som er å belyse distribusjonen og i den forbindelse forskjellen i det semantiske innholdet mellom *blíva* og *verða* i muntlig færøysk.

Friedrich skiller i første omgang mellom verbets inherente betydning og aspekt uttrykt gjennom andre grammatiske komponenter:

[...] all languages have some kind of lexical aspect, involving secondary implications of the inherent meanings of verbal roots. Equally universal are the

kinds of synthetic aspect that derive from the interaction of the inherent features of verbs and the features inherent in adverbs, prepositional phrases, and so forth (Friedrich 1974, s. 1).

Deretter går Friedrichs videre, idet han også opererer med termen "avlednings-tematisk". Ifølge Friedrich er "alle tilgjengelige metoder" for bruk av aspekt fullt utnyttet i homerisk gresk:

[...] the inherent-radical (i.e., inherent features of roots), the derivational-thematic (features of themes such as the aorist), and finally the adverbial-compositional (involving interplay between verbs and adverbs) (Friedrich 1974, s. 5).

Han sier videre at verbets underliggende betydning bestemmes av rom eller andre kvantitative trekk i den aktuelle frasen. Rom og kvantitative trekk kan så blokkere for valget av et verb fordi dets iboende kvalitet har et gitt aspekt (Friedrich 1974, s. 8), noe som synes sammenfallende med Comrie.

Brintons tilnærming synes ytterligere avklarende, idet han mener at interaksjonen mellom verbets inherente egenskap og aspektmarkører er av betydning for aspektets helhetlige meningsinnhold (Brinton 1988, s. 38). Når det gjelder distinksjonen mellom aspekt og aksjonsart, er det valgt å følge Brintons redegjørelse:

Aspect is grammatical because [...] it is expressed by verbal inflectional morphology and periphrases, aktionsart by the lexical meaning of verbs and verbal derivational morphology. Aspect is the subjective because the speaker chooses a particular viewpoint, whereas aktionsart, since it concerns the given nature of the event and not the perspective of the speaker, is objective. Aktionsart is the character of the situation named by the verb. (Brinton 1988, s. 3.)

Også Thorell (1973, s. 120) anvender de samme termer som Brinton og gjør dette samme skillet mellom aksjonsart og aspekt:

Ett verbs aktionssätt anger skeendets karaktär i och för sig [...]. Aspekt anger den synvinkel ur vilken den talande betraktar det av verbet uttrykta skeendet [...].

Med dette skillet er aksjonsart den inherente egenskapen ved verbhandlingen, mens aspekt kan tillegges gjennom den språklige konstruksjonen. Det siste innebærer bl.a. at aspektet blir subjektivt ved at det velges av språkbrukeren.

3.3 Durativt vs. progressivt aspekt

Distinksjonen mellom det progressive og det durative aspektet er et omdiskutert emne i lingvistikken. Denison sier at han bruker termen progressiv "hesitantly", idet han henviser til blant andre Visser og hans preferanse for det mer nøytrale uttrykket "expanded form" (Denison 1993, s. 371).

Brinton hevder at mye av forvirringen rundt meningsinnholdet i termen progressiv stammer fra bruken av termen durativ, som han sier er "an aktionsart term referring to an inherent temporal feature of a situation". Han foretrekker således progressiv fremfor durativ (Brinton 1988, s. 9). Ettersom Brinton bruker uttrykket i tilknytning til den engelske formen finitt verb + *-ing*, velger jeg å følge Jeffrei Henriksen, som har oversatt durativ til *varandi gerð* på færøysk (Henriksen 2003, s. 175). For å belyse aksjonsarter i færøysk for øvrig henviser jeg til Henriksen, som inkluderer for eksempel ingressive, iterative, egressive og resultative aksjonsarter (Henriksen 2000, s. 44–47).

3.4 Kort om iterativ

Med iterativ forstås normalt handlinger som fremstilles som gjentakelse. Foruten henvisningen til Henriksen (2000, s. 44–47) for aksjonsarter i færøysk skal det kort tas med en avklaring om hvordan iterativ tidvis kan analyseres som durativ. Brinton gjør oppmerksom på at "[...] the effect of the progressive with a habit is to portray the habit, which is not continuous, *as if* continuous" (Brinton 1988, s. 41). På denne måten argumenterer Brinton for at punktuelle handlinger som gjentas, kan forstås som kontinuerlige ved at de gjentatte handlingene presenteres som frekvente og regulære, det vil si at repetisjonen i seg selv utgjør et kontinuum. På dette grunnlaget skal det i det følgende argumenteres for at språkbrukeren, ved bruk av durativt aspekt, i noen tilfeller gir iterative handlinger et meningsinnhold av kontinuitet for å uttrykke noe som ligner en tilstand eller "vedvarende situasjon"³.

3.5 Kort om inkoativ

Inkoative verb forteller om overgang, enten en overgang som skjer raskt, eller som en lengre prosess. Morfologisk laget verb som *hvitne*, *svartne*, *blekne* hører til kategorien. På færøysk brukes muligheten ytterligere i former som for eksempel *fitna* og *klænka* fra adjektivene *feitur* og *klænur* ('å bli fet' og 'å bli tynn' fra adjektivene *fet* og *tynn*).

3.6 Hvilken betydning har denne undersøkelsen?

Sett i lys av det som kort er skissert ovenfor om aspekt fra litteraturen har undersøkelsen av de to aktuelle verbene i færøysk betydning fra et grammatisk synspunkt. Det har betydning fordi det i dagens morsmålsundervisning i færøysk ofte hevdes at *blíva* er et unødvendig lånord fra dansk (eventuelt fra middelnedertysk/middelnederlandsk). *Verða*, derimot, har sin opprinnelige tilstedeværelse i språket fra norrønt og sies således å være det verbet som bør brukes i "godt færøysk språk" (heretter "gott føroyskt")⁴, hvilket også innebærer at det ikke behøver noen avløsning ved hjelp av *blíva*. Den følgende drøftingen skal imidlertid vise at disse to verbene har forskjellig semantisk innhold, og at det derfor fra et grammatisk synspunkt ikke kan hevdes at det ene kan utelukkes fra språket for uten videre å erstattes av det andre.

4 Normeringspolitikk, språkholdninger og faktiske funn

4.1 Normeringspolitikk og språkholdninger

4.1.1 Noen fakta om holdninger til verbet *blíva* i færøysk

Det har tradisjonelt vært en motvilje hos færøyske forfattere og skribenter til å bruke *blíva*. Statistikken i mars 2006 fra tekstbanken til *Føroyamálsdeildin* ved *Fróðskaparsetur Føroya* bekrefter denne holdningen: 102 898 eksempler av *verða* vs. 3133 av *blíva* (alle former av begge verb). Videre ble det samtidig gjort et søk i Google på .fo-hjemmesider som gav en like markert forskjell når det gjaldt hyppighet for hvert av verbene i den skriftlige bruken på nettet: 232 331 vs. 5795. Dette siste må sies å være interessant, siden man må kunne gå ut ifra at en del av tekstene på Internett er relativt uformelle.

Flere av informantene til masteravhandlingen (Pauladóttir 2006), ansatt i bl.a. offentlig administrasjon og i skoleverket, rapporterte at de selv aldri bruker *blíva* i skrift. Hos professor J.H.W. Poulsen, som har skrevet mange artikler og skriv som det er hyppig referert til i samme avhandling, ser *blíva* ut til å være helt fraværende (Poulsen 2004). Hos Lockwood finner vi følgende: "in ordinary speech and sometimes in writing, the literary forms of *verða* are replaced by *blíva*" (Lockwood 1977, s. 75). Det antas at Lockwood med "literary forms" mener de lite brukte fortidsformene av *verða*, som i muntlig ikke kan skilles fra kopulaverbet *vera*, lydmessig, men dette er noe uklart. Da Lockwood ikke lenger blir brukt i språkundervisningen i færøysk, skal ikke dette spørsmålet forfølges her.

I dagens grammatikkundervisning brukes bl.a. Andreasen og Dahl, hvor verbet *blíva* er tatt med (Andreasen og Dahl 2004, s. 120, 164, 170). En annen frem-

stående færøysk grammatiker og lærebokforfatter, Jeffrei Henriksen, er på sin side tilbakeholden i forhold til bruken av *blíva* i færøysk skriftspråk. I privat korrespondanse vedrørende en eventuell semantisk meningsforskjell mellom de to verbene fremgår hans holdning blant annet av det følgende: ”*Eg hevði í fyrstani lítlan bug at trúgva tær, men sum frá leið var eingin ivi*” (oversatt: ’Jeg hadde i begynnelsen liten lyst til å tro deg, men etterhvert var det ingen tvil’)⁵.

De statistiske tallene ovenfor viser holdningene til det aktuelle verbet og bekrefter også en gammel tradisjon som fortsatt holdes i hevd i morsmålsundervisningen, selv om verbet er inkludert i en av de nyeste grammatikkbøkene.

4.1.2 Normeringspolitikk og faktiske funn

Som vi skal se av statistikken fra materialet for denne artikkelen, er det på den ene siden registrert en lavere forekomst av *blíva* blant de yngste sammenlignet med gruppene av voksne informanter. Men det er også registrert en lavere forekomst av *verða* i den samme gruppen. En forklaring som bygger på påvirkning gjennom undervisning og litteratur mot aksept av *blíva* synes derfor noe ensidig. Et vellykket resultat burde ført til en tilsvarende høyere frekvens av *verða* i alle verbets tider. Når det ikke viser seg å være tilfellet i muntlig språk, kan andre faktorer tenkes å være til stede. Bruk av diverse omskrivninger for å uttrykke de samme tingene ved hjelp av andre verb og uttrykksformer, kan være blant disse. Det totale fraværet av *verða* i fortid kan bl.a. være en følge av at *verða* og *vera* i fortid blir homofoner, med unntak av 2. person entall. Også den sistnevnte forskjellen er på vei ut i flere dialekter (konferer Lockwood som referert ovenfor). Lydmessig blir bøyningen av verbene således nærmest lik i preteritum:

PRESENS:

VERA: eri – ert – er – eru

VERÐA: verði – verður – verður – verða

PRETERITUM:

var – var(t) – var – vóru

varð – varð – varð – vórðu

Merk: ð er lydløs i alle disse posisjonene, og forskjellene fremkommer derfor bare i skrift.

De 12 utvalgte informantene var nesten entydig enige om at *verða* i fortid blir et formelt språk. Det kan være interessant å nevne at dette er en omvendt observasjon av det Markey fant i sine undersøkelser om de to verbenes eksistens i svensk, hvor informantene vurderte *blíva* som formelt, og *varda* som provinsielt (Markey 1969, s. 27). Imidlertid har vi sett at selv om færøyske språkbrukere i noen grad synes å finne det akseptabelt å erstatte *verða* i fortid med *blíva*, gjøres

dette bare i liten grad i skrift. For å unngå *blíva* i skrift uttrykker de de samme tingene ved hjelp av andre verb og omskrivninger. Eksempelvis kan verbet, når det opptrer med inkoativ betydning, erstattes med *gerast*:

- (aa) *Tá ~~bleiv~~ hann ógvuliga illur* → *tá gjørdist hann ógvuliga illur*
= *tá varð han ógvuliga illur*
(Oversatt: 'Da ble han veldig sint')

De fleste informantene var inne på at for å oppnå godt skriftlig språk lykkes man sjelden ved bare å bytte ut ett ord som her. For enkle setninger som i eksemplet ovenfor synes det refleksive *gerast* likevel å ha økende betydning i skrift. Hvor en slik enkel endring ikke gir en god løsning, vil et såkalt "gott føroyskt" kreve en omskrivning av setningen, for eksempel:

- (bb) *Tá ~~bleiv~~ hann sjokkeraður* → *Av hesum skelkaðist hann illa /*
Tá gjørdist hann bilsin / etc.
(Oversatt: 'Da ble han sjokkert')

For det muntlige språket er det imidlertid ikke slik det fungerer. Talen er spontan, og den som produserer teksten, har ikke samme anledning til å redigere som når han/hun skriver.

Med referanse til nynorsk kan det nevnes at Venås undrer seg over at *verte* (fra det norrøne *verða*) skulle fortrenkes av *blífa* og/eller *bida* i de nynorske dialektene, ettersom verbet "har hatt ein ovleg viktig grammatisk funksjon og følgjeleg har vore sær sars frekvent" (Venås 1967, s. 149). Han resonnerer videre at det må ha vært "lydvoksteren som har vore den viktigaste årsaka til at *verte* mange stader var mindre brukande, og såleis ikkje vart tevført andsynes andre verb" (Venås 1967, s. 149). Også Markey anfører et lignende resonnement når det gjelder en tilsvarende utvikling i svensk (Markey 1969, s. 191–192).

Dette samme resonnementet må utvilsomt være relevant for *verða* i moderne færøysk. Videre kan det tenkes at om andre uttrykksformer i fortid foretrekkes i skrift fremfor en konstellasjon med *verða* for å oppnå presisjon og tydelighet, kan det føre til at *verða* vil være på vei ut av språket, eventuelt at det (for en tid) reserveres for særlig bruk. Et moment som imidlertid kan tale imot en helt nær forestående utvikling i denne retningen, er at det i færøysk fremdeles ikke er sammenfall mellom verbets entalls- og flertallsform. Dette siste regnes av Falk og Torp (1900) som en viktig årsak til bortfallet av *varda* i skandinavisk til fordel for *blíva* (sitert hos Markey, 1969 s. 7). Til tross for dette vil uten tvil den sterke på-

virksomheten utenfra, både fra dansk og nå også fra engelsk, være faktorer som fortsatt vil påvirke situasjonen.

4.2 Generelt om verbenes distribusjonen i materialet

Sammenlignet med det skrevne materialet i tekstbanken hos *Føroyamálsdeildin* ved *Fróðskaparsetur Føroya* (102 898 eksempler av *verða* vs. 3133 av *blíva*, se for øvrig 4.1.1 ovenfor) viser funnene fra de 118 nevnte samtalene en helt annen prosentvis fordeling. Opptellingen viser en total på henholdsvis 161 for *blíva* og 149 for *verða*. Registreringen for grafene er foretatt slik at den samme tiden av verbet bare er talt én gang hos hvert individ, selv om den samme formen måtte forekomme gjentatte ganger hos samme informant (se vedlegg 1).

4.2.1 *Presens passiv – durativt aspekt*

Det er i presens at vi finner tilstrekkelig materiale, og dermed tilstrekkelig antall konkrete eksempler, til å kunne analysere og drøfte mulige forklaringer på distribusjonen av de to verbene, også noe om deres semantiske innhold. Drøftingen skal derfor konsentrere seg om funnene i disse tidene. Vi skal se at *verða* – og ikke *blíva* – i det finite verbets posisjon etterfulgt av et partisipp er den foretrukne formen i færøysk for å uttrykke noe om en ”vedvarende situasjon”. Det fremtredende trekket at *verða* foretrekkes når utsagnet gis durativt aspekt, har fått meg til å spørre om dette innebærer en semantisk nyanse ved de to verbene.

4.2.2 *Enkel presens*

Funnene i enkel presens er noenlunde jevnt fordelt mellom *blíva* og *verða*, alle grupper sett under ett. Med bakgrunn i funnene i presens passiv og tanken om et mulig forskjellig semantisk innhold er det gjort nærmere analyser av eksempler i enkel presens. Vi skal se at analysene underbygger tesen om ulikt semantisk innhold i de to verbene.

4.2.3 *Presens partisipp (gerundium)*

Funnene i presens partisipp begrenser seg til bare fire eksempler i materialet, med henholdsvis to av *blíva* og to av *verða*. Dette danner således ikke grunnlag for å belyse distribusjon og eventuelt semantisk innhold av de to verbene og er derfor ikke tatt med i diskusjonen.

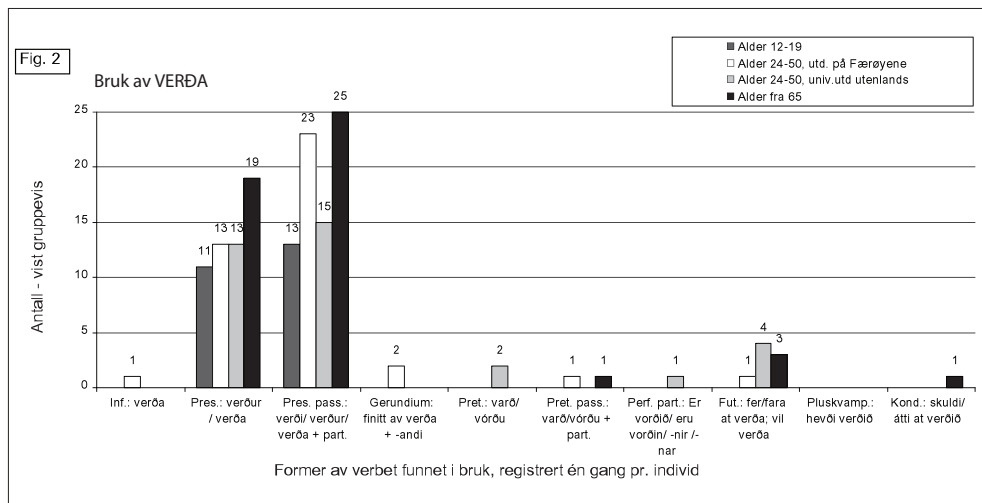
4.2.4 *Preteritum og preteritum passiv*

Dette materialet inngår ikke i drøftingen om disse to verbenes fordeling når det gjelder semantisk innhold, men presenteres grafisk (som øvrige tider) som refe-

rarse for den delen av drøftingen som omhandler språkutvikling og påvirkning. For det siste gjelder på den ene siden aktiv påvirkning i skoleverket i puristisk retning, som på den annen side står i motsetning til påvirkningen fra fremmede språk.

4.3 Grafisk presentasjon av materialet

Resultatet av registreringsformen som er skissert i punkt 4.2 ovenfor, gir en grafisk fremstilling som på de to følgende figurer, fig. 1 for *blíva* og fig. 2 for *verða*:

Kort oppsummert viser grafene følgende:

- Det mest fremtredende trekket er en konsentrasjon av *verða* i presens aktiv og passiv.
- Bruken i enkel presens viser en viss jevnbyrdighet mellom verbene.
- For *blíva* vises en moderat spredning utover i de forskjellige tidene.

5 Drøfting

5.1 Funnene i presens passiv

En presentasjon av denne formen, som gir durativt aspekt, skal gjøres med nr. 6 fra fig. 3 som eksempel:

(nr. 6) ... *man skal ikki fara frá teimum vanligu orðunum, sum verða brúkt í skriftmálinum...*

(Oversatt: 'Man skal ikke forlate de vanlige ordene som blir brukt i skriftspråket'.)

Vi ser at det ikke finnes noe aksjonsverb, adverbial eller noen annen grammatisk komponent i setningsleddet som gir durativt aspekt. Av Friedrichs tre grupperinger av aspekt har vi tilsynelatende foran oss den kategorien som han karakteriserer som grunnleggende ved at aspektet er "overtly marked in the morphology". Dette er slik fordi det verken er verbets iboende betydning eller et aspekt av den komposisjonelle typen – "an interaction between the features in the verb and peripheral, adverbial elements" (Friedrich 1974, s. 37) – som er til stede og avgjør aspektet, i dette tilfellet det durative. Vi skal ha dette som utgangspunkt til vi har sett nærmere på den inherente egenskapen av *verða*.

At det durative aspektet følger ved bruk av presens passiv, er i seg selv ikke enestående for færøysk. Det samme gjelder i de nordiske språk generelt, da presens passiv er uavsluttet og beskrivelsen logisk tøyser seg både bakover og fremover i forhold til nå-punktet. Det er derfor ikke formen i seg selv som er det interessante, men at *verða* – og ikke *blíva* – så tydelig foretrekkes for å uttrykke denne typen durativ. Som nevnt er det dette forholdet som danner grunnlaget for spørsmålet om forskjellig semantisk innhold i de to verbene.

På fig. 3 nedenfor presenteres fra materialet noen eksempler med *verða* og samtlige med *blíva* bak grafene på fig. 2:

Fig. 3 ⁶	Verða		Blíva
Nr. 1	... telduspøl verða mest gjord á enskum málið ...	Nr. 12	... eg trúgvi, tey eldru blíva eisini ávirkaði av sjónvarpinum ...
Nr. 2	... at tað verður tosað so føroyskt sum nú ...	Nr. 13	... sum ikki blíva aksepteraði ...
Nr. 3	... ja, so verður flogið ella siglt ...	Nr. 14	... tá blívi eg eitt sindur sjokkeraður ...
Nr. 4	... ikki ein setningur verður byrjaður í tosi nú uttan at ...	Nr. 15	... at tey ikki blíva forbronglaði og umsett til føroyskt ...
Nr. 5	... eplini sum verða dyrkaði í Føroyum ...	Nr. 16	... ger man tað, at tey blíva irriteraði inn á ...

Fig. 3 ⁶	Verða		Blíva
Nr. 6	... man skal ikki fara frá teimum vanligu orðunum, sum verða brúkt í skriftmálinum ...	Nr. 17	... summi blíva provokeraði av ...
Nr. 7	... tað verður kjakað aftur og fram ...	Nr. 18	... at vit blíva isoleraði ...
Nr. 8	... tað verður meir skipað ...	Nr. 19	... tey blíva uppfostraði við tí í skúlanum ...
Nr. 9	... ov nógv tíð verður brúkt til teldir og sjónvarp ...	Nr. 20	... líka mikið um hann blívur keyptur ...
Nr. 10	... í samband við ferðavinnuna verður nógv tosað um at ...	Nr. 21	... summi orð sum blíva gjørd ...
Nr. 11	... eg haldi ikki, tað verður nógv ferðast til útoyggjar ...	Nr. 22	... tey blíva ikki so nógv brúkt ...

Ved en nærmere analyse kan vi neppe si at informanten i nr. 2, som svarer på spørsmålet om hvordan færøysk bør snakkes, uttrykker et ønske om at "*tað verður tosað so føroyskt sum nú*, men i fremtiden vil dette endre seg". Heller ikke kan vi si at informanten bak nr. 8, i en passiar om dagens barneidrett, mener at "*tað verður meir skipað* som nå er, men det vil ikke vare". Like uriktig er det å anta at informanten bak nr. 9, i sine betraktninger om barns aktiviteter, har ment å si at "*ov nógv tíð verður brúkt til teldir og sjónvarp* slik det er nå, men det er kortvarig"! Også i nr. 3, på spørsmål om adkomstmuligheter til utøya Mykines, uttrykker språkbrukeren en tilstand som nå er og fortsatt vil være et faktum: at man både kan fly og kjøre båt ut dit. Nr. 1 er et mer kontroversielt eksempel. Med referanse til punkt 3.4 ovenfor anføres imidlertid at språkbrukeren ved bruk av iterativ her vil formidle en type kontinuitet i den gjentatte handlingen som innebærer en tilstand, det vil si at hun beskriver en "vedvarende situasjon". I fortsettelsen av samtalen uttrykker hun frykt for følgene av denne tilstanden, det vil si den sterke og uønskede fremmedspråklige påvirkningen på morsmålet på grunn av mengden av engelskprodusert materiale av forskjellig slag.

Ved analyse av eksemplene i høyre kolonne er det nr. 12, 18, 19 og 22 med *blíva* i det finitte verbets posisjon som kan sies å ha et durativt aspekt i samsvar med det som diskuteres her. Nr. 12 gjaldt den alltid nærværende språklige påvirkningen gjennom fjernsynskanalene, som vel påvirker de fleste. Nr. 19 gjaldt nåtidig språkopplæring i skolen, mens nr. 18 og 22 gjaldt arbeidet med nyordslaging. Nr. 21, med partisipp av *gera* er iterativ. Noen ville muligens argumentere for at setningen kan ha tilsvarende semantiske innhold som nr. 1, det vil si at den for-

midler en type kontinuitet i den gjentatte handlingen, som innebærer en tilstand. En slik tolkning er tvilsom, da en eventuell "strøm" av neologismer aldri vil komme i nærheten av den mengden engelskprodusert materiell som strømmer ut på markedet i form av film, musikk, spill og diverse TV-programmer.

Eksemplene nr. 14 og 17, som gjaldt språkvalg, bør etter all sannsynlighet analyseres som iterativ, uten durativt aspekt. I utsagn nr. 14 gir informanten uttrykk for å bli "sjokkert" når andre språkbrukere velger bort etablerte danismer og internasjonismer. Det er tvilsomt at dette er en vedvarende tilstand eller situasjon, og aspektet innebærer med all sannsynlighet ikke kontinuitet i samme forstand som argumentert for i forbindelse med nr. 1. Nr. 20, som gjaldt tidvis innkjøp av en vare, er et klart eksempel på iterativ, mens nr. 13 og 15 er resultativ aksjonsart. I de to siste snakker informantene om utfordringene for dem som driver neologistisk arbeid. Om resultatet sier hun at de nye ordene ofte blir slike *sum ikki blíva aksepterað(i)*, samtidig som hun uttrykker at ordene ikke må *blíva forbronglað(i) og umsett til færoyskt*.

Når det gjelder bruken av *blíva*, sammenlignet med *verða*, i presens etterfulgt av partisipp, er det derfor verdt å merke seg følgende faktiske forhold:

- Bare 14 av de til sammen 118 informantene brukte *blíva* i denne konstellasjonen. Fra disse 14 informantenes tale er 11 eksempler tatt med på fig. 3 og analysert ovenfor. (Det underliggende materialet viser at de resterende eksemplene fremstår med tre av de samme verbene i partisipp som vist i tabellen ovenfor. De er derfor utelatt her.)
- Ved en analyse av disse 14 er det bare fire som kan sies å ha durativt aspekt.
- Som vist ovenfor er en viss andel av de etterfølgende partisippene i de 11 eksemplene et flersyllabisk fremmedord, som *akseptera*, *sjokkera*, *irritera*, *provokera*, *isolera*.
- Når det derimot gjelder oversikten over eksempler med *verða*, viser utvalget på fig. 3 (og også i det underliggende materialet) at det etterfølgende partisippet er ord fra det færøyske leksikale inventaret, med lånordet *dyrka* som en ensom svale.

Det er grunn til å spørre om den relativt høye frekvensen av lånord i partisippets posisjon kan tenkes å påvirke de 14 informantenes valg av *blíva* for det finitte verbet. Et eventuelt svar på spørsmålet bør sees i sammenheng med det faktum at de tre informantene som brukte ordene "*akseptera*", "*isolera*" og "*sjokkera*" i partisippets posisjon, alle uttrykte (i motsetning til majoriteten) sin meget positive innstilling til å godta lånord i færøysk. To av dem uttrykte i tillegg positiv holdning

til de danske lånordene. Selv om denne språkholdningen ikke ble uttrykt så tydelig av de øvrige bak utsagnene med *blíva*, er det likevel ikke usannsynlig at en positiv innstilling til lånord generelt kan medvirke til valget av hjelpeverbet. En slik slutning kan gjøres på grunnlag av at lånord og nye ord gjerne opptrer sammen ettersom de hører til samme stillag og utgjør kollokasjoner.

Imidlertid: Uavhengig av eventuell språklig påvirkning og holdninger er forskjellen i frekvensen mellom de to verbene påfallende i denne konstellasjonen. Ut ifra det vi har sett, kan vi si at for å uttrykke noe om en "vedvarende situasjon" ved hjelp av presens passiv vil den færøyske språkbrukeren i et overveldende flertall av tilfellene velge *verða* i det finite verbets posisjon. Dette forholdet gjorde det interessant å undersøke nærmere om forskjellen innebærer en nyanse i det semantiske innholdet mellom *blíva* og *verða*.

5.2 Funnene i enkel presens: forskjellig semantisk innhold i *blíva* og *verða*?

Svar på funderingene om det semantiske innholdet må ligge i bruken av disse to verbene i enkel presens. Ifølge grafene på fig. 1 og 2 synes det ved første øyekast å være en jevnbyrdig konkurranse mellom de to verbene. I likhet med det som er gjort ovenfor, var det derfor nødvendig å finne ut noe mer konkret om miljøet rundt verbet. På fig. 4 nedenfor er det gjort et utvalg med ti eksempler med hvert av de to verbene:

Fig. 4	<i>verða</i>		<i>Blíva</i>
Nr. 1	... tað verður betri alla tíðina ...	Nr. 11	... men tað trúgvi eg blívur minni, og tað blívur meir og meir ensk ávirkan ...
Nr. 2	... tað verður samband millum Eysturoynna og Norðuroyggjar ...	Nr. 12	... so verður tann bendingin ... – tá blívur tað ein fløkja ...
Nr. 3	... tað verður sjáldan longri enn Danmark ...	Nr. 13	... tá teir so blíva størri ...
Nr. 4	... viss ^s vit alla tíðina fara at tosa ... ehmm ... blanda, verður tað ikki tað føroyskt longur ...	Nr. 14	... tá tey so blíva gomul nok ...
Nr. 5	... tað verður antin við flogfari ella við báti ...	Nr. 15	... sum ikki fer við teimum tá tey blíva eldri ...
Nr. 6	... tað verður tað enska málið, sum kemur at dominera ...	Nr. 16	... kanska tá man blívur eldri ...

Fig. 4	verða		Blíva
Nr. 7	... ja, eg haldi, tað verður meir nú enn tá eg var ung ...	Nr. 17	... tey blíva passiv ...
Nr. 8	... man behøvist ikki at umseta øll orðini, tey verða nokso klossut, ella soleiðis ...	Nr. 18	... at tað ikki blívur for stirvið ...
Nr. 9	... altso, orðavalið verður øðrvísi ...	Nr. 19	... alíkavæl blíva summi orð ræðuliga býtt ...
Nr. 10	... týðningarmikið at tað verður føroyskt ...	Nr. 20	... so blívi eg glaður ...

Det første parret på fig. 4, nr. 1 og 11, er satt opp ved siden av hverandre for at man kan foreta en direkte sammenligning mellom de to.

Informanten i nr. 1 svarer på spørsmålet om hvordan han vil beskrive sin egen kompetanse i morsmålet. Det innledende svaret var den siterte setningen, og vi ser at ved å bruke tidsadverbialet *alla tíðina* inkluderer han fremtid i sin bruk av formell presens, men det er ikke en prosess som skal igangsettes siden. Den er i gang og vil fortsette. Altså, klassisk nordisk mønster med bruk av formell presens for å uttrykke både nåtid og semantisk fremtid. Dette er også eksempel på bruk av et tidsadverbial som forsterker det durative aspektet.

I nr. 11 uttrykker informanten sine tanker om minkende dansk påvirkning på færøysk, som sies å avløses av engelsk påvirkning. Til sammenligning får vi her den samme følelsen av fremtid, men uten noe tidsadverbial. Også dette er formell presens som brukes for semantisk fremtid, men på en tidsakse kan hver av uttalsene illustreres slik:

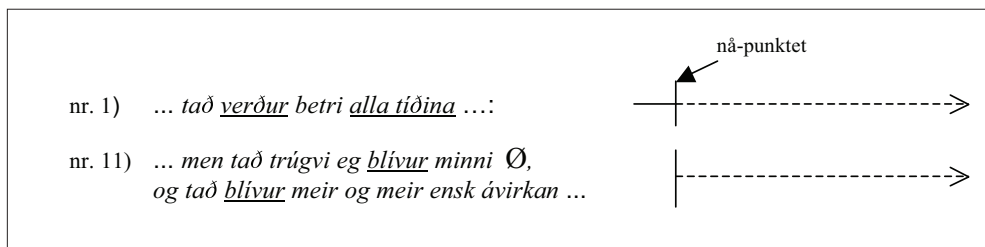

Fig. 5 nå-punktet

Vi kan si at det i nr. 1 til venstre for nå-punktet eksisterer noe som uttrykkes indirekte om informantens morsmålskompetanse: Der er en prosess i gang, den begynte ikke i dette sekundet, og informanten regner med at den vil fortsette.

I nr. 11 derimot bruker informanten et lite innskudd, *trúgvi eg*, og uttrykker dermed hva han forventer fremover: Med tiden blir det mindre dansk påvirkning, men mer og mer engelsk. Verbet som brukes i forbindelse med dette fremtidige forholdet, er *blíva*. Eksemplet underbygger et argument om et inkoativt semantisk innhold i *blíva* sammenlignet med *verða*. Det er likevel relevant å peke på den danske påvirkningen i frasen for øvrig:

- (1) *trúgvi eg* er en danisme, hvor man på færøysk har andre muligheter for å uttrykke antagelse, forventning, personlig mening o.l.: *halda*, eventuelt *vænta*. Disse to har for øvrig nyanser av tidsaspekt: nåtid for *halda* og fremtid for *vænta*.
- (2) I stedet for *blíva* i det andre setningsleddet ville man kunne forvente den idiomatiske færøyske uttrykksformen for noe som kommer til å skje: *fara at (verða)*.

Det idiomatiske på færøysk for å uttrykke at noe er underveis eller kommer til å skje, er *fara (at)* i finitt posisjon etterfulgt av verb i infinitiv: *eg haldi/eg vænti, tað fer at verða meir ensk ávirkan í hvørjum*. Det er således igjen grunn til å spørre om denne generelle danske påvirkningen av syntaks og vokabular ikke også medvirker til valget av verb når det står mellom *blíva* og *verða*.

Hopper vi til nr. 7, finner vi et eksempel med nettopp det færøyske *balda at* i stedet for danismen *trúgva* (da. *tro*) for å uttrykke antagelse eller personlig mening. I dette eksemplet er *verða* i enkel presens etterfulgt av tidsadverbialet *nú*. Her skal vi merke oss det interessante at om vi erstatter *verða* med kopulaverbet *vera*, formidles ikke noe durativt aspekt: *eg haldi, tað er meir nú enn tá eg var ung*. Det er en konstatering av et faktum som ikke innebærer noen prosess, og som ikke inkluderer fremtid. Med *verða* får språkbrukeren derimot uttrykt noe som impliserer en prosess som allerede er i gang, og som fortsetter. Vi får således her en demonstrasjon av den inherente kvaliteten ved *verða*, som skal undersøkes nærmere for *blíva*.

I nr. 2 ser vi bruk av *verða* om fremtid, ettersom vi vet at tunellen ikke var åpnet på det tidspunktet. Det er et klassisk eksempel på bruk av formell presens om semantisk fremtid. Setningen har durativt aspekt, ettersom vi implisitt vet at det er tale om en "vedvarende situasjon".

Nr. 6 er av samme type som nr. 2, men til tross for dansk syntaks i det etterfølgende underordnede setningsledd (*kemur at* i stedet for *fer at*) velger språkbrukeren *verða*. Også i nr. 8 ser vi eksempel på valg av *verða* til tross for den forutgående danismen *behøvast*. Setningen har ingen annen durativ komponent enn den

inherente meningen av verbet, men informanten uttrykker noe om neologismenes kvalitet, som kan innebære en vedvarende tilstand. Nr. 3 er et eksempel på iterativ med måtesadverbialet *sjáldan*, det vil si at familiens gjentatte utenlandsreiser sjelden går lenger enn til Danmark. Nr. 5 er klassisk færøysk med *verða* i presens for å uttrykke både nåtid og fremtid, med en ellipse av partisippet *farið*. Det vil si at formen er presens passiv som det er redegjort for i punkt 5.1 ovenfor.

Vi skal også merke oss nr. 9, hvor informanten gjør en sammenligning av språkbruk når morsmålet er påvirket av fremmede språk, og uttrykker noe om hvordan ordvalget da blir annerledes. Også dette en uttalelse med durativt aspekt, uten annet grammatisk ledd enn selve verbet for å ivareta aspektet.

Til slutt skal vi merke oss nr. 10, hvor det (kanskje) litt tunge *týðningarmikið* er brukt i stedet for *viktugt* (da. *viktig*). Denne siste danismen ble registrert å være i bruk i betydelig grad blant de 118 informantene. I sammenheng med det færøyske *týðningarmikið* ville det overraske å finne *blíva* i en eller annen form, og det er heller ikke tilfellet her. Også her uttrykkes en "vedvarende situasjon", idet informanten ønsker at språket forblir færøysk.

I høyre kolonne finner vi eksemplene fra 13 til 16 som uttrykker noe i forbindelse med aldring og forandring. Av sammenhengen forstår man at også nr. 17 har det samme semantiske innholdet; det vil si at barna passiviseres av å bruke for mye tid foran TV og PC. I nr. 12 er det tale om ukritisk inntak av fremmedord. Informanten sier at når det skjer, "blir det så galt", ettersom de fremmede ordene, etter hennes mening, ofte ikke lar seg bøye i kjønn og kasus. Begge disse er således uttalelser med semantisk innhold av overgang fra én tilstand til noe annet.

Informanten i nr. 18 snakker om vedlikehold og bevaring av språket, men sier samtidig at vi skal passe på at vi ikke utvikler noe som kan komme til å bli for stivt. Hun sier ikke at språket er blitt eller allerede er i ferd med å bli for stivt, men advarer mot å følge en linje i språkrøkten som kan føre dit hen. Nr. 20 gjelder "gott føroyskt", og informanten uttrykker at når han hører språket talt korrekt, blir han glad, det vil si også her et utsagn om overgang.

Eksempel nr. 19 er noe mer uklart. Informanten snakker om neologismer, "som ofte virker dumme". Omgivelsene rundt uttalelsen røper ikke noe om nåtid eller fremtid, og man får følelsen av at begge tidsaspektene er med, slik tilfellet er med flere av eksemplene på venstre side i tabellen med *verða*. Setningen kan synes umarkert for aspekt. Igjen skal vi merke oss den innledende danismen *alíkavæl* (da. *aligevel*), som ikke brukes i skriftlig færøysk. Dette siste eksemplet er tatt med som ett av få eksempler med *blíva* i enkel presens, hvor det tilsynelatende kan finnes de samme konnotasjoner som for *verða*, det vil si med element

av både nåtid og fremtid, muligens umarkert for aspekt. Det ansees likevel mer som et unntakstilfelle enn som representativt.

Hypptigheten av *blíva* i formell presens for å uttrykke semantisk fremtid uten durativt aspekt, sammenfallende med det beskjedne nærværet av *verða* i tilsvarende posisjon, er det interessante i denne delen av drøftingen. Disse trekkene ble funnet såpass fremtredende at man vendte tilbake til 12 av informantene for å be dem si noe om deres tanker rundt forskjellen mellom *blíva* og *verða* brukt i presens. Innledningsvis måtte man forklare majoriteten at spørsmålet ikke gjaldt eksistensberettigelsen for *blíva* i færøysk. For en del var det svært vanskelig å komme bort fra dette forholdet. Da de forstod at den lille undersøkelsen ikke gjaldt "dårlig", "godt" eller "korrekt" språk, men hva de selv legger i det semantiske innholdet av *blíva* vs. *verða*, ble svarene interessante.

De fleste hadde naturlig nok ikke tenkt særlig på saken før. Det første forslaget hos omtrent halvparten av de spurte dreide seg om forskjellene mellom formelt og uformelt språk, hvor *verða*, som nevnt tidligere, hører hjemme i den første kategorien. Mer interessant er det å merke seg at syv av disse 12 informantene uttrykte med rene ord at "*blíva* føles mer fremtidig", og at én av dem brukte uttrykket "futuristisk".

Én av informantene, som kan sies å være mer enn gjennomsnittlig interessert i språklige spørsmål, også etter færøyske forhold, innrømmet at han aldri hadde tenkt over hvorfor han på den ene siden (etter eget utsagn) "aldri" bruker *verða* for å uttrykke muntlig noe om for eksempel sine barns alder og fremtidige forhold, selv om han legger vekt på "aldri" å bruke *blíva* i skrift. Han fant det selv pussig, og uttrykte overraskelse over denne oppdagelsen. På direkte spørsmål om det betyr at han i muntlig bruker *blíva* i denne og tilsvarende sammenhenger, men skriver *verða* uansett, var svaret utvetydig bekreftende. Det er en del av opplæringen i skolen ikke å bruke *blíva* i skriftlig færøysk, som jo skal være "gott føroyskt". Ettersom han er lærer kunne han da ikke tillate seg noe annet. Dette siste etterfulgtes av en passiar om *verða*, som ble sagt å være "svøpen i det skriftlige språket" for de fleste færøyske barn. Han fortalte at for at barna skal lære forskjellen mellom *verða* og hjelpeverbet *vera*, får de ofte en huskeregel om at "i de fleste tilfeller hvor du kan sette *blíva* inn i stedet, skal ordet skrives med *ð*". Det ble vekslet noen ord om det paradoksale ved den situasjonen at færøyske barn skal lære seg rettskrivning i morsmålet ved å gå veien om dansk semantikk – eller like underlig – ved hjelp av et innlånt ord som ikke må skrives. Det hadde antagelig vært mer pedagogiske å lære barna en regel om omskrivning i presens: *er* → *var* og *verður* → *varð*. Da dette emnet imidlertid hører hjemme i en drøfting om graden av diglossi i språket, skal vi la det ligge her.

En annen av informantene, ansatt i et statseid selskap, fortalte at han, etter å ha mottatt spørsmål og eksempler på e-post, hadde tatt seg tid å legge merke til hvordan disse to ordene fordelte seg hos hans kolleger. Der hevdet han å se en tydelig forskjell mellom dem som har hele sin utdanning i hjemlandet, og dem som har vært i Danmark for høyere utdanning. Han omtalte spesielt ett eksempel hvor vedkommende konsekvent bruker *blíva* og ikke *verða*, også i skriftlig språk. Ifølge denne informanten er et slikt valg hos språkbrukeren i det alt vesentlige bestemt av graden av påvirkning fra dansk, kanskje til og med av et ønske om å markere seg som påvirket av dansk. Om seg selv sa han at han bruker *blíva* i muntlig i noen grad, men at han var bevisst på å unngå det i skrift.

Det skal tas med at samtlige informanter i denne lille testen også vektla at det både er mulig og språklig korrekt å bruke *verða* for å uttrykke semantisk fremtid ved hjelp av formell presens. Eksemplet – *tá börnini so verða störrí/eldri* – ble gitt av flere med erklæring om at det er ”gott færoyskt”, og grunnen til at de ville velge det skriftlig.

Imidlertid ble et meget interessant eksempel på motsetningene mellom *blíva* og *verða* gitt av en annen informant. Hun rapporterte at hun selv bruker *blíva* som i det anførte eksemplet, men pekte på at hun aldri ville bruke *blíva* for eksempel i sammenheng med været:

(a₁) *í morgin verður ringt veður vs.* (‘I morgen blir det dårlig vær’)
 *í morgin blívur ringt veður

(a₂) *í morgin verður ikki veður at fara.* (‘I morgen blir det ikke vær til å
*Mykines vs * í morgin blívur ikki veður dra til Mykines’)*
at fara til Mykines

Informanten kunne, som forventet, ikke gi noen forklaring på egen aksept av *blíva* i sammenheng med at barna blir eldre og voksne, samtidig som hun ikke ville brukt verbet når det var snakk om været. Imidlertid synes eksemplene å styrke argumentasjonen om det manglende semantiske innholdet av varighet i *blíva* sammenlignet med *verða*. Setningene (a1) og (a2) får begge et semantisk innhold av varighet ved bruk av *verða*, idet begge uttrykker noe vedvarende om værets tilstand i morgen. Eller vi kan si at *blíva* med sitt inkoative semantiske innhold ikke blir idiomatisk i eksemplene ovenfor, idet det bare beskriver prosessen fra godt til dårlig vær, men ikke hvordan det blir i fortsettelsen.

I første omgang synes språklig påvirkning i det daglige igjen å være et viktig moment, denne gang i retning av færøysk. Det er relevant å nevne at det færøy-

ske værvarslet i kringkastingen daglig blir sendt i en relativt konservativ språkdrakt. Det er faktisk en side ved hverdagen som de aller fleste sørger for å få med seg flere ganger om dagen. En slik daglig språkpåvirkning vil uten tvil ha sin virkning.

Til tross for dette synes det også relevant å peke på muligheten for at en semantisk forskjell kan ligge til grunn. I eksemplene fra materialet har vi sett en antydning om at det semantiske innholdet av *blíva* innebærer en transisjon, det vil si at *blíva* synes å bli brukt der det semantiske innholdet er 'become'/'werden', for eksempel om overgangen fra barn til voksen. Det semantiske innholdet av *verða* i forbindelse med været i morgen synes derimot å være både 'become'/'werden' og 'remain'/'bleiben'.

Denne nyanseforskjellen i semantisk innhold skal vi se litt nærmere på i det følgende. Vi skal derfor i tillegg ta med et par eksempler som illustrerer hvordan *blíva* ikke uten videre kan byttes ut med *verða* i setninger med durativt aspekt. Eksempel (b1) viser at *blíva* ikke brukes om en situasjon med durativt aspekt som strekker seg over både nær fortid, nåtid og fremtid:

- (b₁) *hon er komin til okkara at verða eina tíð* ('Hun er kommet til oss for
 **hon er komin til okkara at blíva eina tíð* å bli værende en stund')

Den første verbfrasen *er komin* uttrykker at aksjonen er i gang, *verða* formidler her i sin infinitivform nåtidig durativ, mens tidsadverbialet *eina tíð* ivaretar både nåtidig og fremtidig tidsaspekt. Altså, et godt eksempel på en interaksjon mellom verbets inherente meningsinnhold og andre grammatiske komponenter i frasen, helt på linje med Brintons teori om "aspektets helhetlige meningsinnhold", eventuelt Friedrichs teori om "komposisjonelt aspekt".

Setningen i (b1) med *verða* er grammatisk korrekt, og samme setning med *blíva* må derfor også være det. Likevel blir den ikke idiomatisk. Da den ble testet på de 12 informantene, ble det gitt utvetydig tilbakemelding om at "dette ville ingen som kan færøysk, finne på å si".

Det kan selvsagt reises spørsmål om det like gjerne er kopulaverbet *vera* som det er korrekt å bruke her, i stedet for hjelpeverbet *verða*. På grunn av den skandinaviske språkpåvirkningen blir spørsmålet særlig relevant. En test av setningen i presens vil imidlertid gi svaret:

- (c₂) *hon er komin til okkara og verður eina tíð* ('Hun er kommet til oss
 (c₃) ?*hon er komin til okkara og er eina tíð* og blir en stund')

Disse siste to setningene ble i ettertid testet på seks av informantene, som alle anså (c2) for å være den som ligger til grunn for (c1), og dermed den idiomatisk og grammatisk korrekte. På spørsmålet om hva som ble feil med (c3), var svaret at "da snakker vi bare om akkurat nå", det vil si at setningen ikke inkluderer fremtid. Ved en tilleggstest på tre språkutdannede ved *Fróðskaparsetur Føroya* bedømte to av disse at det er hjelpeverbet *verða* som ligger til grunn, noe som medfører at (c2) er den korrekte bøyningen. Den tredje anså også (c3) for å være akseptabel, men presiserte at den ikke innbefatter semantisk fremtid. Med andre ord var også han grunnleggende enig med de andre.

Adverbialet *eina tíð* har et iboende durativt aspekt og strekker seg samtidig inn i fremtiden. Det blir derfor uidiomatisk å kombinere med *vera*, som ikke strekker seg inn i fremtiden. Med andre ord synes disse to å være semantisk blokkert for hverandre, sammenfallende med Friedrichs teori (Friedrich 1974, s. 8).

Videre skal vi se at sammen med det tidligere nevnte *fara at* om fremtidige aksjoner må det anses som heller tvilsomt at *blíva* kan erstatte *verða*:

(d₁) *tað man fara at verða liðugt áðrenn ta tíð* ('Det kommer (trolig) til å
 **tað man fara at blíva liðugt áðrenn ta tíð* være ferdig/slutt/overstått
 innen den tid')

(d₂) *eg haldi ikki, battar fer at verða ábugavert* ('Jeg tror ikke det der kommer
 **eg haldi ikki, battar fer at blíva ábugavert* til å bli interessant')

Om setningene med *verða* i (d1) og (d2) er grammatisk korrekte, så blir de også det med *blíva*. Da setningene ble testet på de samme 12 informantene, ble alternativene med *blíva* tydelig avvist av 11. *Fara at verða* har et semantisk innhold som svarer til 'become', det vil si en inkoativ betydning, noe som også synes å være tilfellet for *blíva*. *Verða* alene synes derimot, slik vi har sett eksempler på, å ha i seg betydningen av både 'become' og 'remain'. En logisk forklaring på at *fara at + blíva* i samme setning ikke blir funnet idiomatisk – eller akseptabelt – hos informantene, må derfor være at det blir tautologisk. Det blir ikke idiomatisk å anvende to verb rett etter hverandre som uttrykker det samme semantiske innholdet dobbelt opp, det vil si den inkoative fasen av en handling.

Det skal tas med at (d2) antagelig hører hjemme i det mer formelle språket og derfor muligens utelukker *blíva* også av den grunn. Setningen er likevel ikke så formell at den må kategoriseres som litterær. For en liten oversikt over stillagene i språket henvises til Sandøy et al. 2003, s. 106.

5.2.1 *Blíva blokkert for durativ?*

For å teste i hvilken grad valg av hjelpeverb eventuelt ble påvirket av det etterfølgende predikativets tilhørighet i stillagene, ble det derfor konstruert enda et setningspar (e), som igjen ble testet på seks informanter. Predikativet som ble valgt, var det dagligdagse ordet *stuttligur*. Med predikativet *stuttligur* kan ikke eksemplet kategoriseres i det noe mer formelle stillaget som eksempel (d2) ovenfor. Igjen skal vi merke oss at det i eksempel (e) ikke finnes noe tidsadverb som markerer durativ:

(e) *battar verður ikki stuttligt hjá teimum* ('Det blir ikke moro for dem')

**battar blívur ikki stuttligt hjá teimum* (Også: 'Det blir ikke bra for dem')

Denne formen kan brukes for å uttrykke noe om en situasjon som man ser at en annen er i, men hvor den som snakker, ser for seg at med tiden "kommer ikke dette til å være bra". Situasjonen er allerede oppstått, eller er et faktum, det kan være et valg den andre har tatt. Det er en (negativ) situasjon som tenkes å vare over tid, til og med over år.

Eksemplet viste seg egnet til å illustrere det manglende semantiske innholdet av varighet ved *blíva*, ettersom varianten med *blíva* ble avvist av alle de seks informantene. Dette innebærer at eksemplet underbygger teorien om at det semantiske innholdet i *blíva* er 'become'/'werden' og ikke 'remain'/'bleiben'. Bruken av *verða* i presens gir derimot et umiskjennelig signal om noe som både trer i kraft og deretter varer ved. Det er denne kombinasjonen informantene gjenkjenner, og som de også finner *blíva* mangler, når de avviser det i posisjoner som krever denne dobbelte betydningen. Hos Markey finnes støtte for dette, idet han anfører:

As "become" is blocked by the selection of a Durative Qualifier, as: Han blev i Rom, we conclude that a Durative Qualifier gives blíva durative aspect, where "remain" = [+ Durative] and "become" = [- Durative] (Markey 1969, s. 20).

5.2.2 Inkoativ vs. durativ i *blíva* og *verða*

For å teste det eventuelt inkoative semantiske innholdet av *blíva* mot *verða* ble ytterligere to setningspar laget som i (f) nedenfor. Alle de 12 informantene ble igjen kontaktet med spørsmål om hva de to omskrivningene i (f2) og (f3) ville innebære for betydningen i forhold til (f1). Det ble også spurt om hvilket verb de ville valgt i fortid:

(f_{1a}) *um tú leggur blusuna í klorin, hvítmar hon* ('Om du legger blusen i klorin, blir den hvit')

(f_{1b}) *nú er skjótt vetur og fjöllini hvítna* ('Nå er det snart vinter, og fjellene blir hvite')

(f_{2a}) *um tú leggur blusuna í klorin, verður hon hvít*

(f_{2b}) *nú er skjótt vetur og fjöllini verða hvít*

(f_{3a}) *um tú leggur blusuna í klorin, blívur hon hvít*

(f_{3b}) *nú er skjótt vetur og fjöllini blíva hvít*

Selv om det i den forutgående kommunikasjonen med informantene ble presisert at spørsmålet ikke gjaldt forskjellen på "gott" og "vánaligt føroyskt", kom likevel dette i fokus i første omgang i et flertall av samtalene. Tre av informantene klarte ikke å fri seg fra tanken om at det viktigste spørsmålet dreide seg om "*hvussu væl, tú vandar tær um málið*" (oversatt: 'hvor nøye du er med språket ditt'). Av de 12 svarte fire at dersom de snakket helt spontant, uten å tenke seg om, ville de valgt *blíva*. Tre svarte at det kunne variere, men de visste ikke helt hvorfor, mens fem mente at de for nåtidsformen ville valgt *verða* uansett. Til dette siste hører det med en liten kommentar om at det ikke er et ukjent fenomen at informanter sier at de er konsekvente i bruken av en gitt språkform, mens virkeligheten kan være en annen. I dette tilfellet kunne da også en sammenligning med opptakene for masteravhandlingen (Pauladóttir 2006) avsløre at uttalelsen om konsekvent språkvalg (i dette tilfellet av *verða* i presens fremfor *blíva*) ikke helt holdt. For tre av disse fem viste det seg at det i språket deres fantes eksempler med *blíva* i presens.

Med en slik spredning ble det interessant å spørre mer. Av det kom en meget interessant observasjon, fremsatt av fire av informantene, som gikk ut på at når man fikk tenkt seg om, var det en liten forskjell. Det er ikke til å undres over at enkelte etter hvert har begynt å tenke over problemstillingen etter de gjentatte henvendelsene. I alle fall bestod resonnementet i at "*við verða er einki himpr, tað*

verður soleiðis og verður verandi,” som én av dem uttrykte det (oversatt: ’med *verða* er det ikke noen tvil, det blir slik, og det fortsetter å være slik’). Med en slik uttalelse ble det viktig å få en nærmere forklaring av *blíva* sett på denne bakgrunn. Hos syv informanter gikk svaret ut på at ”*nei, tað er meir battar, at tað fer at verða so*” (oversatt: ’nei, det er mer det der at det kommer til å være sånn’) eller som én annen uttrykte det: ”*verða til nakað*” (oversatt: ’å bli til noe’). På bakgrunn av undersøkelsene som ble gjort en stund forut i forbindelse med (d1) og (d2), er disse forklaringene ikke så helt upresise. Men for å sikre korrekt forståelse ble det igjen spurt om det er slik at *blíva* ikke innebærer ”*at tað verður verandi*” (oversatt: ’at det forblir slik i fortsettelsen’). Dette ble, som sagt, bekreftet av syv av informantene. Vi kan med andre ord si: For at uttalelsen skal inkludere noe varig, synes minst halvparten av informantene å ha en bevissthet om at *verða* må tas i bruk. Dette vil likevel ikke si at samtlige av de øvrige var uenige i et slikt syn, ettersom to av dem ikke hadde tenkt over det og derfor hadde vanskeligheter med å se det.

Konklusjonen på denne siste runden kan vanskelig føre til et annet resonnement enn det som er vist ovenfor. At man ved å bruke *verða* får uttrykt at noe ”*verður verandi*” (oversatt: ’forblir’), innebærer at det semantiske innholdet inkluderer betydningen ’remain’/’bleiben’. Forklaringene om at *blíva* vil si ”*battar, at tað fer at verða so*” (oversatt: ’det der at det kommer til å bli slik’) eller ”*verða til nakað*” (oversatt: ’bli til noe’), tolkes derimot som uttalelser om selve prosessen. Dette igjen vil si at *blíva* brukes med inkoativ betydning, mens *verða* kan uttrykke både den inkoative fasen og det durative i det videre. At *blíva* således ikke brukes der betydningen ’remain’/’bleiben’ skal være inkludert, blir i så fall sammenfallende med Friedrichs påstand om at verbet kan blokkeres fordi dets inherente mening er uforenlig med aspektet i setningen for øvrig (Friedrich 1974, s. 8).

Når det gjaldt spørsmålet om muntlig fortid, sa alle at valget ville falt på *blíva*. Forklaringen var at forskjellen mellom *vera* og *verða* ikke ville blitt hørbar i preteritum. Ni av dem sa at de ville valgt *verða* uansett, mens i en mer formell sammenheng ville tre av dem vurdert løsningen med *gerast*: *Nú kom veturin og fjøllini gjørdust hvít* (oversatt: ’nå kom vinteren og fjellene ble hvite’). Det ble imidlertid poengtert at dette nærmest er en litterær uttrykksmåte, kanskje særlig i presens: *Nú kemur veturin og fjøllini gerast hvít* (oversatt: ’nå kommer vinteren og fjellene blir hvite’). Det ble også presisert at eksempler som ligner dette siste, ikke vil kunne brukes i enhver skriftlig sammenheng, det vil komme an på målgruppen for (eller mottakeren av) teksten. Uavhengig av informantenes uttalelser om hva de velger i skrift, er det et faktum at *blíva*, som vist i (aa) under punkt 4.1.2, i fortid ofte erstattes med *gerast* i skriftlig språk. Dette igjen bekrefter den inkoa-

tive aksjonsarten ved *blíva*, da *gerast*, som de morfologisk laget verbene *hvitne*, *svartne*, *blekne* og flere ligger innenfor 'become'/'werden'-betydningen.

5.2.3 Markert vs. umarkert semantisk innhold

Det er i denne sammenheng grunn til å ta opp en mer presis diskusjon om det som ofte blir kalt markert og umarkert, og på hvilken måte de to verbene overlapper semantisk. Det kan tenkes at *blíva* har den markerte betydningen inkoativ, hvor det fremtidige bare er implisitt på grunn av at inkoativ drar med seg en tidsfaktor. Dette implisitte vedrørende fremtid synes å være det en av informantene beskrev som "mer futuristisk", mens det inkoative av én annen informant ble uttrykt "*verða til naka*" (oversatt: 'bli til noe'). I det underliggende materialet for artikkelen finnes en mengde eksempler på slik inkoativ betydning med implisitt fremtid. Noen få tas med her:

<i>og hann blívur móður...</i>	→ " <i>og hann gerst móður...</i> " (Oversatt: 'og han blir trøtt')
<i>tí tað blívur so tungt ...</i>	→ " <i>tí tað gerst so tungt ...</i> " (Oversatt: 'fordi det blir så tungt')
<i>tað skrivliga blívur bara torførari ...</i>	→ " <i>tað skrivliga gerst bara torførari ...</i> " (Oversatt: 'det skriftlige blir bare tyngre')
<i>mugu ikki blíva so fanatisk ...</i>	→ " <i>mugu ikki gerast so fanatisk ...</i> " (Oversatt: 'må ikke bli så fanatisk')

Som i disse eksemplene vil den lille testen med å erstatte *blíva* med *gerast* ofte være til hjelp for å finne ut om setningen har semantisk innhold av 'become'/'werden'. I et overveiende antall tilfeller med *blíva* i materialet ser testen ut til å fungere.

Slik vi har sett med *verða*, brukes det når både nåtid og fremtid er inkludert, ofte også når setningen har durativt aspekt. Det kan likevel tenkes at det er *verða* som blir brukt når det ikke er opplagt hvilket aspekt som skal understrekes, det vil si at setningen er umarkert for aspekt. I materialet finnes flere eksempler på slikt umarkert aspekt. Eksemplene er umarkert for aspekt, ettersom uttalelsene synes å uttrykke generelle forhold eller fakta:

<i>um tað ikki verður ein telda ...</i>	→ om det ikke blir en datamaskin ... (om barnas valg av verktøy for spill)
<i>tá verður man noyddur at ...</i>	→ (om det ikke blir som planlagt, så blir man nødt til å ...)

tað verður antin við flogfari ella við báti ...	→ det (det vil si reise utenlands) blir enten med fly eller båt ...
tað tosaða verður upp til hvønn einstakan lærara	→ det muntlige (språket i klassen) blir opp til hver enkelt lærer ...

5.3 Semantisk innhold av *blíva* og *verða*

5.3.1 Semantisk innhold på bakgrunn av diakron lingvistik

Som vi har sett, styrker de drøftede eksemplene teorien om at *blíva* ikke har samme inherente meningsinnhold av varighet som *verða*. Dette medfører at *blíva* ikke aksepteres i setninger som skal reflektere en "vedvarende situasjon". Følgelig må setningen – *tá so børnini blíva eldri* – oversettes med et verb som har det semantiske innholdet 'become' når det er overgangen til voksensituasjonen og den implisitte forandringen det uttrykkes noe om, ikke den durative situasjonen når tilstanden er oppnådd. Med denne analysen i hånd ser vi nå at eksemplene 13–17 på fig. 3 kan analyseres som inkoativ.

Hos Markey (Markey 1969, s. 191) finnes språkhistorisk støtte for argumentasjonen:

Prior to the earliest attestations of *blíva* in Scandinavian (\pm 1350), Middle Dutch and Middle Low German *bliven* had undergone a semantic change so that it approached *werden* in meaning.

Med andre ord ser vi av dette at Markeys avklaring om det semantiske innholdet av "bliven", på det tidspunkt det ble lånt inn i de nordiske språkene, er sammenfallende med det som fremgår av eksemplene og testene ovenfor. Dette vil si at det opprinnelige semantiske innholdet synes å være beholdt i færøysk bruk av *blíva*, samtidig som språket har beholdt *verða* for å uttrykke kombinasjonen av transisjon og påfølgende vedvarende tilstand. Dette er uten tvil også forklaringen på at færøysk ikke har hatt behov for avledningen "forbli", slik tilfellet er i skandinavisk.

5.3.2 *Blíva* og *verða* – status som hjelpeverb

Sett på bakgrunn av drøftingen i punkt 1.3 i innledningen og punkt 5.1 ovenfor er det grunnlag for å hevde at verbet ikke har vært vanlig i muntlig bruk fra tidlig 1400-tall. En logisk utvikling ville da ha vært en parallell til de semantiske endringene i skandinavisk.

For videre å illustrere forskjellen mellom færøysk og skandinavisk bruk av *blíva* skal det til slutt tas med det viktige forholdet at det på færøysk, i motsetning

til i dansk og norsk, er et rent hjelpeverb. Dette innebærer at det ikke kan stå uten predikativ:

(h) færøysk: *bann fer, tú verður (verandi) her* / *?bann fer, tú blívur verandi her*
**bann fer, tú verður* / **bann fer, tú blívur*

norsk: han går, du blir her
= han går, du blir

dansk: han går, du bliver her
= han går, du bliver

svensk: han går, du blir här
*han går, du blir

Av det to parene på færøysk ser vi at *verða* igjen opptrer noe annerledes enn *blíva* i presens, som trenger gerundium av "være" for å uttrykke presens durativ. *Verða* kan derimot stå alene og uttrykke durativ dersom det står sammen med det etterfølgende stedsadverbialet. Også disse eksemplene ble testet på de 12 informantene. Det skal understrekes at eksemplet med *blíva verandi* ble funnet kontroversielt av de fleste og helt akseptert av bare to informanter. Én av dem uttrykte at hennes bestemor nok kunne si noe slikt, men ikke hun selv og definitivt ikke hennes barn. Dette siste kan hevdes å være et resultat av påvirkning i morsmålsundervisningen, men det spørsmålet er ikke forfulgt videre her.

Konklusjonen på analysene blir den at *blíva* og *verða* i færøysk har ren hjelpeverbstatus, noe som bekreftes hos Henriksen, hvor de grupperes sammen med *hava* og *vera* (Henriksen 2000, s. 42).

6 Oppsummering og konklusjon

Materialet som danner grunnlaget for denne artikkelen, sannsynliggjør at *blíva* har kommet inn i det færøyske språket for å bli, foreløpig først og fremst i muntlig språk. Ved å analysere distribusjonen mellom *blíva* og *verða* i dette materialet har man fått bevist tesen om at det i moderne, muntlig færøysk har utviklet seg en nyanse i det semantiske innholdet av de to verbene *blíva* og *verða*, noe som innebærer en utvidelse av antall hjelpeverb.

Meningsnyansen mellom de to verbene innebærer i dag at det opprinnelig hjemmehørende verbet i språket, *verða*, har tatt/beholdt plassen som det mest

naturlige valget for å uttrykke durativt aspekt, som inkluderer både nåtid og fremtid, eventuelt også "nær fortid". Dette forklarer den markante forskjellen mellom *verða* og *blíva* i det finitte verbets posisjon i presens passiv, hvor *blíva* er så å si fraværende.

Analysene av eksempler fra det samme materialet, og av nye eksempler med etterprøving hos utvalgte informanter, har vist at det er et inherent semantisk innhold av varighet ved *verða* som ikke finnes ved *blíva*. Dette innebærer at *blíva* har en inkoativ betydning, det vil si det semantiske innholdet 'become'/'werden'. *Verða* på sin side brukes overveiende i sammenhenger der det semantiske innholdet skal være både 'become'/'werden' og 'remain'/'bleiben'. I tillegg, for å uttrykke noe om fremtid, umarkert for aspekt, ser det ut til at *verða* er det naturlige valget. Dette forklarer den relativt høye andelen av *verða* i enkel presens, hvor både nåtid og semantisk fremtid uttrykkes. Sammen med andre aspektmarkører har denne typen setninger durativt aspekt, mens hvor disse markørene er fraværende, vil setningene ofte kunne være umarkert for aspekt. Slutningen vil kunne fremstilles som på fig. 6 nedenfor:

Verb:	Aspekt:	Semantisk innhold:
<i>Verða</i>	durativ/eventuelt umarkert	'become'/'werden' og 'remain'/'bleiben'
<i>Blíva</i>	inkoativ	'become'/'werden'

Fig. 6

En logisk forklaring på en slik utvikling kan være at språket ikke hadde behov for to hjelpeverb med fullstendig synonymt semantisk innhold.

I verbets andre tider, inklusive bruk i presens for å uttrykke 'become', synes *blíva* å være i ferd med å skyve *verða* til side i muntlig språk. Aksepten for *blíva* i muntlig har uten tvil skjedd som et resultat av språklig påvirkning fra dansk. Dette synes å bli bekreftet i informantenes muntlige språk, hvor syntaks og ordvalg for øvrig bærer preg av dansk påvirkning. Utviklingen i det semantiske innholdet derimot skriver seg fra eldre språkhistorie, hvor ordet *blíva* allerede hadde det semantiske innholdet som svarer til 'become'/'werden' da det ble tatt opp i de nordiske språkene fra middelnedertysk og middelnederlandsk. Dette semantiske innholdet har holdt seg i færøysk bruk av verbet.

Særlig takk til:

Jeg er ytterst takknemlig overfor professor Sandøy ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier, Universitetet i Bergen, som stilte kritiske spørsmål og ellers gav nyttige innspill og god veiledning under arbeidet med artikkelen.

Også Jeffrey Henriksen, lærebokforfatter og tidligere lektor ved Føroya Læraraháskúli, skylder jeg stor takk for at han raskt og velvillig påtok seg å lese igjennom artikkelen med en færøysk grammatikers øyne.

Sigrunn Askland, norsklærer i den videregående skolen, skal også ha stor takk for at hun var villig til å korrekturlese den norske versjonen av artikkelen.

Jeg vil også takke gruppen med informanter som tålmodig og interessert svarte på spørsmål da jeg gjentatte ganger kom tilbake med nye eksempler og bad om kommentarer.

Noter:

- ¹ De tre identifiserte voksegruppene var: a) Alder 24–45 med utdanning i hjemlandet, b) Alder 24–45 med minimum 5 års utdanning i utlandet, og c) Alder over 65.
- ² Jeg er takknemlig for professor Jóhanna Barðdals vennlige og raske tilbakemelding på min lille henvendelse.
- ³ For Henriksens aksjonsart ”*varandi gerð*” har jeg for denne artikkelen valgt det norske uttrykket ”vedvarende situasjon”.
- ⁴ Det gjøres oppmerksom på at det i folkelig færøysk språkdebatt tales om *gott føroyskt mál* (’godt færøysk språk’) som står i motsetning til *vánaligt føroyskt* (’dårlig færøysk språk’). Også i morsmålsundervisningen brukes gjerne den samme terminologien. For en nærmere omtale av dette fenomenet vises til Pauladóttir 2008.
- ⁵ Privat korrespondanse i forbindelse med Henriksens gjennomgåelse av artikkelens innhold sett fra en færøysk grammatikers ståsted.
- ⁶ På grunn av hovedfokus på durativ i denne delen tas det ikke med i diskusjonen om partisippet har verbal eller adjektivisk funksjon. Det gjøres likevel oppmerksom på Markeys henvisning til Lindroth (1906) som viser at den økende adjektiviske funksjonen av partisippet var uløselig knyttet til behovet for *bliva* i formuleringer i passiv (Markey 1969, s. 7). Interessant nok antas tid–aspekt-relasjonene å ha tilskyndet den semantiske utviklingen av *bliva* i skandinavisk. Denne artikkelen vil sannsynliggjøre en annerledes utvikling i færøysk.
- ⁷ Takk til Jeffrey Henriksen som gjorde meg oppmerksom på denne muligheten, men som ikke informantene nevnte. Der var det den førstnevnte, mindre pedagogiske metoden som ble nevnt ved flere anledninger.
- ⁸ Ordet *viss* er skrevet lydmessig. Det utelates i de fleste ordbøker og inkluderes bare i de mest liberale. Det unngås gjerne helt i skriftlig språk.

Referanser

- Andreasen, Paulivar & Árni Dahl. 2004: *Mállæra*. Tórshavn 1997/2004: Føroya Skúlabókagrunnur.
- Barnes, Michael, 2001: *Faroese Language Studies*. Ernst Håkon Jahr (Ed.), Oslo: Novus forlag.
- Brinton, Laurel J., 1988: *The Development of English Aspectual Systems: Aspectualizers and Post-Verbal Particles*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, David, 1997: *Dictionary of Linguistics and Phonetics*, 4. utg. Oxford UK og Massachusetts, US: Blackwell Publishing Ltd.
- Comrie, Bernard, 1976: *Aspect: An Introduction to the study of verbal aspect and related problems*. London, New York, Melbourne: Cambridge University Press.
- Denison, David, 1993: *English Historical Syntax*. Essex: Longman Group UK Limited. New York: Longman Publishing.
- Friedrich, Paul, 1974: On Aspect Theory and Homeric Aspect. I: *International Journal of American Linguistics*. Volume 40, Number 4, Part 2, side 1–44. Chicago: The University of Chicago Press.
- Fritzner, Johan, 1867: *Ordbog over det gamle norske Sprog*. Tilgjengeligjort på Internett:
<http://www.edd.uio.no/perl/search/search.cgi?appid=86&tabid=1275>
- Gal, Susan, 1979: *Language Shift: Social Determinants of Linguistic Change in Bilingual Austria*. New York: Academic Press.
- Henriksen, Jeffrey, 2000: *Orðalagslæra*. Haslev: Forlagið SPROTIN.
- Henriksen, Jeffrey, 2003: *Mál- og bókmentaorðalisti*. Tórshavn: Føroyska málnevndin.
- Lockwood, William B. 1977: *An introduction to modern Faroese*. Tórshavn: Føroya Skúlabókagrunnur.
- Labov, William, 1966: *The social stratification of English in New York City*. Washington, D.C.: Center for Applied Linguistics.
- Labov, William, 1972: *Sociolinguistic patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

- Markey, Thomas L., 1969: *The Verbs Varda and Bliva in Scandinavian*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Milroy, Lesley, 1980: *Language and Social Networks*. Language in Society 2. Oxford: Blackwell.
- Milroy, Lesley, 1987: *Language and Social Network*. Oxford / New York: Basil Blackwell.
- Milroy, Lesley, 1992: New perspectives in the analysis of sex differentiation in language. I: *Sociolinguistics Today: International Perspectives*, s. 163–179. K. Bolton & H Kwok (eds.). London: Routledge.
- Milroy, Lesley and Matthew Gordon, 2003: *Sociolinguistics. Method and Interpretation*. Malden, MA, USA, Victoria, Australia and Oxford UK: Blackwell Publishing.
- Mourelatos, Alexander P.D., 1978: Events, Processes and States. I: *Linguistics and Philosophy* 2(3): 415–434.
- Pauladóttir, Majbritt, 2006: *A Survey of the Outside Language Pressure on Modern Faroese – with a View to Assessing a Possible Increase in the Use of New English Loanwords*. Masteravhandling. Kristiansand: Universitetet i Agder.
- Pauladóttir, Majbritt, 2008: *Skiftismæli í føroyskum?* Fróðskaparrit Bók 56, 2008. Tórshavn: Faroe University Press.
- Poulsen, Jóhan Hendrik W., 2004. *Mál í Mæti*. 1963–2002. Johansen, Anfinnur & Tróndur Patursson (Eds.). Tórshavn: Føroya Fróðskaparfelag.
- Poutsma, Hendrik, 1926: *A Grammar of Late Modern English. Part II. The Parts of Speech. Section II, The Verb and the Particles*. Groningen: P. Noordhoff.
- Rubin, Joan, 1962: Language and Education in Paraguay. I: *Language Problems of Development Nations*, pp. 477–488. Fishman, Joshua A., Charles Ferguson, Jyotirindra das Gupta (Eds.). New York, London, Sydney, Toronto 1968: John Wiley & Sons, Inc.
- Rubin, Joan, 1968: *National Bilingualism in Paraguay*. Serie: Janua linguarum. Series practica 60 Janua linguarum. Series practica 60. The Hague, Paris: Mouton.
- Sandøy, Helge, Randi Brodersen og Endre Brustad, 2003: *Purt og reint. Om purisme i dei nordiske språka*. Volda: Høgskulen Volda.
- Thomsen, Emil. 1985: *Diplomatarium Faroense*. Ny utgivelse med oversettelse og kommentarer av J. Jakobsen, 1907. Tórshavn: Eget forlag.

- Thorell, Olof, 1973: *Svensk grammatikk*. Stockholm: Esselte Studium, København: Munksgaard, Oslo/Bergen: Universitetsforlaget.
- Trudgill, Peter, 1972: Sex, covert prestige and linguistic change in the urban British English of Norwich. I: *Language in Society* 1, 179–195.
- Venås, Kjell, 1967: *Sterke verb i norske målføre. Morfologiske studiar*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Verkuyl, H.J., 1972: *On the Compositional Nature of the Aspects*. Dordrecht-Holland: D. Reidel Publishing Company.

Summary

The article discusses the distribution of the two auxiliary verbs blíva and verða in Faroese. The verbs have so far been regarded as synonyms, of which verða, belonging originally to the Old Norse lexical inventory, has been considered “good language”, whereas blíva has been considered an unnecessary loanword from Low German. Consequently, blíva has not been widely used in written language due to the Faroese purist traditions.

The article describes the distribution of the two auxiliaries in the present tense in spoken language from a diachronic as well as a synchronic point of view. The discussion is based on interviews that were conducted with native speaking informants in connection with the author’s MA thesis in 2006.

Although the resistance against using blíva has been considerable, the inevitable conclusion is that the auxiliary has indeed entered the (spoken) language. The interesting part, however, is that the distribution of the two verbs in spoken language seems to reflect a semantic difference, and this distinction is the main focus of discussion in the article. In order to be able to discuss the dissimilarities, therefore, the semantic characteristics were studied grammatically and were tested in new phrases by reverting to a group of informants that constitutes 10% of the original group.

Sprog i fokus: Færøsk

Kristin Magnussen

Talt færøsk sprog opfattes tit af udenforstående som islandsk sprog. Og de, der har opholdt sig i Island eller kan sproget dér, forsøger tit at tale islandsk på Færøerne. Det færøske skriftsprog minder meget om islandsk, så hvis man taler tydeligt islandsk, kan det være en hjælp. Situationen er dog den, at de østnordiske sprog forstås fuldt ud på Færøerne, både i skrift og tale, medens det kniber med at forstå islandsk. Artiklen er en kort præsentation af det færøske sprogs struktur, ordbøjning og nogle eksempler på orddannelse og forskellige lag og strukturer i ordforrådet.

Befolkningen bosat på Færøerne i dag er ca. 48.000 færinger. Modersmålet er færøsk. Det færøske skriftsprog er etymologisk og bygger på det norrøne sprog. Et stort antal færinger findes i Danmark og i hele Norden. Desuden er færinger bosat overalt i verden. I takt med den øgede globalisering er et øget antal færøske studerende over en 20-årig periode gået i gang med en uddannelse uden for Danmark og Norden. Det er et stort antal færinger, der er bosat uden for Færøerne og som mestrer det færøske sprog.

I dag er Færøerne en del af rigsfællesskabet med Danmark og Grønland. I 1948 fik Færøerne hjemmestyre fra Danmark og i den færøske hjemmestyrelov kan vi læse følgende om den officielle sprogsituation på Færøerne:

§ 11. Færøsk anerkendes som Hovedsproget, men Dansk skal læres godt og omhyggeligt, og Dansk kan lige saa vel som Færøsk anvendes i offentlige Forhold.

Ved Forelæggelse af Appelsager skal der medfølge dansk Oversættelse af alle Akter paa Færøsk.

I praksis bruges færøsk sprog i alle sektorer i det moderne samfund: i administration, skole, forskning, erhvervsliv, sport, medier o.s.v. Alle lagtingslove er på færøsk, men de findes også i en dansk oversættelse.

I virkeligheden er der dog store områder, hvor det færøske sprog endnu ikke er i brug. Den danske kiosk- og triviallitteratur importeres til Færøerne. Brugervejledninger er på dansk. I færøsk tv serveres udenlandske udsendelser med danske undertekster og frem til 1. jan 2009 var en stor del af reklameteksterne i de færøske medier på dansk. De elektroniske medier (f.eks. mobiltelefon og pc) bruger dansk sprog.

Færinger er tosprogede. Det danske sprog bruges på Færøerne i dag i form af f.eks. danske lærebøger, hvor der mangler færøsk undervisningsmateriale, danske ugeblade, retslige dokumenter og tv-udsendelser, og f.eks. brugervejledninger er også på dansk. En ændring, der begrænser brugen af dansk sprog i medierne er f.eks. en ny lagtingslov, der bestemmer, at al annoncering på Færøerne, beregnet til det færøske marked, pr. 1. januar 2009 skal være på færøsk.

Sproghistorie

Færøsk er et nordisk sprog af vestnordisk oprindelse. De nærmeste sproglige slægtninge er islandsk og sørvestnorsk. Forskellen mellem færøsk og de andre vestnordiske sprog er tilstrækkelig stor til, at man ikke umiddelbart forstår hinanden. En undtagelse herfra kan være forholdene mellem islandsk og færøsk. Da færøsk og islandsk skriftsprog begge er etymologiske og baserede på det gamle norrøne sprog, er det forholdsvis nemt for en færing at læse islandsk og for en islænding at læse færøsk.

På grund af den historiske tilknytning til Danmark og Norge gennem århundreder er færinger i stand til at forstå disse sprog uden større indlæring end den, de får i skolen. Den historiske tilknytning til Danmark har også påvirket sproget på Færøerne i f.eks. ordforråd og syntaks.

Skriftlige færøske kilder fra vikingetid til middelalder forekommer meget sporadisk. De første spor af et færøsk sprog findes i nogle middelalderlige lovtekster og diplomer fra ca. 1300 og frem. I forbindelse med reformationens indførelse på Færøerne omkring år 1540 bliver dansk indført som skriftsprog på Færøerne.

Den første eftermiddelalderlige kilde med sprogligt indhold er jordebogen fra 1584. Teksten i jordebøgerne er dansk, og de færøske sted- og personnavne gives tilnærmelsesvis som den danske skriver har hørt navneformerne.

Ligesom tilfældet er i islandsk er en stor del af det færøske ordforråd i dag det samme som i det gamle norrøne sprog. Mange nye ord er alligevel blevet føjet til det færøske ordmateriale, og nogle af de gamle ord er forsvundet eller har foruden den oprindelige betydning også fået en ny betydning. De fleste af de dagligdags ord, som færinger bruger, er nogenlunde de samme som kendes fra nor-

rønt sprog: *hav* (hav), *tú* (du), *gras* (græs), *ganga* (gå), *eyga* (øje), *seyður* (får), *bátur* (båd).

Det norrøne *p* er i færøsk ændret til enten *t* eller *h* og det norrøne *ð* er forsvundet i udtale. *ð* er dog stadig i brug i det færøske alfabet og bruges i den færøske ortografi. I særlige lydige forbindelser udtales *ð* som enten [g] i f.eks. *veðrur*, eller som [v] i *veður*. Ellers udtales *ð* ikke i færøsk, men findes som sagt stadig i det færøske alfabet på grund af at det færøske skriftsprog er etymologisk og bygger på det norrøne sprog.

Særlige færøske træk

Den norrøne lyd *p* er udviklet til *t* (*Tórshavn*) eller *h* (*Hósvík*). Den norrøne lyd *ð* er forsvundet, men er dog som sagt bevaret i ortografien.

Verschärfung er den faglige term for et indskud, der under visse omstændigheder kan optræde efter en lang vokal. Det sproglige fænomen *Verschärfung* optræder i færøsk omkring 1500-tallet. Der er to typer *Verschärfung*: *-gv* og *-ggj*.

Typen *-gv* optræder mellem diftongen *ú* eller *ó* og en efterfølgende vokal, f. eks. *búgva* (norr. *búa*) og *spógvi* (norr. *spói*). Desuden optræder *-gv* også efter diftongen *ú* eller *ó*, f.eks. *tógv* (norr. *tó*), *kúgv* (norr. *kú*). Dog udebliver indskuddet, hvis ordet i sin bøjning får en konsonant efter diftongen *ó/ú*. I f.eks. ordformerne *at búgva* – *eg búði* har udsagnsordets rod fået en datidsendelse tilføjet. Også i forbindelse med ordsammensætninger kan *-gv* udeblive foran konsonant: f.eks. *bústaður* (bopæl), *tóvirki* (tekstil).

Den anden *Verschärfung*-type, *-ggj*, optræder efter diftongerne *í* [ui:] / *ý* [y:] / *ei* [ai:] / *ey* [ei:] / *oy* [oi:], f.eks. *bovggj* (norr. *hey*), *nýggj* (norr. *nýr*). Ligesom tilfældet er med *gv*-typen, er der ingen *-ggj Verschärfung* i de tilfælde, hvor f.eks. et udsagnsord bliver bøjet i datid. Da får udsagnsordets rod en datidsendelse tilføjet, f.eks. *at spýggja* (norr. *spýja*) – *eg spýði*. I sammensætninger falder *-ggj* bort, hvis efterfølgende led begynder med en konsonant: f.eks. *boytjóvur*, *nýmáni*. Hvis efterfølgende led begynder med vokal eller *-h*, beholdes *Verschärfungen*: f.eks. *nýggjár*, *bovggjibús*.

Variation og dialekter

Det færøske sprog har betydelige dialektforskelle. Dialektområderne er i store træk delt op i det sydlige og det nordlige dialektområde. Inden for disse dialektområder er der mindre afgrænsede områder med tydelige dialektforskelle: Suðuroy, Sandoy/Skúgvoy, Suðurstreymoy/Tórshavn/Koltur/Hestur/Nólsoy,

Vágar/Mykines, Norðurstreymoy/Eysturoy, Kalsoy/Kunoy/Borðoy/Viðoy/Svínoy/Fugloy (Norðoyggjar).

De dialektale forskelle viser sig som både variation i udtale og i ordforråd. Forskellene mellem dialekterne er de senere år udvisket. I dag har yderområderne, Suðuroy og Norðoyggjar, den mest markante udtalevariation set i forhold til hovedstadsområdet i Suðurstreymoy, Tórshavn, hvor ca. 1/3 af befolkningen bor. På Færøerne kan man efterhånden også tale om regionalsprog, hvor både Tórshavn og de større bygder påvirker sproget i de omkringliggende mindre bygder.

Tórshavn, Suðurstreymoy	Norðurstreymoy, Vágar, Eysturoy	Norðoyggjar	Sandoy	Suðuroy
vit 'vi' [vi:ɖ]	vit [vi:hʰt]	vit [vi:hʰt]	vit [vi:ɖ]	okur [o:ɔ̃uɪ]
eg 'jeg' [e:]	eg [e:]	eg [e:]	eg [e:]	jeg [je:], eg[e:]
fólk 'mennesker' [fœ̃ɔ̃]	fólk [fœ̃ɔ̃]	fólk [fœ̃ɔ̃]	fólk [fɔ̃ɔ̃]	fólk [fɔ̃ɔ̃]
veður 'vejr' [ve:vɪ]	veður [ve:vɪ]	veður [ve:vɪ]	veður [ve:vɪ]	veður [ve:oɪ], [ve:øɪ]
á 'å, vandløb' [ɔa:]	á [ɔa:], [a:]	á [a:]	á [ɔa:]	á [ɔa:]
grønt 'grønt' [ɔ̃rœ̃ɔ̃]	grønt [ɔ̃rœ̃ɔ̃]	grønt [ɔ̃rœ̃ɔ̃]	grønt [ɔ̃rœ̃ɔ̃]	grønt [ɔ̃rɪɔ̃]
nógv 'meget' [nœ̃ɔ̃v]	nógv [nœ̃ɔ̃v]	nógv [nœ̃ɔ̃v]	nógv [nœ̃ɔ̃v]	nógv [nɔ̃ɔ̃v]
banka 'slå' [bœ̃ɔ̃]	banka [bœ̃ɔ̃]	banka [bœ̃ɔ̃]	banga [bãɔ̃]	banga [bãɔ̃]
tomat [tʰo:'ma:hʰt]	tomat [tʰo:'ma:hʰt]	tomat [tʰo:'mɔa:hʰt]	tomat [tʰo:'ma:hʰt]	tomat [tʰo:'ma:hʰt]

Der er forskel på færøsk skriftsprog og færøsk talesprog. Ofte er skriftsprogsstilen mere norrønt inspireret, medens talesproget er mere dansk inspireret, hvor gængse danske udtryk er iklædt en færøsk form. Det danske ord følger den færøske grammatik, og den lydige del følger den færøske udtale. Tit får man det indtryk, at der er tale om to forskellige stile til hver sit brug, skriftsproget til det formelle brug og talesproget i den mere private sfære.

Alfabetet

aA, áÁ, bB, dD, ðÐ, eE, ff, gG, hH, iI, íÍ, jJ, kK, lL, mM, nN, oO, óÓ, pP, rR, sS, tT, uU, úÚ, vV, yY, ýÝ, æÆ, øØ, eiEi, eyEy, oyOy.

I færøsk betyder accenttegnet, at den pågældende vokal udtales anderledes end den tilsvarende vokal uden accent.

Vokalerne *i* og *y* har samme udtale i færøsk, det samme gælder for diftongerne *í* og *ý*.

Siden middelalderen er der sket vigtige ændringer i det færøske lydsystem. Udtalen af de norrøne vokaler ændres. De lange norrøne vokaler *á*, *í/ý*, *ó* og *ú* bliver med tiden udviklet til diftonger i moderne færøsk udtale: *á* [a:~], *í/ý* [i:~], *ó* [ou:~], *ú* [u:~]. Dog bevares *á* som lang vokal i Norðoyggjar og nordlige Eysturoy. De oprindelige norrøne diftonger er i færøsk blevet til *ei* [ai:~]/[ɛi:~], *ey* [ɛi:~] og *oy* [ɔi:~].

Grammatik

Færøsk har tre køn. Adjektiver, pronomener, bestemt og ubestemt artikel og talord bøjes i fire kasus, i ental og flertal og i de tre grammatiske køn. Der findes dog undtagelser fra substantivernes regelmæssige bøjningsmønstre. Verberne bøjes i flere forskellige bøjningsmønstre inden for de stærke og svage verber. Verberne bøjes foruden i tid også i person, tal og modus. I verbernes bøjningsklasser er det særlig i forbindelse med bøjningen af de stærke verber, at vi finder undtagelser i bøjningsmønstrene. Der foregår dog betydelige forenklinger i bøjningssystemet i moderne færøsk.

Syntaks

Rækkefølgen i færøske sætninger er oftest subjekt – verbal – objekt. I spørgesætninger kan rækkefølgen ændres, så verbal foranstilles subjektet og desuden kan et spørgeord foranstilles verbalet. Generelt kan man sige, at selv om den færøske grammatik stadig ligner meget den norrøne, så stilles der dog alt større krav til ordenes rækkefølge i færøske sætninger. De bøjede ordformer erstattes i alt højere grad af et krav om, at sætningens ord skal sættes i en bestemt rækkefølge.

Eksempler på nogle enkle sætninger i færøsk:

Kettan etur rottur. (Katten spiser rotter.)

Eg keði meg. (Jeg keder mig.)

Smyril fer av Havnini klokkan 10. (M/S Smyril sejler fra Tórshavn kl. 10.)

Húsini eru reyð. (Huset er rødt.)

Eg havi keypt mær einar buksur. (Jeg har købt mig et par bukser.)

Kom við (mær). (Følg (med) mig.)

Navne

Indtil 1992 har den danske personnavnelovgivning også været gældende for Færøerne. Da man i 1828 indførte loven om familienavn i Danmark, fulgte de færøske efternavne også denne danske navneskik. Skikken at bruge *-søn* og *-datter* blev afløst af *-sen*. Et andet resultat af den danske navnelov viste sig ved at færøske stednavne i daniseret form kom i brug som færøske familienavne: *Lambhauge*, *Hammer*, *Gærdum*, *Luid*.

Flere bærere af disse efternavne med daniserede former, f.eks. *Frederiksberg*, har oversat efternavnet til færøsk, f.eks. *á Fríðriksmørk*, og derved genantaget den oprindelige navneform.

Den færøske personnavnelov fra 1992 gav igen færingerne mulighed for at bruge den gamle skik med patronymer og metronymer. Med tiden er den gamle færøske navneskik med *-dóttir* og *-son* som efternavn blevet mere og mere populær.

Sprogrøgt og nye ord

Som en følge af den danske indflydelse på færøsk siden reformationen bærer nutidsfærøsk spor af kampen mod danismer. I begrebet "godt færøsk sprog" er indbefattet opfattelsen af, at man kan udtrykke sig på et sprog, hvor man ikke mærker nogen indflydelse fra dansk. Projektet er mere gennemført i skriftsproget end i talesproget. I det private talesprog forekommer oftere danismer og brudstykker af danske udtryk.

I dag bliver dansk betragtet som et forbindelsesled mellem færinger og de andre nordiske nationer, hvilket forklarer det danske sprogs rolle i den færøske skole ved siden af det færøske sprog.

Den sprogpoltiske holdning på Færøerne er, at færøsk skal være det eneste officielle sprog. Med det færøske sprog skal man kunne udtrykke sig om alle livets forhold. Det gør man bl.a. ved at bevare det oprindelige ordforråd og ved at lave færøske nydannelser for importord. I forbindelse med oversættelse af importord og skabelsen af nye ord forsøger man at få de nye ord og deres bøjning til at passe ind i det færøske lyd- og bøjningssystem.

Der findes mange låneord i færøsk. Låneordene bliver tilpasset den færøske udtale, skrivemåde og bøjning. Da man ved optagelsen af et substantivisk låneord har givet ordet et af de tre grammatiske køn i færøsk, får ordet en endelse og følger en bøjning i det tilsvarende grammatiske køn. Et låneord følger den bøjningsklasse, som er mest udbredt eller enkel at følge. Eksempler på importord i

færøsk er f.eks. *tomat* (tomat), *kaffi* (kaffe), *kalendari* (kalender), *kekkur* (check).

Nye færøske ord dannes hovedsagelig ved sammensætninger og afledninger: *sjúkrarøktarfrøðingur* (sygeplejerske), *tænastumiðstöðin* (servicecentralen), *tæna* – *tænari* (tjene – tjener), *skip* – *skipari* (skib – skipper/kaptajn).

Nye ord i færøsk er som oftest erstatninger for fremmede importord i færøsk. En del af de nye ord er dannet som afledninger af ældre færøske ord eller af orddele, som fandtes i sproget før. At lave nye ord i færøsk har pågået i hvert fald i løbet af de sidste 100 år. Man kender flere nyord i færøsk i dag, som er indført for ca. 100 år siden og har erstattet ellers kendte fremmedord, f.eks. *stjørnufrøði* (astronomi).

Nogle af de nye ord i færøsk følger den svage femininumsbøjning: f.eks. *tyrla* (helikopter), *telda* (computer), *bingja* (container), *fløga* (CD).

Andre nyord i færøsk er dannet med faste suffikser, som f.eks. *-frøði* (-lære/-videnskab): *teldufrøði* (IT-lære), *serfrøði* (specialvidenskab), *málfrøði* (sprogvidenskab), *støddfrøði* (matematik), *alisfrøði* (fysik) og *evnafrøði* (kemi). Suffikset *-frøði* kan udvikles til *-frøðingur* (videnskabsmand eller ekspert): *stjørnufrøðingur* (astronom), *málfrøðingur* (sprogforsker), *teldufrøðingur* (IT-specialist), *evnafrøðingur* (kemiker).

Ord, som betegner en, der udøver et fag, kan få suffikset *-ari*, f.eks. *forritari* (programmør), *snikkari* (snedker).

Litteratur:

Henriksen, Jeffrei, 1975. *Ljóðlæra. Føroysk mállæra til frambaldsskúlar I.*

Tórshavn: Egið forlag.

Thráinsson, Höskuldur, Petersen, Hjalmar P., í Lon Jacobsen, Jógvan, Hansen, Zakaris S., 2004. *Faroese. An overview and Reference Grammar.* Tórshavn: Føroya Fróðskaparfelag.

Summary

The article gives a brief summary of the Faroese language for foreign-language learners. Faroese is the language of the people of the Faroe Islands in the North Atlantic. Like Icelandic and the language of western Norway, the Faroese language belongs to the Old Norse language branch, which developed in the western areas of the Nordic countries. Since the Middle Ages, the modern Faroese language has diverged from Old Norse in different ways. The Old Norse long vowels have developed into diphthongs in the Faroese language, and the Old Norse β is realised as either t or b in modern Faroese. The Old Norse δ only occurs in the Faroese language as part of the etymological orthography. In Faroese, there are two kinds of Verschärferung: $-gv$ and $-ggj$. Loanwords are either translated into new Faroese words or adapted to Faroese pronunciation, spelling and inflection. The Faroese syntax is developing towards more strict rules on word order.

Det nordiska språksamarbetet 2008

Hannele Ennab

Nordens språkråd är tillsatt av Nordiska ministerrådet och har ledningsansvar för det nordiska språksamarbetet. Språknämnderna i Norden samarbetar på flera områden genom ett gemensamt nätverk. **Nordiska nätverket** arrangerar konferenser och symposier, upprätthåller en gemensam webbplats, ger ut rapporter och årsboken *Språk i Norden*. Artikeln ger en överblick över nätverkets verksamhet år 2008 samt information om de viktigaste projekt och ärenden som Nordens språkråd behandlat under 2008.

Nordens språkråd

Nordens språkråd är ledningsgrupp för det nordiska språksamarbetet. Dess uppgift är att främja internordisk språkförståelse och språkbehärskning, stärka den nordiska språkgemenskapen och kunskapen om språken i Norden, främja en demokratisk språkpolitik och språksyn i Norden och stärka de nordiska språkens ställning i och utanför Norden. Nordens språkråd kan ta egna initiativ och bevilja stöd till alla former av insatser som medverkar till att uppnå dessa mål. Under 2008 har Olle Josephson på Språkrådet vid Institutet för språk och folkminnen i Sverige varit språkrådets ordförande.

Verksamhet

Nordens språkråd arbetade under 2008 för sista året som rådgivningsgrupp under Nordiska ministerrådet i den sammansättning och med de stadgar och uppgifter som gruppen haft sedan den bildades 2004 genom en sammanslagning av Ministerrådets språkpolitiska referensgrupp och Nordiska språkrådet. Från och med 2009 är Nordens språkråd en expertgrupp med något färre medlemmar och huvudsakligen rådgivande funktion.

En stor del av språkrådets energi ägnades därför den planerade omorganiseringen. Det gällde inte minst att säkerställa kontinuiteten i det nordiska språksam-

arbetet och se till att bl.a. kursverksamheten och språknämndernas samarbete kan fortsätta på effektivt sätt. Slutresultatet kan ses som tillfredsställande, rentav som en stärkning av samarbetet. Själva Nordens språkråd får en något reducerad roll med huvudsakligen rådgivande funktion utöver uppgiften som programkommitté för stödprogrammet Nordplus språk och kultur. I stället får nätverket för språknämnderna och språkråden i Norden en starkare ställning, fler uppgifter och mer ekonomisk stöd, som gör det möjligt att upprätta en sekretariatsfunktion. Den etablerade kursverksamheten, dvs. Nordkurs (universiteten), Nordspråk (skollärarna) och de så kallade pärlorna (kursgårdar som Hanaholmen och Schæffergården) får sina medel säkrade för minst tre år framåt. Språknämnds-nätverkets sekretariat eller "koordinatorfunktion" (som placeras i Dansk Sprognævn) ska också samordna och ge stöd åt kursverksamheten, ge ut skrifter och administrera andra aktiviteter inom nordiskt språksamarbete. Modellen har en viss likhet med Nordiska språksekretariatet som verkade mellan 1978 och 1996, om än under mer anspråkslösa former.

Vid sidan av detta pågick den löpande verksamheten. Nordens språkråd fortsatte att följa upp Ministerrådets språkpolitiska deklaration och yttrade sig om förslaget till ny nordisk språkkonvention. Utbildningen av så kallade nordiska språkpiloter, alltså grannspråklärare som ska inspirera och aktivera sina kolleger, fortsatte framgångsrikt, liksom marknadsföringen av skrifterna "Nordisk litteratur til tjeneste" och "Nordens språk med rötter och fötter". För 2009 planeras en ny utgåva av "Att förstå varandra i Norden" och en konferens om Nordens språk och engelska som parallella språk på universiteten.

Nätverket för de nordiska språknämnderna

De nordiska språknämnderna samarbetar på flera områden genom sitt gemensamma nätverk. Nätverket arrangerar nordiska konferenser och seminarier, det ger ut en årsbok, konferensrapporter och andra skrifter. Nätverket ordnar varje år minst ett gemensamt möte där representanter för alla nordiska språknämnder deltar. Avsikten är att ge deltagarna både möjlighet att inhämta information om aktuella frågor inom språkvården och tillfälle att diskutera och byta erfarenheter. Verksamheten bekostas av Nordens språkråd.

Som nordisk sekreterare och kontaktperson för det nordiska samarbetet vid respektive språknämnd fungerade år 2008 följande personer: Pia Jarvad (Dansk Sprognævn), Charlotta af Hällström-Reijonen (Forskningscentralen för de inhemska språken), Ari Páll Kristinsson (Íslensk málnefnd), Rikke E. Hauge (Språkrådet,

Norge) och Birgitta Lindgren (Språkrådet, Sverige). Nätverkssekreterare var Hannele Ennab (Språkrådet, Sverige).

Möten och konferenser

Språknämndernas nätverksmöten

Nordiska nätverksmötet 2008 ägde rum den 3 september i samband med Nordiskt språkmöte – Nordmålforum 2008 i Helsingör i Danmark och det samlade ett 30-tal deltagare.

Vid nätverksmötet presenterades den *utredning av nämndernas språkdata-baser* som nätverksmötet i september 2007 beslutade att genomföra. Syftet med utredningen var att ta reda på hur nämndernas databaser kan harmonieras med varandra och anpassas till internationella standarder så att det smidigt går att utväxla material mellan nämnderna och göra det tillgängligt för framtida forskning. Vidare presenterades och jämfördes en dansk och en finsk enkätundersökning om språkrådgivning och diskussionen från mötet 2007 om en eventuell ny enkätundersökning i de nordiska länderna fortsatte.

Vid mötet diskuterades också ett nytt tema, nämligen *Språknämndernas och nätverkets webbplatser*. Webben uppfattas allmänt som en mycket viktig kanal ut till allmänheten, och de flesta nämnderna har också förnyat sina webbplatser under de senaste åren. De flesta är i stort sett nöjda med sina webbplatser, men det finns utvecklingsbehov och önskemål och samarbete är önskvärt.

Nätverksmötet beslutade att ge Arbetsgruppen för språkvård och språkteknologi i Norden (Astin) ny mandat på fyra år. Mer om arbetsgruppen finns i kapitel Språkteknologi.

Det 55:e nordiska språkmötet

Nordiskt språkmöte – Nordmålforum arrangerades 2008 av Nordens språkråd tillsammans med Dansk sprogævn. Mötet ägde rum i Helsingör i Danmark 4–6 september 2008. Mötet med titeln *Nordisk konferens om språkbruk, språkliga attityder och språkpolitik* samlade ett åttiotal språkvetare från hela Norden. Programmet innehöll åtta föredrag med påföljande repliker och diskussioner. Flera av föredragen handlade om det stora forskningsprojektet om importord i Norden (Moderne importord i språka i Norden. Ei gransking av bruk, normer og språkholdninger), som är initierad av Nordisk språkråd och som fram till 2008 har re-

sulterat i tio delundersökningar. Föredragen och replikerna från mötet finns publicerade i denna skrift.

Seminarium om översättningsteknologi och flerspråkighet i Norden

Arbetsgruppen för språkteknologi i Norden (se avsnittet Språkteknologi) arrangerade ett seminarium om flerspråkighet och översättningsteknologi i Norden på Språkrådet i Oslo den 23-24 oktober 2008. Seminariet samlade ett trettiotal språkvårdare, översättare och språkteknologer som diskuterade översättningsteknologins utveckling och användning som stöd för flerspråkigheten i Norden. En rapport från seminariet kommer att utges.

Nordisk klarspråkskonferens

Den femte nordiska klarspråkskonferensen i det nordiska nätverkets regi anordnades med stöd från nordiska kollegor av Språkrådet vid Institutionen för språk och folkminnen den 16–18 oktober i Bålsta, Sverige. Temat för konferensen, som genomfördes med bidrag från Nordplus Nordiska språk och kultur, var *Myndigheternas webbplatser*. Konferensen samlade 85 språkvårdare och forskare från hela Norden.

Nordiska nätverkets webbplats

Nordiska nätverket har en gemensam webbplats: www.nordisk-sprakrad.no. Där finns information om det nordiska språksamarbetet, om aktuella projekt och konferenser, litteraturtips om språksituationen i Norden och om den nordiska språkförståelsen. Där finns också länkar till språknämnderna, Nordens språkråd, Nordiska ministerrådet och flera organisationer och föreningar som medverkar i språksamarbetet samt till olika projekt, elektroniska ordböcker, skrifter och rapporter. En del nordiska skrifter och rapporter går även att beställa via webbplatsen.

Språk i Norden

De nordiska språknämnderna har sedan 1956 gett ut en gemensam årsskrift. Från och med 1970 heter den *Språk i Norden*. Skriften fick ny grafisk utformning år 2006. Årsskriften ges ut med stöd av Nordens språkråd och innehåller artiklar om de ämnen som varit aktuella på de nordiska språkmötena samt artiklar och rap-

porter från andra nordiska språkkonferenser. Dessutom finns det bland annat anmälningar om ny nordisk språklitteratur.

Redaktionsgruppen för Språk i Norden består av huvudredaktören Charlotta af Hällström-Reijonen (Finland) samt Rikke Hauge (Norge), Pia Jarvad (Danmark), Ari Páll Kristinsson (Island), Birgitta Lindgren och Hannele Ennab (Sverige). Redaktionsgruppen har haft två möten under 2008.

Språkteknologi

Språkteknologi är ett prioriterat område i de nordiska ländernas språkvårdsarbete. I september 2005 bildades därför Arbetsgruppen för språkvård och språkteknologi i Norden (Astin). Gruppen arbetar med språkteknologi ur ett språkpolitiskt och språkvårdande perspektiv, består av språkvårdare från de officiella språkvårdsorganisationerna i Norden och finansieras av Nordens språkråd. Det långsiktiga syftet med samarbetet är bl.a.

- att stärka det nordiska språkvårdsarbetet med hjälp av språkteknologi
- att verka för att nordisk språkteknologi håller god språklig kvalitet
- att verka för att viktig teknik utvecklas och görs tillgänglig för språken i Norden och anpassas till grupper med särskilda behov även när kommersiella intressen saknas
- att främja samarbete mellan språkvård, forskning och industri i Norden.

Under 2008 har gruppen bland annat hållit två arbetsmöten, arrangerat ett nordiskt seminarium om översättningsteknologi och flerspråkighet samt fungerat som styrgrupp för en utredning av hur språknämnderna kan samarbeta kring hanteringen av språkliga data i sina databaser. Själva utredningen har utförts av personal på Dansk sprogævn. Resultatet av utredningen presenterades på språknämndernas nätverksmöte i september 2008 där ett beslut togs om att 2009 börja arbeta med att ta fram en gemensam terminologi och begreppsbeskrivning enligt utredningens förslag. Utredningen finns att läsa på dsn.dk/rapporter/nordisk_databaseharmonisering.pdf. Mer information om gruppens arbete finns på www.sprakradet.se/sprakteknologi.

Nordiska föreningen för lexikografi

Nordiska föreningen för lexikografi, NFL, arbetar för att utveckla ordboksarbetet i Norden och för att främja nordiskt lexikografisamarbete. Föreningen ger sedan

1994 ut årsskriften *LexicoNordica*. Mer information om föreningens verksamhet finns på www.nordisk-sprakrad.no/nfl/htm.

Symposium om ordboksanvändning i Norden

I januari 2008 arrangerade Nordiska föreningen för lexikografi sitt årliga symposium på Schæffergården (Köpenhamn). Symposiet, vars tema var ordboksanvändningen i Norden, samlade deltagare från fem nordiska länder. Sju föredrag från symposiet har publicerats i föreningens årsskrift *LexicoNordica*.

LexicoNordica 15

Nordiska föreningen för lexikografi ger årligen ut årsskriften *LexicoNordica*, *Tidskrift om leksikografi i Norden*. Temat för årets utgåva är *Ordboksbruk i Norden*. Förutom sju tematiska föredrag från symposiet om ordboksanvändningen i Norden (se ovan), innehåller årsskriften för 2008 två icke-tematiska bidrag: en artikel om lexikografi ur vetenskapsteoretiskt perspektiv och en om att recensera och bli recenserad vetenskapligt. Dessutom finns det tolv omfattande recensioner och anmälningar om nya ordböcker. Förordet och innehållsteckningen finns att läsa på www.nordisk-sprakrad.no/nfl.htm. Där kan man också läsa hela innehållet i äldre utgåvor av tidskriften.

Summary

The Nordic Language Council was appointed by the Nordic Council of Ministers to act as an advisory board responsible for Nordic cooperation in language issues. The Nordic language boards collaborate in many areas through their shared network.

*The Nordic Network arranges conferences and symposiums, maintains a common web site and publishes various reports, as well as the annual journal *Språk i Norden*. The article goes over the activities of the Nordic Network in 2008 and provides information on the main projects and issues handled by the Nordic Language Council in that same year.*

Ny språklitteratur

Ari Páll Kristinsson, Hannele Ennab, Rikke E. Hauge, Marit Hovdenak, Charlotta af Hällström-Reijonen, Anna-Liisa Kristiansson-Seppälä, Birgitta Lindgren, Åsta Norheim, Jørgen Nørby Jensen, Aino Piehl

Samnordisk utgivning

Jarvad, Pia & Helge Sandøy (red.): Stuntman og andre importord. Moderne importord i språka i Norden 7. Novus forlag 2007. 221 s.

Hvad gør en nordbo når han eller hun bruger et engelsk ord midt inde i en sætning på modersmålet? Bliver ordet udtalt som på engelsk? Bøjer man det på engelsk, og siger de fleste så fx airbags eller airbaggene? Det var nogle af de spørgsmål som blev stillet til en af undersøgelserne under det større samarbejdsprojekt Moderne importord i sprogene i Norden da det begyndte sit arbejde i 2002. Formålet med projektet var at beskrive påvirkningen fra fremmede sprog på de syv største sprogsamfund i Norden. Medarbejderne præsenterer i denne bog sine analyser af mønstrene for tilpasning og ikke tilpasning af importord i hvert af sprogsamfundene. Forskellene er store, men også lighederne.

Laurén, C., Myking, J. & Picht, H.: Insikter om insikt. Nordiska teser om fackkommunikation. Under medverkan av Sigurður Jónsson. Novus forlag, Oslo 2008. 207 s.

Undertittelen "nordiska teser" refererer til at boka er et produkt av ekte nordisk samarbeid mellom fire nordiske forskere som lenge har engasjert seg innenfor terminologi og fagspråklig kommunikasjon. Boka ønsker å vekke en dypere forståelse for forskning innenfor terminologi, fagspråk og fagkommunikasjon, både blant interesserte fagfolk og lekfolk. Det tas ikke stilling til en spesiell retning eller en spesifikk lingvistisk tradisjon, men problemer og innarbeidede systemer blir vurdert på fritt grunnlag i et vitenskapsteoretisk og semiotisk perspektiv. Sentrale temaer i boka er kulturell diskurs, domenetap og grunnlaget for språkplanlegging.

LexicoNordica 15. Tidsskrift om leksikografi i Norden. Nordisk forening for leksikografi, Oslo 2008. 358 s.

Temaet i årets utgave er *"Ordboksbruk i Norden"*. Skriftets temadel inneholder syv artikler av forfattere fra Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Under ikke-tematiske bidrag finnes en artikkel om leksikografi i vitenskapsteoretisk perspektiv, og en om å anmelde og bli anmeldt vitenskapelig. Under overskriften Recensjoner finnes hele 12 grundige og omfattende omtaler og anmeldelser av nyere ordbøker. Forord og innholdsfortegnelse står på foreningens nettside: www.nordisk-sprakrad.no/nfl.htm. Der er dessuten hele innholdet av eldre utgaver av tidsskriftet lagt ut.

Nordisk litteratur til tjeneste. Nordiske kanoniske tekster. Utgitt av Nordisk ministerråd. NORD 2008. 690 s

Nordisk litteratur til tjeneste er den første bog, der åpner den nordiske litteratur fra de ældste tider til nutiden for et moderne publikum. Værket tilbyder en bogstavelig horisontutvidelse gjennom et valg af kvalitetstekster. Hermed skabes der mulighed for at opleve karakteristiske ligheder og forskelle i Nordens digteriske landskab mellem forfattere som Ludvig Holberg, Selma Lagerlöf, Knut Hamsun, Edith Södergran, Halldór Laxness og Inger Christensen.

De forskjellige litterære genrer er repræsenteret med lyrik – ballader, viser, salmer og centrallyrik –, med roman, novelle, reisebog, myter, folkedigtning, eventyr, aforismer og med dramatik. Der ses en stor spændvidde fra de gamle mundtlige fortællere til de nulevendes virke.

Alle tekster bringes på originalsprag og i moderniseret retskrivning. De finske, samiske, færøske, islandske, grønlandske også i oversættelse til et af de skandinaviske sprog. For at lette læsningen er teksterne forsynet med danske, svenske og norske gloser samlet i små nationale hæfter.

Nordiske Studier i Leksikografi 9. Rapport fra konference om leksikografi i Norden, Akureyri 22.–26. maj 2007. Redigeret af Ásta Svavarsdóttir, Guðrún Kvaran, Gunnlaugur Ingólfsson, Jón Hilmar Jónsson. Skrifter udgivet af Nordisk Forening for Leksikografi nr. 10 i samarbejde med Språkrådet i Norge og Árni Magnússon-instituttet for islandske studier. Reykjavík 2008. 497 s.

I denna konferensrapport finns 37 av de 40 föredragen på den nionde konferensen om lexicografi i Norden publicerade. Konferensen hade inget avgränsat tema. I stället visar rapporten på bredden och mångfalden i nordisk lexicografi. Artiklarna är skrivna på de skandinaviska språken, utom en artikel på engelska

med svensk sammanfattning. I slutet av rapporten finns ett omfattande stickordsregister.

Språk i Norden 2008. Tema: Namn. Årsskrift for språknemndene i Norden. Nettverket for språknemndene i Norden. Oslo 2008. 307 s.

Språknemndene i Norden har siden 1956 gitt ut et felles årsskrift. Hovedtemaet i *Språk i Norden 2008* er person- og stedsnavn. Skriftets temadel inneholder 19 artikler med tillegg av en artikkel om varemerker. Videre inneholder det en felles uttalelse om "namnvård og språkpolitikk" fra det nordiske språkmøtet i 2007, en artikkel om oppfølgingen av den nordiske språkdeklarasjonen og en artikkel i serien "Språk i fokus", som denne gangen handler om finsk. Boka inneholder også en artikkel om det nordiske språksamarbeidet i 2007 og har med 42 sider med omtale av ny språklitteratur i Norden. Informasjon om innhold og sammenheng av artikler i tidligere utgaver av årsskriftet er lagt ut på språknemndenes felles nordiske nettsider: <http://www.nordisk-sprakrad.no>.

Helge Omdal & Helge Sandøy (red.): Nasjonal eller internasjonal skrivemåte. Om importord i seks nordiske språksamfunn. Moderne importord i språka i Norden 8. Novus forlag 2008. 186 s.

Ordet *scooter* kom frå engelsk til dei nordiske språka på 1950-tallet. Både kjøretøyet og ordet er blitt verande, men korleis behandlar vi ordet?

Det dukkar stadig opp nye ord i språka, somme er nylagingar og somme er importert frå andre språk. Kva skjer med orda som blir importert og tatt i bruk, blir dei verande der som fremmedelement, eller blir dei integrert slik at dei glir inn i det nasjonale språkssystemet i skrivemåte og bøyning? Altså: nasjonale eller internasjonale?

Dette var problemstillinga for denne delgranskinga under det store nordiske granskingsprosjektet Moderne importord i språka i Norden og gjeld tilpassing av moderne importord i dei nordiske språka.

Danmark

Bag ordene. Festskrift til Ole Ravnholt i anledning af 60-års-dagen. Redigeret af Margrethe Heidemann Andersen og Jørgen Nørby Jensen. Dansk Sprognævnets skrifter 41. Dansk Sprognævn 2008. 139 s.

Bag ordene er et festskrift til *Ole Ravnholt*, seniorforsker i Dansk Sprognævn. Det er udsendt i anledning af hans 60-års fødselsdag. Festskriftet er redigeret af to medarbejdere i Dansk Sprognævn, og det indeholder i alt 10 artikler om forskel-

lige sproglige emner. Artiklerne er skrevet af nuværende og tidligere sprogforskere i Dansk Sprognævn, fra Aalborg Universitet, fra Københavns Universitet og fra Aarhus Universitet: *Niels Davidsen-Nielsen*: Sådan!, *Hans Götzche* og *Susanne Annikki Kristensen*: Det talte ord – om tekst, tale og sætningsbygning, *Jakob Halskov*, *Margrethe Heidemann Andersen* og *Jørgen Nørby Jensen*: Søg og du skal finde! En undersøgelse af Retskrivningsordbogen på nettet, *Jesper Hermann*: Uvil-kårlige ord eller forestillinger?, *Henrik Jørgensen*: Et mislykket eksperiment, *Anne Kjærgaard*: Skriv fagligt, sagligt, venligt, korrekt, entydigt og klart så det afspejler organisationens troværdighed, kvalitetsbevidsthed og effektivitet. Øh... Hvordan er det nu lige man skriver sådan?, *Vibeke Sandersen*: Mine kære barndomserindringer. Om sammenhæng og sammenbinding i nogle barndomserindringer skrevet af en fhv. sjællandsk landarbejder, *Jacob Thøgersen*: Kampen om den sunde fornuft. Om holdningsinterviewets forskellige rationaliteter, *Ole Togeby*: Billedet af kongen på den hvide hest. Om hvad billeder og ord gør, *Peter Widell*: Om de såkaldte fejlslutninger. En kritisk gennemgang.

Berthelsen, Anders Wedel: Sprogdoctoren. 301 spørgsmål og svar om det danske sprog. Forlaget Skulkenborg. 2008. 144 s.

Hvor ligger Hekkenfeldt og Spangkuk? Hvorfor siger man det mørke Jylland? Hvorfor kaldes Sjælland for Djævløen? Hvorfor siger man røven af fjerde division, og hvorfor har en kat ni liv? Forfatteren, som er "sprogdoctør" på bagsiden af Fyens Stiftstidende, svarer på sproglige spørgsmål fra læserne. 301 spørgsmål og svar er samlet i denne bog.

Bjerre, Malene og Uffe Ladegaard: Veje til et nyt sprog. Teorier om sprogtiltagelse. Dansk lærerforeningens Forlag. 2007. 119 s.

Bogen giver et overblik over de væsentligste teorier om andetsprogstiltagelsen inden for fremmedsprogsfagene og dansk som andetsprog siden 1960.

Budstikken. Nyt om dansk-nordisk sprog og sprogrøgt. 2. årgang, nr. 1–4. Redigeret af Arild Hald Kierkegaard (anssvh.), Christian N. Eversbusch og Loránd-Levente Pálfi. 20 s. + 20 s. + 20 s. + 20 s.

Modersmålskredsen (www.modersmaalet.dk) begyndte i 2007 at udsende sprog-tidsskriftet *Budstikken*, der behandler dansk og nordisk sprog, sproghistorie, sprogrøgt og sprogpolitik. Udgangspunktet for tidsskriftet er at der er grund til at være bekymret for det danske sprog. Af artiklerne i 2. årgang kan nævnes: *Søren Gosvig Olesen*: Omkring omkring. Argumenter om sprog, *Bent Pedersbæk Hansen*: I de lærdes verden. Anmeldelse af Margrethe Heidemann Andersen, Jør-

gen Nørby Jensen, Marianne Rathje og Jørgen Schack (red.): Ved lejlighed. Festskrift til Niels Davidsen-Nielsen i anledning af 70-års-dagen (omtalt i Sprog i Norden 2008, s. 263 f.) (nr. 1), *Jens Raabauge*: Vort homogeniserede modersmål (nr. 2), Mia Steen Johnsen: Sprog til tiden – en sprogpolitisk status for det danske sprog, Erik V. Krustrup: Når man forfordeler sine venner med kanon bjørnetjenester (nr. 3) og Lars S. Vikør: Ny norsk språkpolitikk? (nr. 4).

Dansk-Bulgarsk Ordbog. Redigeret af Lise Bostrup og Vladimir Stariradev. Forlaget Bostrup. 2008. 479 s.

Dansk-Engelsk Økonomisk Ordbog. Af Annemette Lyng Svensson. 4. udg. Forlaget Samfundslitteratur 2008. 479 s.

Danske Stednavne. Af Bent Jørgensen, 3. udg. Gyldendal. 2008. 357 s.

Danske Studier 2008. Udgivet af Merete K. Jørgensen og Henrik Blicher under medvirken af Simon Skovgaard. Videnskabernes Selskabs Forlag, København 2008. 225 s.

Af bindets store artikler er der i denne sammenhæng grund til at fremhæve *Ken Farø* og *Henrik Lorentzen*: Danmarks logofile orkester: Shu-bi-dua og sproget.

Danske Talesprog, bind 8. Udgivet af Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for Dialektforskning. C.A. Reitzels Forlag 2007. 277 s.

Bindet indeholder én stor afhandling: *Marie Maegaard*: Udtalevariation og -forandring i københavnsk. En etnografisk undersøgelse af sprogbrug, sociale kategorier og social praksis blandt unge på en københavnsk folkeskole.

Danske Talesprog, bind 9. Udgivet af Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for Dialektforskning. C.A. Reitzels Forlag 2008, 144 s.

Bindet indeholder fem artikler: *Bodil Kyst*: Trykgruppens toner i århusiansk regiolekt, *Finn Køster*: Omkring Erik Kromans sjællandske dobbeltaccent, *Jann Scheuer*: Sproget som sonde: Leotjevs virksomhedspsykologi, *Anette Jensen*: *Ræde* – et skræmmeord, *Asgerd Gudiksen*: *Kops* genus – en værkstedsrapport.

Dansk-Spansk Ordbog. Af Pia Vater. 7. udg. Gyldendal, København 2008. 849 s.

Dansk-Ungarsk Ordbog. Af Margit Nielsen, Ágnes Sitkeiné Szira og József Szira. 2. udg. Special-pædagogisk Forlag 2008. 533 s.

Fra det ene sprog til det andet. Modersmål-Selskabets årbog 2008. Forlaget Vandkunsten 2008. 138 s.

Temaet for Modersmål-Selskabets årbog er oversættelse, især oversættelse af skønlitteratur, først og fremmest fra andre sprog til dansk, men også fra dansk til andre sprog. I bogen præsenteres forskellige oversætteres både praktiske og teoretiske overvejelser om oversættelser. Af bogens artikler kan nævnes: *Klaus Rifbjerg*: O, den vej, *Kirstine C. Baloti*: Tekstning – de fem benspænd. *Viggo Hjørnager Pedersen*: Knap så sødt og velsignet, *Anne Marie Bjerg*: Det nære sprog, det svære sprog: Svensk. *Thomas Harder*: Italienske krimi-noter.

Hagen, Jimmi Zander og Pia Quist: Sprogforløb i dansk. sprogsociologi, sprogpsykologi og sprogfilosofi. Gyldendal, København 2007. 160 s.

Sprogforløb i dansk har fokus på sprogsociologi, sprogpsykologi og sprogfilosofi. Bogen består af tre kapitler, som hver udgør ét eller flere sprogforløb: Forløb om unges sprog – sprogsociologi, Forløb om sprog og interaktion – sprogpsykologi, Forløb om sprog og handling – sprogfilosofi. Bogen, der henvender sig til det almene gymnasium, er forsynet med opgaver, så eleverne kan arbejde med de sproglige dimensioner individuelt eller i grupper.

Italiensk-Dansk/Dansk-Italiensk Ordbog. Af Pernille Brøndum Rasmussen. 3. udg. De Stribede Ordbøger. Gyldendal, København 2008. 890 s. + cd-rom.

Jarvad, Pia og Jørgen Schack: Håndbog i klarsprog for ansatte hos Folketingets Ombudsmand. Udgivet af Folketingets Ombudsmand, 2008. 74 s.

Håndbog i klarsprog er skrevet til ansatte ved Folketingets Ombudsmand, og formålet er at give de tekster som kommer fra ombudsmandsembedet, et enklere, klarere og mere nutidigt præg og dermed gøre dem mere imødekommende og tilgængelige for modtagerne. Håndbogen indeholder afsnit med konkrete anvisninger på hvad der er anbefalelsesværdigt, og hvad der bør undgås i den sproglige formulering, og der er afsnit med løsninger på hyppige tvivlstilfælde i sprogbrugen. Blandt emnerne der behandles i bogen, kan nævnes *lixmåling*, *argumentation*, *tiltaleformer*, *fremmedord* og *forkortelser*.

Juridisk Ordbog. Af Bo von Eyben. 13. udg. Forlaget Thomas Reuters 2008. 415 s.

Jørgensen, J. Normann og Pia Quist: Unges sprog. Hans Reitzels Forlag, København 2008. 187 s.

I *Unge sprog* behandler forfatterne centrale aspekter af de unges sprogbrug. De definerer begreber som ungdom og sprog og beskriver holdninger til sprognormer, sprogforandringer og sproglig korrekthed gennem tiden. I bogens 7 kapitler beskrives emner som slang, bandeord, engelsk i dansk, multietnisk dansk og de sprogfornyelser der udspringer af nyere kommunikationsformer som fx chat, sms, mail og graffiti.

Bogen henvender sig til alle der interesserer sig for unge eller sprog eller begge dele.

Kemisk Ordbog. Redigeret af Ture Damhus, Søren Møller og Alexander Senning. 3. udg. Nyt Teknisk Forlag 2008. 322 s.

Lund, Jørn: Helt vildt fedt. Gads Forlag, København 2008. 103 s.

I *Helt vildt fedt* tager Jørn Lund temperaturen på det danske sprog. I 30 små letlæste og velskrevne kapitler, der i vid udstrækning bygger på hans artikler i dagbladet Politiken, beskriver Jørn Lund tendenser i moderne dansk og sætter sprog og sprogbrug i perspektiv.

Madsen, Mia: "Der vil altid være brug for dansk". En undersøgelse af 11 naturvidenskabelige forskeres grunde til at vælge henholdsvis dansk og engelsk i deres arbejde. Københavnerstudier i Tosprogethed, bind 48. Københavns Universitet 2008. 126 s.

I bogen undersøger Mia Madsen bl.a. om der er hold i påstanden om at dansk taber domæne til engelsk inden for naturvidenskaben, og om formidlingen af naturvidenskabelige forskningsresultater til danske lægfolk dermed vanskeliggøres.

Munk, Linda Svenstrup, Karen Risager og Niels Erik Wille: Den sproglige verden – Sprogsociologi. Sprogpsykologi. Sprogfilosofi. Systime 2008. 112 s.

Den sproglige verden beskriver sproglig kommunikation set fra tre forskellige vinkler: den sprogsociologiske, den sprogpsykologiske og den sprogfilosofiske. Inden for hvert fagområde er der forslag til undersøgelser, diskussioner og refleksioner.

Mål & Mæle. 31. årgang, nr. 1–4. Redigeret af Kasper Boye, Carsten Elbro, Ken Farø, Erik Hansen og Jørn Lund 2008. 32 s. + 32 s. + 32 s. + 32 s.

Foruden den traditionelle brevkasse *Sprogligheder med spørgsmål om sprog* indeholder årgangen artikler af bl.a. *Nina Grønnum*: Hvad er det særlige ved

dansk som gør det svært at forstå og at udtale for andre. Første del: enkeltlydene, *Lisbet Falster Jakobsen*: Om ordene *nederlandsk, hollandsk, Nederlandene, Holland* og *Flandern* (nr. 1), *Erik Hansen*: De danske særbogstaver, *Nina Grønnum*: Hvad er det særlige ved dansk som gør det svært at forstå og at udtale for andre. Anden del: prosodi, *Holger Juul*: Dobbeltrim (nr. 2), *Erik Hansen*: Indtil flere, *Lars Brink*: Arkaiserende – gammeldags – historisk. Tre slags ælde, *Adam Hyllested*: Når man spørger i Øst ... - Om retningsbetegnelser i finsk og beslægtede sprog (nr. 3), *Birgit Anette Olsen*: Karl Verner, *Carsten Elbro*: Apostrophitis Britannica (nr. 4).

For 2007 har bladets læsere kåret *Klimaministerium* til "årets ord" og ordforbindelsen *Varme hænder* til "årets udtryk". Og også i 2008 er læserne blevet inviteret til at indsende eksempler på ord og udtryk der i særlig grad har været fremtrædende i årets løb. Af nomineringerne, som findes i nr. 3 og 4, kan nævnes *X-faktor, ekstremregn, venneanmodning, Liberal Alliance, finanskrise, parat-tvivl, AK81, kulturalisme, hjemmerøveri* og *tålt ophold*.

Norsk-Dansk/Dansk-Norsk Ordbog. Af Hermod T.H. Nielsen. Gyldendal, København 2007.

Ny forskning i grammatik 15. Redigeret af Carl Bache, Alexandra Holsting, Henrik Høeg Müller og Nina Nørgaard. Udgivet af Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, Odense, 2008. 191 s.

I 15 år har *Ny Forskning i Grammatik* ydet et væsentligt bidrag til debatten i dansk sprogvidenskabelig forskning. Bidragene i bind 15 er resultatet af det årlige symposium i det nationale grammatiknetværk der fandt sted i Assens 25.-27. oktober 2007. Af bindets 9 artikler kan nævnes *Kasper Boye*: Om *om*, *Lisbeth Falster Jakobsen*: Paradigmatik og associationsdannelse som grundlæggende funktioner i sproget, *Lars Heltoft*: *Grammatik over det Danske Sprog* – en radikal dependensgrammatik?, *Iørn Korzen*: Evolutive anaforer – nu på dansk.

NyS. Nydanske sprogstudier. 36-2008. Redigeret af Tanya Christensen m.fl. Udgivet af Afdeling for Dansk Dialektforskning, Nordisk Forskningsinstitut. København 2008. 172 s.

NyS veksler indholdsmæssigt mellem tematiske numre og blandede numre. NyS 36 er i princippet et blandet nummer, men bindets artikler kredser alligevel alle på den ene eller den anden måde om temaet *opfattelser af sprog*. Artiklerne er: *Péter Ács, Katalin Fenyvesi* og *Henrik Jørgensen*: Dansk fonologi og morfologi set i lyset af de såkaldte naturlighedsteorier, *Iben Sønderup* og *Anne Marie Pa-*

buus: Formel Sproganalyse med Lexical-Functional Grammar, *Ole Nedergaard Thomsen*: Funktionel Diskurs Grammatik – og Funktionel Pragmatik, *Torben Thrane*: Hvis funktionalisme er svaret – hvad er så spørgsmålet?, og *Bjarke Damm*: Hvad er sprog i virkeligheden? – strukturalisme eller integrationisme?

Nyt fra Sprognævnet 2008 nr. 1–4. 16 s. + 16 s. + 16. s. + 16. s. Dansk Sprognævn.

Hvert nummer indeholder et udvalg af sproglige spørgsmål til Dansk Sprognævn, bogomtaler og artikler om sproglige forhold. Årgangens artikler er: *Sabine Kirchmeier-Andersen*: Dansk og/eller andre sprog – et spørgsmål om lovgivning?, *Ole Ravnholt*: Compliance (nr. 1), *Marie Maegaard*: Nye udtaler i københavnsk?, *Ole Ravnholt*: Domænetab, parallelsproglighed og engelske lån (nr. 2), *Torben Juel Jensen*: Om du i betydningen 'man', *Eva Skafte Jensen*: Formel stil som ideal blandt unge, *Anne Kjærgaard*, *Ida Elisabeth Mørch* og *Jørgen Nørby Jensen*: Sprogproblemernes top-10 (nr. 3), *Marianne Rathje*: Generationsprog – myte eller virkelighed?, *Søren Gosvig Olesen*: *Italesættelse* – Historien om et ord (nr. 4).

Politikens Engelsk-Dansk/Dansk-Engelsk Miniordbog. Redigeret af Niels Eskestad og Karin Jensen. 4. udg. (specialudgave). Politikens Forlag, København 2008. 700 s.

Politikens Første Engelskordbog. Redigeret af Christian Becker-Christensen m.fl. Politikens Forlag, København 2008. 496 s. + cd-rom.

Politikens Italiensk-Dansk/Dansk-Italiensk Miniordbog. Redigeret af Bente Lihn Jensen, Lena Walsh og May Lillelund. 4. udg. (specialudgave). Politikens Forlag, København 2008. 800 s.

Politikens Spansk-Dansk/Dansk-Spansk Miniordbog. Redigeret af Natalia Soto Tejero og Susie Heede-Andersen. 4. udg. (specialudgave). Politikens Forlag, København 2008. 727 s.

Politikens Tysk-Dansk/Dansk-Tysk Miniordbog. Redigeret af Mette Skovgaard Andersen, Søren H. Madsen og Svend Aage Outzen. 4. udg. (specialudgave). Politikens Forlag, København 2008. 805 s.

Psykologisk-pædagogisk Ordbog. Af Mogens Hansen, Poul Thomsen og Ole Varming. 16. udg. Hans Reitzels Forlag, København 2008. 520 s.

Rask. Internationalt tidsskrift for sprog og kommunikation. Vol. 27, april 2008 og vol. 28, oktober 2008. Syddansk Universitets Trykkeri, Odense 2008. 133 s. + 122 s.

Af indholdet i bind 27 kan nævnes: *Susanne Kjørbeck*: Jann Scheuer: Indgange til samtaler. Samtaleanalyse som konversationsanalyse, dialogisme og kritisk diskursanalyse. Og fra bind 28 kan fremhæves: *Hans Frede Nielsen*: Rasmus Kristian Rask (1787–1832) Liv og levned, og *Jacob L. Mey*: Pia Jarvad: Bevingede Ord (omtalt i Sprog i Norden 2007, s. 127).

Skriv godt. Festskrift til Lotte Rienecker i anledningen af hendes 50 års fødselsdag d. 27. maj 2008. Redigeret af Signe Skov og Peter Stray Jørgensen. Forlaget Samfundslitteratur 2008. 156 s.

Skriv godt er et festskrift til Lotte Rienicker, ophavskvinde til og leder af Akademisk Skrivecenter på Københavns Universitet. Det er udsendt i anledning af hendes 50-års fødselsdag. Skriftet indeholder en række artikler med skriveråd fra kolleger, venner, samarbejdspartnere og netværkspersoner fra mange lande. Af artiklerne kan nævnes: *Kjeld Bagger Laursen*: Sæt komma efter hver fjerde ord!, *Henrik Galberg Jacobsen*: Skriv snart igen!, *Jesper Hermann*: Skriv nu først det du har mest lyst til!, *Henrik Jørgensen*: Fodnotens rette røgt og pleje. *Anne Kjærgaard*: Nøje afmålte skridt. *Christian Kock*: Snak, *Hanne Leth Andersen*: Hvilket sprog skal danske studerende skrive opgaver på?, *Signe Skov*: Punktum, punktum, komma, streg - sådan tegnes Lotte ej!, *Peter Stray Jørgensen*: Skriv sammen med nogen!

Skyum-Nielsen, Peder: Godt dansk. Syddansk Universitetsforlag, Odense 2008. 464 s.

Udgangspunktet for *Godt dansk* er at der sjuskes med det danske sprog. Ifølge forfatteren er hovedårsagerne bl.a. mediernes manglende interesse for sproget og Dansk Sprognævns ubeslutsomhed i forhold til stavning og grammatik. *Godt dansk* samler Peder Skyum-Nielsens synspunkter på nutidens og fremtidens danske sprog, og han gør sig til talsmand for at større sprogbevidsthed og større omhu i sprogbrugen er påkrævet.

Skyum-Nielsen, Peder: Sætningen. Syddansk Universitetsforlag, Odense 2008. Udkommet i serien Mediedansk. 89 s.

I dette hæfte præsenteres ifølge forfatteren en helt enkel model til at producere gode sætninger i såvel tale som i skrift.

Spansk-Dansk Ordbog. Af Pia Vater. 5. udg. Gyldendal, København 2008. 855 s.

Sprogforum tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik. Årgang 13, 2007, nr. 41 + Årgang 14, 2008, nr. 42 + nr. 43. Redigeret af Bente Meyer, Lise Jeremiassen, Pia Zinn Ohrt, Karen Risager (nr. 41), Nanna Bjargum, Bergthóra S. Kristjánsdóttir, Karen Lund, Michael Svendsen Pedersen, Peter Villads Vedel (nr. 42), Anne Holmen, Bergthóra S. Kristjánsdóttir, Michael Svendsen Pedersen (nr. 43). 64 s. + 72 s. + 58 s.

Nr. 43 er et temanummer om *førstesproget som ressource* med artikler af bl.a. *Jørgen Christian Wind Nielsen*: Sprogpolitisk klimaks, *Anne Holmen*, *Bergthóra S. Kristjánsdóttir* og *Michael Svendsen Pedersen*: Modersmålet: en ressource for de privilegerede.

Sprogliv – Sprachleben. Festskrift til Karen Sonne Jacobsen. Redigeret af Michael Svendsen Pedersen og Hartmut Haberland. Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitetscenter 2008. 167 s.

Sprogliv – Sprachleben er et festskrift til Karen Sonne Jacobsen, lektor ved Institut for Kultur og Identitet på Roskilde Universitetscenter. Skriftet er udsendt i anledning af hendes 60-års fødselsdag, og det indeholder i alt 14 artikler om forskellige sproglige emner. Af særlig interesse er i denne sammenhæng *Eva Skafte Jensen*: Grammatiske regler i konflikt.

Sprog og Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 26. årgang, 2008, nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. + 16 s. Redigeret af Michael Blædel.

Foruden omtaler og anmeldelser af sproglig litteratur indeholder numrene kortere artikler om forskellige sproglige forhold, fx *Claus Tilling*: Skal vi bare falde til p18? – Eller når tale skal give mening som bogstaver (nr. 1), og *Jørgen Chr. Wind Nielsen*: Sprogpolitik (nr. 4).

Sprog til tiden. Rapport fra sprogudvalget. Udgivet af Kulturministeriet (<http://www.kum.dk/sw69649.asp>) 2008. 136 s.

Denne rapport er udarbejdet af et udvalg nedsat af regeringen i forsommeren 2007. Den indeholder en lang række forslag til hvordan det danske sprog kan styrkes i skolen, på ungdomsuddannelserne, på universiteterne, i erhvervslivet, i det offentlige og i EU.

Tyrkisk-Dansk/Dansk-Tyrkisk Ordbog. Af Tom Fagerland. Gyldendal, København 2008. 802 s.

Ømålsordbogen. En sproglig-saglig ordbog over dialekterne på Sjælland, Lolland-Falster, Fyn og omliggende øer. Bind 9 (isrøver-klofuld). Udgivet af Afdeling for Dialektforskning. Nordisk Forskningsinstitut. Københavns Universitet. Universitets-Jubilæets danske Samfunds skrifter nr. 570. Videnskabernes Selskabs Forlag 2008. 472 s.

Finland

Ainiala, Terhi, Saarelma, Minna & Sjöblom, Paula. 2008. Nimistöntutkimuksen perusteet. (Namnforskningens grunder) Tietolipas 221. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

I denna bok redogörs för metoderna inom finsk onomastik och presenteras resultat ur den nutida forskningens synvinkel.

Alanen, Timo. 2008. Lapin kunnan vanha asutusnimistö. (De gamla bebyggelsenamnen i Lappi kommun) Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 153. Lapin kunta: Lapin kotiseutumuseoyhdistys ry.

Alanen diskuterar utgående från äldre belägg bynamnen och hemmansnamnen i kommunen Lappi för att reda ut hur och när byarna och stomhemmanen har fått sina namn. Han konstaterar att alla nutida bynamn varit i bruk i slutet av 1500-talet. Boken är rikt illustrerad med gamla kartor och fotografier.

Alanen, Timo (red.). 2008. Lars Röösins Pien-Savon verollepanomaakirjan tilusselvitykset vuosilta 1643–1646. (MHA C 1). (Lars Röös ägobeskrivningar i skattdägningsjordeboken för Norra Savolax 1643–1646) Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 150. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Forskningscentralen för de inhemska språken

Alasoini, Seppo: Suukopua: Ikoolihih vilieltyjä murretsanoja. (Dialektala ord från Ikaalis.) Ikaalinen 2008. 114 s.

Anneberg, Martti: Silimäniterhän: Sodankylän murrekirja, perusevää Sodankylän murteen käyttöön ja murreasanasto. (Om dialekten i Sodankylä.) Sodankylä-seura, 2008. 114 s.

Atk-sanakirja: tietotekniikan monikielinen hakuteos. 1. Termit, määritelmät ja vastineet eri kielillä (datatermer på finska, engelska, franska, svenska, tyska, spanska, estniska, ryska) 14 uppl. Helsinki: Talentum 2008. 416 s. + cd-rom.

Atk-sanakirja: tietotekniikan monikielinen hakuteos. 2. Sanakirjat 7 kielestä suomeen (datatermer på finska, engelska, franska, svenska, tyska, spanska, estniska, ryska) 14 uppl. Helsinki: Talentum 2008. 616 s. + cd-rom.

Collin, Lotta, Saara Haapamäki, Marketta Sundman & Lars Wollin (red.): Under språkets hud. Festskrift till Erik Andersson på 60-årsdagen. Åbo: 2008. 297 s.

I festskriften hyllas Åbo Akademi-professorn Erik Andersson av kolleger och vänner i Finland och Sverige. Andersson är grammatiker och troligen mest känd som en av de tre författarna till Svenska Akademiens grammatik, men han är också poet. Boken innehåller 31 bidrag som behandlar svenska språket i vid mening.

El Hilali, Maria: Arabia-suomi-sanakirja. (finsk-arabisk-finsk ordbok) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2008. Porvoo. XVIII, 952, [2] s.

Farbregd, Turid, Aili Kämäräinen: Suomi-norja-suomi taskusanakirja (finsk-norsk-finsk fickordbok) 7 uppl. Helsinki: WSOY, 2008. 1002 s.

Feldman, Thea, Alan Benjamin: Englanti-suomi-kuvasanakirja (engelsk-finsk bildordbok) Sanoma Magazines Finland, 2008. 141 s.

Fishman, Joshua A., Nancy C. Dorian, Karmela Liebkind, Tom Moring och Marika Tandefelt (red.): International Journal of the Sociology of Language 187/188. Specialtema: "The Swedish-Speaking Finns". Berlin, New York: 2007.

Den respekterade språksociologiska tidskriften *International Journal of the Sociology of Language* har ägnat ett specialnummer åt finlandssvenskarna och det svenska i Finland. Numret består av åtta specialstudier i centrala finlandssvenska frågor skrivna av språk- och samhällsvetare. Artiklarna är följande: Kenneth D. McRae: *Toward language equality: four democracies compared*, Marika Tandefelt & Fjalar Finnäs: *Language and demography: historical development*, Maria Kreander & Jan Sundberg: *Cultural autonomy in politics and in Swedish voluntary organizations*, Tom Moring & Charles Husband: *The contribution of Swedish-language media in Finland to linguistic vitality*, Anna Slotte-Lüttge: *Making use of bilingualism – construction of a monolingual classroom, and its consequences*, Marianne Broerman: *Language attitudes among minority youth in Finland and Germany*, Anna Henning-Lindblom and Karmela Liebkind: *Objective ethnolinguistic vitality and identity among Swedish-speaking youth*, Therese Leinonen and

Marika Tandefelt: *Evidence of language loss in progress? Mother-tongue proficiency among students in Finland and Sweden.*

Forsskåhl, Mona: Konstruktioner i interaktion. de e som resurs i samtal. Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet, 2008

Avhandlingen handlar om den vanligaste tvåordskombinationen i talad svenska, nämligen ”de e”. Syftet med studien är att analysera om och hur ”de e” används som resurs i samtal på svenska samt att testa och diskutera hur två olika teoretiska modeller kan kombineras och användas för att beskriva mönster i samtal och språkande vilka traditionell grammatik inte fångar in. De teoretiska modellerna är den interaktionella lingvistik och konstruktionsgrammatiken.

Harb, Elias: Suomi-arabia-suomi-sanakirja. (finsk-arabisk-finsk ordbok) Helsinki: Art House, 2008. 234, 163 s.

Huhtala, Anne: Det pedagogiska självet: en narrativ studie av direktvalda svensklärarstudenters berättelser. Nordica Helsingiensia 2008.

Avhandlingen undersöker hur första årets svensklärarstudenter vid Helsingfors universitet upplever sig själva, sitt liv och sina studier i universitetskontexten. Fokus ligger på läraridentiteten och hur den kan anses bli synlig i och genom studenters egna berättelser. Studenternas bild av lärarens roll är relativt traditionell. Läraren ses som en självklar auktoritet, men samtidigt som en social och ansvarsfull uppfostrare.

Hyttinen, Riitta et al.: Kuinka voitte?: suomi-venäjä-suomi-sanasto terveystalalle = Kak vase zdorov'e?: finsko-russko-finskij slovar' po zdravoohraneniû (finsk-rysk hälsovårdsordlista) 3 reviderade uppl. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, 2008. 207 s.

Järvelä, Tuomas: Suomi-islanti-suomi-sanakirja. Finnsk-íslensk-finnsk orðabók. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 2008. 807 s.

Kelhä, Kyösti, Maija-Liisa Pesu, Raimo Ritola; Kustaa Lipponen, Heikki Lipponen, Eino Lipponen: Ooppa ölövinä: Oulun murre- ja muita sanoja. (dialektord från Uleåborg) 2 uppl. Oulu, 2008. 117 s.

Kielikello. Kielenhuollon tiedotuslehti. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki.

Kielikello fyllde 40 år 2008. Här följer ett axplock ur innehållet. I det första numret är ett av temana irriterande språk. Då skriver bland annat Piia Joronen om vad som irriterar folk i fråga om språk, vad nätdiskussioner om språk handlar om. Exempelvis ungdomsspråk verkar irriteras många. Även Sari Maamies (*Mikä on aggressiivi?*), Raija Moilanen (*”Sielu särkyy, kun tuon sanan kuulee”*) och Sami Suviranta (*”En minä Hiirulassa asu! – ärsyttävää nimistöä”*) skriver om språk som irriterar. Även en artikel om kvenska ingår.

Nr 2/08 handlar i hög grad om finska som andraspråk, invandrarfinska. Maisa Martin (*Pubu suomea! Oppijan kielestä ja kielipolitiikasta*) skriver bland annat att *sujuva suomi* 'flytande finska' är ett vagt begrepp. Mia Halonen skriver om kunskaperna i finska hos invandrarbarn. Pirjo Mikkonen behandlar namnen under fruntimmersveckan.

I nr 3/08 skriver Kalevi Koukkunen i sin artikel *Missä on keskipieli. Ainakin sanastossa!* om specialordlistor från 1800-talet till idag. Riina Klemettinen skriver i sin artikel, *Kipu polttaa, tuboaa ja opettaa – metafora ja kivun kielentäminen*, om hur man beskriver smärta.

Det fjärde och sista numret för 2008 inleds med chefredaktören Sari Maamies betraktelse över Kielikellos 40-åriga historia; första numret utkom i november 1968. Kielikello publicerar också Finska språknämndens ställningstagande till de nya däggdjursnamn som rekommenderats av en kommitté för däggdjursnamn. Språknämnden rekommenderar att namnen granskas på nytt, i samarbete med språk- och namnvårdare från Forskningscentralen för de inhemska språken. Däggdjursnamnskommitténs svar publiceras också i Kielikello.

I varje nummer av Kielikello skriver Taru Kolehmainen en historiskt vinklad artikel om något specifikt språkvårdsfenomen (heter det *kehottaa* eller *kehoittaa?*; benämningar på bokstäver; vad finska språkbyrån fick för frågor för 60 år sedan; de första åren i tidskriften Kielikellos historia). Dessutom får man i varje nummer läsa om anglicismer och nyord. I artikelserien *Kieli työssä* intervjuas en person som jobbar med språket. Recensioner, språkfrågor och debattartiklar ingår också i alla nummer.

Kielitoimiston sanakirja 2008. CD-ROM-versio 2.0. (Finska språkbyråns ordbok på cd-rom version 2.0.) Eija-Riitta Grönros et al. (red.) Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Kielikone Oy. Helsinki 2008.

Kielitoimiston sanakirja 2008. Internet-versio MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0. (Finska språkbyråns ordbok på Internet, version 2.0.) Eija-Riitta Grönros et al. (red.) Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Kielikone Oy. Helsinki 2008.

Kielitoimiston sanakirja utkom 2008 i redigerad elektronisk version för både cd-rom och Internet. Ordboken ger information om ords betydelser, stilnivå, användning och rättskrivning samt ger aktuell information om språkvårdens rekommendationer. Ordboken omfattar ca 100 000 uppslagsord. I den elektroniska versionen ingår en förteckning över bebyggelsenamn med ca 21 000 finländska ortnamn och böjningen av dem. I version 2.0 finns ca 1 000 nya ordartiklar och ca 4 000 artiklar har redigerats på nytt. I förteckningen över bebyggelsenamn har man beaktat kommunsammanslagningar under åren 2005–2007.

Kokkinen, Annemari & Leena Maltari-Ventilä: Hoito- ja huolenpitotyön sanasto (termer inom vård och omsorg). Helsinki: Kirjapaja, 2008. 272 s.

Kotilainen, Sofia. 2008. Suvun nimissä. Nimenannon käytännöt Sisä-Suomessa 1700-luvun alusta 1950-luvulle. (Namngivningsprinciper i de inre delarna av Finland från början av 1700-talet till 1950-talet.) Bibliotheca Historica 120. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kotilainen granskar i denna doktorsavhandling namngivningen i två rurala släkter i kommunen Kivijärvi i Mellersta Finland under 250 år. Studien är gjord inom historieforskningen, men med en tvärvetenskaplig synvinkel; metodologiskt använder sig Kotilainen av släktforskning, kombinerad med historiska, etnologiska, sociologiska och lingvistiska infallsvinklar. Materialet består av namn på 9 000 personer, 4 500 av dessa utgör namn på barn, och det är dessa som står i fokus för studien. Kotilainen konstaterar att personnamnen är kulturella symboler som är djupt rotade i de samhälleliga strukturerna, och att namnen bl.a. avspeglar samhälleliga normer, attityder, värderingar och känslor inom familjerna. Namnets funktion verkar i många fall primärt ha varit att knyta barnet till familjen och släkten, medan den individualiserande funktionen har varit sekundär. Att ge barnet namn efter mor- eller farföräldrar, föräldrarnas syskon eller andra släktingar har varit vanligt under hela undersökningsperioden; fram till 1820-talet uppkallades 70 % av barnen i bägge de studerade släkterna efter en äldre släkting. Det är först in på 1800-talet som man kan se tecken på att man i namngivningen i viss mån överger de ärvda namnen för att följa rådande namnmode i samhället. Boken är försedd med en relativt omfattande engelsk sammanfattning.

Kudasheva, Irina & Igor Kudashev: EU-Russia project co-operation glossary. English-Finnish-Russian: about 1300 terms. Kouvola: University of Helsinki, Palmenia Centre for Continuing Education, 2008. 309 s.

Kudasheva, Irina et al.: Suomalais-venäläinen metsäsanakirja: noin 5000 termiä. Finsko-russkij lesnoj slovar': okolo 5000 terminov. (finsk-rysk skogsordbok) Helsinki: Metsäkustannus, 2008. 895 s.

Laurén, Christer, 2008: Varhain monikieliseksi. Kielenoppimisen teoriaa ja käytäntöä. Finn Lectura. Helsinki. 163 s.

I denna bok utgår författaren från att vem som helst som ges en chans kan lära sig främmande språk. Det gäller också till exempel barn med Downs syndrom. Författaren är bland annat känd som den som införde språkbud i Finland. Boken har 2006 utkommit på svenska med titeln *Tidig inlärning av flera språk. Teori och praktik*.

Leino, Ulla: Pootoora sanakirja: tuttuu porilaist (ordbok över Björneborgsdialekten) Porin murteen piiri, 2008. 210 s.

Leppänen, Sirpa, Tarja Nikula & Leila Kääntä (red.). Kolmas kotimainen. Lähikuvia englannin käytöstä Suomessa. ("Det tredje inhemska språket", en närbild av användningen av engelska i Finland.) Tietolipas 224. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2008. 445 s.

I artiklarna i boken beskrivs hur engelskan används i Finland vid sidan av finskan i olika situationer. Engelskan är inte längre bara ett utländskt språk som används med utlänningar, utan för många är engelska ord och uttryck en tilläggsresurs i ett i övrigt finskspråkigt sammanhang. Speciellt för unga är användningen av engelska ett sätt att uttrycka sin identitet och i vissa fall framstå som expert på något särskilt område. Artiklarna baserar sig på ett forskningsprojekt inom Helsingfors universitet och universitetet i Jyväskylä.

Lilius, Pirkko: The History of Scandinavian Language Studies in Finland 1828-1918. The History of Learning and Science in Finland 1828-1917, 13 A. Societas Scientiarum Fennica, 2008. 144 s.

I Finska vetenskaps societetens serie *The History of Learning and Science in Finland 1828-1918* har nu den del som handlar om nordistikens historia utkommit. I boken får man en överblick över den finländska forskningen i svenska och nordiska språk/nordisk filologi under perioden 1828-1918.

Lindström, Jan, Pirjo Kukkonen, Camilla Lindholm och Åsa Mickwitz (red.): Svenskan i Finland 10. Nordica Helsingiensia 11. 2008. 366 s.

I denna konferensrapport publiceras i bearbetad form de föredrag som hölls på konferensen Svenskan i Finland 2006. Temat för konferensen var Språk i kontakt. Bland föredragen kan speciellt plenarföredragen nämnas: Catharina Nyström Höög: *Sila mygg och svälja kameler? Om svenska attityder till hot mot svenskan* samt Jan-Ola Östman: *Det globala i det lokala: Regionalisering är inte utjämning*. Boken omfattar också artiklar av 28 sektionsföredragshållare.

Lindström, Jan (red.): Språk och interaktion 1. Nordica Helsingiensia 10. 2008. 187 s.

Denna nya skriftserie har som syfte att skapa en publikationskanal för pågående forskning som rör sig i gränssnittet mellan nordisk språkvetenskap och interaktionsstudier, i synnerhet samtalsforskning och interaktionell lingvistik. I den första boken i serien ingår följande artiklar: Jan Lindström: *Språk och interaktion: en orientering*, Pekka Saaristo: *Regional variation och interaktion: om en responsiv konstruktion i Helsingforssvenska*, Sofie Henricson: *Om reparationer i ett gruppsamtal i Kotka*, Camilla Wide: *Bruket av demonstrativa pronomen och bestämd form i östnyländska samtal och intervjuer*, Þórunn Blöndal: *Turn-final eða ('or') in spoken Icelandic* och Camilla Lindholm: *Samtal och demenssjukdom: hur identifiera det "avvikande"?*

Luukka, Minna-Riitta, Sari Pöyhönen, Ari Huhta, Peppi Taalas, Mirja Tarnanen ja Anna Keränen (red.): Maailma muuttuu – mitä tekee koulu? Äidinkielen ja vieraiden kielten käytänteet koulussa ja vapaa-ajalla. (Världen förändras, vad gör skolan? Om modersmålet och de främmande språken i skolan och på fritiden). Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä 2008. 271 s.

Boken presenterar resultaten från ett forskningsprojekt på universitetet i Jyväskylä där man utredde vilka texter och medier som påverkar niondeklassare och deras språklärare (både modersmål och främmande språk). För detta ändamål gjorde man en omfattande enkät som visade på skillnader mellan lärare och elever, samt skola och fritid. Utgående från dessa resultat diskuteras i boken hur undervisningen och metoderna borde utvecklas.

Lwin, Zaw: Burmese-Finnish dictionary. (burmesisk-finsk ordbok) Kuopio 2008. 597 s.

Maksimov, Sergej et al.: Udmurtilais-suomalainen sanakirja: yli 22 000 sanaa = Udmurt-finn kylsuz'et : 22 000-lès' âtyr jyr'âs' kyl (udmurtisk-finsk ordbok) Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 79, Turku 2008. XXIV, 664 s.

Mallat, Kaija, Suviranta, Sami & Luoto, Reima T. A. (red.). 2008. Kylä-Espoo. Espoon vanha asutusnimistö ja kylämaisema. (bebyggelsenamn i Esbo) Jyväskylä.

Huvudparten av boken består av en artikel av Saulo Kepsu. I den redogör han utifrån gamla by- och hemmansnamn i Esbo för Esbos bebyggelsehistoria. Han visar bl.a. att det funnits finskspråkig bosättning på området kring år 1200, medan de första svenskspråkiga flyttat in till området under 1200- och 1300-talet. Boken är rikt illustrerad med fotografier och gamla kartor.

Markianova, Ljudmila & Raija Pyöli: Sanakirja suomi-karjala (finsk-karelsk ordbok) Kuopio: Salmi-säätiö, 2008. 522 s.

Mauno, Esko: Autotekniikan sanasto: englanti-suomi-englanti. (fordonsteknik, engelsk-finsk-engelsk ordlista) 4 uppl. Helsinki: Alfamer, 2008. 280 s.

Mikkonen, Pirjo, Salonen, Minna & Manni-Lindqvist, Tiina (red.). 2008. Kielitoimiston nimiopas. (Finska språkbyråns namnhandbok) Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 148. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Forskningscentralen för de inhemska språken.

Handboken ger råd och rekommendationer kring bruket av egennamn i finskan. Den innehåller anvisningar om användning och stavning av finländska och utländska ort- och personnamn, samt företagsnamn som förekommer i Finland. De 160 artiklarna i handboken har alfabetiserats enligt sökord, och bland dem hittar man exempelvis artiklar om namnplanering på tvåspråkiga områden, Sveriges län och landskap och finländska ortnamn i texter på andra språk. Ett ord- och namnregister förenklar användningen av boken. I artiklarna finns många exempel och förteckningar, t.ex. över statsnamn samt hur förnamn och efternamn böjs i finskan. Handboken redogör också för namnlagen, ger rekommendationer för hur man skapar nya namn. Dessutom diskuteras skillnaden mellan egennamn och artnamn.

Muikku-Werner, Pirkko, Jarmo Harri Jantunen, Ossi Kokko: Suurella sydämellä ihan sikana : suomen kielen kuvaileva fraasisanakirja (finsk frasordbok). [Helsinki]: Gummerus, 2008. 467 s.

Myking, Johan, 2008: Motivasjon som termdanningsprinsipp. Ein teoretisk diskusjon på grunnlag av norsk oljeterminologi. Acta Wasaensia No 191, 424 sidor.

Tekniske og vitenskapelige termer lånes oftest fra engelsk, og man må der ta stilling til hvilke termdanningsprinsipper som bør følges. Mykings doktoravhand-

ling behandlar "motivasjon" som prinsipp for termdanning og begrepet "motive-rende termer". I avhandlingen diskuteres dette ut fra en teoretisk synsvinkel, og det foretas en grundig teoretisk gjennomgang av terminologiske prinsipper. I denne avhandlingen tar Myking utgangspunkt i norsk oljeterminologi. Videre diskuteres den prioriterte morfologiske motivasjon har fått i forskningen, og den normaliseringen av fagspråket som er en følge av språkplanlegging for norsk oljeterminologi.

Heikki Nevanlinna (red.). Ilmakehä-ABC: selittävä asiasanasto (atmosfäriska termer) / Helsinki: Ilmatieteen laitos, 2008. 104 s.

Niemensivu, Helena, Ekaterina Nikkilä: Suomi-venäjä-sanakirja. Finnsko-russkij slovar' (finsk-rysk ordbok) 2 uppl. Helsinki: WSOY, 2008. 631, [1] s.

Niemivuo, Matti: Lain kirjain. Lakitekniikka ja lakikieli (lagteknik och lagspråk). Edita, Helsinki 2008. 296 s.

Matti Niemivuo, professor i offentlig rätt vid Lapplands universitet diskuterar i sin bok vad som kännetecknar en bra författning. I boken ges råd för god lagstiftningsteknik, terminologi, en systematisering av författningar samt hur författningar och bestämmelser är uppbyggda. I boken finns också ett kapitel som behandlar lagspråk, där författaren jämför lagspråk och allmänspråk bl.a. genom att jämföra lagar med poesi. Kapitlet ger en bra bild av hur gott lagspråk ser ut, bl.a. med exempel på lyckade författningar. I boken finns också en lista på 104 ord eller uttryck som det lönar sig att undvika i lagtext.

Ojansuu, Heikki, Marko Vesterbacka: Tyrvään murteen sanakirja. Ensimmäinen, Aakkoset-närpee (ordbok över dialekten i Tyrvis) Tyrvää: Warelia, 2008 [1895]. 651, [3] s.

Palmén, Helena, Caroline Sandström & Jan-Ola Östman (red.): Dialekt i östra Nyland. Fältharbete i Liljendal med omnejd. Nordica Helsingiensia; 14. Dialektforskning; 1. Helsingfors: Nordica, Helsingfors universitet, 2008. 211 s.

Detta är en samlingsvolym som huvudsakligen bygger på material en grupp forskare, studenter och universitetslärare vid institutionen Nordica vid Helsingfors universitet samlade in under ett fältarbete i Liljendal och Pernå i östra Nyland i februari 2003.

Volymen behandlar på ett mångsidigt sätt det språk som i dag talas i östra Nyland. Inledningsvis diskuterar Jan-Ola Östman, som ledde fältarbetet, bakgrund

och metoder. Han definierar den syn på dialekt och språk som projektet omfattar och belyser hur man som forskare på olika sätt kan närma sig dialekten på en ort.

Bidragen belyser språket i Liljendal ur olika perspektiv. Eija Aho behandlar prosodin i Liljendaldialekten och Yuni Kim ger en översikt över Liljendaldialektens fonologi i språkhistorisk belysning. Med utgångspunkt i språkbruket i Liljendal har Helena Palmén skrivit om lyssnarsignaler, Åsa Mickwitz om skillnader mellan kvinnligt och manligt språk och Saija Tamminen-Parre om finska lå nord. Camilla Wides analyserar diskursfokusstrukturen *te/de (te biiln)* och Caroline Sandström skriver om hur pronomen för djur används i Liljendaldialekten. Leila Mattfolk fokuserar på frågan om en östnyländsk regionalstandard finns och hur de olika varieteter som förekommer i dagens östra Nyland kan uppfattas på en skala från traditionell dialekt till neutralt standardspråk. Hon utgår från en jämförelse med den samtida nordiska diskussionen om uppkomsten av regionala standardspråk. Gunilla Harling-Kranck presenterar slutligen ortnamnsförrådet och ortnamnsskicket i Liljendal.

Pitkänen, Ritva Liisa & Janne Saarikivi (red.): Borrowing of place names in the Uralian languages. *Onomastica Uralica* 4. Debrecen – Helsinki.

Den fjärde volymen i serien *Onomastica Uralica* är i sin helhet ägnad åt ortnamnslån i de uraliska språken. Artiklarna behandlar främst samiska och finska lån på områden som idag hör till Finland, Ryssland och Lettland. Ritva-Liisa Pitkänen visar i sin artikel *Finnish-Swedish contacts in Finnish nomenclature* hur det finska och det svenska namnförrådet har påverkat varandra i Finland och hur man i bägge namnförråden kan se mer och mindre genomskinliga namnlån från det andra språket. I artikeln *The study of Saami substrate toponyms in Finland* diskuterar Ante Aikio metodologiska frågor i studiet av samiska ortnamns substrater i Finland.

Saksa-suomi suursanakirja. Großwörterbuch Deutsch-Finnisch. Jarmo Korhonen. Helsinki: WSOY, 2008. 1833 s.

Salonen, Erkki: Arabia-suomi-suursanakirja. (arabisk-finsk storordbok) Helsinki: Finn Lectura, 2008. 537 s.

Språkbruk, tidskrift utgiven av Svenska språkbyrån vid Forskningscentralen för de inhemska språken. 4 nummer under 2008.

I nummer 1 kan nämnas en artikel där Sandra Petas och Sofia Stolt presenterar projektet Språklig mångfald. Projektets syfte är att skapa en bild av vad som avses med gymnasisters färdigheter i modersmålet och på vilka sätt de kan utvecklas och utvärderas i framtiden. Tarja-Liisa Heikkilä redogör för en undersökning av engelskans inflytande på finska kadetterns inläraarsvenska. Artikeln är rubricerad *Helfrasinläring och engelskans inflytande – två motsatta krafter i kadetternas inläraarsvenska*. I samma nummer kan även nämnas en debatt mellan Paula Wilson och Johan Schalin angående Paula Wilsons omtvistade bok "Röster från forntiden. Gamla ortnamn berättar" (recenserad i Språkbruk 4/2007 samt omnämnd på s. 274 i Språk i Norden 2008).

I nummer 2/2008 skriver Åsa Mickwitz att lexikalt inflytande från engelskan och domänförlust är fenomen som hör ihop och påverkas av varandra. Mats-Peter Sundström skriver om orden *medborgare*, *samfund* och *gemenskap* och hur de används i finlandssvenskan respektive sverigesvenskan.

I årets tredje nummer skriver Ann-Marie Mattson om översättningsarbetet vid riksdagens svenska byrå. Hedda Söderlundh skriver om hur svenska används under universitetskurser som har engelska som undervisningsspråk. Helena Englund skriver om hur man skriver bra manualer.

Ur det fjärde numret kan Anna-Lena Buchers artikel om den svenska Rikstermbanken lyftas fram. Einar Korpus skriver om svenskt reklamspråk från 1800-talet till idag. Marianne Blomqvist skriver om nya namn i 2010 års finländska almanacka.

Förutom detta innehåller årgång 2008 ledare, recensioner, kortare litteraturanmälningar, svar på språkfrågor, notiser och annat redaktionellt material.

Suomen murteiden sanakirja. 8. osa: konkeri–kurvottaa (finska dialektordboken, del 8) red.: Matti Vilppula, Ulla Takala et al. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura; Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 2008. XV, 954 s.

Suomi-englanti-suomi (Matkalle mukaan -sanakirja) (finsk-engelsk-finsk reseordbok) red. Kirsti Tirkkonen, Marsa Luukkonen et al. 2 uppl. [Helsinki]: Gummerus, 2008. 255 s.

Suomi-espanja-suomi (Matkalle mukaan -sanakirja) (finsk-spansk-finsk reseordbok) red. Hannele Coker, Marsa Luukkonen et al. 2 uppl. [Helsinki]: Gummerus, 2008. 216 s.

Suomi-italia-suomi (Matkalle mukaan -sanakirja) (finsk-italiensk-finsk reseordbok) red. Marsa Luukkonen et al. 2 uppl. [Helsinki]: Gummerus, 2008. 213 s.

Suomi-kiina-suomi (finsk-kinesisk-finsk ordbok) red. Hai Guo, Mikko Virtanen et al. [Helsinki]: Gummerus, 2008. 251 s.

Suomi-portugali-suomi (Matkalle mukaan –sanakirja) (finsk-portugisisk-finsk reseordbok) red. Joaquim Barros, Marsa Luukkonen et al. 2 uppl. [Helsinki]: Gummerus, 2008. 219 s.

Suomi-ranska-suomi (Matkalle mukaan -sanakirja) (finsk-fransk-finsk reseordbok) red. Marsa Luukkonen, Kari Viljanen et al. 2 uppl. [Helsinki]: Gummerus, 2008. 260 s.

Suomi-ruotsi-suomi (Matkalle mukaan -sanakirja) (finsk-svensk-finsk reseordbok) red. Marianne Saari, Birgitta Viljanen, Marsa Luukkonen et al. 2 uppl. [Helsinki]: Gummerus, 2008. 247 s.

Suomi-saksa-suomi (Matkalle mukaan -sanakirja) (finsk-tysk-finsk reseordbok) red. Lea Köykkä, Marsa Luukkonen et al. 2 uppl. [Helsinki]: Gummerus, 2008. 246 s.

Suomi-turkki-suomi (Matkalle mukaan -sanakirja) (finsk-turkisk-finsk reseordbok) red. Heinrich Bremer, Marsa Luukkonen et al. 2 uppl. [Helsinki]: Gummerus, 2008. 261 s.

Suomi-venäjä-suomi (Matkalle mukaan -sanakirja) (finsk-rysk-finsk reseordbok) red. Kirsti Tirkkonen, Marsa Luukkonen et al. 2 uppl. [Helsinki]: Gummerus, 2008. 274 s.

Suomi-viro-suomi (Matkalle mukaan -sanakirja) (finsk-estnisk-finsk reseordbok) red. Tago Holsting, Marsa Luukkonen et al. 2 uppl. [Helsinki]: Gummerus, 2008. 221 s.

Suomi–viro-suursanakirja. CD-ROM-versio (finsk-estnisk storordbok på cd-rom) Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 143. Kielikone, 2008.

Sundelin, Seppo, Jean-Michel Kalmbach: Ranska-suomi-suursanakirja. Grand dictionnaire français-finnois. Helsinki: WSOY, 1632 s.

Svenblad, Ralf: Åländska ord till vardags och till finbärs. PQR-kultur. 2008. 288 sidor.

Ralf Svenblad har under en lång tid samlat in och beskrivit särdrag i den åländska svenskan. I denna bok beskriver han olika godbitar i ordförrådet. Materialet är sorterat i avsnitt enligt ämnesområde, t.ex. *Folkligt, I naturen, Väder och vind, Vått, snöigt och sörjigt, Från huvve till fötten, Snett och vint och på fall, Byramsor och Förstärkningsord*. Sammanlagt innehåller boken ett par hundra korta artiklar, där ca 750 alandismer tas upp och kommenteras. Dessutom behandlas några typiska drag i den åländska form- och ljudläran. Svenblad belyser de åländska ordens användning och betydelse med autentiska citat ur källor av många olika slag, som redovisas i slutet av varje artikel. Apropå bokens titel: finbärs (uttalas med långt i och ä) är ett åländskt uttryck som i första hand används om kläder som man bär när man skall vara fin.

Svenskans beskrivning 29. Förhandlingar vid tjugonionde sammankomsten för svenskans beskrivning. Vasa den 14–15 maj 2007. Svenskans beskrivning 2008. Svensk-Österbottniska samfundet. 344 s.

Temat för konferensen var Språken i språket. Bland artiklarna kan nämnas: *Åsa Burmark*: "Eller hur?" – från påhäng till retur. En diskurspartikel på glid i svenskt ungdomsspråk? *Maria Koponen*: Från svartvitt till kulörer – färgorden i varuhuset Stockmanns annonser under 1900-talet. *Roger Källström*: Varför är det så gott om neutrer?

Tandefelt, Marika: Reklamsvenska i Finland speglad genom varuhuset Stockmanns tidningsannonser under det 20e seklet – Swedish advertising language in Finland mirrored by the newspaper advertisements of the Stockmanns department store during the 20th century. <http://hdl.handle.net/10227/268> Meddelanden från svenskan handelshögskolan 535. Helsingfors, 2008.

Syftet med det reklamspråksprojekt som presenteras i rapporten är att analysera hur och när förändringar i svenskan som uppträder i Sverige dyker upp i annonser som skrivs på svenska i Finland. Projektets material är tidningsannonser från 1900-talet för Stockmanns varuhus i Helsingfors, och som jämförelsematerial används tidningsannonser för varuhuset Nordiska Kompaniet (NK) i Stockholm under motsvarande tid. I denna rapport presenteras projektets syfte, de uppställda forskningsfrågorna, och resonemanget illustreras med exempel ur projektmaterial.

let. Rapporten innehåller också en beskrivning av projektets reklamdatabas och basfakta om material och metoder.

TEA taskusõnastik: soome-eeesti, eesti-soome = Taskusanakirja: suomi-viro, viro-suomi (finsk-estnisk, estnisk-finsk fickordbok) red. Külli Marga et al. Tallinn: TEA Kirjastus, 2008. 607 s.

Torre Moral, Santiago de la, Arja Hammela: Espanja-suomi-idiomisanakirja (spansk-finsk idiomordbok) (Gummeruksen sanakirjat) [Helsinki]: Gummerus. 425 s.

Tran-Nguyen, Laurent: Suomi-vietnam-sanakirja (finsk-vietnamesisk ordbok) 2 uppl. [Helsinki]: Palmenia, Helsinki University Press, 2008. 807, [1] s.

Tscheremissisches Wörterbuch, Arto Moisio und Sirkka Saarinen; aufgezeichnet von Volmari Porkka, Arvid Genetz, Yrjö Wichmann, Martti Räsänen, T. E. Uotila und Erkki Itkonen. Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 2008. xix, 924 s. (Lexica Societatis Fenno-Ugricae 32, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 151)

Valtionhallinnon tietoturvasanasto. (datasäkerhetsterminologi för statsförvaltningen på finska och engelska) [Helsinki]: Valtiovarainministeriö, 2008. 184 s. Valtionhallinnon tietoturvallisuuden johtoryhmä, 8/2008) Finns även tillgänglig på http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/05_valtionhallinnon_tietoturvallisuus/20081211Valtio/Vahti_8_NETTI%2b_KANNET.pdf

Viljanen, Birgitta, Kari Viljanen: Ruotsi-suomi-idiomisanakirja, Gummeruksen sanakirjat (finsk-svensk idiomordbok) [Helsinki]: Gummerus, 2008. 210 s.

Wirén, Ulvi: Huvittavat raamatut ja lähes 2000 muuta viron ja suomen riskisanaa. (falska vänner i estniskan och finskan) [Helsinki]: Gummerus, 2008. 174 s.

Ye Min Aung: Suomi-karen (sgaw) sanakirja. (finsk-karensk ordbok, sgaw) Kemi, 2008. 196 s.

Pitkänen, Ritva Liisa: Satakunnan rannikon ruotsalais-suomalainen paikannimistö. The Finland Swedish toponymasticon on the Satakunta coast line. Sata sanan juurta: Satakunnan vanhaa paikannimistöä. The roots of one-hundred words: The old

toponymasticon of Satakunta. Turku: Satakunnan historiallinen seura. 2007. S. 42–65.

Virkkula, Johanna. 2008. *Obrazovanje i uzrast - kako roditelji biraju ime djetetu? Primjeri iz Zagreba i Sofije. Education and age - how do parents choose names for their children? Examples from Zagreb and Sofia.* Studia Slavica Finlandensia XXV, 2008. s.199–210.

Island

Hrafnáping. Nr. 5. [Tidsskrift om islandsk litteratur, lingvistikk og islandskundervisning, utgitt av pedagogisk fakultet ved Islands universitet] 2008. ISBN 1670-5319-85.

Íslensk orðsifjabók [Islandsk etymologisk ordbok]. 2008. Red. Ásgeir Blöndal Magnússon. 3. trykk. xli + 1231 s. ISBN 978-9979-654-01-8. Orðabók Háskólans / Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, Reykjavík.

Íslenska til alls [Islandsk for alt]. 2008. Islandsk språkráds forslag til en islandsk språkpolitikk. 93 s. ISBN 978-9979-777-66-3. Skrift nr. 38. Menntamálaráðuneytið [Undervisnings-, forsknings- og kulturdepartementet], Reykjavík.

Ifølge en lovendring i 2006, fikk Islandsk språkråd bl.a. i oppgave å lage et dokument med forslag til en islandsk språkpolitikk og å presentere dette for undervisnings-, forsknings- og kulturministeren. Dette første forslagsdokumentet etter den nye ordingen ble publisert på det islandske språkets dag, 16 november 2008, under rubriken *Íslenska til alls* ("Islandsk for alt"). Her legger man vekt på at islandsk blir brukt innenfor alle domener i islandsk samfunn.

Íslenskt mál og almenn málfræði. Nr. 29. ["Islandsk språk og generell lingvistikk", tidsskrift utgitt av den islandske lingvistikkforeningen] 2007 (utg. 2008).

Lögfræðiorðabók með skýringum [Juridisk ordbok med forklaringer]. 2008. Red. Páll Sigurðsson. Ass. red. Barbara Björnsdóttir og Hulda Guðný Kjartansdóttir. xliii + 523 s. ISBN 978-9979-825-47-0. Bókaútgáfan Codex – Lagastofnun Háskóla Íslands, Reykjavík.

Det juridiske fakultetet og juridisk institutt ved Islands Universitet, etter initiativ av jurist og grosserer Jóhann J. Ólafsson, tok beslutning om utgaven av denne islandske juridiske terminologien i anledning av 100 års jubileum av undervisning

i jus på Island, 1. oktober 2008. Redaktøren Páll Sigurðsson er professor i jus ved Islands Universitet. Boken inneholder kring 13.000 lemnaer med forklaringer av ord og begrep innenfor islandsk juridisk språk, både i gjeldende lov og det gamle rettspråket.

Orð og tunga. Nr. 10. [Tidsskrift utgitt av Árni Magnússon-instituttet for islandske studier] 2008. Red. Guðrún Kvaran. 126 s. ISSN 1022-4610. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, Reykjavík.

Fire artikler i dette heftet, av Gauti Kristmannsson, Gottskálf Jensson, Jón Hilmar Jónsson og Laufey Leifsdóttir, handler om temaet "ordbøker og tidens tann". Dessuten finnes det en artikkel av Baldur Jónsson om det islandske ordet *klömbur* (fem. sing.), og en omtale av Þóra Björk Hjartardóttir om *Íslensk-færeyisk orðabók* [Islandsk-færøysk ordbok] som ble publisert i 2005.

Skíma. Málagn mōðurmálskennera. [Morsmåslærernes tidsskrift] Skíma kom i to numre i 2008.

Stafsetningarorðabókin [Rettskrivningsordboka] 2008. Paperback-utgave. ISBN 978-9979-656-89-0. Red. Dóra Hafsteinsdóttir (1. utg. 2006). JPV útgáfa, Reykjavík.

Þýsk-íslensk orðabók = Wörterbuch Deutsch-Isländisch. 2008. 966 s. ISBN 978-9935-100-11-5. Red. Heimir Steinarsson. Opna, Reykjavík.

Denne tysk-islandske ordboken bygger på PONS Kompaktwörterbuch Deutsch - Englisch. Den inneholder kring 65.000 lemnaer og ordforbindelser. Det finnes også bl.a. en oversikt om tysk grammatikk (s. 899–922) og tilsvarende om islandsk grammatikk (s. 935–953).

Norge

Akselberg, Gunnstein: Ord i Hordaland. Det Norske Samlaget 2008. 256 s.

I denne boka ord finn du ord og uttrykk frå Hordaland – ord som pylsa og kúrv, kvitle, sjodna, fasidl og tyl. Du får servert både etymologien til orda, historikken, utbreiinga og variantar av uttale. Orda er blant anna henta frå område som mat, reiskap og banning, og forfattaren avslører at ord ikkje er så lokale som vi ofte trur.

Askeland, Norunn: Lærebøker og forståing av kommunikasjon. Om forståing av begrepet kommunikasjon gjennom metaforar og metaforsignal i seks læreverk i norsk for ungdomstrinnet 1997–1999. Avhandling for ph.d.-graden. Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo 2008. 332 s.

Forfattere har analysert framstillinga av språkleg kommunikasjon i lærebøker i norskfaget og dermed indirekte kva elevane lærer om emnet. Ho fann at lærebøkene var prega av eit forenkla og forelda syn på kommunikasjon, at det mykje dreier seg om rein overføring av kommunikasjon og i mindre grad om samhandling og medskaping. Det at lærebøker stundom er for abstrakte for elevane, heng delvis saman med at bøkene bruker metaforar som er vanskeleg tilgjengelege. Ut frå funna sine foreslår ho endringar i lærebøkene, ikkje ved at lærebokforfattere unngår metaforar, men ved at dei bruker metaforar meir bevisst.

Bjar, Louise (red.): Det er språket som bestemmer. Læring og språkutvikling i grunnskolen Fagbokforlaget/LNU 2008. 336 s.

Læring og kunnskapsutvikling i grunnskolen bygger på et språklig grunnlag. Både muntlig og skriftlig språk blir dermed verktøy som er forutsetningen for all undervisning. Boka tar blant annet opp emner som tale og samtale, flerspråklig utvikling, lesing, sjangerskriving, tekstanalyse, møte med læreboktekster, datamaskinen som verktøy for lesing og skriving samt lese- og skrivevansker.

Bondevik, Jarle og Ole-Jørgen Johannessen (red.): Nes om namn. Heidersskrift til Oddvar Nes på 70-årsdagen 27. desember 2008. Norsk Bokreidingslag 2008. 222 s.

Oddvar Nes har vore professor i nordisk målvitskap ved Universitetet i Bergen. I heidersskriftet til 70-årsdagen er det samla eit titals artiklar av han om stadnamn, ordbøker og fonetikk. Særleg nyttig er oversikta over etymologiske ordbøker over germanske språk.

Fjeld, Ruth Vatvedt og Lars S. Vikør: Ord og ordbøker. Ei innføring i leksikologi og leksikografi. Høyskoleforlaget 2008. 265 s.

Denne boka spring ut av undervisninga forfattere har hatt i studieemnet leksikografi ved Universitetet i Oslo, og ho blir presentert som ei grunnbok for alle som studerer språk. Boka er i pakt med nordisk og internasjonal faglitteratur og er utforma for norske lesarar. Dei første kapitla dreier seg om ordlaging og ordtilfang og relasjonar mellom ord, semantiske og grammatiske. Vidare får ein orientering om ulike typar ordbøker og historikk over norske ordbøker, før og etter Ivar Aasen. Dei ulike delane av ordbokartiklar blir grundig gjennomgått (oppslagsform, grammatikk, definisjon, uttale, etymologi o.a.). Boka kan fungere

bevisstgjering om bruk av ordbøker og elles vere nyttig for dei som tenkjer på å lage ordbøker.

Hagen, Kristin og Janne Bondi Johannessen (red.): Språk i Oslo. Ny forskning omkring talespråk. Novus forlag 2008. 245 s.

Hvordan er dagens Oslo-språk? Hvilke språkbrukere er mest kreative når det gjelder å bruke nye ord? Hvordan uttaler folk navnet på byen sin? Hvordan reflekteres talespråket i dagens ordbøker? Kan man lage automatisk norsk lydskrift basert på dansk? Er det forskjell på språket øst og vest i Oslo? Hvordan uttrykkes utrop i norsk, svensk og dansk? Slike og mange andre spørsmål har noen titalls språkforskere stilt seg. Svarene har de funnet ved å bruke det nyutviklede Norsk Talespråkskorpus. Boka gir et bilde av både språket i Oslo og moderne språkforskning og viser nytten av et talespråkskorpus.

Hoel, Jan (red.) Kunnskap og fagkommunikasjon. Nordterm 15. Språkrådet 2008. 305 s.

Rapporten inneholder 36 innlegg fra den syttende Nordterm-konferansen i Bergen i juni 2007 og rapporter fra hele Norden om terminologiarbeidet i de respektive land. Videre inneholder den årsberetninger og møteprotokoller.

Boka er gratis og kan bestilles her: post@sprakradet.no

Hoel, Kåre: Bustadnavn i Østfold 8: Idd. Ved Margit Harsson. Novus forlag, Oslo 2008. 365 s.

Dette er bind 8 i et verk som etter hvert vil omfatte alle kommuner i Østfold. Verket er en sterkt utvidet og revidert utgave av Oluf Ryghs Norske Gaardnavne (bind 1 Smaalenenes Amt, 1897). Rygh begrenset seg i all hovedsak til navn på matrikkelgårdene, men nå er også navn på andre bebyggelser tatt opp til drøfting, samtidig som gårdsnavnene gis en fyldig behandling – både språklig og kulturhistorisk.

Husby, Olaf, Ingebjørg Tonne, Helene Uri, Jon Peder Vestad: Snakk om språk! Universitetsforlaget 2008. 188 s.

Dette er ei samling korte, kåseriprega tekster om språklege emne, med basis i norsk språk. Forfatarane har bakgrunn både frå språkundervisning på universitet eller høgskule og frå formidling til eit større publikum, bl.a. gjennom språkspalter i aviser. Boka inneheld emne frå eit breitt spekter, tradisjonelle emne som etymologi, grammatikk og orddanning, men handlar òg om språklæring og samanlikning av språk. Ho kan nok utvide horisonten til dei som har ein tradisjonell språk-

bakgrunn. Litteraturlista omfatter ein god del av den nyare språklitteraturen i Noreg.

Hussain Shazia, Sissel Ringstad (ill.), Kaia Ødegaard (ill.): Min ordbok. Norsk–urdu. Gyldendal 2008. 48 s.

Dette er ei norskutvikla ordbok for barn i barnehagealder med urduspråkleg bakgrunn. Kwart oppslag illustrerer ein situasjon frå dagleglivet, og viktige omgrep har namn på norsk og urdu. Det er mest ord for gjenstandar (*kopp, hoppetau*), men òg andre ordtypar (*spisetid, sulten, lei seg, over/under*). Ordet står på norsk bokmål og på urdu, både med arabisk skrift og i enkel transkripsjon med latinske bokstavar for å vise uttalen i urdu. Det er meininga at vaksne ressurspersonar skal hjelpe barna med å lære norsk, samtidig som barna òg kan lære urdu. Boka har òg ei rettleiing om uttale i urdu.

Jahr, Ernst Håkon: Språkhistorie og språkkontakt. Language History and Language Contact. Novus forlag 2008. 333 s. Redigert av Geirr Wiggen mfl.

Festskrift til professor Ernst Håkon Jahr ved Universitetet i Agder som fylte 60 år i 2008. Skriftet har et representativt utvalg av hans språkfaglige publikasjoner og presenterer hans bibliografi. I sitt språkvitenskapelige forfatterskap kom Jahr tidlig til å orientere seg utover norske og nordiske landegrenser med utgivelser i internasjonale tidsskrifter og på internasjonale forlag, der han først og fremst la vekt på prinsipielle og allmenningvistiske aspekter.

Johnsen, Kåre, Rasmus Slaattelid og Knut Ågotnes: Vitenskapens språk. Fagbokforlaget, 2008. 243 s.

Vitenskapens språk handler om de humanistiske fagenes viktigste verktøy: språket. Forfatterne tar opp forholdet mellom språk og verden, tolkning av tekster, språkets iboende flertydighet, definisjoner og nødvendigheten av klarhet, og ikke minst hva som kjennetegner god argumentasjon: Hva er holdbare og relevante argumenter for et gitt synspunkt?

Eksempelene er hentet fra sakprosaen innen humanistiske fag. I tillegg inneholder boken eksempler fra områder som politikk, offentlig debatt og hverdagsliv. Boken er skrevet for studenter som tar examen philosophicum og andre førstesemesteremner. Den passer ellers for alle som er interessert i språk og argumentasjon.

Kulbrandstad, Lars Anders, Olav Veka og Bjarne Øygarden: Nynorskordliste for den vidaregåande skolen. 3. utg. Aschehoug 2008. 470 s.

Kulbrandstad, Lars Anders, Olav Veka og Bjarne Øygarden: Sidemålsordlista. Nynorsk. Fagbokforlaget 2008. 402 s.

LEXIN-ordbøkene på <http://skolenettet.no/lexin>

I 2008 vart nynorsk jamstilt med bokmål i dei nettbaserte LEXIN-ordbøkene, slik at tilbodet av ordbøker på nettet vart mykje utvida. Desse ordbøkene er laga for innvandrarakar i Noreg. Nytt av året er ei einspråkleg nynorskordbok og at nynorsk eller bokmål kan veljast som kjeldespråk for dei ni målspråka.

Ljosland, Ragnhild: Lingua franca, prestisjespråk og forestilt fellesskap: Om engelsk som akademisk språk i Norge. Et kasusstudium i bred kontekst. NTNU 2008:208. 396 s.

Den overordna problemstillinga i avhandlinga er: "Hva er hovedfaktorene som påvirker forholdet mellom det norske og det engelske språket i academia i Norge, og hva er konsekvensene av eventuelle endringer i dette forholdet?"

Avhandlinga består av to deler, der den første er en gjennomgang av det engelske språkets stilling ved universitetene i Nord- og Vest-Europa og av relevant politikk på internasjonalt og nasjonalt nivå.

Avhandlingas andre del består av et kasusstudium av en enhet ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Studiet følger denne enhetens forberedelser til og innføring av engelsk som det eneste undervisningsspråket, og ser på når og på hvilke måter engelsk, norsk og andre språk blir brukt, på studenters og ansattes meninger og opplevelse av dette, og på grunner til og motivasjoner bak vedtaket om å la engelsk bli offisielt undervisningsspråk.

Na-Uy – Việt tự-điền. Norsk-vietnamesisk ordbok elektronisk utgave. Universitetet i Bergen, 2008.

Ordboka ble først utgitt på Universitetsforlaget i 1983 og var på 501 s. Denne elektroniske utgaven fra 2008 bygger på utgaven fra 1983, med datagrunnlag dattert 1992. Direktelenke til ordbok: <http://gandalf.uib.no/nor-viet-ordbok/index.page?vis=front>.

Nesse, Agnete: Bydialekt, Riksmål og Identitet – Sett fra Bodø. Novus forlag, Oslo 2008. 170 s.

I denne boken følges språkforholdene i Bodø fra byen ble grunnlagt i 1816 til i dag. Når kan vi egentlig si at en bydialekt oppsto? Og hvilke språktrekk var det som definerte bydialekten hos de første generasjonene som brukte den? 1900-tallet ble preget av "kampen" mellom det lokale riksmålet og de nordlandske

bygdemålene om å få prege bydialekten. Hvordan er stillingen mellom de to varietetene i dag?

Norsk Ordbok band 7. Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet. Det Norske Samlaget, Oslo 2008. 819 s.

Band 7 dekkjer alle oppslagsorda på bokstaven l og oppslagsord på bokstaven m fram til ordet mugetuft. Norsk Ordbok blir utarbeidd ved Institutt for lingvistiske og nordiske studium ved Universitetet i Oslo.

Næss, Atle og Thomas Egan (red.): Vandringer i ordenes landskap. Et festskrift til Lars Anders Kulbrandstad på 60-årsdagen. Oplandske bokforlag 2008. 375 s.

Kulbrandstad er førsteamanuensis ved Høgskolen i Hedmark. I festskriftet har i alt 23 bidragsytarar skrive artiklar som avspeglar det vide interessefeltet hans. Det handlar om etnolektar, dialektlære, tospråkleg opplæring, språkvern og språkdød, fagdidaktikk, grannespråksforståing, litterære analysar o.a.

Ordleiksboka. Olaf Husby, Sylfest Lomheim, m.fl. Skald, 2008. 217 s.

Boken er en humoristisk og leken faktabok om språk og bokstaver, egnet til å vekke barns språkinteresse. Her finnes dialektord, ordtak, regler og ordleker med mer. Boken er delt inn etter bokstavene i alfabetet.

Røsstad, Rune: Den språklege røynda. Ein studie i folkelingvistikk og dialektendring frå austre Vest-Agder. Novus forlag, Oslo 2008. 358 s.

Kva veit folk flest – ikkje-lingvistar – om endring og variasjon i eigen dialekt? Er oppfatningane deira i samsvar med talemålet slik det faktisk blir brukt, og slik det blir beskrive av språkvitarar, eller er vanlege folks oppfatningar misvisande og lite dekkjande for stoda? Og byggjer dei på haldningar og verdiar eller på kunnskapar og observasjonar? Har språkvitarane noko å lære av desse oppfatningane? Det er slike spørsmål som blir drøfta i denne boka.

Språknytt

Språknytt, tidsskriftet til det norske Språkrådet, kom i 2008 med fire nummer på til saman 144 sider. Språknytt har eit opplag på 25 000 og er lagt ut elektronisk på www.sprakradet.no.

Vi kan nemne nokre artiklar som er publiserte i Språknytt i 2008:

I nummer 1: Tove Bull: Har universiteta eit språkansvar? og Brit Mæhlum: Skal vi la norsk språk være en ulempe – i Norge? I nummer 2: Dag Finn Simonsen: "Finn", "lapp" og "neger" – litt om sensitive ords liv og død og Jan Hoel: Høy og

majestetisk eller lav og gemen? Om forbokstaven i ordet *Internett*. I nr. 3: Anette Oterholt Bergsland: You look great! Holdninger til bruk av engelsk i reklame og Ingunn Indrebø Ims: Når dine ord blir andres ord (om haldninga i norske avisredaksjonar til rettskrivinga i lesarinnlegg og kronikkar). I nr. 4: Finn-Erik Vinje: Grunnloven – best på jord? (om eit forslag til språkleg revisjon av Grunnloven) og Odd-Inge Schröder: Norsk teiknspråk – eit levande minoritetsspråk.

Kvart nummer inneheld også ein leiarartikkel, ei spørjespalte, ei spalte med nyord, ei spalte som drøftar forholdet mellom norske ord og importord, særleg engelske, ei klippspalte og ei gjesteskribentspalte.

Statsspråk

Statsspråk – bladet for godt språk i staten – blir utgitt av Språkrådet og kom ut med fire nummer i 2008. Bladet hadde et opplag på 18 500 og er gratis. Det kan også leses på Språkrådets nettsider.

Stedsnavn i Kjøse. Redigert av Botolv Helleland. Novus forlag 2008. 309 s.

Boka gjør rede for nærmere 2000 stedsnavn fra Kjøse i Larvik kommune. I første del av boka blir bustadnavna behandlet særskilt, mens den andre og største delen er et stedsnavnleksikon der alle navn er omtalt og forklart så langt det er mulig. I kartdelen bakerst i boka kan en finne hvor de enkelte navna hører hjemme. Del I inneholder også artikler om målføre og lokalhistorie.

St. meld. nr. 35 (2007–2008) Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk. Kultur- og kyrkjedepartementet, 2007–2008.

Med denne stortingsmeldinga om språk vil regeringa etablere ein språkpolitikk som er heilskapleg, sektorovergripande og med kulturpolitisk forankring. Meldinga formulerer nokre overordna språkpolitiske mål, som at norsk skal vera hovudspråk og nasjonalspråk i Noreg. Meldinga skisserer eit system for permanent språkpolitisk oppfølging, at det skal utarbeidast ei allmenn språkløve, og at verkeområdet for gjeldande lov om målbruk i offentleg teneste må avklarast.

Meldinga legg opp til å gje Språkrådet eit breiare ansvar som operativt fagorgan for denne språkpolitikken. Vidare er det forslag om at mandatet til Språkrådet skal forankrast i lov.

St.meld. nr. 23 (2007–2008) Språk bygger broer. Språkstimulering og språkopplæring for barn, unge og voksne. Kunnskapsdepartementet 2008.

Regjeringens målsetting med denne stortingsmeldingen er å drøfte utfordringer og foreslå tiltak for at barn, unge og voksne skal få et bedre tilbud innen språksti-

mulering og språkopplæring. Det foreslås en gjennomgang at verktøy for kartlegging av språk hos barn i førskolealder. Videre er det en vurdering av behovet for etter- og videreutdanning på alle områder. En drøfter også rekruttering av lærere til morsmålsundervisning, tospråklig fagopplæring, grunnleggende norsk for språklige minoriteter og fremmedspråk.

I et samfunn preget av stadig større språklig mangfold, er det behov for et nasjonalt fagorgan med ansvar for alle språkpolitiske spørsmål. Det vil derfor bli vurdert hvordan en utvidelse av Språkrådets mandat kan bidra til å ivareta et helhetlig perspektiv på språkopplæringen.

Suonuuti, Heidi: Termlosen. Kort innføring i begrepsanalyse og terminologiarbeid. Oversatt til norsk av Bjørg Nybø. Redigert av Jan Hoel. Nordterm 8. Språkrådet. 2008. 54 s.

Heftet gir en grunnleggende innføring i begrepsanalyse og terminologiarbeid. Målgruppen er alle som er interessert i terminologi og fagspråk, og heftet egner seg godt som en innføring i emnet for studenter.

Termlosen er gratis og kan bestilles her: post@sprakradet.no

Tryti, Tone: Norsk slangordbok. Kunnskapsforlaget 2008. 423 s.

Norsk slangordbok er den mest omfattende slangordboken som noensinne er utgitt i Norge. Her finnes tusenvis av eksempler på eldre og nyere slangord, fra skriftlige kilder, fra muntlige kilder og fra Internett. Hvert oppslagsord er definert med en eller flere betydninger, og bruksmåtene er fyldig belagt med autentiske eksempler.

Vannebo, Kjell-Ivar: Normer, strukturer og ferdigheter. Bidrag til nordisk språkvitenskap. Festskrift til professor Kjell-Ivar Vannebo på 70-årsdagen 18. juli 2008. Redigert av Svein Lie og Geirr Wiggen. Novus forlag, Oslo 2008. 302 s.

Boka inneholder et representativt utvalg av Vannebos artikler gjennom mer enn 40 år, blant dem en del tidligere utrykte. Artiklene handler om grammatikk og grammatikkskriving, som må sies å ha vært jubilentens hovedinteresse, men i tillegg om språkhistorie, språknormering og nordisk skriveferdighetsutvikling.

Wagner, Åse Kari, Sven Strömqvist og Per Henning Uppstad: Det flerspråklige mennesket. En grunnbok om skriftopplæring. Fagbokforlaget/LNU 2008. 324 s.

Dette er ei bok som handlar om å læra å skriva, og poenget med tittelen er at forfattarane meiner at alle skrivande og talande menneske i ein viss forstand er tospråklege, fordi skrift er eit anna uttrykksmiddel enn tale. Utover i boka rettar

dei særleg søkjelyset mot dei som alt i utgangspunktet er fleispråklege: barn med minoritetsbakgrunn som har to ulike oppvekstmål, eller barn med hørselshemming. Noko av det fine med denne læreboka er at ho inkluderer blinde og døve elevar i den teoretiske drøftinga av skriftopplæring.

Boka inviterer til fordomsfri tenking om kor vesentleg skrivning skil seg frå tale (eller teiknspråk). Altfor ofte – ikkje minst i vår skjermkriftprega tid – tenkjer vi på skrift og tale som eigentleg mykje det same.

Wetås, Åse: Kasusbortfallet i mellomnorsk. Ein komparativ studie av proprialt og appellativisk materiale. Avhandling for graden doctor artium. Institutt for nordiske og lingvistiske studium, Universitetet i Oslo 2008. 410 s.

Författaren har analysert endringar i språkstrukturen i mellomnorsk tid med mellomalderdiplom frå Telemark som materiale. Eit hovudfunn er at kasusbøyinga fall bort først i propria, særleg personnamn. Endringane blir studerte i lys av kognitiv grammatikk og naturleg morfologi.

Sverige

Allardt Ljunggren, Barbro: Åland som språksamhälle. Språk och språkliga attityder på Åland ur ett ungdomsperspektiv. Doktorsavhandling i tvåspråkighet vid Stockholms universitet 16. 2008. 249 s. + bil. Ak. avh.

Författaren har undersökt språkliga attityder hos ungdomar på Åland, som juridiskt är ett enspråkigt svenskt samhälle men som samtidigt är en del av Finland. En mindre grupp hade en eller två finskspråkiga föräldrar. Attityderna skilde sig inte så mycket. Merparten identifierade sig mer med Åland än Finland, men tvåspråkighet värderades högre i gruppen med finska i sin bakgrund.

Andersson, Helena: Interkulturell kommunikation på ett svenskt sjukhus. Fallstudier av andraspråkstalare i arbetslivet. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 77. Uppsala universitet 2008. 250 s. Ak. avh.

Författaren har undersökt en grupp sjukhusanställda, som alla har svenska som andraspråk, och studerat hur de klarar av den muntliga kommunikationen på arbetsplatsen. Det har skett dels genom intervjuer med en större grupp, dels genom själva huvudstudien, som är en fallstudie på ett mindre antal personer.

Ehrenberg-Sundin, Barbro m.fl.: Att skriva bättre i jobbet. En basbok om brukstexter. 4 uppl. Norstedts Juridik 2008. 193 s,

Denna grundläggande handbok för den som skriver i arbetet har här kommit i en fjärde upplaga.

Ehrnebo, Paula: Neuvojasta neuvostoon. Ruotsinsuomalainen kielilautakunta. Sverigefinska språknämnden 1975–2006. Historiikki./Historik. Skrifter utgivna av Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen, 6. 2008. 112 s. (Från rådgivare till råd.)

Skriften är en historik över Sverigefinska språknämnden, föregångare när det gäller vården av minoritetsspråk i Sverige. Nämnden var verksam i över 30 år och gav under tiden ett stort antal finskspråkiga termrekommendationer och andra råd om det finska språket. År 2006 inordnades den sverigefinska språkvården i Språkrådet, som är en avdelning inom Institutet för språk och folkminnen. I historiken berättar författaren, som var chef för nämnden 1988–2006, om nämndens grundande och dess mångsidiga verksamhet. Boken är skriven på finska med fullständig svensk översättning.

Falk, Johan & Yvonne Bland: Handbok i spanska. Norstedts Akademiska Förlag 2008. 535 s.

Denna handbok är, precis som den svenska (se nedan under *Garlén*) avsedd för relativt avancerade studerande. Boken är uppställd i bokstavsordning med uppslagsord som *absolut, fördel och nackdel, satsadverbial, tacka, överens och motsatsen*.

Forsberg, Jenny: Tydliga texter. Snabba skrivtips och språkråd. Norstedts Akademiska Förlag 2008. 127 s.

Författaren, som är språkkonsult, har utformat en bok med tips om hur man skriver bra och tydliga texter. Den innehåller konkreta exempel och övningar.

Garlén, Claes och Gunlög Sundberg: Handbok i svenska som andraspråk. Utarbetad av Språkrådet. Skrifter utgivna av Språkrådet 7. Norstedts Akademiska Förlag 2008. 480 s.

Det här är en handbok i svenska som andraspråk för personer med relativt goda kunskaper i svenska, alltså personer som på engelska brukar kallas "advanced learners". Det är den första i sitt slag för svenskan. Boken består av två delar. Den första, *domändelen*, går igenom situationer i tal och skrift på tre domäner: samhälle, studier och arbete. Under exempelvis Samhälle kan man gå in på underavdelningen Konsument och få veta hur man utformar en annons om man som privatperson vill sälja något. Den andra delen, uppslagsdelen, som är en

mest omfattande, tar i alfabetisk ordning upp problem, såväl språkliga fenomen som adjektivets bestämda form (*goda/gode*), som allmänna företeelse som adresser och artighet, vidare enstaka ord och uttryck såsom skillnaden mellan *handla* och *köpa*. Här får man konkreta råd, tips och exempel på hur man ska uttrycka sig i olika situationer.

Hagren, Kristina: Hur märks infinitiven? Infinitivkonstruktioner i svenska dialekter med fokus på infinitivmärket. Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 75. 2008. 288 s. Ak. avh.

Författaren har undersökt variationen i dialekterna hos infinitivmärket (*å, till* eller *till å*) och avsaknad av infinitivmärke. Stor variation finns beroende på dialekt och kontext.

Torsten Hallberg (red.): Nöd och lust. Sverige och Finland i samtid och framtid. Stockholm: Föreningen Nordens årsbok 2009.

Boken behandlar relationer mellan Finland och Sverige från tiden efter andra världskriget och framåt. Sexton skribenter beskriver relationerna, alltifrån de på det politiska planet, till idrottsliga relationer och rent personliga relationer. Kaisa Häkkinens och Mikael Reuters artikel: *Svenska och finska – så olika men ändå lite lika* kan nämnas i detta sammanhang. Där beskrivs finskan och svenskan som ett gammalt äkta par: de är inte släkt, de är väldigt olika i de flesta avseenden, men efter en lång samlevnad har de ändå en hel del gemensamma drag. Artikeln behandlar dessa likheter.

Håkansson, David: Syntaktisk variation och förändring. En studie av subjektlösa satser i fornsvenska. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 64 Lunds universitet 2008. 266 s. Ak. avh.

Författaren har undersökt hur bruket av subjektlösa satser förändrades under fornsvensk tid och anledningen till att subjektstvång infördes.

Kahlin, Linda: Sociala kategoriseringar i samspel. Hur kön, etnicitet och generation konstitueras i ungdomars samtal. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 44. Stockholms universitet 2008. 200 s. Ak. avh.

Författaren har undersökt hur framför allt kön men även etnicitet och generation konstitueras i samtal. Materialet är inspelningar mellan flerspråkiga ungdomar som diskuterar filmen Jalla! Jalla! Ungdomarna reproducerar stereotypa föreställningar men de nyanserar dem också och omförhandlar på så sätt våra föreställningar.

Kieliviesti, Språkrådets finska tidskrift har år 2008 planenligt utkommit med fyra nummer.

I nummer 1 redogör fil.mag. *Inkaliisa Vibonen* och fil.dr *Leena Salmi* för sitt forskningsprojekt, som gick ut på att ta reda på i vilken omfattning översatt text förekommer i vardagen. Fil.mag. *Eevamaija Iso-Heiniemi* från Finland var fyra månader som finsk gästlektor vid Mälardalens högskola i Sverige. Hon fick erfara hur det är att tillhöra en minoritet. Hon konstaterar att finskhet i Sverige är något helt annat än finskhet i Finland, att det finska talspråket i Sverige skiljer sig från det i Finland och att man måste arbeta aktivt för att hålla modersmålet vid liv. Vidare redogör fil.mag. *Markus Lyyra* för sin jämförande undersökning av skolresultaten hos en grupp elever som går i svensk språkbadskola och har finska som modersmål och en grupp elever som går i enspråkig finsk skola och har finska som modersmål. Undersökningens resultaten visar att tvåspråkigheten gynnar kognitivt tänkande och inläring av andra språk. Docent *Pirjo Kukkonens* artikel handlar om det sentimentala språket i finska tangosånger och tangos historia. Fil.dr *Tuija Määttä* skriver om betydelsen och användningen av ordet *sika* 'svin'. Med talrika exempel från 1500-talet till nutiden illustrerar hon hur ordets betydelsefält har vidgats och vilka olika funktioner ordet kan ha. Fil.kand. *Paula Vartiainen* kåserar om hur finska och svenska ord kan se ut när de stavas såsom man tycker sig höra dem, till exempel *gennkä* (kenkä), *sötpullar* (köttbullar), *juudkuppar* (jordgubbar). Numret innehåller dessutom en svensk-finsk ordlista över termer som hänför sig till sammanträdesteknik sammanställd av språkvårdaren *Margaretha Terner* och förteckning över svenska landskapsstenar sammanställd av språkvårdaren *Hannele Ennab*.

I nummer 2 skriver översättaren *Mats-Peter Sundström* om de finska kommandoorden vid det svenskspråkiga regementet Nylands Brigad i Dragsvik, där cirka 85 procent av de svenskspråkiga värnpliktiga i Finland gör sin militärtjänstgöring. *Anna-Maija Marttinen*, kulturråd vid Finlands ambassad i Stockholm, skriver med fokus på språk om sina intryck efter fem års tjänstgöring i Sverige. Att följa språk- och minoritetspolitiken i Sverige har varit en av hennes arbetsuppgifter. Fil.dr *Paula Ehrnebo* vid Språkrådet i Sverige redogör för språklagsförslaget, dess bakgrund och dess innehåll och vad lagen kommer att innebära för språksituationen i Sverige. Vidare redogör professor *Birgitta Romppanen* för det reformerade systemet för auktoriserade translatorer enligt den lag och förordning som trädde i kraft i Finland 1.1.2008. Redaktör *Marja Räihä* skriver om finska korsord. Med rikliga exempel illustrerar hon ledord och lösningsord, korsordshumorn och tematiken och hur tidsandan och trender och lösarens ändrade referensvärld avspeglas i dagens och gårdagens korsord. Språkvårdaren *Margaretha Terner* har

sammanställt en svensk-finsk ordlista över rättsmedicinska termer och språkvårdaren *Hannele Ennab* en svensk-finsk lista över svenska landskapsinsekter

I årets tredje nummer redogör professor *Sirpa Leppänen* och professor *Tarja Nikula* för sin undersökning av omfattningen och betydelsen av den förändrade roll som det engelska språket har fått i dagens Finland. Specialforskaren *Riitta Eronens* artikel Språknyheter från kommunnamn till mullvadar baserar sig på det föredrag om finska nyord som hon höll vid Språkrådets årliga finska språkvårdsseminarium på våren. Doktoranden *Anu Muhonen* redogör för sin forskning om sverigefinska ungdomars språkliga repertoar. Professor *Esa Lehtinen* redogör för sin forskning om interaktion i medicinska sammanhang. Han illustrerar detta med ett exempel från ett möte mellan patient och läkare i samband med rådgivning om ärftliga sjukdomar. Fil.dr, språkvårdaren *Paula Ehrnebo* skriver om verb som i imperfekt får ändelsen *-ti* eller *-si* och där valet av ändelse av olika skäl kan vålla problem. Översättaren och redaktören *Liisa Anjum* recenserar Sverigefinska språknämndens historik, som i svensk översättning heter Från rådgivare till rådet. Sverigefinska språknämnden 1975–2006. Språkvårdaren *Margaretha Terner* har sammanställt en ordlista över termer som hänför sig till tandformsreformen och språkvårdaren *Hannele Ennab* har sammanställt en svensk-finsk lista över svenska landskapsmossor.

I nummer fyra redogör fil.dr *Barbro Allardt Ljunggren* för sin forskning om åländska ungdomars språkliga attityder. Hennes avhandling heter *Språk och språkliga attityder på Åland ur ett ungdomsperspektiv*. Redaktör *Marja Rätibä* intervjuar konstnären *Markku Huovila*, som sedan 2001 har bidragit i Kieliviesti med sina skämtsamma teckningar, som alltid har en finurlig språklig anknytning. Vidare kan man i detta nummer läsa en komparativ betraktelse av finskt och svenskt teckenspråk. Artikelförfattaren är fil.dr *Jobanna Mesch*. Det finns också en presentation av Institutet för språk och folkminnen, där fil.dr, språkvårdaren *Paula Ehrnebo* skriver om institutets historia, organisation och de olika avdelningarnas uppgifter. Hon har också skrivit en artikel om ordföljden i det finska språket. I ytterligare en artikel konstaterar hon att det är tacknämligt att regeringens webbsidor om *Märkesåret 1908* är översatta till finska, men hon är mycket kritisk mot kvaliteten på översättningen. Märkesåret 1809 är ett regeringsprojekt som ska uppmärksamma att det är 200 år sedan Finland och Sverige blev två länder. *Anna-Lena Bucher*, vd för Terminologcentrum (TNC), informerar om Rikstermbanken som ska vara öppen och tillgänglig för alla. Termbankens slagord är *Alla termer på ett ställe!* Detta, årets sista nummer innehåller dessutom ett antal traditionella ordspråk som har anknytning till jul, snö och vinter.

Varje nummer innehåller även en ledare, en kolumn om ett aktuellt ämne med språklig anknytning, ett tiotal finska nyord med förklaringar, en avdelning för frågor och svar och en kortfattad resumé av innehållet på svenska. Dessutom innehåller vissa nummer korta anmälningar av nyutkommen språklitteratur.

Klarspråk. Bulletin från Språkrådet. Informationsblad med nyheter om språkvårdsarbete i Sverige och andra länder.

Under 2008 utkom 4 nummer av detta informationsblad. Förutom notiser om nyutkommen litteratur och andra nyheter på området samt tips till alla som arbetar med klarspråk behandlas en speciell språkfråga i varje nummer. Dessutom finns några längre artiklar eller intervjuer med anknytning till området. Bland annat kan nämnas: Socialstyrelsens klarspråksarbete (nr 1), Presentation av förslaget till ny språklag (nr 2). Europeiska vägar till modernt förvaltningspråk (nr 3). Mynigheter ansvar för att ta fram terminologi (nr 4).

Kvist Darnell, Ulrika: Pseudosamordningar i svenska – särskilt sådana med verben *sitta, ligga och stå*. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet. 2008. 269 s. Ak. avh.

I motsats till fraser som *spotta och fräsa* är fraser som *sitta och skriva* bara skenbart samordnade. De kallas pseudosamordningar. I stället för strukturella beskrivningar som utgångspunkt för att definiera sådana fraser föreslår författaren ett semantiskt kriterium. Det förklarar bättre att det snarare finns ett kontinuum mellan de mest "äkta" och de mest "oäkta" (mest "pseudo") typerna av samordning, än det antingen eller-förhållande som strukturella definitioner förutsätter.

Lilja, Eva: Svensk verslära. Norstedts Akademiska förlag 2008. 134 s.

Författaren, som 2006 gav ut det stora verket *Svensk metrik*, har här ställt samman en handledning och mindre lärobok i metrik.

Lim Falk, Maria: Svenska i engelskspråkig skolmiljö. Ämnesrelaterat språkbruk i två gymnasieklasser. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 46. 2008. 312 s. Ak.avh.

Författaren har undersökt vilken inverkan språk- och innehållsintegrerad undervisning, *sprint*, på engelska har på den språkliga kompetensen i svenska hos elever med svenska som modersmål. Resultaten visar att eleverna är påfallande tysta och att deras utveckling av ett ämnesrelaterat språk på svenska har hämmats. Den omedvetenhet och den godtycklighet som präglar sprintundervisningen i Sverige påtalas också.

Lindström, Jan: Tur och ordning. Introduktion till svensk samtalsgrammatik. Norstedts Akademiska Förlag 2008. 309 s.

Denna grammatik är inte uppbyggd som en traditionell grammatik. I stället fokuseras på företeelser som är av särskilt intresse i samtalspråk, som diskursmarkörer, turtagning, reparation, turmönster. I de i första kapitlen ge också en presentation av samtalsforskning.

Magnusson, Jenny: Fokus ålder. Betydelserelationer och betydelseförändring i användning. Linköping Studies in Language and Culture No 12. Linköpings universitet 2008. 401 s. Ak. avh.

Författaren har undersökt hur uttryck för ålder används i pressmaterial under olika decennier för att på så sätt få en förståelse för hur ålder konstrueras socialt genom språket.

Malmberg, Anja: Att skriva för teatern. Hur amatörskrivare utvecklar genrekompetenser. Studier från Örebro i svenska språket 5. Örebro universitet 2008. 331 s. Ak. avh.

Författaren har följt tre amatörförfattares utveckling under en skrivarkurs och sett om deras teatertexter blivit mer fysiska och om de utvecklar genrekompetens. Som jämförelsematerial har hon texter av tre etablerade nutida dramatiker.

Med tydlig intension. En festskrift till Anna-Lena Bucher på 60-årsdagen, TNC Terminologisentrum. 2008. 192 s.

Som påpekas i inledningen är titeln på boken är inte felstavad. *Intension* är en fackterm inom terminologiläran. Det definieras som innehållet i ett begrepp, d.v.s. den uppsättning kännetecken som pekar ut extensionen. Krångligt? Nja, när man läser bidragen inser man att man måste ha reda och ordning på tingen och orden. De flesta artiklarna är mycket lättillgängliga.

Milles, Karin: Jämställt språk – en handbok i att skriva och tala jämställt. Småskrift utarbetad av Språkrådet. Skrifter utgivna av Språkrådet 5. Norstedts Akademiska Förlag 2008. 121 s.

Även om jämställdheten mellan könen är relativt god i Sverige, internationellt sett, även när det gäller det språkliga, så finns det en hel del värt att tänka över när det gäller språket. Hur ser vi på skillnader mellan mäns och kvinnors språk, hur gör vi i ordvalsfrågor som *riksdagsman/riksdagsledamot*, *han* som allmänt pronomen m.m.? Boken ger råd om ett mer könsneutralt språk och hur man

utvecklar ett jämställt språkbruk. Författare är forskaren Karin Milles, som specialiserat sig på området språk och kön.

Namn från land och stad Hyllningsskrift till Mats Wahlberg 25 maj 2008. Red. Eva Brylla och Svante Strandberg. Namn och samhälle 21. Uppsala universitet 2008. 210 s.

Bland bidragen kan nämnas *Kristina Neumüller*: Styggeberget, Fulberget och Felåsen. Några medelpadska bergnamn, *Leif Nilsson*: Hur vårdar vi ortnamn vid adressering?, *Lennart Ryman*: Om omtal av kungar och drottningar under svensk medeltid

Nog ordat? Festskrift till Sven-Göran Malmgren. Meijerbergs arkiv 34. 2008. 425 s.

Bland bidragen kan nämnas: *Lars-Gunnar Andersson*: Bynglig, bänglig och folklig lexikografi. *Birgitta Ernby*: Svenska dialektord i riksspråkliga ordböcker. *Jón Hilmar Jónsson*: Entydiggjøring – en grundleggende operasjon i en begrepsorientert ordbok.

Nordlund. Småskrifter utgivna från Nordiska språk vid Lunds universitet.

Under året har följande skrifter utkommit denna serie: Nr 28 *Åsa Wikström*: Den finita satsen i små barns språk. Nr 29: *Syntax i gränssnittet. Tre uppsatser mellan lexikon, syntax och semantik*. Red. Gunlög Josefsson.

Norstedts etymologiska ordbok. Red. Birgitta Ernby. Norstedts Akademiska Förlag 2008. 792 s.

Ordboken härleder omkring 20 000 svenska ord och ger kortfattade etymologiska förklaringar.

Norstedts första tyska ordbok. Tysk-svensk/svensk-tysk. Norstedts Akademiska Förlag 2008. 249 s.

Det här är en ordbok för nybörjare, med tydliga illustrationer och särskilda temauppslag. Det finns en tysk-svensk del och en svensk-tysk. Den omfattar totalt cirka 5 000 ord och fraser.

Ordbok över svensk romani. Resandefolkets språk och sånger. Red. Lenny Lindell & Kenth Thorbjörnsson-Djerf. Inledning, grammatik och bearbetning av Gerd Carling. Podium 2008. 222 s.

Boken rymmer 1 800 uppslagsord på resanderomani med utförliga exempel och en lista med 1 600 uppslagsord på svenska. Dessutom finns en grammatisk beskrivning samt några texter och visor.

Revitalisera mera! En artikelsamling om den språkliga mångfalden i Norden tillägnad Leena Huss. Uppsala multiethnic papers 50. Centrum för multietnisk forskning 2008. 243 s.

Bland de många artiklarna i denna festskrift kan nämnas Satu Gröndahl: "Att bryta på svenska utan att vara svensk." Jarmo Lainio: Ett segt begrepp i svensk tvåspråkighetsdebatt (om halvspråkighetsbegreppet). Mirja Saari: Präster som språkbytare i 1800-talets Finland.

Ridell, Karin: Dansk-svenska samtal i praktiken: Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 76. Uppsala universitet. 229 s. Ak. avh.

I denna fallstudie har författaren undersökt hur tre svenska vårdbiträden som arbetar i äldrevården i en dansk kommun anpassar sitt sätt att tala med pensionärerna och i viss mån kollegor. Alla tre anpassar sig men har olika strategier. Ingen strategi verkar bättre eller sämre än de andra. Förutom önskan att göra sig förstådda kan man också ana psykosociala anledningar till anpassningen: vårdbiträdena vill smälta in i miljön.

Språktidningen. Utgiven av Språktidningen AB.

Tidningen startade under 2007 och utkom då med 3 nummer. År 2008 var det första med 6 nummer. Ett nummer var 100 sidor, övriga 84 sidor.

Språkrådet har medverkat bl.a. med avdelningen *Frågor och svar* samt en spalt av Språkrådets chef *Olle Josephson*. Andra experter med stående spalter är Dagens Nyheters språkvårdare *Catharina Grünbaum*, språkvetaren och underhållaren *Fredrik Lindström*, runologen *Marit Åhlén* och journalisten och underhållaren *Jonas Hallberg*. Nummer 1 innehöll bl.a. Språkrådets årliga nyordsartikel, några artiklar om kinesiska, en artikel om hur svenska ord tas in i invandrades modersmål i Sverige. Nummer 2 innehöll bl.a. en artikel om förortsslang i Frankrike och en artikel om hur den svenska satsmelodin varierar i olika dialekter. I nr 3 hävdas i en artikel att Caesar nog snarare uttalade sina berömda citat på grekiska än på latin, en annan artikel behandlar tanken om en universell grammatik. Nr 4 innehöll bl.a. en intervju med en person med Tourettes syndrom och hans förhållande till språket och en om vårt behov av klyschor. I nr 5 berättar sångaren Ola Salo

hur han tänkt när han översatt texterna till musikalen Jesus Christ Superstar till svenska, en annan artikel reder ut skillnaden mellan nyarameiska, assyrianska och syrianska. I nr 6 finns flera artiklar om arabiska och en om den moderna svenskans fader, Olof von Dalin.

Språk och stil. Tidskrift för svensk språkforskning. Adolf Noreen-sällskapet. Ny följd. NF 18. 2008

Staffan Hellberg: Konflikter i grundskolans kursplaner för svenska. *Ulla Strob-Wollin:* »Det känner inte fan någon Oscar Segerqvist!» – Om bl.a. polaritet och formellt fundament i svenskan. *Yvonne Lindqvist:* Att manipulera matrisen. En jämförelse mellan den svenska, engelska och franska översättningen av den spanska romanen *La caverna de las ideas* av José Carlos Somoza

Svenska skrivregler. Språkrådet. Språkrådets skrifter 8. Liber 2008. 264 s.

Detta är den tredje upplagan av Svenska skrivregler. I den nya utgåvan har några nya avsnitt lagts till, t.ex. ett om utformning av minnesanteckningar och rapporter och ett om alfabetisk sortering av företagsnamn. Många råd har utökats och preciserats, t.ex. råden om förkortningar, rubriker, citat och anföring, punktuppställningar och brev och hälsningsfraser. Rekommendationerna är rakare och mer normerande än i föregående utgåva, och många texter har skrivits om. Det har också blivit betydligt lättare att hitta i boken: nya numrerade underrubriker har satts in i avsnitten.

Svensk-engelsk byggordbok. Swedish-English Dictionary of Building and Civil Engineering. TNC 102. 2008. 586 s..

Detta är en uppdaterad och utvidgad version av *Svensk-engelsk byggordbok* som kom ut 1990.

Svenskläraren

Under 2008 utkom 3 nummer med följanden teman. Nr 1 Genrer och texttyper, nr 2 Digital kompetens, nr 3 Samtal. Bland artiklarna kan nämnas *Linus Sköld:* Sär skrivningar – ett svenskt otyg på frammarsch ... kanske?" *Ann-Charlotte Sandelin:* Nära samtal på isländsk distans – om svenskundervisningen på Island. *Per Olov Svedner:* Muntlighet med yrkeselever.

Svenskläraryrskrift 2008. Ungdomskulturer – äger eller suger? Red. Madeleine Ellvin och Lena Holmbom. Svenskläraryrskriften 231. Distribution Natur & Kultur 2008. 211 s.

Bland artiklarna kan nämnas *Rickard Jonsson*: Blattesvenska, standardsvenska och annat obegripligt språk. *Anna Gunnarsdotter Grönberg*: Aktiva Anna och Sport-Stefan. Dialekt och livsstil – exempel Alingsås.

Svensson, Patrik: Språkutbildning i en digital värld. Informationsteknik, kommunikation och lärande. Norstedts Akademiska förlag 2008. 288 s.

Här får man en överblick över hur den moderna tekniken och de områden den används i kan utnyttjas i språkutbildningen. Det handlar om korpusar, bloggar, virtuella världar, interaktiva skrivtavlor och mycket annat. Boken är i första hand avsedd som kursbok i lärarutbildningen.

Sörlin, Marie: Att ställa till en scen. Verbala konflikter i svensk dramadiolog 1725–2000. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 73. Uppsala universitet 2008. 258 s. Ak. avh.

I denna avhandling har författaren analyserat gräl i svensk prosadramatik under tre sekler. Hon har studerat hur grälen går till, vilka språkhandlingar som finns, vilken berättarteknisk roll de har och om det finns någon skillnad över tid.

Tekniken bakom språket. Red. Rickard Domeij. Språkrådets skrifter 9. Norstedts Akademiska Förlag 2008. 316 s.

I dag omges vi av språkteknik av skilda slag: stavningskontroller, maskinöversättning, röststyrda tjänster, digitala ordböcker, kommunikation via chatt, sms och andra moderna medieformer. Den här antologin beskriver den mer eller mindre dolda tekniken bakom språket. Boken har fyra olika teman: 1. Vad it och språkteknologi kan användas till i praktiken. 2. Hur sådan teknik påverkar språk och språkanvändning, t.ex. ungdomars skrivande på nätet. 3. Hur tekniken kan användas för att underlätta forskning om språk och skrivande. 4. Vilken samhällelig och demokratisk betydelse tekniken har i att göra information tillgänglig för alla på webben. I boken medverkar flera av landets ledande forskare på området.

Waldmann, Christian: Input och output. Ordföljd i svenska barns huvudsatser och bisatser. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 65 Lunds universitet 2008. 286 s.

Författaren har undersökt hur svenska barn tillägnar sig de rätt komplicerade regler vi har för olika ordföljd i huvudsats och bisats.

Vetenskapsengelska – med svensk kvalitet? Red. Erland Jansson. Språkrådet, Högskoleverket, Södertörns högskola. Skrifter utgivna av Språkrådet 4. 2008. 79 s.

Antologin innehåller sex artiklar av personer verksamma inom högskolevärlden som beslutsfattare, lärare och forskare som tar upp engelskan på svenska universitet och högskolor. Hur svenskan skall kunna hävda sig och hur vi skall få bättre språklig kvalitet på såväl engelskan som svenskan är huvudtemat.

Värna språken – förslag till språklag. Betänkande av Språklagsutredningen. SOU 2008:26. 265 s.

F.d. regeringsrådet Bengt Åke Nilsson har haft i uppdrag att utreda ett förslag till en språklag. Enligt uppdraget behandlas inte enbart svenskan utan även de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket. Även frågan om svenskan i internationellt sammanhang har ingått i uppdraget.

Om författarna

Ari Páll Kristinsson er forskningsdocent og daglig leder i sprogrøgtsafdelingen i Árni Magnússon-instituttet for islandske studier/Islands universitet.

Dorthe Duncker er lektor ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab ved Københavns Universitet og næstformand i Dansk Sprognævn.

Hannele Ennab är språkvårdare i finska vid Språkrådet, som är språkvårdsavdelningen inom Institutet för språk och folkminnen, Sverige, samt nordisk nätverkssekreterare.

Anne-Line Graedler er førsteamanuensis i engelsk språk ved Høgskolen i Hedmark, Norge.

Rikke E. Hauge er rådgiver og nordisk sekretær i Språkrådet i Norge.

Marit Hovdenak er seniorrådgiver i Språkrådet i Norge.

Charlotta af Hällström-Reijonen är språkvårdare (svenska) på Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland.

Pia Jarvad er seniorforsker i Dansk Sprognævn og medarbejder i projektet Moderne importord i Norden.

Jørgen Nørby Jensen er videnskabelig medarbejder ved Dansk Sprognævn.

Olle Josephson är docent och lektor i nordiska språk vid Stockholms universitet. Åren 2000–2006 var han föreståndare för Svenska språknämnden och 2006–2008 chef för Språkrådet i Sverige.

Sabine Kirchmeier-Andersen er direktør ved Dansk Sprognævn.

Tore Kristiansen er lektor ved Center for Sociolingvistiske Sprogforandringsstudier (DGSS), Nordisk Forskningsinstitut ved Københavns Universitet, og medarbejder i projektet Moderne importord i Norden.

Anna-Liisa Kristiansson-Seppälä är forskare vid Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

Karen M. Lauridsen er lektor ved Institut for Sprog og Erhvervs kommunikation på Handelshøjskolen, Aarhus Universitet.

Birgitta Lindgren är språkvårdare i svenska vid Språkrådet, som är språkvårdsavdelningen inom Institutet för språk och folkminnen, Sverige.

Jørn Lund er professor og direktør ved Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, medlem af Dansk Sprognævn og Nordens språkråd.

Kristin Magnussen er adjunkt i sprogvidenskab ved Føroyamálsdeildin, Fróðskaparsetur Føroya, 2006–2009.

Åsta Norheim er rådgiver i Språkrådet i Norge.

Pirkko Nuolijärvi är direktör för Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

Majbritt Pauladóttir har en mastergrad i engelsk (sosiolingvistikk) fra Høgskolen i Agder (nå Universitetet i Agder). Tittel på masteravhandlingen: *A Survey of the Outside Language Pressure on Modern Faroese – with a View to Assessing a Possible Increase in the Use of New English Loanwords.*

Inge Lise Pedersen er lektor ved Center for Sociolingvistiske Sprogforandringsstudier (DGSS), Nordisk Forskningsinstitut ved Københavns Universitet.

Aino Piehl är EU-språkvårdare vid Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

Mikael Reuter är pensionerad föreståndare för svenska avdelningen vid Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

Helge Sandøy mag.art. i nordisk språkvitskap (Univ. i Oslo), prof. i nordisk språkvitskap ved Universitetet i Bergen. Er leiar for prosjektet Moderne importord i språka i Norden.

Jan Olav Fretland er for tida førsteamanuensis ved Høgskulen i Sogn og Fjordane og styremedlem i Språkrådet. Han har tidlegare vore rektor på Høgskulen i Sogn og Fjordane og leiar/nestleiar 2000–2005 i Norsk språkråd. Han har skrive ei rad lærebøker i norsk og var med og skreiv den norske språkstrategien Norsk i hundre.

Instruktioner till författarna

Språk i Norden är en årsskrift utgiven av språknämnderna i Norden. I skriften trycks föredrag som hållits på de nordiska språkmötena samt artiklar som diskuterar de nordiska språken och forskning kring dem. Språk i Norden publicerar även rent vetenskapliga artiklar. På dem tillämpas ett referentsystem som innebär att de anonymt granskas av oberoende bedömare. Artiklarna får omfatta maximalt 40 000 tecken med blanksteg.

Manuskript till tidigare opublicerade artiklar sänds till:

Språk i Norden

Forskningscentralen för de inhemska språken

Berggatan 24

FIN-00100 Helsingfors, Finland

norden@focis.fi.

Bidragen ska vara skrivna på svenska, danska eller norska och levereras i elektronisk form (Word) samt vid behov också som pappersutskrift. Manuskriptet inleds med författarnamn och rubrik på artikeln. Till artikeln bifogas

1. en ingress som kort tar upp det väsentligaste i artikeln,
2. en engelsk sammanfattning (abstract) på cirka 10 rader samt
3. en kort presentation av artikelförfattaren.

Längre artiklar förses med mellanrubriker. Rubriker och mellanrubriker markeras med fetstil och större typsnitt. Litteraturhänvisningar ska inlemmas i texten enligt Harvardsystemet (författare-årtal-systemet). Hänvisningen ska bestå av författarens efternamn (vid behov följt av initial), publiceringsår för det refererade verket samt, om det är relevant, sida. Arbeten publicerade samma år av samma författare åtskiljs genom tillägg av a, b, c etc. efter årtalet. Om författaren eller redaktören

är islänning ska hänvisningen bestå av författarens hela namn. Några exempel: (Dyvik 2003, s. 30), (Milroy, L 1993a), (Kristján Árnason 2003, s. 141).

Litteraturförteckningen ordnas i alfabetisk ordning efter författarens eller redaktörens efternamn eller vid anonyma efter arbetets titel. Om författaren eller redaktören är islänning ska verket alfabetiseras efter förnamn, samt under dennes efternamn med hänvisning till förnamnet. Exempel: Kristján Árnason alfabetiseras under K, samt under dennes efternamn med hänvisning till första namnet, t.ex. Árnason, Kristján se Kristján Árnason. Ingår verket i en serie, anges denna. Följande exempel torde ge tillräcklig vägledning:

Árnason, Kristján se Kristján Árnason.

Dyvik, Helge, 2003: Offisiell og ikke-offisiell språknormering – nyttig eller skadelig motsetning? I: Helge Omdal & Rune Røsstad (red.): *Krefter of motkrefter i språknormeringa. Om språknormer i teori og praksis*, s. 25–40. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Haugen, Einar, 1966: *Riksspråk og folkemål. Norsk språkpolitikk i det 20. århundre*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kristján Árnason, 2003: Icelandic. I: Ana Deumert & Wim Vandenbussche (red.): *Germanic Standardizations. Past to Present*, s. 245–279. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Nationalencyklopedins ordbok, 1995. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker.

Sandøy, Helge & Jan-Ola Östman (red.), 2004: *”Det främmande” i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord. Moderne importord i språka i Norden II*. Oslo: Novus forlag.

Numrera eventuella fotnoter löpande och markera dem i texten med upphöjd siffra. Följ allmänt vedertagna skrivregler (gällande till exempel förkortningar) för respektive språk. Undvik förkortningar av hänsyn till läsare med ett annat modersmål. Svåra särspråkliga ord kan med fördel förklaras på något annat skandinaviskt språk.

Avstava inte. Utforma längre citat och exempel som blockcitat med indragen vänstermarginal, med blankrad både före och efter och utan citattecken. Med enkla citattecken utmärks betydelse och översättningar (t.ex. *sukunimi* 'släktnamn') samt citat inom citat – i alla andra fall används ”dubbla” citattecken.

Adresser til språknemndene i Norden

Dansk Sprognævn Njalsgade 136 DK-2300 KØBENHAVN S	Telefon Telefaks E-post Internett	+45-35 32 89 82 og +45-35 32 89 83 +45-35 32 89 95 adm@dsn.dk www.dsn.dk
Forskningscentralen för de inhemska språken Bergatan 24 FI-00100 HELSINGFORS	Telefon Telefaks E-post Internett	+358-20 781 33 00, +358-20 781 32 22 +358-20 7813219 norden@focis.fi www.focis.fi
Føroyska málnevndin Málstovan V.U. Hammershaimbs gøtu 16 FO-100 TÓRSHAVN	Telefon Telefaks E-post Internett	+298-31 23 97 +298-31 84 48 mariuss@setur.fo www.fmn.fo
Íslensk málnefnd Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum Málstöð Neshaga 16 IS-107 REYKJAVÍK	Telefon Telefaks E-post Internett	+354-552 85 30 +354-562 26 99 aripk@hi.is www.islenskan.is (nævn), www.arnastofnun.is (sekretariat)
Språkrådet Postboks 8107 Dep NO-0032 OSLO	Telefon Telefaks E-post Internett	+47-22 54 19 50 +47-22 54 19 51 post@sprakradet.no www.sprakradet.no

Oqaasileriffik/Sprogsekretariatet
Postboks 980
DK-3900 NUUK

Telefon +299-34 58 33
Telefaks +299-32 73 42
E-post oqaasileriffik@gh.gl
Internett www.oqaasileriffik.gl

Sámi giellalávdegoddi
Samisk språknemnd
Saamen kielilautakunta
Sametinget
Hannoluohkká 45
N-9520 Guovdageaidnu/
Kautokeino

Telefon +47-78 48 42 59
Telefaks +47-78 48 42 42
E-post sgl@samediggi.no
Internett www.samediggi.no

Språkrådet
Box 20057
SE-104 60 STOCKHOLM

Telefon +46-8-442 42 00 (svenska),
+46-8-455 42 20 (finska)
Telefaks +46-8-455 42 26
E-post sprakradet@sprakradet.se (svenska)
neuvonta@kielineuvosto.se (finska)
Internett www.sprakradet.se (svenska)
www.kielineuvosto.se (finska)

Skrifter och rapporter

- Nordisk språkplanlegging (1981) 153 s.
- Språk og samfunn i Norden etter 1945 (1985) 205 s.
- De nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet. 1–3. (1984–86) ca. 250 s.
- Undervisning i skandinaviske språk på Island, Færøyene og Grønland (1988) 194 s.
- Språknemndenes telefonrådgivning (1988) 270 s.
- Ny giv i grannespråkundervisningen (1988) 116 s.
- Grundordlister mellom de skandinaviske språkene. 6 stk. (1988–89) ca. 45 s.
- Brevveksling mellom skoleklasser i Norden (1989) 76 s.
- Nordisk tv-teksting. Konferanserapport (1989) 148 s.
- De ikke-skandinaviske språkene i Norden (1989) 96 s.
- Ord for tal (1990) 15 s.
- Språk og litteratur i Norden 1980–1990 (1990) 172 s.
- Grannespråk. Bibliografi for grunnskolen (1991) 82 s.
- Lexikonord. Leksikografi i Norden (1991) 88 s.
- Norden framfor 90-tallet. Pohjoismaat 90–luvun alussa (1991) 192 s.
- Språkmöten och mötesspråk i Norden (1991) 128 s.
- Minority Languages. The Scandinavian Experience (1992) 186 s.
- Nordens språk i Baltikum. Pohjoismaiden kielet Baltiassa (1992) 140 s.
- Fagspråk i Norden (1993) 240 s.
- Nye statsnavn (1993) 38 s.
- Nordvisjoner. Språklige effekter av nordiska tevekanaler (1993) 69 s.
- Nabosprogsundervisningens metodik (1993) 44 s.
- Dansk i EF – en situationsrapport om sproget (1993) 96 s.
- Statsnavne og nationalitetsord (1994) 39 s.
- Íslendskur-føroyskur orðalisti (1995) 74 s.
- Svenska ortnamn i Finland (1996) Informationsark, gratis
- Nordens språk i EUs Europa (1996) 157 s
- Att förstå varandra i Norden (1997) 56 s.
- Ísländsk navneskikk og alfabet. Informationsark

Nordisk leksikografisk ordbok (1997) 348 s.
 Nordens språk i EU (1997) 72 s.
 Nordens språk (1997) 215 s.
 – japansk utgave (2001) 278 s.
 Normer og regler. Festskrift til Dag Gundersen (1998) 366 s.
 Terminologi och språkvård (1999) 75 s.
 Nordiskt klarspråksseminarium (1999) 65 s.
 Utanlandske namn i Norden (1999) 263 s.
 Bättre språk i EU (2000) 89 s.
 Nordisk språkförståelse – att ha och mista (2001) 41 s.
 The Nordic Languages – Their Status and Interrelations (2001) 254 s.
 Moderne lingvistiske teorier og færøsk (2001) 249 s.
 Skandinavisk ordbok (2002) 379 s.
 Klarspråk. Konferanserapport (2003). 78 s.
 Nordisk mötesordlista (2003) 87 s.
 Delrapporter fra prosjektet: Moderne importord i språka i Norden:
 Med 'bil' i Norden i 100 år. Om ordlagning og tilpassing av utenlandske ord. (2003)
 152 s.
 "Det främmande" i nordisk språkpolitik". Om normering av utländska ord. (2004)
 275 s.
 Teamwork? Man kan lika gärna samarbeta. (2005)
 Nordiske språkhaldninger. Ei miningsmåling (2006) 248 s.
 Nordiske sprogholdninger. En masketest (2006) 182 s.
 Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamførig av påverknaden i ordforrådet i sju språk-
 samfunn. (2007) 173 s.
 Udenlandske eller hjemlige ord? En undersøgelse af sprogene i Norden. (2007)
 187 s.
 Det er meget godt som det er ... er det ikke? En undersøgelse av danskernes hold-
 ninger til engelsk . (2007) 270 s. Stuntman og andre importord. (2007) 221 s.
 Nasjonal eller internasjonal skrivemåte. Om importord i seks nordiske språksam-
 funn. (2008) 186 s.
 Forståeleg språk for alle. Rapport frå ein nordisk konferanse om klarspråk. (2005)
 120 s.
 Nordiske studier i leksikografi 1–8. (1992–2006) ca. 400 s.
 Klart sprog er godt sprog. Rapport fra en nordisk conference om klarsprog. (2007)
 133 s.
 Nordisk litteratur til tjeneste. Nordiske kanoniske tekster. (2008) 692 s.
 LexicoNordica – årsskrift. (1994–2008) 250–350 s.

Språk i Norden – årsskrift. (1970–2009) ca. 200 s.

(tidligere tittel: Nordiska språkfrågor/Nordiske språkspørsmål fra 1955)

Språkrådet
Postboks 8107 Dep
NO-0032 OSLO

Telefon: +47-22 54 19 73
Telefaks: +47-22 54 19 51
E-post: rikke.hauge@sprakradet.no

